การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

222

พระครูกิตติวัฒนานุกูล (เซ่งนุ้ย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระครูกิตติวัฒนานุกูล (เซ่งนุ้ย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

THE COMMUNITY PARTICIPATION IN BUDDHIST PLACES: A CASE STUDY OF VELUVAN SANGHA'S DWELLING, SAHAKORN VILLAGE, PUNPIN DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE

PHRAKRUKITTIWATTANANUKUL (SENGNUI)

A THESISE SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย)**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี**

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

รักษาการแทนคณบดี
คณะศาสนาและปรัชญา .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผศ. ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผศ. ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....
(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร.)

กรรมการ/อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....
(ผศ. ดร. ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

กรรมการ .....
(พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.)

กรรมการ .....
(ดร.โสภณ ขำทัพ)

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

Thesis Topic	:	The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin District, Surat Thani Province
Student's Name	:	Phrakrukittiwattananukul Apipunyo (Sengnui)
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhist Studies for Development
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Phrakhrusiridhammapirat, Asst. Prof. Dr.
Co-Advisor	:	Asst. Prof. Dr. Punnapong Wongnasri

Accepted by Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhist Studies for Development)

Acting Dean of Faculty of Religion and Philosophy

.....
(Phrasutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Thesis Committee :

Chairman

.....
(Phrasutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Member (Advisor)

.....
(Phrakhrusiridhammapirat, Asst. Prof. Dr.)

Member/Co-Advisor

.....
(Asst. Prof. Dr. Punnapong Wongnasri)

Member

.....
(Phramahavichan Kantaseelo, Dr.)

Member

.....
(Dr. Sophon Khumtrup)

(Copyright of Mahamakut Buddhist University)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	**: การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี**
ชื่อนักศึกษา	**: พระครูกิตติวัฒนานุกูล (เซ่งนุ้ย)**
ชื่อปริญญา	**: ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	**: พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา**
ปีพุทธศักราช	**: 2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	**: พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	**: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี**

วิทยานิพนธ์เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน 3) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ มีการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า:

การมีส่วนร่วม คือ ความสมัครใจ ร่วมคิด การร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมลงทุน ร่วมประเมินผล ทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ โดยชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วมแบบ บวร ในการเสริมสร้างจิตสำนึก ให้มีคุณลักษณะพึงประสงค์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนา คือ การสร้างความเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่ดีขึ้น โดยมีองค์ประกอบ คือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากร ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์ ในมุมมองของพุทธศาสนา การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเกิดตามระบบไตรสิกขา โดยการพัฒนาศาสนสถาน คือ การปรับปรุงสภาพ จนเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ และสาธารณูปการ ซึ่งเป็นการบำรุงรักษาศาสนสถาน ให้เป็นไปด้วยดี ส่วนหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา คือ หลักสามัคคีธรรม และหลักสาราณียธรรม โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ณ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ มีการปรับภูมิทัศน์สถาน สร้างสถาปัตยกรรม สร้างประติมากรรม มุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนว่า พุทธศาสนสถาน ที่ร่วมกันสร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหน ซึ่งมี จุดเด่น คือ มีกิจกรรมแสดงธรรม ตักบาตร สวดมนต์

ทุกวันพระ จุดด้อย คือ มีป้ายประชาสัมพันธ์น้อยเกินไป, มีจุดพักผ่อนไม่เพียงพอ โอกาส คือ ชุมชนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน อุปสรรค คือ สถานที่ตั้งเป็นที่ราชพัสดุ, กำลังทรัพย์ในการพัฒนา สภาพปัจจุบันพบว่า จุดแข็ง ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีการเคารพศรัทธาในผู้นำ มีการเคารพในสิทธิของผู้อื่น จุดอ่อน อยู่ที่ผู้สืบเจตนารมณ์มีน้อย และทุนไม่เพียงพอ โอกาส จากการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในเรื่อง “บวร” อุปสรรค เกิดจากระบบอุปถัมภ์ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยสรุปสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาที่พักสงฆ์ ด้านสถานที่ ได้ดำเนินการตามหลักสัปปายะ คือ ปรับปรุงมุมพักผ่อน และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ มีการปรับสภาพแวดล้อม ด้านศาสนบุคคล ต้องเป็นปุคคลสัปปายะ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือน อยู่ในระเบียบวินัย มีภัสสะสัปปายะ คือมีการพูดจาอ่อนหวาน ทำให้เห็นว่าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ได้แก่ บ้าน และโรงเรียน เข้ามาช่วยเหลือภายในศาสนสถาน เมื่อบวรมีความร่วมมือกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถานก็จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม, การพัฒนา, ศาสนสถาน

ABSTRACT

Thesis Topic	**: The Community Participation in Buddhist Places: A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling, Sahakorn Village, Punpin District, Surat Thani Province**
Student's Name	**: Phrakrukittiwattananukul (Sengnui)**
Degree Sought	**: Master of Arts**
Program	**: Buddhist Studies for Development**
Anno Domini	**: 2023**
Advisor	**: Phrakhrusiridhammapirat, Asst. Prof., Dr.**
Co-Advisor	**: Asst. Prof., Dr.Punnapong Wongnasri**

Thesis on community Involvement in the development of Buddhist sites: A case study of Veluvan Sangha's dwelling, Sahakorn village, Punpin district, Surat Thani province has three objectives: 1) to study the theoretical concept of community participation, 2) to study the theoretical concept about the development of Buddhist sites, 3) to analyze the participation of communities in the development of Buddhist sites. A case study of Veluvan Sangha's dwelling, Sahakorn village, Punpin district, Surat Thani province. This research is qualitative. documentary research, in depth interview, analyzed data, and presented analytically descriptive.

The results of research were found that:

Participation was a voluntary, collaborative, participation, co-benefit, joint investment, joint evaluation, giving a sense of belonging, whereby the community relies on the participation of the priest to raise awareness to have desirable attributes, which are important for development, namely to create social change for the better, analyze the problem, set goals, build work systems and manage resources that were subject to the constraints of nature and man from a Buddhist perspective sustainable development must be based on the Tri-Sikkha system by developing religious places was the improvement of conditions until it was the center of the community as an anchor to the mind with monks making missions and public facilities, which was the maintenance of religious places to be good. The principles of development were

fellowship and morality by participating in the development of Buddhist sites at the Veluvan Sangha's dwelling, Sahakorn village, landscaping places, building architecture create sculptures focus on creating a sense of community that the Buddhist sites that together created belong to the community, causing a feeling of cherishment. The highlight was that there were Dhamma performances, almsgiving, prayers every holy day, the disadvantages were that there were too few signs, there were not enough rest spots, the opportunity was that the community had faith in Buddhism as a basis. The obstacle was the location of the state property, the development capacity. The current condition showed that the strengths people share a common ideology. Faith in leaders was respected. The rights of others were respected. The weakness was that the successor was a few, and the capital was not enough. Opportunity from anchoring the minds of the people in the matter of "Bowon". Obstacles caused by the patronage system. Natural disasters. In summary, the state of community participation in the development of monastic accommodation in terms of location, the Sappaya principle was implemented, namely to improve the relaxation corner and create public relations signs. The religious environment must be Pukkala Sappaya, interact with visitors, be disciplined, have Passa Sappaya, that was, have a sweet speech, making it clear that if the place of worship was to be developed, it should start with building participation in the community, such as homes and schools. When the priest has cooperated, the development of religious sites will be possible at a rapid pace.

Keywords : Participation, Development, Monastic Site

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการศึกษาด้านพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในระดับปริญญาโท

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี และคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา ที่ได้อำนวยความสะดวกในการศึกษา ตลอดหลักสูตร ขอกราบขอบพระคุณ พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.ที่กรุณาเป็นประธานควบคุมการสอบ ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ระดับมหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับความถูกต้องของเนื้อหาใน เล่มวิทยานิพนธ์ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณพระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้ให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดจนเพื่อน นักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณครอบครัว และญาติมิตรทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ที่คอยห่วงใย ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจตั้งแต่เริ่มเรียนจนถึงจบการศึกษา

คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณ พระรัตนตรัย พระคุณของมารดา บิดา ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และขอแผ่คุณ ความดีนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนาม พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วย เทอญ

พระครูกิตติวัฒนานุกูล (เซ่งนุ้ย)

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อพระไตรปิฎกในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 การอ้างอิงใช้ระบบชื่อคัมภีร์ระบุ เล่ม/ ข้อ/ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.ม. 10/16/10 หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 ข้อ 16 หน้า 10 เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

คำย่อ		**คำเต็ม**
วิ.ม.	= วินัยปิฎก	มหาวรรค
วิ.จู.	= วินยปิฎก	จูฬวรรค
วิ.ป.	= วินยปิฎก	ปริวารวรรค

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		**คำเต็ม**	
ที.ม.	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.ปา.	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค
ม.มู.	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์
สํ.ข.	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค
อง.ทสก.	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต
ขุ.ธ.	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธัมมบท

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		**คำเต็ม**
อภิ.วิ.	= อภิธัมมปิฎก	วิภังค์

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทคัดย่อ		**จ**
กิตติกรรมประกาศ		**ณ**
สารบัญคำย่อ		**ญ**
สารบัญ		**ซ**
บทที่		
1	**บทนำ**	**1**
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	1.2 คำถามวิจัย	4
	1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
	1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
	1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	6
	1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	12
	1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
	1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย	20
	1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	21
2	**แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน**	**22**
	2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	22
	2.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน	36
	2.3 การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)	48
	2.4 หลักอปริหานิยธรรม	56
	2.5 สรุป	62
3	**แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน**	**63**
	3.1 แนวคิดเรื่องการพัฒนา	63
	3.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนสถาน	74
	3.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ	87
	3.4 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์และภูมิทัศนสถาน	95
	3.5 หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา	109

3.6 สรุป 119

4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 121

4.1 สภาพทั่วไปของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 121

4.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 141

4.3 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 149

4.4 หลักธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 154

4.5 สรุป 156

5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ 158

5.1 สรุปผลการวิจัย 158

5.2 อภิปรายผล 163

5.3 ข้อเสนอแนะ 166

บรรณานุกรม 168

บุคลานุกรม 179

ภาคผนวก 180

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 181

ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 183

ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย 187

ภาคผนวก ง แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย 201

ภาคผนวก จ เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน 207

ประวัติผู้วิจัย 209

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธสาวกของพระองค์ก็ได้ร่วมกันเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา แผ่ออกจากประเทศอินเดีย ไปยังนานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยหลังจากเสร็จสิ้นการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ก็มีการจัดคณะส่งสมณทูต กระจายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาถึง 9 สาย โดยคณะของพระโสณะ และพระอุตตระ เดินทางมาที่สุวรรณภูมิ ได้แก่ ประเทศไทย พม่า มอญ โดยพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองตลอดมา จนมาถึงยุคปัจจุบัน สามารถสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางศาสนา เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่ดีงามให้แก่ประชาชน โดยรัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยกำหนดให้มีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคม ร่วมปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และการศึกษา” ในการหล่อหลอมคนไทย ให้มีคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา เพื่อเผยแผ่ หลักธรรมคำสอนที่ดีงามให้แก่ประชาชน โดยพัฒนาผู้เผยแผ่ศาสนาให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ตามหลักคำสอนที่ถูกต้อง รวมทั้งมีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินชีวิตที่เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน[1]

ซึ่งวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุก ๆ ด้าน เช่น เป็นที่สงบจิตใจ เป็นที่พักผ่อนอารมณ์ของคนในชุมชน เนื่องจากการพัฒนาภูมิทัศน์สถาน การพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัด ทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ตลอดถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยมีแนวทางในการพัฒนาวัดที่สร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าวัดเป็นของตน เกิดความรู้สึกรักหวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุง ดูแล และรักษา จัดสภาพวัดให้มีความพร้อมสมบูรณ์ สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน) เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการหล่อหลอม ปลูกฝัง และพัฒนาสังคม โดยที่องค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่

---

[1] ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580, *ราชกิจจานุเบกษา*, (2561, 13 ตุลาคม) หน้า 31.

เป็นตัวแทน ในการขัดเกลาทางสังคม อันประกอบด้วย ศาสสถาน (วัดวาอาราม) และศาสนบุคคล (พระสงฆ์) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยกันขัดเกลา ในแง่ให้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ตลอดจนหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้บุคคลในสังคม มีหลักธรรมที่มีคุณค่า ในการยึดมั่นร่วมกัน ทำให้สังคมเป็นระเบียบ[2] การขัดเกลาทางสังคม จัดเป็นกระบวนการสำคัญ ที่ทำให้บุคคลทั่วไปกลายเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ด้วยกระบวนการเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นกระบวนการ ที่ทำให้ทรัพยากรบุคคล ได้มีการพัฒนาตนเอง โดยมีการกระทำระหว่างกันทางสังคม ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ[3]

เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนา จึงมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมให้มีทัศนคติ และมีแนวทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่ถูกต้องดีงาม ผ่านทางหลักเกณฑ์ของศีลธรรม และจริยธรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาให้กับชีวิต และสังคม อีกประการคือ มีบทบาทสำคัญในการสร้างทัศนคติ และแนวคิดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แนวคิดทางพระพุทธศาสนา เป็นพลังในการที่จะทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเอง ขึ้นสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยที่พระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเครื่องกลั่นกรองความรู้สึกนึกคิดของบุคคล หากบุคคลได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตามหลักคำสอนได้มากเท่าใด พระพุทธศาสนา ก็สามารถมีบทบาทในการพัฒนา สร้างเสริม และขัดเกลา แนวคิดของบุคคลนั้นให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกประการคือ “พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันสังคมที่เก่าแก่ อยู่คู่ชนชาติไทยมานาน ความเชื่อ และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ได้ซึมฝังลึกเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทยในทุก ๆ ด้าน”[4] พระพุทธศาสนาจึงเปรียบเป็นสัญลักษณ์ และพื้นฐานแห่งความผูกพันของสาธารณชนในชาติ โดยสัญลักษณ์ที่สำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาคือวัด หรือพุทธศาสนสถาน เป็นสถานที่สำหรับทำกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งพบว่าในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา หรือไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ต่างก็ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ดังนั้นการบริหารจัดการ ในการพัฒนาวัด หรือพุทธศาสนสถาน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อดำรงความเป็น

---

[2] ประสาท สุขเกษม, “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน: ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2542, หน้า 2.

[3] จิรกร กาญจนชัยรัตน์, “นักเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์กับบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี), 2548, หน้า 4.

[4] พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2544, หน้า 5.

ศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาวัด ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ระดับของการพัฒนาขึ้นอยู่กับเหตุ และปัจจัยหลายประการ เช่น การมีพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถ การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ การมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน เป็นต้น

ปัจจุบัน การพัฒนาวัด หรือพุทธศาสนสถาน เป็นหน้าที่ของศาสนบุคคล ซึ่งได้รับการเคารพนับถือจากชุมชน เป็นผู้ที่กำหนดทิศทาง ในการบริหารจัดการ เพราะฉะนั้น การที่วัดจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงไร จึงเป็นดัชนี หรือตัวชี้วัดศักยภาพของศาสนบุคคลนั่นเอง ซึ่งปกติการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาวัด มีรายละเอียดดำเนินการ ดังนี้ 1) ด้านศาสนบุคคล มีการปกครองพระภิกษุสามเณรในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนได้บวชเรียน ศึกษาพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา 2) ด้านศาสนธรรม เป็นธุระในการจัดการเรียนการสอน อบรมสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และฆราวาส 3) ด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ มีการพัฒนาภูมิทัศน์สถาน พัฒนาสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ทางด้าน สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น มีความสัปปายะ เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด 4) ด้านศาสนพิธี ดำเนินการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชนรอบวัดให้มากที่สุด รวมทั้งการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ[5]

ซึ่งปัจจุบันนี้ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่พักสงฆ์ที่มีการดำเนินการสร้างขึ้นมาใหม่ จากที่ดินว่างเปล่า พัฒนาต่อมาเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยอาศัยศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังมีบางประเด็นก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ด้านศาสนบุคคล ปัจจุบันศาสนิกชน ที่มีความประสงค์จะบรรพชาเป็นสามเณร เพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 4 มีจำนวนไม่มากนัก เหตุผลส่วนหนึ่งเกี่ยวกับนโยบายการด้านการศึกษาในภาครัฐ ส่งผลให้การพัฒนาในด้านนี้อาจจะไม่ครอบคลุม ด้านปริมาณของศาสนบุคคล ในด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ปัจจุบันมีการแข่งขันในการพัฒนาวัด และที่สำคัญการพัฒนาด้านนี้ จะประสบความสำเร็จมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับขีดความรู้ความสามารถของศาสนบุคคลเองเป็นหลัก นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนก็ผลกระทบในการพัฒนาด้านนี้ด้วยเช่นกัน

---

[5] กองแผนงาน กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือประกอบคำบรรยายโครงการถวายความรู้แก่เจ้าอาวาส*, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2534), หน้า 8.

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ศึกษาเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อต้องการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกประการหนึ่งคือ ต้องการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน เพื่อนำมาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ว่ามีปัจจัยใดที่ส่งผลให้พุทธศาสนสถานประสบความสำเร็จ สำเร็จอย่างไร และด้านใดบ้าง ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วจะได้นำผลจากการศึกษานี้ถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อปรับใช้ในการพัฒนาพุทธศาสนสถานให้เหมาะสมต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นที่ต้องการศึกษา คือตั้งเป็นคำถาม ในการศึกษาไว้ ดังนี้ คือ

1.2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นอย่างไร

1.2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน เป็นอย่างไร

1.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3.2 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นวิธีค้นหาความจริง จากเหตุการณ์ และสภาพแวดล้อม ที่มีอยู่ตามความเป็นจริง โดยการพยายามวิเคราะห์ ถึงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ กับสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (Insight) จากภาพรวมของหลายมิติ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม (Contextual) ซึ่งปรากฏการณ์ทางสังคมบางประการ

ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลธรรมดาทั่ว ๆ ไปได้ ดังนั้นจึงต้องพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ที่นักวิจัยต้องการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเชิงลึก อย่างเป็นองค์รวม แล้วนำเสนอผลในรูปแบบของพรรณนาวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ ค้นคว้าเนื้อหาจากเอกสาร (Documentary Research) ภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้วางขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์-ธานี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ดังนี้ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1.4.1.1 เนื้อหาจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสน-สถาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาจาก

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ศึกษาจาก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช-วิทยาลัย

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ศึกษาจาก อรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ ข้อเขียน และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

1.4.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในชุมชน เพื่อให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

1.4.2 ด้านกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) พระภิกษุ จำนวน 5 รูป

2) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน

3) ประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด จำนวน 5 คน

1.4.3 ด้านพื้นที่

ศึกษาวิจัยเฉพาะที่ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งกำลังดำเนินการก่อสร้าง และมีความน่าสนใจเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้การก่อสร้าง มีความเจริญไปรวดเร็ว และมีความเข้มแข็งของชุมชน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย หรือกระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ ค้นคว้าเนื้อหาจากเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้จัดลำดับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1.5.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกใช้ การศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสาร โดยที่ไม่มุ่งเน้นข้อมูลเชิงตัวเลข หรือข้อมูลเชิงสถิติ โดยเลือกใช้เครื่องมือสำหรับดำเนินการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าภาคสนาม เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ ซึ่งมีขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.5.1.1 ขั้นกำหนดกรอบในการวิจัย

กำหนดกรอบเนื้อหาในการวิจัย โดยให้อยู่ในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน เป็นหลัก

1.5.1.2 ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล

ขอบเขตของการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล มีทั้งทางด้านการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้วางขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1) ขอบเขตเนื้อหาจากเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน โดยศึกษาจาก ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ศึกษาจาก พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ศึกษาจาก อรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเป็นต้น

2) ขอบเขตเนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์พระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน เพื่อให้ทราบข้อมูลแบบเชิงลึก ด้านแนวคิด และความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3) ขอบเขตของพื้นที่การศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของพื้นที่การศึกษาภาคสนาม เฉพาะพื้นที่โดยรอบ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ ประกอบด้วยพื้นที่หมู่ที่ สอง สาม และสี่ ตำบล กรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหลัก ซึ่งที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์นั้นกำลังดำเนินการก่อสร้าง และมีความน่าสนใจเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้การก่อสร้าง มีความเจริญไปรวดเร็ว และมีความเข้มแข็งของชุมชน

1.5.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

กลุ่มประชากรที่ศึกษากลุ่มหลัก มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกจากคุณสมบัติที่เป็น พระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสน-สถาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.5.2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) พระภิกษุ จำนวณ 5 รูป

2) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน

3) ประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด จำนวน 5 คน

ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เพื่อจะสามารถส่งเสริม สนับสนุน เติมเต็ม ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.5.2.2 วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มประชากรที่คัดเลือกมา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposeful Selection) โดยจุดมุ่งหมายหลักของการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบนี้ไม่ใช่เพื่อได้กลุ่มที่เป็นตัวแทน แต่เพื่อที่จะได้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับแนวคิด จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีลักษณะเป็น “Information-Rich Case” คือ มีข้อมูลให้ศึกษาในระดับลึกได้มาก และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ดีที่สุด ซึ่งจะมีความหมายต่อจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอน ในการดำเนินการวิจัย ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง จากพระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงประเด็น ตามจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา และวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุด โดยผู้วิจัยมีกระบวนการในการออกแบบเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1) ผู้วิจัยศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ ข้อเขียน และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต โดยศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) นำแบบสัมภาษณ์เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

3) พัฒนาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

4) นำแบบสัมภาษณ์เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบ และแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเหมาะสม

5) พัฒนาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามผู้ทรงคุณวุฒิ

6) นำแบบสัมภาษณ์เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

7) นำแบบสัมภาษณ์ยื่นประกอบการขอจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์

8) นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แบบไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้เลือกไว้

1.5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1.5.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์-ธานี โดยรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช-วิทยาลัย ในส่วนของข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ศึกษาจาก อรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ ข้อเขียน และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

1.5.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล โดยศึกษาจากพระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นอย่างดี เพื่อให้ทราบข้อมูลในระดับลึกได้มาก และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ดีที่สุด ในด้านแนวคิด ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเก็บข้อมูลตามความเป็นจริงและถูกต้องมากที่สุด ในการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) ขั้นเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยพิจารณาว่า ผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้หรือไม่ รวมทั้งพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะเข้าไปศึกษา

2) ขั้นแนะนำตัว ผู้วิจัยได้ส่งเอกสารขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย พร้อมทั้งหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยได้รับการบอกกล่าว จากนั้นจึงกำหนดวัน เวลาสัมภาษณ์ วิธีการดังกล่าวเป็นการกำหนดบทบาทของผู้วิจัยแบบเปิดเผย

3) สัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็น ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูล มุ่งหาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลเชิงพรรณนา มีประเด็นในการสัมภาษณ์ที่ชัดเจน ใช้คำถามอย่างเปิดกว้าง มีการเตรียมตัวก่อนทำการสัมภาษณ์ โดยการหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สัมภาษณ์อย่างเพียงพอ และการสร้างความสัมพันธ์ โดยผู้วิจัยแนะนำตัวตามบทบาทที่กำหนด เพื่อเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความประทับใจ ไว้วางใจ และกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ซึ่งถือว่า เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรงกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตลอดจนใช้การสัมภาษณ์ออนไลน์ โดยใช้วิธีการสื่อสารที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง ดำเนินการแบบเรียลไทม์ ผ่านทางแอพพลิเคชั่น (Application) ZOOM หรือ Google Meet ช่วยให้ผู้เข้าร่วม และนักวิจัยสามารถสนทนากันแบบเรียลไทม์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงที่สุด ที่ผู้วิจัยจะได้รับ จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกตัวต่อตัว เนื่องจากอนุญาตให้ใช้การแสดงออกทางสีหน้า และตัวชี้นำภาพอื่น ๆ ที่ไม่มีอยู่ในรูปแบบรูปภาพ ข้อความ เช่น ห้องสนทนา เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยอาจจะมีการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มเติม ในกรณีของการศึกษาเพื่อเป็นการเติมเต็มข้อมูลระหว่างการเก็บข้อมูล ให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

4) การรวบรวมข้อมูลประกอบเพิ่มเติมทุกส่วน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยการสัมภาษณ์ บันทึกเสียง ถ่ายรูป สมุดบันทึก และถอดความออกมาเรียบเรียงต่อไป

1.5.5 การจัดทำข้อมูล

ในการจัดทำข้อมูล เรียบเรียงข้อมูล เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์-ธานี ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนดังนี้

1.5.5.1 จัดทำข้อมูล โดยการค้นคว้า เนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.5.5.2 จัดทำข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล โดยศึกษาจากพระภิกษุผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า

เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นอย่างดี จากนั้นทำการบันทึกข้อมูล ลงในบันทึกข้อมูลการสนทนา

1.5.5.3 นำข้อมูลที่ได้ มาสรุปในแต่ละประเด็น และทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบตามเนื้อหาของการวิจัย

1.5.6 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ในรูปแบบของเทปบันทึกเสียง การจดบันทึกแล้ว หลังจากนั้นก็จะนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทป ตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่ข้อมูล ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และประเด็นคำถามของการวิจัย เมื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องเรียบร้อยแล้ว จะทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย ซึ่งเป็นวิธีการสรุปข้อมูลตาม ปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้ หรือมองเห็นได้ เป็นต้น 2) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล ได้แก่การจำแนกข้อมูลออกเป็นอย่าง ๆ ในการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี และข้อมูลเชิงประจักษ์ของ พระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ที่มีความรู้ทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามวัตถุประสงค์ต่อไป[6] ซึ่งจะนำรายละเอียดขั้นตอนการวิเคราะห์ มาเรียบเรียงไว้ในบทที่ 4 หลังจากนั้นจึงจะนำข้อมูล ที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงผลการศึกษา สรุปผลการวิจัยตามโครงสร้างเนื้อหา ผลการวิจัย และรายงานข้อเสนอแนะ แนวทางสำหรับผู้ศึกษาอื่น ๆ ที่สนใจจะทำการศึกษาในประเด็น ที่ใกล้เคียงกันต่อไป

1.5.7 สรุปผล และนำเสนอผลการวิจัย

ในการสรุปผล และนำเสนอผลการวิจัย เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์-ธานี จัดทำในลักษณะของพรรณนาวิเคราะห์ บรรยายโวหาร คือ โวหารที่ใช้เล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับเหตุการณ์ มุ่งเน้นความชัดเจน ตรงไปตรงมา กล่าวถึง แต่สาระสำคัญตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้แล้ว

---

[6] สุภางค์ จันทวานิช, *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 131–144.

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.6.2 ทำให้ทราบ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

1.6.3 ทำให้ทราบ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวถึงบทบาทของวัด พอสรุปได้ดังนี้ 1) วัดเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำท้องถิ่น, 2) วัดทำให้เกิดวัฒนธรรมพื้นบ้าน, 3) วัดเป็นสถานที่จัดศาสนพิธี สร้างคนที่มีคุณภาพ และสร้างงานอันอำนวยประโยชน์, 4) วัดเป็นสถานบันรวมพลังศรัทธา สร้างคนที่มีคุณภาพ และสร้างงานอันเป็นประโยชน์, 5) วัดช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน, 6) วัดเป็นสถานสงเคราะห์ชาวบ้าน ให้หยิบยืมเครื่องมือ เครื่องใช้, 7) วัดช่วยปกครองแทนผู้ปกครองรัฐ, 8) วัดเป็นสถานที่สำหรับการแนะแนวประจำท้องถิ่น พระภิกษุให้คำปรึกษา ชี้แนะนำอุบาสกอุบาสิกา และ 9) วัดเป็นโรงพยาบาล พระภิกษุเป็นแพทย์ประจำท้องถิ่น ช่วยป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งกายและทางจิตใจ[7]

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเอาไว้ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา, 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ, 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล[8]

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัชฎ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนา ที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ 1) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่าความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบ และกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี

---

[7] สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, *บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้*, (สงขลา: มงคลการพิมพ์, 2522), หน้า 75-79.

[8] เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, *การบริหารงานพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2527), หน้า 93.

เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้นหมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไป ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น, 2) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคง มีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินฝืด เงินเฟ้อ ในทางสังคม ก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนาก็ต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย และ 3) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า และความมั่นคง การพัฒนายังควรหมายถึงความเป็นธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรม ในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้นการพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย[9]

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่า เป็นการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรหรือชุมชน อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร โดยที่ประสิทธิผลขององค์กร ขึ้นอยู่กับการรวมพลัง ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้น ๆ ในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด และพลังสติปัญญา ก็คือการให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น ๆ บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ หรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้น เกิดความผูกพันต่อกิจกรรม และองค์กรในที่สุด[10]

ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานพัฒนา เริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมให้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง, 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ได้รับโอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับ แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญ และแสดงออกซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหา ประการต่อมาคือลงมือปฏิบัติ โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด และ 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการ

---

[9] โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัชฎ์, *การพัฒนาประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, 2532), หน้า 25.

[10] เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, *เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*, (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537), หน้า 182–183.

ที่รัฐบาลทำการส่งเสริม สนับสนุน ชักนำ และสร้างโอกาส ให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปแบบของบุคคล กลุ่มคน สมาคม ชมรม และมูลนิธิ[11]

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ ระดับการมีส่วนร่วมไว้ว่า เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้น กระทำได้ในหลายระดับ และได้มีนักวิชาการหลายท่านจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเอาไว้หลาย ๆ แบบ ในที่นี้จะขอจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุดดังนี้ ก) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร, ข) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง และ ค) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย การมีส่วนร่วมในแต่ละระดับนี้จะเรียกร้องประเภทของกิจกรรม และเงื่อนไขต่าง ๆ แตกต่างกัน[12]

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการพัฒนาเอาไว้ในหนังสือ ทศวรรษธรรมทัศน์ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สรุปความได้ว่าการพัฒนานั้นมี 2 ความหมาย โดยมีการพัฒนามนุษย์ (Human development) และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (sciences and technology) ซึ่งเปลี่ยนแนวทางมาเป็น การค้นหาความรู้ เพื่อให้มนุษย์ได้ความรู้ที่จะมาจัดความสัมพันธ์ให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างดี โดยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเทคโนโลยี ก็ผลิตบนฐานความคิดใหม่นั้น ด้วยแรงจูงใจใหม่ที่ต่างไปอีกแบบหนึ่งเราก็มีวิทยาศาสตร์ได้ มีเทคโนโลยีได้ แต่มีด้วยฐานความคิดที่ต่างออกไป ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวมาเกิดขึ้นบนฐานที่ผิดพลาด 3 ระดับ คือ 1) เป็นไปตามกระแสการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน ซึ่งมีรากฐานความคิดที่ผิดพลาด ตามอย่างประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย, 2) ดำเนินการพัฒนาด้วยการกระตุ้นแรงจูงใจที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากผู้นำหรือผู้บริหารประเทศ ไม่เข้าใจเพียงพอต่อปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาในประเทศที่พัฒนานำหน้ามาก่อน จับเหตุปัจจัยมาผิดพลาด และ 3) ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา โดยไม่มีการศึกษาที่จะเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเป็นปัจจัยที่ดีในกระบวนการพัฒนานั้น[13]

เฉลียว บุรีภักดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชนคือ การทำให้คนซึ่งอยู่ในบริเวณที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม

---

[11] ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ, *หลักการพัฒนาชุมชน*, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540), หน้า 93.

[12] กาญจนา แก้วเทพ, *สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 3.

[13] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2543), หน้า 6-7.

ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น มีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้[14]

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ได้กล่าวว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สัปปายะ) 4 อย่าง คือ 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็น รมณียสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ, 2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกิน อาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร, 3) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ วัด คนวัด แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด, 4) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม[15]

ขนิษฐา ศรีนนท์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนในการบริหารขององค์กร เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การวางแผน ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องประกอบด้วยปัจจัย เงื่อนไขและความพร้อมเพียงในการมีส่วนร่วม เช่น การมีอิสระในการมีส่วนร่วม การมีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่กระทบต่อหน้าที่การงาน มีความสามารถ มีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา และมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วม และไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการวางแผนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าจะส่งผลให้กระบวนการบริหาร เป็นไปอย่างถูกต้องตรงตามความต้องการที่แท้จริง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะหากว่า ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนแล้ว การบริหารงานอาจไร้ทิศทาง และไม่ตรงตามวัตถุประสงค์อาจทำให้สูญเสียทรัพยากรในการบริหารอย่างไร้ประโยชน์ เนื่องจากการดำเนินการนั้น มิได้เป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน[16]

---

[14] เฉลียว บุรีภักดี, *หลักการพัฒนาและการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา*, (เพชรบุรี: สถาบันราชภัฏ-เพชรบุรีและคณะ, 2545), หน้า 45.

[15] พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปัญญาสิริ), *การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538), หน้า 9.

[16] ขนิษฐา ศรีนนท์, “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนา”, ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา), 2542, หน้า 37.

ธัชพล ประจักส์จิตต์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการแสดงความคิดเห็น การร่วมตรวจสอบ และการกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนถึงการร่วมกันพิจารณากำหนดความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้สำเร็จลุล่วงไปตรงตามความต้องการที่แท้จริง[17]

กฤษณะชัย ลิ้มบุญแดง ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นส่วนบุคคล หรือกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมกันคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ การร่วมกันติดตามผล และการประเมินผลการดำเนินงานในกิจกรรมนั้น ๆ[18]

โกนนิฏฐ์ ศรีทอง ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์: กรณีศึกษาวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การสร้างชีวิตให้มีความสุข เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีคุณค่าด้วยการนำหลักพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางการปฏิบัติได้รับความสุขทั้งแก่ตน และผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติที่เห็นได้จริง อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างศรัทธาต่อคุณงามความดี ด้วยการทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ฟังธรรม และการปฏิบัติตามพิธีกรรม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้จิตใจสงบด้วยการปฏิบัติกรรมฐาน สู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและยังเป็นการนำสังคมให้เป็นปรกติสุขอย่างพอเหมาะแก่กาล ทั้งร่างกาย และจิตใจเป็นสำคัญ[19]

เขมราฐ ขัมภรัตน์ ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของสมาชิกภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร อยู่ในระดับปานกลาง มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในระดับปานกลางและในเรื่องการมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการประชุม ด้านการวางแผน ด้านการสนับสนุนส่งเสริม ด้านการดำเนินกิจการ และด้านการติดตามประเมินผลในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ผลต่อการมีส่วนร่วม ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ของสมาชิกสภา อบต. การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ

---

[17] ธัชพล ประจักส์จิตต์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคณที จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2542, หน้า 9.

[18] กฤษณะชัย ลิ้มบุญแตง, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมอาชญากรรมต้านยาเสพติดและการพนันในจังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2545, หน้า 27.

[19] โกนิฏฐ์ ศรีทอง, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์: กรณีศึกษาวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, *งานวิจัย*, (สถาบัณวิจัยทางพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546) หน้า ก.

สิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านเพศ อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการสิ่งแวดล้อม[20]

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสังคมควรให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ไขปัญหาให้กับสังคมในด้านต่าง ๆ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เพราะจะไม่สำเร็จผลเท่าที่ควร ควรร่วมมือกันเพราะจะได้มีศักยภาพและมีรูปแบบการพัฒนาไปในทางทิศทางเดียวกัน ตลอดจนองค์กรเองควรจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ ในการมีส่วนร่วมเข้าแก้ปัญหาสังคม พัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพมีความรู้ในการพัฒนาสังคม เพราะปัจจุบันสังคมได้รับความเจริญสมัยใหม่ทางตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิตรับเอาวัฒนธรรมแบบฝรั่งมาใช้ ฉะนั้นผู้นำควรตระหนักในเรื่องนี้ และหันมาเป็นฝ่ายพัฒนาในเชิงรุกบ้าง ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับแต่อย่างเดียว ผู้นำที่มีความอดทนสูง มีศักยภาพ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้เข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง แล้วก็จะทำให้สังคมสงบสุข การพัฒนาในทุก ๆ ด้านควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับให้มากที่สุด เพื่อส่วนรวมให้มากที่สุด เพราะจะได้คุ้มค่าในด้านการลงทุนประหยัดทั้งงบประมาณด้านการเงิน เวลา และความสะดวกสบาย[21]

พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวฑฺฒโน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็น ต่อบทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในเขตอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพ อาชีพ ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3 แนวทางการบริหาร และการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ 1) ด้านศาสนพิธี/กิจกรรม ได้แก่ ควรปรับปรุงรูปแบบการประกอบศาสนพิธี และ ส่งเสริมประชาชน ให้เข้าร่วมในกิจกรรมทางพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา, 2) ด้านศาสนบุคคล/บุคลากร ได้แก่ ควรคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามา

---

[20] เขมราฐ ขัมภรัตน์, “การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของสมาชิกภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี”, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), 2546, หน้า 60-72.

[21] พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 187.

บวช และส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรอบรมสั่งสอนธรรมะแก่ประชาชน, 3) ด้านศาสนวัตถุ/สถานที่ ได้แก่ ควรบูรณะ และปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัดให้มีความเรียบร้อยสวยงาม สงบร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมหรือนั่งสมาธิ ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติในการบริหาร และการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ 1) ควรมีการปรับปรุง รูปแบบของการประกอบศาสนพิธีให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น, 2) ควรคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวชเรียนให้รอบคอบกว่านี้ และส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรอบรมสั่งสอนธรรมะแก่ประชาชนอย่างเป็นประจำ, 3) ควรมีการบูรณะ และปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัดให้มีความเรียบร้อยสวยงาม, 4) ควรส่งเสริมและชักชวนให้ชาวชุมชน ได้เข้าร่วมในกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา และพัฒนาวัดให้ดูสะอาด และ 5) ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมของวัดให้มีความสงบร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมหรือนั่งสมาธิ และนำตัวอย่างไปใช้กับชุมชน[22]

พระมหาเกริกชัย เริญไธสง วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม. ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดนครปฐม ของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปกครอง การศาสนาศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และ 2) กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุ ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม อายุของวัด และการเป็นวัดพัฒนา มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านองค์กร และปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม สามารถทำนายระดับการพัฒนาวัดร่วมกันได้ร้อยละ 55.90 4) แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐมจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ด้านสาธารณูปการควรเล็งเห็นความจำเป็นในการสร้างถาวรวัตถุ ที่เน้นประหยัด และเน้นสุขลักษณะ ทั้งยังรักษาสิ่งแวดล้อมด้านการปกครอง เจ้าอาวาสควรมีทักษะในการปกครอง และมีคุณธรรมไม่ลำเอียง ด้านการศาสนศึกษา จะต้องตระหนักถึงความรู้ และคุณภาพของชาวพุทธโดยเริ่มจากพระภิกษุและสามเณร ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้านการเผยแผ่ ควรสร้าง

---

[22] พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวฑฺฒโน), “บทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2555, หน้า ก-ข.

บุคลากรด้านเผยแผ่ให้มากขึ้น และด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ต้องมีใจใฝ่รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมอย่างไม่ทอดธุระและไม่เห็นแก่ตัว[23]

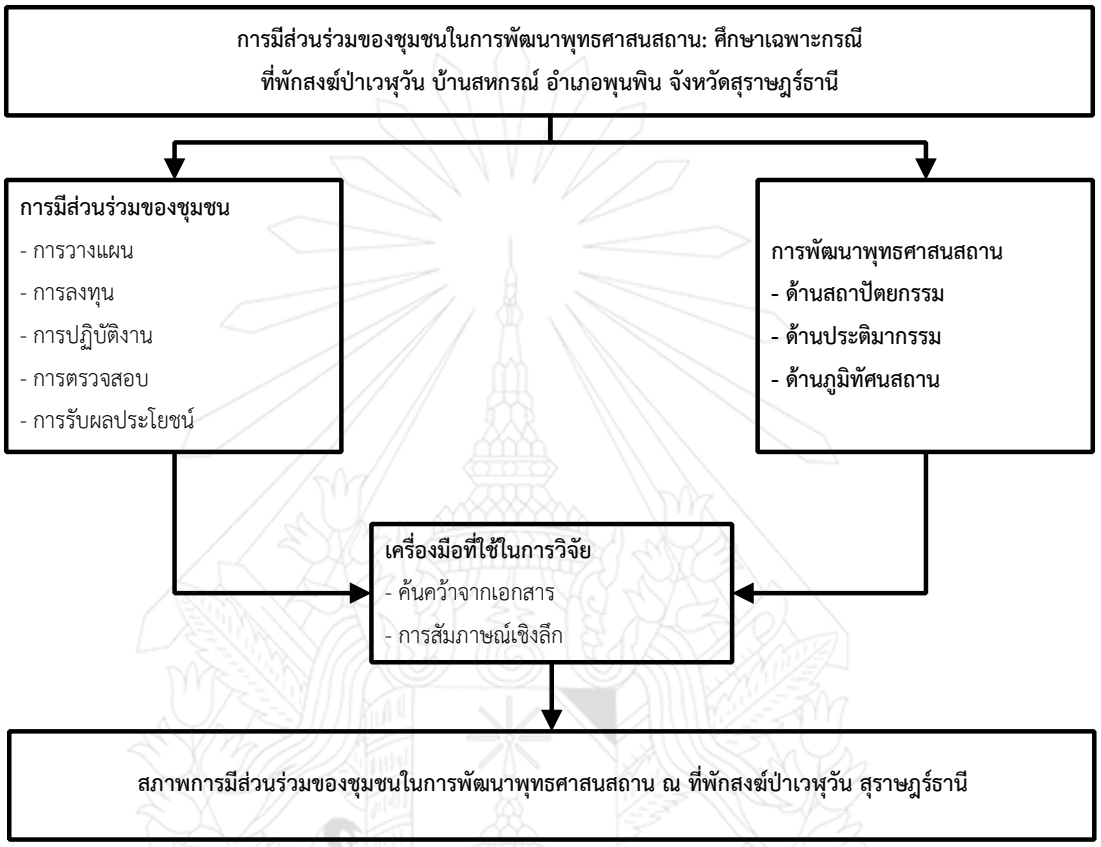
สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่มีสำคัญต่อการพัฒนา คือการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อที่จะปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น การพัฒนาที่ยึดเอาหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นหลักการที่ใช้ในงานพัฒนาชุมชนมานาน โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมมากน้อยแตกต่างกันไปตามด้านต่าง ๆ ที่หน่วยงาน หรือองค์กรกำหนด วางแผนการดำเนินงาน การพัฒนานั้นเป็นการช่วยเสริมสร้างให้สังคม องค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆทั้งภาครัฐ และเอกชนเกิดความเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น การพัฒนาคือการทำให้เจริญไปในทางที่ดี โดยพัฒนาที่จิตใจของตนเองให้เกิดการพัฒนาก่อนแล้วจึงมาพัฒนาสังคม องค์กรนั้น ๆ การพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการพัฒนานั้นจะเริ่มการพัฒนาที่ตนเองก่อนคือการพัฒนากาย และจิตใจแล้วจึง เริ่มเข้าสู่การพัฒนาในระดับวงกว้างมากยิ่งขึ้นเรื่อยไป โดยที่การพัฒนาพุทธศาสนสถานส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาเพื่อให้เป็นศูนย์กลางชุมชน และเป็นแหล่งในการพัฒนาคุณภาพจิตใจของประชาชนในสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะพุทธศาสนสถานคือ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนทำให้ประชาชนมีแนวทางในการดำเนินชีวิต ในเมื่อพุทธศาสนสถานมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตประจำวันแล้ว ประชาชนจึงต้องช่วยกันพัฒนาพุทธศาสนสถานโดยมีส่วนร่วมกันพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนให้ได้

---

[23] พระมหาเกริกชัย เริญไธสง, “แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), หน้า ก-ข.

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะเพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้อ่าน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่พระสงฆ์ ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนิน ส่งเสริมสนับสนุน ตลอดจนร่วมกันประเมินผล รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้งในด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติตามขั้นตอน ด้านการส่งเสริมสนับสนุน ตลอดจนการประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ด้านศาสนบุคคล มีการปกครองพระภิกษุสามเณรในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนได้บวชเรียน ศึกษาพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุมีการพัฒนาภูมิทัศน์สถาน การพัฒนาสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ ทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เสนาสนะของวัดให้มีความสะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น มีความสัปปายะ เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด[24]

ชุมชน หมายถึง พระสงฆ์ ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน ที่เป็นชาวพุทธ ที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ สอง สาม และสี่ ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติที่เข้ามาร่วมกันพัฒนา ที่พักสงฆ์แห่งนี้

พุทธศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ สถูป โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรม วัดวาอาราม เป็นต้น เป็นสถานที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชาและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยในงานวิจัยนี้ หมายถึง ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นที่พักสงฆ์ที่มีการดำเนินการสร้างขึ้นมาใหม่ จากที่ดินว่างเปล่า พัฒนาต่อมาเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยอาศัยศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

---

[24] กองแผนงาน กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือประกอบคำบรรยายโครงการถวายความรู้แก่เจ้าอาวาส*, อ้างแล้ว, หน้า 8.

บทที่ 2
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย หนังสือ บทความ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และหลักอปริหานิยธรรม หรือหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดกรอบในการศึกษา เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาศาสน-สถานอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้วางลำดับการศึกษาไว้ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน

2.3 การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

2.4 หลักอปริหานิยธรรม

2.5 สรุป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมามนุษย์รวมตัวกัน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ที่จะต่อสู้กับธรรมชาติ ซึ่งการทำกิจกรรมอะไรก็ตามถ้าหากทำโดยลำพัง ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จ ตัวอย่าง เช่น การทำธุรกิจส่วนตัว อาจจะมีโอกาสประสบความล้มเหลวได้มาก และมีการพัฒนาได้ยาก ในทางตรงข้ามกัน การทำธุรกิจในรูปของบริษัท ห้างหุ้นส่วน หรือในรูปแบบของสหกรณ์ก็ตาม ย่อมมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ มีความเจริญก้าวหน้านั้นมีสูงกว่า เพราะมีการดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ ในรูปของกลุ่มคน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้วัด ให้เห็นว่ากิจกรรมที่จะเจริญก้าวหน้าได้นั้น บุคคลเพียงคนเดียว ไม่สามารถจะทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองทั้งหมด ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ เช่นทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการมีส่วนร่วมนั้นเป็นความเกี่ยวข้องในเรื่องของจิตใจ และอารมณ์ของบุคคล ที่มีต่อการทำกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่กระตุ้นให้งานสำเร็จผลได้ตามจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมาย เพราะการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการทำประโยชน์ การรับผิดชอบ และการช่วยเหลือ ดังนั้นประสิทธิผล หรือความสำเร็จขององค์กรนั้น ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วม การสร้างพลัง การรวมพลัง ที่จะผลักดันให้ภารกิจบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมาย เพราะในบางสถานการณ์ หลายหัวดีกว่าหัวเดียว แสดงให้เห็นว่าหลายสมอง หลายความคิดดีกว่าความคิดเดียว

ทั้งนี้การมีส่วนร่วม ในการบริหารงาน หรือการปฏิบัติงานของทุกภาคส่วน ที่มีความสามัคคีกัน หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มุ่งสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน ก็จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จได้เร็วขึ้น และมีความเจริญรุ่งเรือง ได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ การมีระเบียบวินัยในตนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุน เสริมสร้างพลัง ทำให้เป็นที่ยอมรับกันว่า องค์กรที่มีประสิทธิภาพ และมีผลสัมฤทธิ์สูงนั้น ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาระหว่างชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) เป็นอย่างดี[1] การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการที่ให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจ เป็นกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ตามหลักการที่เปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมกันรับรู้ ร่วมกันคิด ในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมกันรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา โดยที่องค์กร ชุมชน หรือสังคม มีความเจริญก้าวหน้า และมีความมั่นคงแบบยั่งยืน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน ทั้งฐานะผู้บริการ และผู้รับบริการ

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมาย จากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังนี้

พัฒน์ บุญยรัตพันธ์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่ากระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีความสมัครใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง และมีส่วนดำเนินการ เพื่อให้บรรลุผลวัตถุประสงค์ดังที่ปรารถนา หรือที่ตั้งไว้ทั้งนี้ต้องมิใช้เป็นการกำหนดกรอบแนวความคิดจากบุคคลภายนอก[2]

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ของประชาชนเอาไว้ว่า คือการเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน การมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนมีส่วนในการพัฒนา

---

[1] พระครูเกษมสุทธิคุณ, “กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเขตลาดกระบัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพฯ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2553, หน้า 7.

[2] พัฒน์ บุญยรัตพันธ์, *การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2517), หน้า 129.

ชนบท แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องรับปรัชญาที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างก็มีความปรารถนา ที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความปกติสุข และได้รับความเป็นธรรม รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับความจริงที่ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาได้ต้องมีโอกาส และได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง[3]

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่า เป็นการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน และทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร หรือชุมชน โดยที่ประสิทธิผลขององค์กรนั้น ขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้น ๆ ในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุผลตามเป้าหมาย บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ หรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้น เกิดความผูกพันต่อกิจกรรม และองค์กรในที่สุด[4]

ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมเอาไว้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานพัฒนา เริ่มตั้งแต่ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันให้ความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกันสนับสนุน และร่วมกันติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร และ 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ได้รับโอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับ ในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ประการต่อมาคือ ร่วมกันลงมือปฏิบัติ โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด[5]

ขนิษฐา ศรีนนท์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนในการบริหารขององค์กรนั้น ๆ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือ การวางแผน ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัย เงื่อนไขและความพร้อมเพียงในการมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ การวางแผน

---

[3] ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 20.

[4] เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, *เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*, (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2537, หน้า 182–183.

[5] ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ, *หลักการพัฒนาชุมชน*, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540), หน้า 93.

มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าจะส่งผลให้กระบวนการบริหาร เป็นไปอย่างถูกต้อง ตรงตามความต้องการที่แท้จริง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ [6]

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่า "การมีส่วนร่วมหมายถึง ความร่วมมือร่วมใจ ซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบด้วยเช่นกัน"[7]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ส่งเสริม การชักนำ การช่วยเหลือสนับสนุน และการสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในรูปของส่วนบุคคล และกลุ่มคนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม ทั้งนี้ต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ ทั้งการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง หรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้ต้องมิใช้เป็นการกำหนดกรอบแนวความคิดจากบุคคลภายนอก

2.1.2 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี" ผู้วิจัยได้รวบรวมลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนจากนักวิชาการ ซึ่งมีความแตกต่างกันในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสนใจว่าจะศึกษาในด้านใด มีดังนี้

กรรณิกา ชมดี ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการประชุม, 2) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน, 3) การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการ, 4) การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ, 5) การมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์, 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน, 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค, 8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม, 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และ 10) การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์[8]

---

[6] ขนิษฐา ศรีนนท์, "การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครนนทบุรี", วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา), 2542, หน้า 37.

[7] องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, *มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยแรงงานข้ามชาติ*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานแรงงานระหว่างชาติ, 2550), หน้า 7.

[8] กรรณิกา ชมดี, "การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี", วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2524, หน้า 43.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่ามี 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา, 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ, 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล[9]

นิรันดร์ จงวุฒิเวศ ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่า มีด้วยกันหลายระดับตั้งแต่ การเป็นสมาชิก จนถึงการเป็นผู้นำ หรือประธานกรรมการดังนี้ คือ 1) เป็นสมาชิก, 2) เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม, 3) เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย, 4) เป็นกรรมการ, 5) เป็นประธานกรรมการ, 6) สมาชิกผู้นั้น ทำอะไรระหว่างการประชุม และ 7) สมาชิกผู้นั้น เล่นบทอะไรในที่ประชุม[10]

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้ว่า หมายถึงการร่วมทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนความต้องการของชุมชน โดยการร่วมคิดหา สร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา ของชุมชน หรือสร้างสรรค์สื่อใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือเพื่อสนองความต้องการของชุมชน ร่วมกันตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม[11]

บังอร ฤทธิ์ภักดี ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ลักษณะใหญ่ๆ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยการเริ่ม และการวางแผนโครงการ, 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการ และ 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากโครงการ[12]

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ แสดงความเห็นเอาไว้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคล ที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่ม เป็นตัวคอยกระตุ้น ให้ทำงานสำเร็จ บรรลุผลได้

---

[9] เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, *การบริหารงานพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2527), หน้า 93.

[10] นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, *กลวิธี แนวคิด วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2527), หน้า 117–194.

[11] ไพรัตน์ เดชะรินทร์, *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2527), หน้า67.

[12] บังอร ฤทธิ์ภักดี, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาระดับหมู่บ้าน”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2528, หน้า 56.

ตามเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ ซึ่งการมีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย, 2) การช่วยเหลือและทำประโยชน์ และ 3) การรับผิดชอบ[13]

สุพรรณี ไชยอำพร ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ 1) ลักษณะของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกขั้นตอน และ 2) การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เช่น ร่วมลงแรงในการทำโครง ตลอดจนการร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งของอื่น ๆ แต่ไม่ได้ร่วมขั้นตอนการตัดสินใจ[14]

สมพิศ ภารสมบูรณ์ ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร ด้านการบริหาร และด้านการประสานความร่วมมือ, 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล[15]

สมพิศ ภารสมบูรณ์ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทเอาไว้ว่า คือการที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ในการรับผิดชอบการพัฒนาทั้งกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรกของโครงการ ไปถึงตอนจบของโครงการ ซึ่งครอบคลุมในขั้นตอนต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ, 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามโครงการ, 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามผล และการประเมินผล และ 4) การมีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์จากกิจกรรมของโครงการ[16]

จุฑามาศ ศรีสิริพรพันธ์ ได้กล่าวเอาไว้ว่า ในการมีส่วนร่วม ประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดกับประชาชนภายในชุมชน เนื่องมาจากเหตุผลพื้นฐาน คือ ประชาชนภายในชุมเป็นผู้ประสบปัญหาย่อมรู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด, 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินการของกิจกรรมในการจะแก้ปัญหา ซึ่งปัญหาเหล่านั้น ผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนา ควรเป็นประชาชนในชุมชน

---

[13] เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, *เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, อ้างแล้ว, หน้า 182.

[14] สุพรรณี ไชยอำพร, *การวิเคราะห์สังคมเพื่อการพัฒนาแนวคิดวิธีการ*, (กรุงเทพฯ: องค์กรการคลังสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2543), หน้า 37.

[15] สมพิศ ภารสมบูรณ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาโรงเรียนม็ธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2544, หน้า 28.

[16] สมพิศ ภารสมบูรณ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาโรงเรียนม็ธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”, หน้า 32.

นั้นเอง เพื่อให้เกิดความเหมาะ และมีความสมสอดคล้องกับทรัพยากรกับศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น, 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบกิจกรรม ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความผูกพันกันมากขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน ในการเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลงานที่ปรากฏซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่าง สมบูรณ์และมีประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามผล และประเมินผล เพื่อเป็นการค้นคว้าหาข้อดีและข้อบกพร่องที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้นำมาเป็นบทเรียนในการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป[17]

ปธาน สุวรรณมงคล ได้กล่าวเอาไว้ว่า ชุมชนควรมีขอบเขตของการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ, 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน, 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ และ 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล[18]

องค์การอนามัยโลก ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ดี ว่าจะต้องประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญ การตั้งเป้าหมาย การกำหนดการใช้ทรัพยากร การกำหนดการวิธีการติดตาม และการประเมินผล, 2) การดำเนินกิจการ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการ และการบริหารการใช้ทรัพยากร, 3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรม มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และ 4) ชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้[19]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น เริ่มจากการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ การสนับสนุนด้านทรัพยากร ด้านการบริหาร รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ ตัดสินใจในกิจกรรม การติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นการควบคุมการดำเนิน

---

[17] จุฑามาศ ศรีสิริพรพันธ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา”, ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา), 2548.

[18] ปธาน สุวรรณมงคล, *หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง*, รุ่นที่ 9 เอกสารบรรยายภาพรวมกลุ่มวิชา กลุ่มวิชาที่ 5 การพัฒนาการเมืองไทย, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2548), (อัดสำเนา).

[19] องค์การอนามัยโลก (WHO), อ้างถึงใน อภิชาญ ปานปรีชา, “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษาเขตตลิ่งชันและราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ”, ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคม สาขาพัฒนาสังคม, (คณะพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), 2548, บทคัดย่อ.

กิจกรรมทั้งหมด อีกทั้งเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม โดยสรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้น พิจารณาได้หลายมุมมอง ดังนี้

1. จำแนกตามกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน, 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, 3) การมีส่วนร่วมในการประสานงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2. จำแนกตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมประชุม, 2) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน, 3) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และ 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน

3. จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง, 2) ระดับของการมีส่วนร่วมบางส่วน และ 3) ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม

4. จำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมโดยตรง และ 2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม

2.1.3 ระดับการมีของส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากนักวิชาการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการ รับรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมเสนอปัญหา ร่วมแสดงทัศนะ ในประเด็นที่สำคัญตลอดจนการร่วมกันคิดหาแนวทางร่วมกัน การแก้ไขปัญหาร่วมกัน และร่วมกันในกระบวนการพัฒนา โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน แสดงออกได้หลายละดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ และความรู้ความสามารถของบุคคลนั้น ๆ มีผู้อธิบายไว้ ดังนี้

ชินรัตน์ สมสืบ ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วม และจุดที่เข้าสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถออกแบ่งเป็น 5 ขั้นด้วยกัน ดังนี้ 1) การไม่มีส่วนร่วมอย่างสิ้นเชิง, 2) การมีส่วนร่วมเพียงในนาม, 3) การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย, 4) การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม, 5) การมีส่วนร่วมมาก และ 6) การมีส่วนร่วมในอุดมคติ[20]

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ได้กล่าวทรรศนะในการแบ่งระดับ หรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมตามแนวคิด ของประชาชนไว้เป็น 6 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูล

---

[20] ชินรัตน์ สมสืบ, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539), หน้า 12.

ข่าวสาร จะบอกถึงลักษณะของโครงการ หรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น, ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อได้ร่วมกันรับรู้ข้อมูลข่าวสารแล้ว ก็จะร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาความจำเป็น และความต้องการที่ต้องให้มีโครงการ หรือกิจกรรมนั้นเกิดขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันแสดงความคิดเห็น, ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเกี่ยวกับการเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ, ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมกันในการลงทุน ร่วมกันในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงาน หรือร่วมปฏิบัติงานเอง, ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตาม การดำเนินการตามโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ และ ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการ หรือกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบ ทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย ในทุกระดับแล้วย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน[21]

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมออกแบ่ง 5 ระดับ คือ 1) การมีส่วนร่วม โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน, 2) การมีส่วนร่วม ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เช่น การร่วมรับรู้ข้อมูลของตนจากแพทย์เพื่อจะเป็นแนวทาง ในการตัดสินใจให้ดีขึ้น, 3) การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ โดยเฉพาะเกี่ยวกับโครงการที่ตนมีส่วนได้ส่วนเสียด้วย 4) การมีส่วนร่วมทำคือ ร่วมกันในขั้นตอนการดำเนินงาน เช่น ร่วมกันสร้างถนนในชนบท ในศาสนสถาน เป็นต้น และ 5) การมีส่วนร่วม ในการสนับสนุนคือ ตนเองไม่มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมด้วย แต่มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ[22]

โกวิทย์ พวงงาม ได้กล่าวทรรศนะของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ของประชาชนในการพัฒนาควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ของแต่ละท้องถิ่น , 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอน ที่จะช่วยให้ประชาชนในชนบทรู้จักวิธีการคิด วิธีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน, 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน มีแรงงานของตน ที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตาม

---

[21] สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, *รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 57-62.

[22] นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, *การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง*, (เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์, 2547), หน้า 17-18.

และประเมินผลงาน ถ้าหาก ขาดการมีส่วนร่วม และประชาชนในชนบทไม่ทราบว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี และได้ประโยชน์ หรือไม่อย่างใด[23]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ประการสุดท้ายคือการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

2.1.4 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน จากนักวิชาการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์องค์กร ชุมชน และสังคมให้ความเจริญรุ่งเรือง ประเด็นนี้ มีผู้อธิบายไว้ ดังนี้

ชิต นิลพานิช ได้กล่าวทรรศนะเกี่ยวกับหลักสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้ 1) หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระหว่างหน่วยงานราชการกับปะชาชน โดยยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงาน หรือต่อบุคคลเป็นที่ตั้ง, 2) หลักการขจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ และเรื่องความคิดจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลวได้, 3) หลักการสร้างอุดมการณ์ และค่านิยมในด้านความอดทน ความขยัน ความซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชน ให้ความร่วมมือ สนับสนุนนโยบายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานในที่สุด, 4) หลักการให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ประชาชนมีโอกาสได้คิด ทดลอง และลงมือปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์ เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนาต่อไป, 5) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำไปใช้ เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้เป็นอย่างดี และ 6) หลักการสร้าง

---

[23] โกวิทย์ พวงงาม, *การประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประจำปี 2550*, (กรุงเทพฯ: บริษัทมิสเตอร์กอปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด, 2550), หน้า 8.

พลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงาน จะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้งานเกิดประสิทธิภาพได้ดี[24]

สมยศ ทุ่งหว้า ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปความว่า "เป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง ช่วยให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของเขา ซึ่งมีอำนาจต่อรองมากขึ้น ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาประเทศในที่สุด"[25]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีความสำคัญต่อการดำเนินงาน การพัฒนาหลายประการ โดยเฉพาะการทำให้ประชาชนยอมรับโครงการ และสามารถดำเนินการให้สำเร็จผล ลุล่วงตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ตรงกับปัญหา และความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชน ในการช่วยเหลือตนเอง อันเป็นการนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างดียิ่ง หลักสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างอุดมการณ์ และการสร้างค่านิยม หลักการให้การศึกษา ให้การอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชน เป็นต้น

2.1.5 ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี" ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จากนักวิชาการ โดยที่อุปนิสัย จารีตประเพณี ตลอดจนความมีคุณค่าต่อตนเอง และความรู้ความสามารถที่ตนมีอยู่ อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นนความรู้สึกของบุคคล ให้เข้าร่วมทำกิจกรรมของส่วนรวม ซึ่งประเด็น เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนี้ มีผู้แสดงความเห็นไว้ ดังนี้

William W. Reeder ได้แสดงทรรศนะว่า การมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล การมีส่วนร่วมของกลุ่ม และปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีดังนี้ 1) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ สอดคล้อง กับความเชื่อพื้นฐาน ทัศนคติ และค่านิยม

---

[24] ชิต นิลพานิช, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*, เอกสารการสอน ชุดวิชาความรู้*ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532), หน้า 362.

[25] สมยศ ทุ่งหว้า, *สังคมชนบทกับการพัฒนา*, (สงขลา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534), หน้า 219.

ของตน, 2) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ มีคุณค่า และสอดคล้องกับ ผลประโยชน์ของตน, 3) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ มีเป้าหมายที่จะส่งเสริม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน, 4) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับสิ่งที่ตัวเองได้มา หรือหวังเอาไว้, 5) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่, 6) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่เอื้ออำนวย, 7) การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคล และกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัย และจารีตประเพณี, 8) การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคล และกลุ่มบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ, 9) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม กระตุ้น ยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น, 10) บุคคล และกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อตัวเองมีประสบการณ์ที่เป็นอคติ ต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว และ 11) การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคล และกลุ่มบุคคล จะกระทบโดยการบีบบังคับหาได้ไม่[26]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นมีความสอดคล้อง กับความเชื่อพื้นฐานค่านิยม ทัศนคติ และมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนหรือไม่ ตลอดถึงขึ้นอยู่กับอุปนิสัย จารีตประเพณี และความสามารถของตนเป็นสำคัญด้วย โดยที่การมีส่วนร่วมในการบริหาร การมีส่วนร่วมในการคิด การมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน การมีส่วนร่วมกันทำงาน ปัจจัยหนึ่งก็มาจากเพื่อนร่วมงาน ที่จะสร้างแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน การได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหาร และเพื่อนร่วมงาน นั้นคือแรงใจในการบริหารงานเพื่อสร้าง ความสำเร็จให้องค์กรนั้น ๆ ได้

2.1.6 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน จากนักวิชาการ โดยการที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น สิ่งสำคัญที่จะได้รับก็คือ การได้เรียนรู้ อุปนิสัยของกันและกัน ทำให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และช่วยให้งานที่มีความยาก สามารถสำเร็จได้ง่ายขึ้น ประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการมีส่วนร่วมนี้มีผู้ความเห็นไว้ ดังนี้

---

[26] William W. Reeder, *Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Famillies in New York state*, (New York: Cornell University, 1978), p. 39.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1) ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมของบุคคล ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จนไปสู่การยอมรับความแตกต่างในรูปแบบของความรู้ นิสัย ค่านิยมต่าง ๆ อันเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตย, 2) ทำให้งานที่ยากลำบากบางอย่าง สำเร็จขึ้นมาได้ งานหลายอย่างหากทำเพียงผู้เดียว หรือทำจำนวนน้อยคนอาจสำเร็จได้ยาก ต้องให้ผู้มาร่วมงานจำนวนมากคนจึงจะสำเร็จ เช่น สร้างพระอุโบสถ เจดีย์ การสร้างบ้าน สร้างสิ่งมหัศจรรย์ของโลก เช่น การสร้างกำแพงเมืองจีน เป็นต้น หรืองานบางอย่างต้องการความร่วมมือโดยตลอด เช่น การลดปริมาณขยะ จึงต้องให้คนทั้งชุมชนเห็นด้วย และร่วมมือกันปฏิบัติ, 3) ทำให้ความช่วยเหลือนั้นตรงความต้องของประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในขั้นของการระบุประเด็นปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของประชาชน เช่น ที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน สะพานลอยให้คนข้าม ซึ่งทำแล้วไม่มีผู้ใช้ก็เสียประโยชน์, 4) ทำให้บุคคลคิดช่วยตนเองจะร่วมดูแลรักษาสิ่งนั้นมากขึ้น, 5) ทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของ การมาร่วมคิด ร่วมกันทำ จะทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ซึ่งจะทำให้ร่วมกัน ดูแล รักษา บูรณะ ซ่อมแซม และมีความภูมิใจในสิ่งที่ตนร่วมกันสร้าง ร่วมกันทำขึ้นมา สิ่งของที่บุคคลได้ร่วมกันมา จึงสามารถอยู่ได้คงทนกว่า, 6) จะทำให้ประหยัดทรัพยากรลงได้ เพราะการมีส่วนร่วมช่วยเหลือ ตรงกับความต้องการที่จะใช้ และอาจมีแรงงานจากการมีส่วนร่วมมาช่วยได้, 7) เกิดการสร้างฉันทามติ หรือการเห็นพ้องต้องกันขึ้นมาได้ เกิดการสร้างข้อตกลงที่มั่นคงได้, 8) สามารถเพิ่มทางเลือกที่ดี เพื่อการตัดสินใจ การได้รับรู้ในโครงการอย่างละเอียดทำให้ ช่วยกันหาทางออกที่สมบูรณ์ และเหมาะสมที่สุด ทำให้เกิดผลเสียหายน้อยลงหรือเกิดผลดีมากว่า, 9) ทำให้การดำเนินงานของชุมชน หรือสังคมนั้นโปร่งใส เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้ที่จะทุจริตก็หวั่นเกรง และทำการทุจริตได้ยากขึ้น เนื่องจากกลัวพลังการมีส่วนร่วมของประชาสังคม, 10) ทำให้บุคคลที่อาจยอมรับยาก กลับมายอมรับโครงการนั้นได้ โดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ และ 11) ทำให้ชุมชน หรือสังคมมีความเข้มแข็ง เพราะชุมชนที่เข้มแข็ง ควรจะต้องมีส่วนร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดูแลปกครอง พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชุมชน หรือสังคมนั้นเอง โดยการมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเสมอ ๆ[27]

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ 1) ช่วยปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจให้ดีขึ้น เนื่องจากมีการช่วยกันระบุปัญหา ค้นหาปัญหา และมีการพิจารณาทางเลือกในการพัฒนา จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง, 2) ช่วยลดค่าใช้จ่ายและความล่าช้าในการปฏิบัติงาน เป็นการลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ในภายหลัง เกิดการยอมรับ

---

[27] นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, *การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง*, อ้างแล้ว, หน้า 27-28.

อย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่ม, 3) นำไปสู่การปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในการตัดสินใจเรื่องนั้น ๆ เกิดความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะช่วยปฏิบัติเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลอย่างจริงจัง, 4) ส่งเสริมให้โครงการที่จะนำไปปฏิบัติมีความยั่งยืน ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความภาคภูมิใจ ต่อผลสำเร็จและจะปฏิบัติต่อไปเรื่อย ๆ ขยายผลงานนั้น ๆ ไปในอนาคต, 5) หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง ช่วยลดความรู้สึกต่อต้านเนื่องจากได้แสดงออก ถึงความต้องการของตน หรือของกลุ่มออกไป, 6) ความเสี่ยงลดลง ทำให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติม และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกัน และ 7) เป็นการพัฒนาประชาสังคม[28]

นวลน้อย ตรีรัตน์ ได้กล่าวเอาไว้ว่า โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการ อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งข้อดีของการมีส่วนร่วม คือก่อให้เกิดการผลิตนโยบาย และบริการสาธารณะ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชน เป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้1) เพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ โดยกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยให้เกิด ความกระจ่างในด้านวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้น ๆ ได้อยู่เสมอ, 2) ลดค่าใช้จ่าย และการเสียเวลา ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ สามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจ โดยกลุ่มซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้น ๆ, 3) การสร้างฉันทามติ การร่วมมือของประชาชนก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ช่วยลดความขัดแย้งทางการเมือง และก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ, 4) ความสำเร็จ และผลจากการปฏิบัติของโครงการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชน มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในการตัดสินใจนั้น ๆ ตลอดจนรู้สึกกระตือรือร้น ในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และ 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า หรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิด โอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น จะสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้[29]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้เกิดการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ สามารถลดค่าใช้จ่าย และการเสียเวลา สามารถสร้างฉันทามติ สามารถหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า หรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง อีกทั้งทำให้มีการแลกเปลี่ยน

---

[28] กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, *สามแยกชาวบ้าน*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น, 2550), หน้า 14-16.

[29] นวลน้อย ตรีรัตน์, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบล*, หน้า 380-381. (อัดสำเนา)

เรียนรู้ ทำให้งานที่ยากลำบากบางอย่างสามารถสำเร็จขึ้นมาได้ ทำให้ความช่วยเหลือตรงกับที่ต้องการของประชาชน อีกประการคือทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ทำให้ชุมชน หรือสังคมมีความเข้มแข็งและส่งเสริมให้โครงการที่นำไปปฏิบัติมีความมั่นคงยั่งยืน

2.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชน มีความหมายในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เช่น ชุมชนทางด้านการปกครอง ชุมชนทางด้านการพัฒนา ชุมชนทางด้านวัฒนธรรม ชุมชนทางด้านวิชาการ และในฐานะหน่วยทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการตอบสนองความ ต้องการขั้นพื้นฐาน เป็นต้น ดังนั้นในการนิยามความหมายของคำว่าชุมชน จึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก การศึกษาเพื่อทำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำเนินงานด้านการ พัฒนาชุมชน ทั้งนี้ชุมชนจะเป็นทั้งกลุ่มคน และพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนา โดยในส่วนนี้จะเป็นความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของชุมชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของชุมชน จากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังนี้

จิตติ มงคลชัยอรัญญา ได้กล่าวถึงความหมายชุมชนไว้ว่า ชุมชนประกอบไปด้วย ระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ทางด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง และโครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้[30]

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หรือประชาคม คือ กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะของสังคม แต่แตกต่างกันที่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่ประสานงานในวงที่แคบกว่า คำว่า ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่และระดับของความคุ้นเคยของสมาชิก รวมทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ที่ทำให้ชุมชนมีความแตกต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะของเศรษฐกิจ เป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้น ย่อมมีการสังสรรค์ให้เกิดใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอก

---

[30] จิตติ มงคลชัยอรัญญา, *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*, เอกสารประกอบการเรียน, (ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540). (อัดสำเนา).

เห็นใจลึกซึ้งกว่ากัน อาจจะมีลักษณะเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพเป็นชุมชน เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติ หรือศาสนา ตลอดจนความรู้สึก และทัศนคติ ที่ผูกพันปัจเจกบุคคล ให้รวมตัวเข้าเป็นกลุ่มด้วยกัน[31]

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง ได้สรุปความหมายของชุมชนออกเป็น 3 แนวทาง ที่มีความแตกต่างกันออกไปตามที่มา และความหมาย คือ 1) ชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มคน ที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งมีความผูกพันกัน มีความเป็นปึกแผ่นกัน และอาจหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กัน ทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม, 2) ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน ในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน มีความผูกพันกันทั้งในด้านพื้นที่และความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน และ 3) ชุมชน หมายถึง องค์กร และขบวนการทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัดและรวมตัวกันในระยะเวลาที่นานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์กลายเป็นความผูกพันกันขึ้น เช่น องค์กรในท้องถิ่น องค์กรในชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น[32]

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนภายในชุมชนมีการรวมตัวกัน เป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคม ทางด้าน และวัฒนธรรม รวมทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนการมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน สำหรับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จะต้องเป็นการดำเนินงาน แบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว[33]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของชุมชนส่วนใหญ่ มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับกลุ่มคนที่อยู่รวมกัน กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งทางด้านความเชื่อทางด้านศาสนา ทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งมีการมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน รวมทั้งประเด็นอาณาบริเวณพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งผู้คน พูดภาษาเดียวกัน มีจารีตประเพณีอย่างเดียวกัน โดยการที่คนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้น ย่อมมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวม

---

[31] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2542), หน้า 368.

[32] ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, *ชุมชน*, (สงขลา: นำศิลป์โฆษณา, 2556), หน้า 7-8.

[33] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, (กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, 2564), หน้า 81.

ซึ่งเกิดจาก ความสัมพันธ์ที่ดี ผ่านทางการติดต่อสื่อสาร โดยสามารถเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้บรรทัดฐานทางด้านจารีต และประเพณีเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นพวกเดียวกันในชุมชน แต่เมื่อชุมชนเริ่มมีการพัฒนา และมีความเจริญเกิดขึ้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีองค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงมีความหมายมากกว่า การเป็นสถาบันที่ช่วยจัดการการพัฒนา กล่าวคือ ทุกชุมชนย่อมทำหน้าที่ เชื่อมโยงขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มต่าง ๆ และเพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคม

2.2.2 องค์ประกอบของชุมชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ องค์ประกอบของชุมชนจากนักวิชาการ ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ได้จำแนกองค์ประกอบของชุมชนไว้ 3 ประการ คือ 1) องค์ประกอบด้านมนุษย์ เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาท และมีความสำคัญยิ่งในชุมชน จากวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ครั้งอดีต จนมาถึงปัจจุบัน มนุษย์ชอบอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน จะเห็นได้ว่า ในทุกชุมชนไม่มีใครถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียว โดยไม่มีการไปมาหาสู่กัน การอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีหลากหลายลักษณะ และหลากหลายรูปแบบ เช่น ครอบครัว กลุ่มองค์กร เป็นต้น มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ตลอดจนกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มปฐมภูมิ และกลุ่มทุติยภูมิ โดยความจำเป็นที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ก็เนื่องมาจากการมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน และคนเมื่อคนเป็นสมาชิกของกลุ่มใด ๆ ก็ตามย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน, 2) องค์ประกอบทางด้าน สิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น โดยสิ่งที่มนุษย์ คิดค้น หรือประดิษฐ์ขึ้นนั้นมีหลากหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และเป็นนามธรรม ตลอดจนการนำไปใช้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก หรือสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น นอกจากสิ่งที่เป็นวัตถุแล้ว มนุษย์ยังสร้างแนวความคิด ปรัชญา ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งนั้น โดยองค์ประกอบเหล่านี้จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ซึ่งมีสภาพ และระดับต่างกัน การประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด และสืบต่อกันไปตลอดเวลา สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมานี้ จะมีความสัมพันธ์ต่อกันในแต่ละชนิดของมันเอง ความสัมพันธ์เหล่านี้ คล้าย ๆ กับลูกโซ่ที่ต่อกันเป็นช่วง ๆ อันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบของสิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น เช่น สร้างรถยนต์ขึ้นมาก็นำไปวิ่งบนถนนที่สร้างขึ้นมา และอาจจะทำให้เกิดฝุ่นปลิวไปสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน หรือรถยนต์สามารถที่จะขน พืชผลทางการเกษตร ไปขายในตลาดได้เร็วขึ้น เป็นต้น และ 3) องค์ประกอบทางด้าน

สิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น โดยสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมานั้น หมายรวมทุกอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย ซึ่งทุกชุมชนจะมีสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นส่วนประกอบอยู่ ทั้งนั้น สิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมา จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน เหมือนองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วทั้ง 2 ประเภท เช่น สภาพอากาศที่แห้งแล้ง จะทำให้ดินแตกระแหง และไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตของพืชผลทั้งหลาย เป็นต้น[34] โดยที่องค์ประกอบของชุมชนทั้ง 3 ประการ จะมีความสัมพันธ์ และมีการปฏิบัติต่อกัน ซึ่งองค์ประกอบที่อยู่ภายในชุมชนหนึ่ง ๆ เริ่มจากองค์ประกอบด้านมนุษย์ นอกจากจะมีความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันแล้ว ยังจะต้องไปมีความสัมพันธ์ต่อสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นด้วย เช่น มนุษย์ร่วมมือกันไปช่วยกันสร้างฝายกักเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ แล้วนำน้ำมาใช้อุปโภค บริโภค เป็นต้น โดยที่องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบดังกล่าวนี้จะมีความเจริญ ที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะว่ามีกลไกที่มีบทบาทในการควบคุม สนับสนุน หรือส่งเสริมองค์ประกอบทั้ง 3 ของชุมชนให้เจริญก้าวหน้า หรือหยุดอยู่กับที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป กลไกที่มีบทบาทสำคัญนี้ คือระบบต่าง ๆ ในชุมชนนั่นเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ระบบการปกครอง โดยในการบริหารประเทศนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดรูปแบบการปกครอง อาจจะเป็นแบบกระจายอำนาจ หรือเป็นรูปแบบรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ซึ่งรูปแบบการปกครอง ย่อมมีอิทธิพลในการกำหนด องค์ประกอบของชุมชนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แบบเสรีประชาธิปไตย ชุมชนที่มีระบบการปกครอง ต่างกันย่อมมีเสรีภาพ อิสรภาพ แสดงออกต่างกัน และย่อมส่งผลสะท้อนมาถึงวิถีชีวิตของบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น ย่อมมีผลต่อความสัมพันธ์ และปฏิบัติต่อกันกับองค์ประกอบอื่น ๆ, 2) ระบบเศรษฐกิจ ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจ มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ต่อระบบของชุมชน และสังคม การที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะเป็นประเทศอุตสาหกรรม หรือเกษตรกรรมนั้น ระบบเศรษฐกิจถือเป็นตัวกำหนด, 3) ระบบการศึกษา โดยระบบการศึกษา มีอิทธิพลต่อความเจริญ หรือความล้าหลังของชุมชน ถ้าหากสมาชิกในชุมชนใดมีการศึกษาสูง ย่อมเกิดการถ่ายทอดวิชาความรู้ และการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ มากกว่า หากระบบการศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถสร้างคนให้มีประสิทธิภาพได้ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน, 4) ศาสนา โดยที่ศาสนาเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในชุมชนหนึ่ง ๆ โดยศาสนามีความสำคัญ ไม่น้อย โดยเฉพาะในชุมชนที่ยังอยู่ในขั้นพัฒนา ศาสนา ในที่นี้ย่อมหมายความรวมถึง ความเชื่อในสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ และการกระทำต่าง ๆ ทางศาสนาซึ่งนักมานุษยวิทยา พบว่า อิทธิพลเรื่องความเชื่อทางศาสนา หรือลัทธิศาสนาของชุมชนนั้น มีอิทธิพลมากที่จะสร้างความสัมพันธ์ หรือเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชุมชนหนึ่ง ๆ

---

[34] ไพรัตน์ เดชะรินทร์, *การบริหารการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 16–17.

และ 5) ตัวบงการอื่น ๆ เช่น ตัวบงการ ที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ให้ เช่น สัตว์ การเกิดอุทกภัย หรือมีอากาศหนาวจัด ร้อนจัด มีภูเขาไฟ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของชุมชนอยู่มาก[35]

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้กล่าวถึงความเป็นชุมชนว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) มีขอบเขต/ขนาด ที่ไม่เกินความสามารถของมนุษย์ที่จะสามารถทำความรู้จักกันโดยมีศูนย์รวมจิตใจที่คอยเชื่อมโยง ผู้คนเข้าด้วยกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกคนหนึ่ง สามารถที่จะไปทำความรู้จักมักคุ้นกับคนอื่น ๆ ได้เท่าที่ต้องการ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวมได้โดยไม่มีอุปสรรค สมาชิกจะสามารถรู้สึกได้ถึงความเป็นเจ้าของ และรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจ ควบคุมความเป็นไปในชุมชน, 2) มีอัตภาวะ หรือความเป็นตัวตน และความเป็นเจ้าของ การยอมรับจากคนอื่น ๆ ความจงรักภักดี และการยอมรับในความคาดหวังของกลุ่มด้วย, 3) มีพันธะหน้าที่ โดยที่สมาชิกของชุมชนต้องมีพันธกิจ หรือภาระหน้าที่ ที่ชัดเจน ที่รู้สึกได้โดยอัตโนมัติว่าต้องทำอะไรและทำอย่างไรให้กับชุมชนที่สังกัด โดยสมาชิกจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกอย่างของชุมชน เพื่อร่วมกันสร้าง และดำรงวิถีชีวิตของชุมชน, 4) มีความใกล้ชิด สนิทสนมแบบสังคมชนบท โดยชุมชนต้องมีโครงสร้าง ที่ก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมของหมู่สมาชิก ซึ่งสมาชิกสามารถมีสัมพันธภาพต่อกันและกันได้ในหลาย ๆ บทบาท ในสภาพที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน และ 5) มีวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนเป็นแหล่งกำเนิดของระบบคุณค่า การสร้างสรรค์และการแสดงออก ซึ่งวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ที่ต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่ติดตรึง อยู่กับชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นกลไกหนุนเสริมให้สมาชิกของชุมชน เป็นผู้ผลิตวัฒนธรรมเพื่อใช้เอง อีกทั้งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุน ให้เกิดความแตกต่าง ความหลากหลายระหว่างชุมชนต่าง ๆ และเกิดภาวการณ์มีส่วนร่วม ที่กว้างขวางมากขึ้น[36]

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 3 ได้จำแนกองค์ประกอบของชุมชนออกเป็น 3 ประการ โดยมีนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในภาคสนาม นำไปใช้เป็นแนวทางจำแนกองค์ประกอบชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในระดับหมู่บ้าน ว่ามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ คน สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ โดยมีคำอธิบายประกอบดังนี้ 1) คน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน และเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อนสิ่งอื่น ๆ ถ้าเราสามารถพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพได้แล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็จะเกิดผลสำเร็จตามมา แต่ถ้าเราไม่สามารถพัฒนาคนได้แล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็จะประสบกับความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ดังนั้นในการพัฒนาชุมชน จึงเน้นหลักการพัฒนาคนเป็นสิ่งสำคัญ กลุ่มคนที่ควรได้รับการพัฒนาในชุมชนมีหลากหลาย

---

[35] ไพรัตน์ เดชะรินทร์, *การบริหารการพัฒนาชุมชน*, อ้างแล้ว, หน้า 19–20.

[36] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, “กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น”, *รายงานวิจัย*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย), 2549, หน้า 13.

กลุ่ม เช่น เด็กเล็ก เยาวชน สตรี ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มผู้นำกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนทุกเพศทุกวัยที่มีปัญหาในการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ,2) สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวคน ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ จะเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชน เช่น ถนน สะพาน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สวนสาธารณะ วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ศูนย์พัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนสิ่งที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับตัวคนมาก เพราะถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนก็จะเกิดความลำบากตามไปด้วย และ 3) สถานการณ์ หมายถึง เหตุการณ์ หรือความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในชุมชน อันเป็นผลมาจากการติดต่อกันระหว่างคนในชุมชน ทั้งแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ถ้าการติดต่อกันระหว่างคนเป็นไปในแนวทางที่ดี สถานการณ์ก็จะดี แต่ถ้าการติดต่อระหว่างคนเป็นไปในทางลบ เช่น การแก่งแย่งผลประโยชน์ การชิงดีชิงเด่น ขาดความร่วมมือกัน ขาดความสามัคคีกัน สถานการณ์ก็จะเลวร้ายลงไปด้วย ดังนั้นองค์ประกอบทั้ง 3 ประการของชุมชน ถ้าเราสามารถทำตัวให้เป็นคนดี สิ่งแวดล้อมดี และสถานการณ์ก็จะดีตามไปด้วย จะทำให้ชุมชนน่าอยู่ มีความสงบสุข ประชาชนก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีในที่สุด

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า องค์ประกอบของชุมชนนั้น มีลักษณะที่สำคัญคือ มีพื้นที่มีขอบเขตที่แน่นอน โดยคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เข้าใจตรงกันถึงขอบเขต และพื้นที่นั้น ประการต่อมาคือ มีทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงมีวัฒนธรรม ประเพณีที่ชุมชนท้องถิ่นสร้างขึ้น หรือรับมา ซึ่งสะท้อนบ่งบอกได้ถึงความเป็นชุมชน ๆ นั้น โดยถ้าคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถทำตัวให้เป็นคนดี ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี และสถานการณ์ต่าง ๆ ก็จะดีตามไปด้วย จะทำให้ชุมชนน่าอยู่ มีความสงบสุข ประชาชนก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีในที่สุด

2.2.3 ลักษณะของชุมชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ลักษณะของชุมชน จากนักวิชาการดังนี้

อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวถึงความเป็นชุมชนว่า มีความเกี่ยวข้องกับ อุดมการณ์และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีทั้งความกลมกลืน ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช้เป็นชุมชนในอุดมคติ และไม่ใช่เป็นเรื่องของหน่วยที่ติดกับพื้นที่อย่างตายตัว แต่ปรากฏอยู่ในหน่วยที่มีขอบเขตหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้าน ไปจนถึงระดับเครือข่ายที่กว้างขวาง ซึ่งอาจทับซ้อนกันอยู่ก็ได้ ความเป็นชุมชน จึงเป็นทั้งเรื่องของการพึ่งตนเอง และเป็นเรื่องของ

ความขัดแย้ง ตลอดถึงเรื่องของการปรับตัว การเกิดชุมชนนั้น อาจจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมในการควบคุม และการจัดการทรัพยากร[37]

สนธยา พลศรี ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนเอาไว้ ดังนี้ 1) การรวมตัวกันของกลุ่มคน หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้น ไปจนเป็นประชากรหรือพลเมืองของชุมชนที่มีความหลากหลาย ในด้านของกลุ่มคน เช่น โครงสร้างประชากรประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา อาชีพ รวมถึงคนพิการ และผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ นอกจากนี้การรวมตัวกันเป็นกลุ่มคน อาจจะมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อม หรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน เช่น ด้านอาชีพ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการสร้างนวัตกรรม เป็นต้น ซึ่งเริ่มตั้งแต่การรวมเป็นกลุ่มเล็ก เช่น องค์กรชุมชน สถาบัน มูลนิธิ สหกรณ์ เป็นต้น, 2) มีอาณาเขต มีบริเวณทางภูมิศาสตร์สำหรับเป็นที่ตั้ง เป็นขอบเขตของการรวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นขอบเขตเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ทางธรรมชาติ ตามสภาพภูมิศาสตร์ หรือภูมิประเทศของชุมชนนั้น ๆ เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำ พื้นที่ริมฝั่งทะเล พื้นที่ราบเชิงเขา หรืออาจจะเป็นพื้นที่ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร บ้านเรือน เป็นต้น หรืออาจจะเป็นขอบเขตพื้นที่ทางการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด แม้กระทั่งเขตพื้นที่ลักษณะเฉพาะ เช่น เขตเศรษฐกิจ เขตอนุรักษ์ และการท่องเที่ยว เป็นต้น, 3) มีปฏิสัมพันธ์ หรือการปฏิบัติต่อกัน คือการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความสนใจทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีความสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์แบบพบปะกันโดยตรง ซึ่งการที่กลุ่มคนมาอยู่ร่วมกัน มีการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน ย่อมจะมีการติดต่อสัมพันธ์ และมีการปฏิบัติต่อกัน หรือการกระทำกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้าน ทั้งในระดับครอบครัว หรือหมู่บ้าน ตำบล ซึ่งอาจจะเป็นในลักษณะโดยตรง หรือโดยอ้อม เช่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารกัน การร่วมแรงร่วมใจกัน การช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน และนอกชุมชน จะเป็นไปในลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้, 4) มีความผูกพัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยเป็นความรักและความหวงแหนในชุมชน กล่าวคือสมาชิกที่รวมกันในชุมชนมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ และสมาชิกที่มีความหลากหลายนั้น ย่อมจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความสมานฉันท์ ความสามัคคีต่อกัน เพราะเงื่อนไขดังกล่าว จะทำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง และชุมชนเข้มแข็งต่อไป, 5) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน โดยการรวมตัวของกลุ่มคน ในชุมชนจะเป็นการรวมตัว ที่ไม่หละหลวมเพียงชั่ว

---

[37] อานันท์ กาญจนพันธุ์, *มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544), หน้า 119.

ครั้งชั่วคราว แต่เป็นการรวมตัวที่มีวัตถุประสงค์ และมีเป้าหมายที่ดีงาม ปรารถนากระทำให้สำเร็จร่วมกัน ทั้งที่เป็นเป้าหมายส่วนตัวของสมาชิก และเป้าหมายหลักของชุมชนที่จะต้องคำนึงถึงควบคู่กันไป และที่สำคัญจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของประเทศด้วย เช่น ชุมชนชนบทมีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ที่เน้นการพัฒนา และถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการรวมตัวกันของชุมชนวิชาการ เป็นการรวมกลุ่มของนักวิชาการ เพื่อคิดวิเคราะห์วิพากษ์ในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายนั้น สมาชิกในชุมชนจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยการคิด วิเคราะห์ สถานการณ์ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขหรือทางเลือกใหม่ ๆ และจะได้ดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามทิศทาง และเป้าหมายที่กำหนด, 6) มีจิตสำนึกร่วมกัน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชน โดยสมาชิกที่รวมตัวกัน จะมีความหลากหลายของกลุ่มในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการกระทำ หรือกิจกรรมก็จะมีความหลากหลายตามลักษณะการเกิดขึ้นของกลุ่มเหล่านั้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลประโยชน์ และเพื่อบริการสาธารณะ เช่น ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน บริการสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา การแก้ปัญหาจราจร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สมาชิกมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จากการเข้าไปมีส่วนร่วมของสมาชิกในการรับรู้ ตัดสินใจ และการปฏิบัติร่วมกันด้วยจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง, 7) มีการจัดระเบียบของชุมชน เป็นการจัดระเบียบความเรียบร้อยของชุมชน เพื่อเป็นการควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น การจัดช่วงชั้นทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม สถาบันทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน มีระบบการจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติ ตามระเบียบแบบแผน และวัฒนธรรมที่ได้สร้างไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และ 8) มีการติดต่อสื่อสารและมีเครือข่าย ภายในชุมชน สมาชิกจะมีระบบของการติดต่อสื่อสาร เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะพูดคุย การประชุม การใช้สื่อพื้นบ้าน การใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ระบบ Internet Social Network เป็นต้น และนอกจากนี้ภายในชุมชน จะมีระบบเครือข่ายการเรียนรู้ และดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งที่เป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่ม ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน และนอกชุมชน โดยเฉพาะเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งการสื่อสาร และการมีเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชน เพราะจะนำไปสู่การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนความรู้ และกระบวนการจัดการ ในชุมชน และนอกชุมชน[38]

---

[38] สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 22.

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ ได้สรุปลักษณะของชุมชนว่า มี 4 ประเภทด้วยกัน ดังนี้ 1) ชุมชนทางกายภาพ คือชุมชนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนด ขอบเขตที่แน่นอน, 2) ชุมชนทางสังคม และวัฒนธรรม คือชุมชนที่อาจจะอาศัยในเขตที่แน่นอน และไม่แน่นอนก็ได้ แต่อาจทำกิจกรรมทางสังคม เช่น กลุ่มศรัทธาวัด กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ฯลฯ, 3) ชุมชนจัดตั้งเพื่อกิจกรรมเฉพาะอย่าง คือชุมชนที่ไม่มีอาณาเขตที่แน่นอน มีเพียงกิจกรรมร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน เช่น กลุ่มรักษ์ป่าเวฬุวัน กลุ่มรักสุราษฎร์ ฯลฯ และ 4) ชุมชนทางเครือข่ายการสื่อสาร คือเป็นชุมชนที่อาศัยเครือข่าย เชื่อมโยงของระบบสื่อสาร ในการติดต่อกันเชื่อมความสัมพันธ์กัน ลักษณะของชุมชนดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สนับสนุนเกื้อกูลกันและกัน และร่วมกันเป็นชุมชน[39]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ลักษณะของชุมชน อาจมีมิติที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีระบบการสื่อสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้พรมแดนทางกายภาพหรือสภาพทางภูมิศาสตร์ลดลง หรือที่เรียกว่า ชุมชนไร้พรมแดน การเปรียบเทียบชุมชนท้องถิ่นกับชุมชนเครือข่าย หรือชุมชนเมือง อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ อย่างไรก็ตามความเป็นชุมชนยังจะต้องอาศัยพื้นที่ทางกายภาพ วัฒนธรรม และพื้นที่ทางสังคมเป็นเส้นแบ่งของความเป็นชุมชน เพราะฉะนั้นลักษณะของความเป็นชุมชน จึงมิได้มีเพียงหนึ่งเดียว การให้ความหมาย ลักษณะของชุมชนในสมัยปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึง ความสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และกระบวนการที่จะนำไปสู่ การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน

2.2.4 โครงสร้างของชุมชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ โครงสร้างของชุมชน จากนักวิชาการดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้อธิบายโครงสร้างของชุมชนในเชิงสังคมวิทยาว่า ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคม เพื่อการอยู่รอดของสังคมที่สำคัญ 2 ส่วน คือ 1) องค์กรทางสังคมในชุมชนเป็นกระบวนการ จัดระบบทางสังคมของสมาชิกในชุมชน และกลุ่มสมาชิกของชุมชน ที่ได้รับการจัดระเบียบแล้ว และ 2) สถาบันทางสังคมในชุมชน เป็นแบบอย่างในการคิด ของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม และแบบอย่างในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ของสมาชิก

---

[39] สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, *การสื่อสารเพื่อการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2549), หน้า 5.

ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งมีความจำเป็นในการดำรงอยู่ของชุมชนและชุมชนได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา สถาบันสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือตำแหน่งทางสังคม ของบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามภาระหน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสถานภาพ และบทบาทที่บุคคลดำรงตำแหน่ง สถาบันทางสังคมในชุมชนที่สำคัญมีหลายสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น โดยองค์การทางสังคมและสถาบันทางสังคม เป็นโครงสร้างที่สำคัญของชุมชน และมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กันอย่างมาก สถาบันทางสังคมต่าง ๆ จึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมด้วย[40]

เสถียร เหลืองอร่าม ได้กล่าวถึงโครงสร้างชุมชนเปรียบเสมือนบ้านก็ซึ่งประกอบไปด้วย พื้น เสา ขื่อ คาน หรือถ้าเปรียบเหมือนต้นไม้ ได้แก่ ราก ใบ กิ่ง ลำต้น และส่วนประกอบอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประกอบเข้าด้วยกันอย่างเป็นระเบียบ ส่วนโครงสร้างของชุมชน ที่สำคัญประกอบด้วยบุคคล/กลุ่มคน สถานภาพ และบทบาท ระบบสังคม สถาบันทางสังคม การแบ่งชนชั้นทางสังคม ดังนี้ 1) บุคคล หมายถึง คน ที่มีคุณลักษณะ หรือบุคลิกที่แตกต่างกันไป เนื่องจากพันธุ์กรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด, 2) กลุ่มคน หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการกระทำต่อกัน คือ มีปฏิกิริยาโต้ตอบกัน และมีความเข้าใจกัน, 3) สถานภาพ และบทบาท ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลซึ่งผูกพันกัน อยู่ในสังคม บุคคลแต่ละคนจะมีสถานภาพ และบทบาทหลายอย่าง ตามกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่, 4) ระบบสังคม เป็นเครื่องมือซึ่งกำหนด และเป็นแนวทางให้สมาชิกของสังคมยึดถือปฏิบัติ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขของสังคม, 5) สถาบันทางสังคม หมายถึง กิจกรรมบางอย่าง ที่มีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองการปกครอง สถาบันนันทนาการ เป็นต้น และ 6) การแบ่งชนชั้น ทางสังคม ได้แก่ 6.1) การแบ่งชั้น ในสังคมเมือง คือ ตระกูล เจ้านาย ขุนนาง ขุนหลวง คุณพระ พระยา เป็นต้น และ 6.2) การแบ่งชนชั้น ในสังคมชนบท คือ ชนชั้นผู้นำท้องถิ่น และชนชั้นชาวบ้านทั่วไป[41]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า โครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มคน หมายถึงการที่คน 2 คน หรือมากกว่านั้นเข้ามาติดต่อ เกี่ยวข้องกัน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมในชั่วเวลาหนึ่งด้วยความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ประการต่อมา คือ สถาบันทางสังคม เมื่อคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มแล้ว และมีวิวัฒนาการไปถึงขั้นตั้งองค์กรทางสังคม และก็จะมีการกำหนดแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อสามารถดำเนินการตามภารกิจ อีกประการ คือ สถานภาพ

---

[40] สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *สังคมวิทยาการเมือง*, (กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532), หน้า 149-162.

[41] เสถียร เหลืองอร่าม, *การบริหารงานบุคคล*, (กรุงเทพฯ: พิมพลักษณ์, 2533), หน้า 140.

และบทบาทของสถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมของคนในกลุ่ม พฤติกรรมที่คนในสังคมต้องทำตามสถานภาพในกลุ่มหรือสังคม

2.2.5 หน้าที่ของชุมชน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ หน้าที่ของชุมชน จากนักวิชาการ ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ได้กล่าวว่า ภารกิจหน้าที่ของชุมชน ตามแนวคิด ของนักสังคมวิทยาชนบท และนักสังคมมานุษยวิทยา ได้กำหนดภารกิจหน้าที่ของชุมชน โดยการให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิก ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สมาชิกของชุมชน ทุกเพศ ทุกวัยต้องใช้ และเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความสุข สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่นสืบต่อไป ตัวอย่างบริการขั้นต้น ที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ สถานพยาบาล หรือสถานีอนามัย เมื่อสมาชิกเจ็บป่วย ก็ต้องอาศัยสถานีอนามัย ประการต่อมาคือ โรงเรียนก็จะให้ การศึกษาอบรม สั่งสอนวิชาความรู้แก่สมาชิกใหม่ และอีกประการหนึ่งคือ สถาบันศาสนา ซึ่งรวมถึงความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นหลักควบคุมพฤติกรรมให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายในชุมชน จะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น สำหรับสมาชิก โดยที่สิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นย่อมขึ้นอยู่กับประเภทของชุมชน และความเจริญมากน้อยของชุมชน แต่โดยสรุปแล้วควรจะต้องมีสิ่งต่อไปนี้คือ ถนนภายในชุมชน และถนนติดต่อชุมชนภายนอก น้ำอุปโภค บริโภคเพื่อการประกอบอาชีพ ไฟฟ้า สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และสนามกีฬา ในส่วนของสมาชิกภายในชุมชนที่เกิดมาแทน สมาชิกที่ตายจากไป จะต้องได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่ในเรื่องปัจจัยทั้ง 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากเป็นภาระหน้าที่ของครอบครัวแล้ว ชุมชนต้องทำหน้าที่ คอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเรื่องบริการเหล่านี้แก่สมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนจะต้องแสดงออกถึงการเอาใจใส่ต่อคนทุกรุ่น ทุกวัยที่อยู่ในชุมชน ให้เกิดทัศนคติที่ดี และศรัทธาต่อชุมชนของตน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมบทบาทที่ดีแก่สมาชิกในชุมชนทางอ้อมอีกด้วย[42]

โดยหน้าที่ของชุมชนแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือหน้าที่ของชุมชนโดยทั่วไป และหน้าที่ตามประเภท และลักษณะของชุมชน จำแนกออกได้ ดังนี้

1. หน้าที่ของชุมชนโดยทั่วไป ประกอบด้วย 1) หน้าที่ทางชีวภาพ คือการจัดหาสมาชิกใหม่ให้ชุมชน ด้วยวิธีการสืบพันธ์ตามธรรมชาติ และการย้ายถิ่นจากชุมชนอื่น เพื่อการดำรงอยู่

---

[42] ไพรัตน์ เดชะรินทร์, *การบริหารการพัฒนาชุมชน*, อ้างแล้ว, หน้า 24–30.

ของชุมชนอย่างถาวร, 2) การคมนาคมสื่อสาร โดยจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสาร เช่น ภาษาพูดและภาษาเขียน และจัดให้มีอุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น, 3) การอบรม กล่อมเกลา ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้สมาชิก เช่น ปลูกฝังให้ รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและบุคคลอื่น ให้รู้แนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติตนในชุมชน ให้รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เป็นต้น, 4) การให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิกภายในชุมชน เช่น การจัดให้มีการผลิตสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค และการบริการต่าง ๆ มีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ, 5) การจัดระบบความสัมพันธ์ของสมาชิก ให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเอื้ออาทรต่อกัน, 6) สร้างความรู้สึก ความเป็นกลุ่ม หรือพวกเดียวกันระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิก มีความรัก ความผูกพันกัน ทำให้เกิดความรู้สึก เป็นเจ้าของชุมชน รักและหวงแหนชุมชน ทำให้ชุมชนเป็น ปึกแผ่นมั่นคง, 7) จัดระเบียบ และรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่สมาชิก เป็นการจัดการให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม คือวิถีประชา ค่านิยม กฎหมาย และจารีตประเพณี ช่วยระงับข้อพิพาท ระหว่างสมาชิกด้วยความยุติธรรม, 8) บำรุงขวัญ และกำลังใจของสมาชิก ด้วยการจูงใจให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ด้วยการจัดสวัสดิการที่จำเป็นให้แก่สมาชิก มีการให้รางวัลแก่ผู้ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน ลงโทษผู้ที่กระทำผิดต่อชุมชน, 9) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือการจัดการให้สมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ สามารถร่วมกันหาแนวทาง หรือหาวิธีการที่จะใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข, 10) การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ในชุมชน และกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้สมาชิกของ ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ทั้งระหว่างสมาชิกในชุมชน และกับชุมชนอื่น ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ในการพัฒนา การค้าขาย การร่วมมือกันพัฒนาชุมชน เป็นต้น, 11) การสร้างและรักษาวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน ทั้งทางด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญา ของคนในชุมชนและการคัดกรองวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน การสร้างวัฒนธรรมขึ้นใหม่ หรือปรับปรุงพัฒนาวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับ การดำรงชีวิตในปัจจุบัน และ12) การเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมที่จะพัฒนา และร่วมกันพัฒนาชุมชน เช่น จัดระบบการเรียนรู้ การให้การศึกษา การพัฒนาจิตสำนึกของสมาชิก การฝึกอบรม การสรรหา และพัฒนาผู้นำ ส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของกลุ่ม และองค์กร การไปศึกษาดูงาน ชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น[43]

---

[43] ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราไพพรรณี, เอกสารการสอน, 2558, หน้า 71-72.

2. หน้าที่ตามประเภท และลักษณะของชุมชน โดยชุมชนนอกจากจะมีหน้าที่โดยทั่วไปแล้ว ยังมีหน้าที่เฉพาะของตนเองอีกซึ่ง รัชนีกร เศรษโฐ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของชุมชนตามลักษณะชุมชนชนบท และชุมชนเมือง ดังนี้

2.1 หน้าที่ของชุมชนชนบท มีหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) เป็นแหล่งผลิตอาหารและวัตถุดิบอื่น ๆ เพื่อการมีชีวิตรอดและเพื่อบริการให้แก่ชุมชนเมือง ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐาน, 2) เป็นแหล่งผลิตแรงงานให้กับชุมชนเมือง เพราะคนในชุมชนชนบทจะย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนเมืองเพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม, 3) ทำนุบำรุง และถนอมทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชนและสังคม ส่วนรวม และ 4) เป็นแหล่งให้ความปลอดภัย ในยามศึกสงคราม และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง

2.2 หน้าที่ของชุมชนเมือง มีหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) เป็นตลาดรับซื้ออาหารและวัตถุดิบ อันเป็นผลผลิตจากชุมชนชนบท, 2) เป็นศูนย์รวมของการค้า การคมนาคม การสื่อสารพาณิชยกรรมและวัฒนธรรม, 3) เป็นศูนย์รวมของการปกครอง และการเมือง และ 4) เป็นแหล่งรวมของกิจกรรมต่าง ๆ ของการบริการด้านสาธารณูปโภค การศึกษาค้นคว้า และการพักผ่อนหย่อนใจ[44]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า หน้าที่ของชุมชน ในแต่ละชุมชนจะมีภารกิจหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการที่ชุมชนจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น ก็จะต้องทำหน้าที่ และภารกิจของตนเอง เพื่อเป็นการตอบสนอง สมาชิกภายในชุมชน ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ยิ่งชุมชนมีพัฒนาการมากขึ้นเท่าใด ภารกิจหน้าที่ ของชุมชนก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น และซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ตามลักษณะของการเปลี่ยนแปลงใน ด้านพัฒนาการของชุมชน

2.3 การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

กระบวนการจัดการชุมชน หรือสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว (บ้าน) สถาบันศาสนา (วัด) สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) และองค์กรอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือเอกชน จะต้องมีการจัดระเบียบของสังคมให้สามารถ ดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย ซึ่งการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นการบริหารในรูปแบบของ ความร่วมมือกันของเสาหลักของสถาบันในสังคมในรูปแบบสามประสาน เพื่อบริหารจัดการ พัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นคำที่ได้ยินอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุที่พบว่าสภาพสังคมที่เกิดปัญหาจากภาวะต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป สังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน มีความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกัน

---

[44] รัชนีกร เศรษโฐ, *สังคมวิทยาชนบท*, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2528), หน้า 29-30.

ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกันหล่อหลอม ขัดเกลา สร้างสรรค์ให้บุคคลเป็นคนดี มีคุณธรรมในสังคม เป็นแบบอย่างที่ดีเสมอมา ด้วยเหตุนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่เราควรน้อมนำความเป็นวิถีชีวิตแบบไทย ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างลงตัวของบ้าน วัด และโรงเรียน โดยนำแนวทางดังกล่าวมาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน และสังคมให้มีคุณภาพ[45]

2.3.1 ความหมายของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

การพัฒนาตามระบบโครงสร้างทางสังคม บ้าน วัด โรงเรียน รวมเรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” เป็นสามเสาหลักของสังคมไทยมาตั้งแต่ในอดีต ที่มีบทบาทในการดูแล อบรมสั่งสอน ขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรม ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข คำว่า บวร ตามพจนานุกรมหมายถึง “ประเสริฐ หรือล้ำเลิศ นอกจากนี้ยังเป็นคำราชาศัพท์ ที่ใช้กันในราชสำนัก”[46] พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทาน พระราชดำริหลักการ “บวร” ให้นำบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย ที่เป็นสายใยยึดเหนี่ยวชุมชนมาแต่ครั้งอดีต ที่ก่อให้เกิดการเกื้อกูลสนับสนุน ซึ่งกันและกัน ช่วยให้สังคมไทยดำรงอยู่อย่างสันติสุขมาช้านาน โดยนำมาใช้ในการพัฒนา และแก้ปัญหา ในระดับชุมชน ในลักษณะ 3 ประสาน เพื่อร่วมมือกันบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเกื้อกูลกัน สถาบันครอบครัว (บ้าน) ซึ่งประกอบด้วย ชาวบ้าน และกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และกลุ่ม หรือชมรมทางศาสนา ในชุมชนนั้น ๆ สถาบันการศึกษา/ราชการ (โรงเรียน/ราชการ) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ คณะครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่น ๆ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐในชุมชน อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต. เป็นต้น เพราะฉะนั้น หลัก บวร จึงหมายถึงการนำสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา และตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง และชุมชนกำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง และร่วมกันบริหารจัดการชุมชน ของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ[47] ซึ่งคณะสงฆ์ได้อัญเชิญพระราชดำรัสไว้เหนือเกล้า ฯ นำเอาเรื่องของบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น นั้นคือการให้พระสงฆ์ที่อยู่ในฐานะที่เป็น

---

[45] กันยารัตน์ แย้มศรีแก้ว, “การบริหารจัดการความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียน”, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2558, หน้า 121.

[46] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. เรียกใช้เมื่อ 12 กันยายน 2564 จาก https://dictionary.orst.go.th/index.php.

[47] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*, (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2556), หน้า 63-64.

ศูนย์กลางของชุมชน เน้นย้ำกับผู้ปกครองที่ร่วมกิจกรรมของทางวัด ว่าต้องทำให้ บ้าน ที่พักอาศัย หรือสถาบันครอบครัว ควรให้ความรัก ความอบอุ่น โดยคำว่า บวร เกิดจากการนำอักษรสามตัว มาเรียงกันต่อกัน จนเกิดเป็นคำ ที่มีความหมาย อักษรทั้งสามตัว มีความหมายในตัวเองเป็น ความหมายที่ผูกพัน และคุ้นเคยตลอดมาเริ่มจาก

บ. แทนความหมายด้วยคำว่า บ้าน ซึ่งบ้านคือ หรือครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรัก ความอบอุ่น ความผูกพัน แม้จะเป็นหน่วย หรือสถาบันเล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคม แต่ก็เป็น จุดเริ่มต้นของสังคมใหญ่ ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็ก ๆ ที่มีความสำคัญมาก ทั้งนี้บ้านหมายความรวมถึง หมู่บ้าน หรือชุมชนต่าง ๆ ด้วย ในส่วนของผู้นำที่เป็นตัวแทนของพลังบวร ที่มาจากบ้าน เช่น ผู้นำ ตามธรรมชาติ ผู้สูงอายุ สตรี เด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน

ว. แทนความหมายด้วยคำว่า วัด วัดเปรียบเสมือน ศูนย์กลางทางจิตใจของประชาชน ชาวไทยมาแต่ครั้งอดีต เป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนคนในชุมชน รอบ ๆ วัดให้ประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรม โดยที่วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ทำให้คนในชุมชนได้พบปะกัน ใครเดือดเนื้อร้อนใจ เรื่องอะไรก็มาปรึกษาหารือกัน กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ กลับไปมากมาย อย่างที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งทุกศาสนาไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม ล้วนมีหลักคำสอน เพื่อให้ศาสนิกได้ประพฤติ และปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีงาม ว. ในที่นี้ จึงหมายถึงศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ผืนแผ่นดินไทยด้วย ดังนั้นผู้นำที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทน พลังบวร ที่มาจากวัด หรือศาสนสถาน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนาของ แต่ละศาสนา ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ เป็นต้นตัวอย่างเช่น เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น บาทหลวง เป็นต้น

ร. แทนความหมายด้วยคำว่า “โรงเรียน” โรงเรียนคือสถานที่ สำหรับให้ความรู้อย่างมี แบบแผน สำหรับเยาวชน ซึ่งจะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ภาระหน้าที่ของโรงเรียนอาจจะดูหนัก อยู่บ้างในปัจจุบัน เนื่องจากโรงเรียนต้องดูแลเหล่าลูกศิษย์เหมือนลูกหลานของตน ทั้งนี้ ร. หมายรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ด้วย ผู้นำที่เป็นตัวแทนพลังบวร ที่มาจากโรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้กำกับการสถานีตำรวจ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น [48]

---

[48] นุชา สระสม, “การมีส่วนร่วมในการบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน ของโรงเรียนวัด สังกัดกรุงเทพฯ”, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2560, หน้า 121.

ธนพรรณ ธานี ได้กล่าวถึงการก่อให้เกิดกระบวนการประชาสังคม บวร คือการนำเอารูปแบบ และแนวคิดการพัฒนาแบบ บ้าน วัด โรงเรียน มาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน อันได้แก่ การนำเอาสถาบันที่สำคัญในสังคมไทย 3 สถาบัน ได้แก่ 1) สถาบันครอบครัว หมายถึง บ = บ้าน, 2) สถาบันศาสนา หมายถึง ว = วัด และ 3) สถาบันการศึกษา หมายถึง ร = โรงเรียน[49]

คมสันติ์ จันทร์อ่อน กล่าวว่า บวร ไม่ได้มีความหมายตามพจนานุกรมไทยที่แปลว่า ประเสริฐ, ล้ำเลิศเท่านั้น แต่มีที่มาจาก ตัว บ คือ บ้าน หมายถึง บ้านที่มีชาวบ้านอาศัย มีคนอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นผู้ที่จะสืบสานวัฒนธรรม ศาสนา และซึมซับคำสอนจากพระสงฆ์ เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้พระพุทธศาสนาได้ ยั่งยืนยาวนานอย่างถึงแก่นแท้ ตัว ว คือ วัด หมายถึง วัดที่มีพระสงฆ์ ผู้ที่อาสาจะละกิเลสทางโลกมาศึกษา พระธรรม เพื่อเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา ให้ชาวบ้านได้เข้าใจ ถึงการดำรงชีวิตอย่างสงบ มีความเป็นสุข และตัว ร คือ โรงเรียน เดิมทีแหล่งที่คอยประสิทธิประสาทวิชาความรู้นั้นคือ วัด ต่อมาได้แยกออกมาเป็นโรงเรียนที่ เป็นสถานที่ให้การศึกษาโดยตรงต่อทุกเพศทุกวัย ซึ่งปัจจุบันยังมีโรงเรียนอีกหลายแห่งที่ยังมีชื่อวัดเป็น ชื่อโรงเรียนอยู่ เพราะฉะนั้นคำว่า บวร จึงไม่ใช่เพียงคำประกอบที่ใช้เรียกสถานที่ต่าง ๆ เท่านั้น แต่หมายถึงสังคมที่เกื้อกูลกัน ส่งเสริม ช่วยเหลือ สนับสนุน ซึ่งกันและกันในวงเวียนสังคมนั้น ๆ[50]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ที่ 9 ทรงมองเห็นว่า หากให้ความสำคัญกับสามสถาบันหลักทางสังคม คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ดังที่พระองค์ทรงมองสังคมไทยที่ประเสริฐ ดีเลิศ ในความหมายของคำว่า บวร ก็จะบังเกิดขึ้น และการทำให้ บวร ประสานกันอย่างลงตัว ไม่ได้เป็นเรื่องยาก หรือต้องลงทุนอะไรมากนัก ส่วนประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนนั้น มีความผูกพันกันมานานตั้งแต่ยุคที่สังคมไทยยังไม่มีโรงเรียน วัดต้องรับภาระในการให้ความรู้กับคนในชุมชน ควบคู่ไปกับการอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทำคุณงามความดี วัดจึงผูกพันกับชุมชน มากกว่าในยุคปัจจุบัน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ จึงไม่ได้หมายถึงวัดในพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว ในชุมชนศาสนาอื่นหากมีที่ประกอบศาสนกิจก็ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจ คอยชี้นำแก่คนในชุมชนให้ทำคุณงามความดีเช่นเดียวกัน ด้วยสถานภาพสังคมปัจจุบันที่พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งทางด้านวัตถุ ทางด้านเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้ามสภาพทางด้านจิตใจของความเป็นมนุษย์ กลับดูเลวร้ายลง ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ

---

[49] ธนพรรณ ธานี, อ้างถึงใน ภูวณัฐสร์ หนูมาก, “กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2545, หน้า 13.

[50] คมสันติ์ จันทร์อ่อน, *บวร: บ้าน, วัด, โรงเรียน สังคมแห่งการเกื้อกูล?*, 7 ธันวาคม 2558, 24 กันยายน 2564 <https://prachatai.com/journal/2015/12/62826>.

ในภาวะดังกล่าว บวร จึงมีความสำคัญในการกระตุ้นเตือนให้พัฒนา โดยใส่ใจในฟันเฟืองเล็ก ๆ ทางสังคม ที่กำลังละเลยไปมากทั้งบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้เกิดความผูกพันกันในสังคมแบบเดียวกับที่เคยมีมาในครั้งอดีต เพื่อให้ประเทศเติบโตอย่างมีรากฐาน อันจะทำให้ประเทศเข้มแข็ง และมั่นคงสืบไป

2.3.2 องค์ประกอบของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

การผนึกกำลังกันจัดตั้งเป็นองก์กรที่เรียกว่า บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อนำมารองรับและดำเนินการต่าง ๆ นั้น คำว่า บวร เป็นคำย่อ ที่นำเอาพยัญชนะต้น ของคำว่า บ้าน วัด โรงเรียน มาบัญญัติเป็นคำใหม่ โดยมีองค์ประกอบของ บวร ดังต่อไปนี้ 1) สถาบันครอบครัว หมายถึง บ้าน แทนความหมายด้วยตัว บ ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้สูงอายุ สตรี เด็กเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น, 2) สถาบันศาสนา หมายถึง วัด แทนความหมายด้วยตัว ว ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และชมรมทางศาสนา ซึ่งในความหมายในเชิงกว้าง อาจจะหมายถึงองค์กร หรือสถาบันทาง ศาสนาต่าง ๆ เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม ในชุมชนนั้น ๆ ด้วย และ 3) สถาบันการศึกษา/ราชการ หมายถึง โรงเรียน หรือส่วนราชการแทนความหมายด้วย ร ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่น ๆ ด้วย รวมถึงหน่วยราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ หมู่บ้าน อบต. สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล เป็นต้น รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปอื่น ๆ ด้วย[51] สถาบันทั้ง 3 มีความผูกพันกัน จึงเป็นต้นทุนทางจิตวิญญาณ ทุนทางวัฒนธรรม ในสังคมไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนมาถึงปัจจุบัน ตั้งแต่เกิดจนตาย บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นทุนมรดกทางสังคม ที่มีมาคู่กับสังคมไทย เพราะฉะนั้นสถาบันทั้ง 3 จึงมีความสัมพันธ์ในทางสังคม และเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชน ทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม โดยลักษณะของชุมชมที่ปรากฏในสังคมไทยมักจะประกอบด้วย บ้าน (ครอบครัว หรือชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งรวมของผู้คน และระบบชีวิตที่ก่อเกิดกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย) วัด (สถาบันศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่คอยขัดเกลา และบ่มเพาะวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชุมชน) โรงเรียน (สถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นตัวเพิ่มเติมความรู้และถ่ายทอดการศึกษาอย่างเป็นระบบ หมายรวมถึงส่วนราชการต่าง ๆ ด้วย) เพราะฉะนั้นสถาบันทั้ง 3 จึงเป็นสถาบันสำคัญในทางสังคม ที่จะสามารถนำมาเป็นกลไก ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างสังคมให้เข้มแข็ง เกิดการพัฒนา นำไปสู่ภารดรภาพ และสังคมสมานฉันท์ อันเป็นจุดหมายปลายทาง

---

[51] ภูวณัฐสร์ หนูมาก, “กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาลตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2549, หน้า 15.

ของการพัฒนาสังคมได้อีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นประชาสังคมแบบ บวร จึงหมายถึง การนำเอาสถาบันหลักของชุมชน มาเป็นกลไกในการพัฒนาสังคม และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเอง กำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิดร่วมกันสร้างและบริหารจัดการชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ[52]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า องค์ประกอบของ บวร ประกอบด้วย บ้าน (สถาบันครอบครัว หรือชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งรวมของผู้คน และระบบชีวิตที่ก่อเกิดกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย) วัด (สถาบันศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่คอยขัดเกลา และบ่มเพาะวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชุมชน) โรงเรียน (สถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นตัวเพิ่มเติมความรู้และถ่ายทอดการศึกษาอย่างเป็นระบบ หมายรวมถึงส่วนราชการต่าง ๆ ด้วย) ซึ่งเป็นกระบวนการในการเสริมสร้างจิตสำนึก สร้างความรับผิดชอบ และสร้างความร่วมมือ ของบุคคล และองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดถึงการจัดสรรทรัพยากร และการบริหารจัดการของชุมชนและสังคม ซึ่งอาจนำมาประยุกต์ในการดึงเอาสถาบันต่าง ๆ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม อีกทางหนึ่งด้วย

2.3.3 หลักการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

ในการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) หากย้อนหลังไปในอดีต สังคมไทยจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เป็นศูนย์รวมจิตใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนากิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่ชุมชน โดยที่ บ้าน หรือชุมชนจะร่วมกับวัด โดยมีการสนับสนุนที่สำคัญจากโรงเรียน หรือส่วนราชการ ร่วมกันดำเนินการในลักษณะสามประสาน บ้าน วัด โรงเรียน

อริยา พรหมสุภา ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการบริหารแบบ บวร เอาไว้ว่าเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็น 3 สถาบันหลักของชุมชน เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และประการสำคัญ ต้องมาจากความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาที่นับถือ และในตัวผู้นำ เช่น เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อความเข้มแข็งใจัดกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล และสังคม[53]

---

[52] ธนพรรณ ธานี, อ้างถึงใน ภูวณัฐสร์ หนูมาก, *กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ*, อ้างแล้ว, หน้า 13.

[53] อริยา พรหมสุภา, *“บวร” บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน: ชุมชนโป่งคาจังหวัดน่าน และชุมชนแจ่มหลวง จังหวัดเชียงใหม่*, กองแผนงานมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 7 กันยายน 2564 <http://www.air.or.th/AIR/doc/Present_17.pdf>.

หลักการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารตามหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลภายในองค์กร หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของสามสถาบันหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญ ในการบริหารงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้ หรือเพื่อในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และเป็นไปตามที่ได้ตกลงร่วมกัน ตามหลักการในการบริหาร ดังต่อไปนี้ 1) มีการจัดสรรหน้าที่ และอำนาจ ในการปฏิบัติงาน ให้กับผู้ปฏิบัติงาน หมายถึงคนภายในองค์กร หรือทีมงาน เพื่อต้องการให้มีทุกคน ภายในองค์กรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ, 2) มีการสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างบุคคล และองค์กรได้อย่างแท้จริง และมีการผลักดันให้คนในองค์กรได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจภายในองค์กร, 3) รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และพยายามลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากการทำงาน และ 4) ทำให้ทุกคนภายในองค์กรต้องรวมตัวกันทำงานเป็นทีมงาน เพื่อผนึกกำลังและสร้างศักยภาพ ในการแก้ไขปัญหา หรือในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งการทำงานในลักษณะดังกล่าวนั้น จะเป็นไปตามหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้[54]

กันยารัตน์ แย้มศรีแก้ว ได้ศึกษาการบริหารจัดการความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการสร้างความร่วมมือ ประกอบไปด้วย 1) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน, 2) มีบทบาทร่วมกันในสังคม, 3) มีการใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการความร่วมมือ, 4) ผู้นำ และผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่าย ร่วมจัดงานให้สอดคล้องกัน, 5) มีการปฏิสัมพันธ์ในองค์กร ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน, 6) มีแนวคิดที่คล้ายกัน, 7) มีการสรรหาแกนนำ ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน, 8) มีการบริหารงานด้วยหัวใจเพื่อส่วนรวม, 9) มีการสร้างวัฒนธรรมการยอมรับ และการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับ บ้าน วัด โรงเรียน และ 10) มีการสร้างความสำเร็จระยะสั้น เพื่อจูงใจให้เกิดความร่วมมือ

2. หลักการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย 1) มีการร่วมกัน กระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน, 2) มีการตกลงแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งแบ่งปันการใช้ทรัพยากรและสนับสนุนทรัพยากรซึ่งกันและกัน, 3) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการวิเคราะห์ วิจารณ์ตนเอง เพื่อการพัฒนาการทำงานร่วมกัน, 4) มีการแลกเปลี่ยน แนวความคิด ความรู้ ความชำนาญ ทักษะต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์กัน, 5) มีการทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน, 6) มีการประชุมทบทวนพันธกิจ และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน และ 7) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกิจกรรมกัน

---

[54] เจริญ หมื่นใจ, *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*, 25 กุมภาพันธ์ 2554, 6 กันยายน 2564 < https://www.gotoknow.org/posts/428328>.

3. หลักการจัดการสัมพันธภาพ ประกอบด้วย 1) มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น, 2) มีความสัมพันธ์ที่ดี จากการปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ ที่สอดคล้องตามข้อตกลงที่เกิดร่วมกัน, 3) มีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ที่มีกระบวนการทำงานร่วมกันที่ชัดเจน, 4) มีการให้ความร่วมมือ ในการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ และ 5) มีการเปิดกว้างทางความคิดในการ เจรจาตกลงกัน

4. หลักการเสริมสร้างประโยชน์ร่วมกัน ประกอบด้วย 1) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ร่วมกัน, 2) มีการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อลดต้นทุนการทำงาน, 3) มีการสร้างสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และ 4) มีการยอมรับฟังประเด็นปัญหาและข้อผิดพลาดร่วมกัน

5. หลักการเสริมสร้างคุณธรรมในองค์กร ประกอบด้วย 1) มีความจงรักภักดี และยึดมั่นในองค์กร, 2) มีการแนะนำ อบรม ให้ความรู้ และพัฒนาทักษะแก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีความทัดเทียมกัน, 3) มีการใช้หลักความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน และ 4) มีการประกาศนโยบายร่วมกัน ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทกฝ่าย

6. หลักการเสริมสร้างบรรยากาศองค์กร ประกอบด้วย 1) มีการสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย, 2) มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน และ 3) การร่วมกันทำงานเป็นพันธมิตรซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ลักษณะของผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา[55]

ประการต่อมาเกี่ยวกับขั้นตอน และกระบวนการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) คือการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยสามองค์กรหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ในการบริหารจัดการ โดยการดำเนินการบริหารร่วมกันของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ โดยมี รูปแบบการดำเนินการ และมีองค์ประกอบของการบริหารงานอย่างหลากหลาย โดยมีการเน้นรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อต้องการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายภายในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตามความรู้ ความสามารถ และศักยภาพที่ตนเองมี เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ โดยมีการเปิดโอกาสให้ทางชุมชน และทางหน่วยงานที่มีอยู่ภายในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อการบริหาร และการจัดการด้วย ซึ่งจะทำให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น และชุมชนอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า หลักการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) คือการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สามสถาบันหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือมีความร่วมมือกัน ในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นไปตามที่ทุกฝ่าย ได้ตกลงร่วมกัน

---

[55] กันยารัตน์ แย้มศรีแก้ว, *การบริหารจัดการความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียน*, อ้างแล้ว, หน้า 121.

2.3.4 การส่งเสริมการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มีความสอดคล้องกับหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ 1) หลักการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระหว่างหน่วยราชการกับประชาชน โดยยึดถือหลัก ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคลเป็นหลัก, 2) หลักการขจัดความขัดแย้ง โดยส่วนใหญ่ความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ และความคิด มักจะเป็นอุปสรรคสำคัญ ต่อการดำเนินงานการพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้งานหยุดชะงัก และล้มเหลวได้, 3) หลักการสร้างอุดมการณ์ และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน ความซื่อสัตย์ และความร่วมมือกันทำงาน เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่ใช้สำหรับจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายของการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานได้ด้วย, 4) การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรู้ ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรม โดยให้ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ลงมือปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักคิดวิเคราะห์ เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนาต่อไป, 5) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้ดี และ 6) หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงาน จะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้งานเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น[56]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า การส่งเสริมการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ประกอบด้วย หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หรือหน่วยงาน หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างค่านิยมด้าน ความซื่อสัตย์อดทน ความร่วมมือการพึ่งพาตนเอง หลักการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมนุมหรือหน่วยงาน

2.4 หลักอปริหานิยธรรม

การบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ มีสิ่งที่มีความสำคัญ และมีความจำเป็นต้องคำนึงถึงเป็นอันดับต้น ๆ ของนักบริหาร คือ จะทำอย่างไรให้องค์กรมีการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน ในด้านการจัดการความรู้ในองค์กรก็เช่นเดียวกัน ผู้บริหารมุ่งหวังให้บุคลากรทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสมต่อความต้องการขององค์กร และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง ๆ ผู้บริหารองค์กร ต้องใช้กลวิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุม การปรึกษาหารือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำความเข้าใจต่อกัน ให้บุคลากรทุกคน มีความคิดเห็น และความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

---

[56] ชิต นิลพานิช, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*, เอกสารการสอน ชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน, อ้างแล้ว, หน้า 362.

เกี่ยวกับนโยบาย และเป้าหมายหลักขององค์กร ว่าจะต้องดำเนินการไปอย่างไร ในทางพระพุทธศาสนามีหมวดธรรมะ ที่ส่งเสริมให้การบริหารจัดการภายในองค์กร เพื่อนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และไม่ทำให้องค์กรนั้นเสื่อมถอยเรียกว่า หลักอปริหานิยธรรม คือธรรมอันเป็นเหตุแห่งความไม่เสื่อม ไม่เป็นเหตุแห่งความหายนะของชุมชน และองค์กรทุก ๆ ภายในชุมชน โดยองค์กรสามารถนำหลักอปริหานิยธรรม ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความรู้ และการทำงานของบุคลากร ให้มีความเจริญก้าวหน้า รวมถึงเป็นปัจจัยเสริมในการบริการจัดการองค์กร ให้ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2.4.1 ความเป็นมาของหลักอปริหานิยธรรม

หลักอปริหานิยธรรมนั้นมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มหาปรินิพพานพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ความว่า

> วัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธ ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เทียมยานพาหนะคันงาม ๆ ขึ้นยานพาหนะคันงาม ๆ ออกจากกรุงราชคฤห์พร้อมด้วยยานพาหนะคันงาม ๆ ติดตามอีกหลายคัน ไปยังภูเขาคิชฌกูฏ จนสุดทางที่ยานพาหนะจะเข้าไปได้ ลงจากยานพาหนะเดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคดม พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ขอกราบพระยุคลบาทของพระโคดมด้วยพระเศียร ทูลถามถึงพระสุขภาพ ความมีพระโรคาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญ พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร มีพระประสงค์จะเสด็จไปปราบแคว้นวัชชี มีรับสั่งอย่างนี้ว่า เราจะโค่นล้มพวกวัชชีผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ ให้พินาศย่อยยับ”[57]

จากบทสนทนา ของวัสสการพราหมณ์กับพระพุทธเจ้า จึงปรากฏพระสูตรที่บรรยายถึงอปริหานิยธรรม ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว อปริหานิยธรรมนี้ จำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) ราชอปริหานิยธรรม

ตามเนื้อความที่ปรากฏใน มหาปรินิพพาน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เมื่อคราวที่ พระอานนท์ยืนถวายงานพัดพระผู้มีพระภาคอยู่ ณ เบื้องพระปฤษฎางค์ ในคราวที่วัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์ แคว้นมคธ มาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกพระอานนท์มา ตรัสถาม ความว่า

---

[57] ที.ม. 10/133/78.

1) “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกันมากครั้ง” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกันมากครั้ง, .2) “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชีจะพึงทำ” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชีจะพึงทำ, 3) “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม, 4) “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็น สิ่งควรรับฟัง” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมาก ของชาววัชชี และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง, 5) “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชีไม่ฉุดคร่า ขืนใจกุลสตรี หรือกุลกุมารี ให้อยู่ร่วมด้วย” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่ฉุดคร่า ขืนใจกุลสตรี หรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย, 6) “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจดีย์ในแคว้นวัชชี ของชาววัชชี ทั้งในเมือง และนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชา อันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชี ของชาววัชชี ทั้งในเมือง และนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรม ที่เคยให้ เคยกระทำต่อ เจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป และ7. “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า พวกเจ้าวัชชีจัดการรักษา คุ้มครอง ป้องกัน พระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้นของเรา ท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุกในแว่นแคว้น” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังจัดการรักษา คุ้มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลาย โดยชอบธรรม

ด้วยตั้งใจว่า ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้นของเรา ท่านที่มาแล้ว พึงอยู่อย่างผาสุกในแว่นแคว้น[58]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค รับสั่งกับวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ แคว้นมคธ ว่า “พราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่สารันทเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ได้แสดง อปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ แก่พวกเจ้าวัชชี พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังมีอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่”[59]

2) ภิกขุอปริหานิยธรรม

ตามเนื้อความที่ปรากฏใน มหาปรินิพพาน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เมื่อวัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์ แคว้นมคธจากไปไม่นาน พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มา ตรัสว่า

“อานนท์ เธอจงไปนิมนต์ภิกษุ ที่เข้ามาพักอยู่ในกรุงราชคฤห์ทุกรูปให้มาประชุมกันที่หอฉัน” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว นิมนต์ภิกษุที่เข้ามาพักอยู่ในกรุงราชคฤห์ทุกรูปให้มาประชุมกันที่หอฉัน แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงลุกจากพุทธอาสน์ เสด็จเข้าไปยังหอฉัน ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงอปริหานิยธรรม 7 ประการ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสดังนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย

1) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกันมากครั้ง, 2) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะพึงทำ, 3) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่บัญญัติสิ่งที่ เรามิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ เราได้บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แล้ว,

---

[58] ที.ม. 10/134/78-80.

[59] ที.ม. 10/135/81.

4) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุผู้เป็นเถระ เป็นรัตตัญญู บวชมานาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง, 5) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งตัณหา ก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว, 6) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้มุ่งหวังเสนาสนะป่า และ 7) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังตั้งสติไว้ในภายในว่า “ทำอย่างไร เพื่อน พรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลงามที่ยังไม่มา พึงมา ท่านที่มาแล้ว พึงอยู่อย่างผาสุก” ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอปริหานิยธรรม ทั้ง 7 ประการนี้อยู่[60]

จากที่กล่าวมาแล้ว อปริหานิยธรรม สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ ราชอปริหานิยธรรม และภิกขุอปริหานิยธรรม โดยที่ อปริหานิยธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชี คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว เป็นธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป หรือสำหรับนักบริหาร โดยพระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐที่เป็นคู่อริให้การยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อม หรือยุแยงเพื่อให้แตกสามัคคี ส่วนภิกขุอปริหานิยธรรม 7 คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเห็นได้ว่าทั้ง 2 ประเภทนี้ เป็นข้อธรรม อันเป็นเหตุให้ไม่เกิดความเสื่อม 7 ข้อเหมือนกัน แต่แตกต่างกันรายละเอียด ของสถานะหรือผู้นำไปปฏิบัติ โดยราชอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนฝ่ายคฤหัสถ์ ส่วนภิกขุอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนภิกษุบริษัท นั้นเอง

2.4.2 ความหมายของหลักอปริหานิยธรรม

หลักอปริหานิยธรรม นั้นมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และนักวิชาการได้นำมาขยายความไว้ ดังนี้

---

[60] ที.ม. 10/136/81-83.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาวโรรส ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับอปริหานิยธรรมว่า เป็นธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวชื่อว่า อปริหานิยธรรม[61]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบาย หลักอปริหานิยธรรม ไว้ว่าเป็นหลักการร่วมรับผิดชอบ ที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว พระพุทธองค์ได้ตรัสกับกษัตริย์วัชชี อยู่ในวัชชีอปริหานิยธรรม ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะ ปรึกษาหารือกิจการงาน ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตน โดยสม่ำเสมอ, 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน, 3) ไม่ถือตามอำเภอใจ ใคร่ต่อความสะดวก บัญญัติ วางข้อกำหนด กฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำ ล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ, 4) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่ มีประสบการณ์ยาวนาน ให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญ แห่งถ้อยคำของท่าน ว่าเป็นสิ่งจะต้องรับฟัง, 5) ให้เกียรติ และคุ้มครองกุลสตรีมิให้มีการข่มเหงรังแก, 6) เคารพบูชาสักการเจดีย์ ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติอันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เร้าให้ทำดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี และ 7) จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชนเต็มใจต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก[62]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปความว่า หลักอปริหานิยธรรมคือ ธรรมทั้ง 7 ประการเป็นธรรมสำหรับป้องกันความเสื่อม โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถาบันครอบครัว สถานบันพระพุทธศาสนา และสถาบันทางการศึกษา ตลอดไปถึงชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ได้ ถือเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นในการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนในองค์กรมีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กรในแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การจัดการทำงานร่วมกันของบุคลากร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์กร

---

[61] สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาวโรรส, *สารานุกรมพระพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539) หน้า 31.

[62] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548), หน้า 46-47.

2.5 สรุป

การมีส่วนร่วม ถือเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ โดยลักษณะการมีส่วนร่วม เริ่มจากการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ การสนับสนุนด้านทรัพยากร รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ ตลอดจนการติดตามประเมินผล หลักสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างอุดมการณ์ และค่านิยม หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชน เป็นต้น ในส่วนของประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้เกิดการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ ลดการสูญเสียเวลา สร้างฉันทามติ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า หลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เป็นเหตุให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความมั่นคงยั่งยืน โดยที่ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกัน โดยมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน โดยการขับเคลื่อนชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) บวร หมายถึง กระบวนการในการเสริมสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และความร่วมมือ ของบุคคล และองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากร ด้วยการประยุกต์เอาเสาหลัก สถาบันต่าง ๆ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งหลักการบริหารแบบ บวร คือการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สามสถาบันหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือมีความร่วมมือกัน ในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นไปตามที่ทุกฝ่าย ได้ตกลงร่วมกัน โดยมีการส่งเสริมการบริหารแบบ บวร ด้วยหลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างค่านิยม ด้านความซื่อสัตย์อดทน หลักการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมนุมหรือหน่วยงาน เป็นต้น ประการต่อมาในเรื่องของหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม ในทางพระพุทธศาสนามีหมวดธรรมะ ที่ส่งเสริมให้การบริหารจัดการภายในองค์กร เพื่อนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และไม่ทำให้องค์กรเสื่อมเรียกว่า หลักอปริหานิยธรรม คือธรรมสำหรับป้องกันความเสื่อม โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับ บ้าน วัด และโรงเรียน/ราชการ ตลอดไปถึงชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ได้ เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นในการ ส่งเสริมให้ทุกคนในองค์กรมีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กรในแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การจัดการทำงานร่วมกันของบุคลากร เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

บทที่ 3
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย หนังสือ บทความ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนสถาน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์และภูมิทัศนสถาน หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดกรอบในการศึกษา เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาพุทธศาสนสถานอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้วางลำดับการศึกษาไว้ ดังนี้

3.1 แนวคิดเรื่องการพัฒนา

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนสถาน

3.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ

3.4 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์และภูมิทัศนสถาน

3.5 หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา

3.6 สรุป

3.1 แนวคิดเรื่องการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ในที่นี้หมายถึง แนวทางในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรม ของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระดับบุคคล ไปจนถึงระดับสังคม จากลักษณะทางสังคมที่เคยเป็นอยู่ ให้เจริญก้าวหน้าไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่ควรจะเป็น หรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าที่เคยเป็นอยู่ ซึ่งอาจเรียกว่า สังคมที่ได้รับการพัฒนานั้นเอง คำว่า พัฒนา ถูกกำหนดขึ้นโดยนักวิชาการด้านต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ต่างก็มีรากฐานจากพัฒนาการ ทางความคิดที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน ด้านความเชื่อของนักคิดในแต่ละยุคสมัย และความเหมาะสมของสถานการณ์ ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกัน โดยแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา อธิบายได้ว่า จากสภาพธรรมชาติของมนุษย์ ที่เป็นสัตว์สังคม ซึ่งตามธรรมชาติแล้วมนุษย์นั้น ย่อมอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม โดยไม่ได้อยู่อย่างโดยเดี่ยว โดยการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์ อาจมีได้ในหลายลักษณะ และมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น ครอบครัว เผ่าพันธุ์ ชุมชน สังคม เป็นต้น โดยเมื่อมนุษย์อยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกกลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่มจะต้องมี ผู้นำกลุ่ม และผู้ตามภายในกลุ่ม ซึ่งหมายถึง ประชาชน

หรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม หรือมีการจัดระเบียบกันภายในกลุ่ม ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหาร หรือการพัฒนาภายในกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และความสงบสุข สภาพเช่นนี้ ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ อาจเรียกว่า นักบริหาร หรือผู้บริหาร ขณะที่การควบคุมดูแล หรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่าการบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกว่านักพัฒนา และการพัฒนาตามลำดับ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้เลย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า ที่ใดมีกลุ่มที่นั่นย่อมมีการพัฒนา[1] ซึ่งจากสภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรก ที่มีธรรมชาติ และทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นเหตุให้ธรรมชาติมีอิทธิพล และมีผลต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มเป็นอย่างมาก โดยที่การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของมนุษย์ จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมไปถึงวิถีการประกอบอาชีพด้วย โดยที่ลักษณะของการพัฒนา และการประกอบอาชีพในยุคนั้น ไม่ค่อยมีความซับซ้อน และจำนวนของประชากรก็มีไม่มาก ในระยะต่อมาเมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ภายในกลุ่ม มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น และเปลี่ยนเป็นชุมชน เป็นประเทศ ในเวลาเดียวกัน เป็นเหตุให้ทรัพยากรทางธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรมลง ทำให้ ประชาชน มีความพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติให้ได้ เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนา เมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่ เป็นประเทศ ทำให้ธรรมชาติ และทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมาก ประกอบกับประชาชน มีการศึกษาสูงขึ้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยการนำวิชาความรู้ และนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกัน ระหว่างประเทศ เพื่อเพิ่มปริมาณ และเพิ่มอัตราการผลิต เป็นต้น สาเหตุเหล่านี้ ทำให้ผู้นำประเทศ ต้องค้นหาแนวทางในการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ และพึ่งพาธรรมชาติให้น้อยลง ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ในทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมามนุษย์มีวิชาความรู้ และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้น ได้มีการสร้างเขื่อน เพื่อป้องกันน้ำท่วม และยังนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น การที่มนุษย์นำน้ำจากน้ำตก ไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า หรือการมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวัง และเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น โดยสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้น

---

[1] สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2547*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 89.

หรือสร้างผลผลิตใหม่ เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น หรือใช้แทนทรัพยากรทางธรรมชาติที่นับวันจะลดน้อยลง[2]

3.1.1 ความหมายของการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวม ความหมายของการพัฒนา จากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังนี้

คำว่า การพัฒนา มีการนำมาใช้เป็นคำเฉพาะ และนำมาใช้ประกอบกับคำอื่นก็ได้เช่น การพัฒนาชนบท เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไป และมีความหมายแตกต่างกันออกไป โดยความหมายของการพัฒนานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และความหมายที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจจำแนกออกได้ดังนี้

ความหมายจากรูปศัพท์

จากรูปศัพท์ของคำว่า พัฒนา “ที่มาจากภาษาบาลี ว่า วฑฺฒน ซึ่งแปลว่า เจริญ และมาจากภาษาสันสกฤต ว่า วรธน แปลว่า ความเจริญ”[3] หรือความจำเริญ ได้แก่ เติบโต งอกงามมากขึ้น หรือสมบูรณ์ขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี ในส่วนที่มาจากคำภาษาบาลีว่า “วฑฺฒน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุ สิ่งของ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา”[4] ดังนั้นการ พัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้ว มีความเจริญเกิดขึ้นจริง ๆ และต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมา หรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม

ปกรณ์ ปรียากร ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า หากกล่าวโดยรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็ก ทีละน้อย โดยผ่านลำดับขึ้น

---

[2] ณัฐหทัย ชลายนวัฒน์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณี บริษัท 505 โภคภัณฑ์ จำกัด”, วิทยานิพนธ์พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ , (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2546, หน้า 83.

[3] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์; จำกัด (มหาชน), 2554), หน้า 827.

[4] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2541), หน้า 21-22.

ตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และมีความเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์จนเป็นที่น่าพอใจ[5]

ความหมายโดยทั่วไป

ปกรณ์ ปรียากร ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการพัฒนาเอาไว้ว่า เป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพ ระหว่างสถานการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในช่วงเวลาที่ต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสถานการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า หรือสมบูรณ์กว่า ก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา[6]

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ในความหมายโดยทั่วไปว่า การพัฒนาหมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิม อย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นจากสภาพเดิม ที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ[7]

ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางการปฏิบัติไว้ว่า การพัฒนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนที่ได้มีการวางไว้ และปฏิบัติตามโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด[8]

ความหมายทางพระพุทธศาสนา

พระไพศาล วิสาโล ได้อธิบายความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านพระพุทธศาสนาว่า การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคม และธรรมชาติ อันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนมาเป็นเกณฑ์ พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมี ธรรมะเป็นพื้นฐาน

---

[5] ปกรณ์ ปรียากร, *ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา*, (กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช, 2538), หน้า 18.

[6] เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

[7] ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 1.

[8] นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534), หน้า 91-92.

อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม ในทางความมีเมตตา กรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรมเป็นต้น[9]

พระเทพวิสุทธิกวี ได้อธิบายความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านพระพุทธศาสนาว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท และการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริง ที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มี การทำให้เจริญขึ้น ด้วยการอบรม การบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ การเจริญ หรือการบำเพ็ญสมาธิ และคำว่าวิปัสสนาภาวนา คือการเจริญ หรือการบำเพ็ญวิปัสสนา[10]

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ ได้อธิบายความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางพระพุทธศาสนาว่า ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา การพัฒนาตรงกับคำว่าภาวนา ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณา จากรากศัพท์ คำว่าพัฒนามาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือวัฒนา คำนี้หมายถึง ความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมไปถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน และนอกจากนี้ คำว่า วัฒนะ หมายถึง รุ่งรัง ไม่มีระเบียบเลยก็ได้ เช่น คำว่า โลกวัฒโน หมายถึง เป็นคนรกโลก เป็นสิ่ง หรือเป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้ เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาต้องดำเนินไปพร้อม ๆกัน 5 ทางคือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรม หรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา[11]

ความหมายทางสังคมวิทยา

ฑิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวถึงความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านสังคมวิทยาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคม อย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ[12]

---

[9] พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรม*กับการพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2533), หน้า 18-19.

[10] พระเทพวิสุทธิกวี, *การพัฒนาจิต*, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 2.

[11] จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์, *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548), หน้า 117-118.

[12] ฑิตยา สุวรรณะชฎ, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 354.

Streeten ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านสังคมวิทยาว่า การพัฒนา เป็นทั้งเป้าหมาย และกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิต และการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองอีกด้วย[13]

ความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชน และสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อปรับปรุง ความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น[14]

ดิเรก ฤกษ์หร่าย ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญ และต้องผสมผสาน ได้แก่ 1) มีการเปลี่ยนแปลงในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตเสมอ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น มีความเจริญขึ้น มีความงอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ 4 แกนหลัก คือ คน, โครงสร้าง, เทคโนโลยี และระบบ (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย), 2) การเปลี่ยนแปลงนั้น จะต้องมีการควบคุมทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้โดยการกำหนดเป็นแผนงานที่ชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติ ที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัด โดยในการปรับเปลี่ยนนั้น สามารถยืดหยุ่นได้ ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน และ 3) ผลของการพัฒนานั้น จะต้องเกิดความเสมอภาค และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ ในเรื่องคุณภาพชีวิต แก่กลุ่มคนภายในสังคมอย่างยุติธรรม และจะต้องทำให้เกิดความ เท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องของโอกาส เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสในการทำงาน และโอกาสในความก้าวหน้า เป็นต้น[15]

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ในความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชนเอาไว้ว่า การพัฒนา เปรียบเสมือนกลวิธี หรือมรรควิธี ที่ทำให้เกิดผลที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิตชุมชน และสังคมดีขึ้น[16]

---

[13] Streeten, *The Frontiers of Development studies*, (London: Macmillan, 1972), p3.

[14] สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, *สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา*, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2525), หน้า 179.

[15] ดิเรก ฤกษ์หร่าย, *การนำการเปลี่ยนแปลง: เน้นกระบวนการกระจายนวัตกรรม*, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528), หน้า 282.

[16] ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ: บากกอกบล็อก, 2534), หน้า 2.

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของ การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลง สภาวการณ์ของสังคม จากระดับหนึ่ง ไปสู่อีกระดับหนึ่ง ที่เพิ่มคุณค่ามากขึ้น และต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคม

3.1.2 ลักษณะของการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวม ลักษณะของการพัฒนา จากนักวิชาการ ดังนี้

สนธยา พลศรี ได้อธิบายเกี่ยวกับ ลักษณะของการพัฒนาไว้ว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ 1) เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพ ด้านปริมาณ และด้านสิ่งแวดล้อม ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลง อย่างรอบด้าน หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ, 2) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ, 3) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง, 4) เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการ วางแผนไว้ล่วงหน้า ว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร เปลี่ยนแปลงทางด้านใด เปลี่ยนแปลงด้วยวิธีการใด เปลี่ยนแปลงเมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด และใครเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น, 5) เป็นวิธีการพัฒนา เป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมาย เช่น การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่ง ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง, 6) เป็นการปฏิบัติการจริง คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริง จึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ, 7) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียว ที่สามารถจัดทำแผนโครงการ และคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเอง และสิ่งต่าง ๆ โดยการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนา, 8) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสม หรือมีความพึงพอใจ ทำให้มนุษย์ และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนา เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง, 9) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด ที่สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิม ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านคุณภาพ ด้านปริมาณ

ด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ เป็นต้น และ 10) สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการพัฒนา ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์ และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนา ให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ[17]

พระครูสุพัฒน์วรกิจ ได้แสดงความเห็นเอาไว้ว่า ลักษณะของการพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง ในสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความแตกต่าง เช่น ปริมาณ และคุณภาพ ของการบริการข้อมูล และข่าวสาร ฐานะทางสังคม บทบาท และอาชีพ, 2) การใช้ประโยชน์จากบริการที่มีอยู่ เช่น ครอบครัว จัดหาเครื่องอำนวยความสะดวก และบริการต่าง ๆ มาใช้ได้ เนื่องจากครอบครัวมีรายได้สูงขึ้น, 3) เทคโนโลยี และความมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้เทคโนโลยีระดับสูง และการแพร่กระจายของเทคโนโลยี ออกสู่สังคมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น, 4) ความเชื่อ และความไม่เชื่อ เช่น เป้าประสงค์ ความเชื่อพื้นฐาน ค่านิยม, 5) ทัศนคติ เช่น ระดับความพอใจ ความเป็นเอกภาพ และความพึงพอใจ, 6) พฤติกรรม เช่น การช่วยเหลือตนเอง ความมีประสิทธิภาพ และความคิดริเริ่ม, 7) ทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทรัพยากรมนุษย์, 8) โครงสร้าง เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต และแบบแผนขององค์กร และ 9) ผลต่อเนื่องและแบบแผนร่วม เช่น คุณภาพชีวิต [18]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า การพัฒนา มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลง อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ หรือในเชิงคุณภาพ บนแนวคิดพื้นฐาน ในการพัฒนาที่ถูกต้อง เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ โดยการพัฒนาจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อน และมีลักษณะอื่น ๆ เข้ามาผสม จึงจะเรียกการพัฒนา โดยการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนา ให้มีความเหมาะสม กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

---

[17] สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, อ้างแล้ว, หน้า5-6.

[18] พระครูสุพัฒน์วรกิจ, “การพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2561, หน้า 11-12.

3.1.3 องค์ประกอบของการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ องค์ประกอบของการพัฒนาจากนักวิชาการ อธิบายไว้ ดังนี้

เฉลียว บุรีภักดี ได้อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในแง่ของหลักการ สำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาความทุกข์ร้อนของประชาชนก็จะ มีองค์ประกอบ 5 ประการ ตามลำดับ คือ 1) การระบุ และวิเคราะห์ปัญหาความทุกข์ร้อน 2) การกำหนด และวิเคราะห์ปัญหา, 3) การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์, 4) การสร้างหน่วยระบบทำงาน และ 5) การจัดทรัพยากร[19]

“การพัฒนาต้องเลือกสรรวัตถุดิบที่ดี หมายถึง คนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเพื่อประสิทธิผลที่ดีของงาน”[20] และ การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อน จากนั้นจะมีสิ่งอื่น ๆ เข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่าเป็นการพัฒนา โดยลักษณะที่ประกอบเข้ามานั้น คือ องค์ประกอบ หรือทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า หากพิจารณาในแง่ของกระบวนการพัฒนาก็ จะมีกระบวนการ รวม 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การระบุปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการระบุปัญหาได้ถูกต้องหรือไม่ ย่อมมีผลต่อการดำเนินการในขั้นต่อไปของกระบวนการ ตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการตัดสินใจด้วย, 2) การค้นหาทางเลือก ซึ่งทางเลือกเหล่านั้น ควรเป็นทางเลือกที่มีศักยภาพและมีความเป็นไปได้ในการที่จะแก้ไขปัญหาให้น้อยลง หรือให้ได้ประโยชน์สูงสุด, 3) การประเมินทางเลือก โดยจะนำเอาข้อดี และข้อเสีย ของแต่ละทางเลือกมาเปรียบเทียบกันอย่างรอบคอบ และควรวิเคราะห์ทางเลือกในสองแนวทาง คือ ทางเลือกนั้นถ้านำมาใช้แล้ว จะเกิดผลต่อเนื่องอะไรตามมาบ้าง, 4) การทำการตัดสินใจ เมื่อผู้บริหารได้ทำการวิเคราะห์ และทำการประเมินทางเลือกต่าง ๆ แล้วพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเดียว ควรมีผลเสียต่อเนื่องในภายหลังน้อยที่สุด และให้ผลประโยชน์มากที่สุด, 5) การปฏิบัติตามการตัดสินใจ เมื่อผู้บริหารได้ทางเลือกที่ดีที่สุดแล้ว ก็ควรมีการนำผลการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรกำหนดโปรแกรมของการตัดสินใจ โดยระบุถึงตารางเวลาการดำเนินงาน งบประมาณ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติควรมีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน และจัดให้มีระบบการ ติดต่อสื่อสาร ที่จะช่วยให้การตัดสินใจเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ผู้บริหารควรกำหนดระเบียบวิธี กฎ และนโยบาย ซึ่งมีส่วนสนับสนุน

---

[19] เฉลียว บุรีภักดี, *ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชาทฤษฎีระบบและการประยุกต์ ใช้ในการพัฒนา*, (เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2553), หน้า 3.

[20] พิภพ วชังเงิน, *พฤติกรรมองค์กร*, (กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, 2547), หน้า 47.

ให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และ 6) การประเมินผล และการป้อนกลับ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจ ได้แก่ การสร้างระบบการควบคุม และการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารได้รับข้อมูลย้อนกลับ เกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ข้อมูลย้อนกลับจะช่วยให้ผู้บริหาร แก้ปัญหา หรือทำการตัดสินใจใหม่ได้ โดยได้ผลลัพธ์การปฏิบัติที่ดีที่สุด[21]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า องค์ประกอบของการพัฒนา มีองค์ประกอบที่สำคัญตามลำดับ คือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากรเข้าไปใช้ในระบบทำงาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเกิดจากการวางแผนที่ดี การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งที่จำเป็นประการแรก คือ การกำหนดปัญหา และกำหนดทิศทางของความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสิ่งใด ๆ ย่อมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ของกระบวนการพัฒนานั้น ๆ

3.1.4 ความสำคัญของการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ความสำคัญของการพัฒนาจากนักวิชาการ ดังนี้

ประสิทธิ์ ทองอุ่น ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนา เอาไว้ว่า บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม มีชีวิตที่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย แ สามารถพัฒนาตนเองได้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก เพราะฉะนั้นการพัฒนาตนจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1. ความสำคัญต่อตนเอง จำแนกได้ดังนี้ 1.1) เป็นการเตรียมตนเองให้พร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลาย ได้ด้วยความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง, 1.2) เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องและพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม รวมทั้งขจัดคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ขจัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง และเสริมสร้างคุณลักษณะที่สังคมต้องการ, 1.3) เป็นการวางแนวทางให้ตนเอง สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ และ 1.4) ส่งเสริมความรู้สึก ในด้านคุณค่าแห่งตนเองให้สูงขึ้น มีความเข้าใจตนเอง สามารถทำหน้าที่ ตามบทบาทของตนได้เต็มศักยภาพ

2. ความสำคัญต่อบุคคลอื่น เนื่องจากบุคคลย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องกัน มีความสัมพันธ์กัน ด้วยเหตุนี้การพัฒนาในบุคคลหนึ่ง ย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย เพราะฉะนั้นการปรับปรุง

---

[21] ศิริวรรณ เสรีรัตน์, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพฯ: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, 2545), หน้า 100-103.

และพัฒนาตนเอง จึงเป็นการเตรียมตน เพื่อให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้อื่น โดยเป็นประโยชน์ร่วมกัน ทั้งชีวิตส่วนตัว การทำงาน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. ความสำคัญต่อสังคมโดยรวม โดยภารกิจที่แต่ละหน่วยงานในสังคมล้วนต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนได้พัฒนา และปรับปรุงตนเอง ให้ทันต่อพัฒนาการของรูปแบบการทำงานหรือเทคโนโลยี การพัฒนาเทคนิควิธี และทักษะ ใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ทำให้หน่วยงานนั้น สามารถแข่งขันในเชิงคุณภาพและเชิงประสิทธิภาพกับสังคมอื่น ๆ ได้สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทาง เศรษฐกิจของประเทศโดยรวมได้[22]

อำไพ หรคุณารักษ์ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนา เอาไว้ว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนา คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า สำหรับทุกคน เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการกระตุ้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทุกคน ทั้งในยุคปัจจุบัน และในอนาคต โดยมีพื้นฐานความคิดว่า เศรษฐกิจที่ทำให้เกิดดุลยภาพ ของการพัฒนาได้นั้น จำเป็นต้องเป็นเศรษฐกิจในสังคมที่มีรากฐานมั่นคง มีความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกัน ประชาชนในสังคม ก็สามารถพัฒนาระเบียบวิถีชีวิต ทั้งของตนเอง และส่วนรวมให้ดำรงอยู่ได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความจำเป็นเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาทางด้านความรู้ ทางด้านทักษะ มุมมอง และค่านิยมของคนในสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สู่สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุล และยั่งยืน[23]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนา คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าสำหรับทุกคน เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีความเจริญก้าวหน้า เพราะการพัฒนามักจะเกิดควบคู่มากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนนั้นเอง การพัฒนาจึงมีความสำคัญทั้งต่อตนเอง และต่อสังคม ดังนั้นการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืน เน้นการพัฒนาแบบไม่แยกส่วน คือ เป็นการพัฒนาตั้งแต่ ระดับพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยไม่แยกส่วนจากสังคม และสิ่งแวดล้อม

---

[22] ประสิทธิ์ ทองอุ่น, *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนเอง*, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2542), หน้า 197-198.

[23] อำไพ หรคุณารักษ์, *การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*, (นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550), หน้า 2-3.

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนสถาน

3.2.1 องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา

พระผู้มีพระภาคเจ้า องค์พระบรมศาสดา ของพระพุทธศาสนา ทรงประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง ในการประกาศ เผยแผ่พุทธศาสนธรรม ที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งทรงใช้ เวลาเพียง 9 เดือน ก็สามารถประกาศพุทธศาสนธรรม ทรงก่อตั้ง และประดิษฐาน พระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง ดำรงประโยชน์สุข แก่ประชาชนในดินแดนชมพูทวีป คือ ครบองค์ประกอบ 5 ประการ ของการก่อตั้งศาสนา ซึ่งได้แก่ พุทธศาสนศาสดา, พุทธศาสนธรรม, พุทธศาสนบุคคล, พุทธศาสนสถาน/พุทธศาสนวัตถุ, และพุทธศาสนพิธี ดังนี้

1. พุทธศาสนธรรม (Dhamma) องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา มีพุทธศาสดาอยู่ในความสำคัญลำดับแรก ด้วยเหตุผลที่ว่า พระองค์เป็นผู้ค้นพบพุทธศาสนธรรมเป็นครั้งแรก โดยที่พุทธศาสนธรรมทั้งหมด ในพระพุทธศาสนานั้น คือ ความจริงที่เรียกว่ากฎของธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในโลกแล้ว แต่ยังไม่ได้ถูกเปิดเผย ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้า ทรงค้นพบกฎของธรรมชาติดังกล่าวนี้แล้ว จึงเรียกว่า เป็นผู้ตรัสรู้ ซึ่งถ้าไม่มีพุทธศาสดา คือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พุทธศาสนธรรม ก็ยังถูกปกปิดไว้อยู่อย่างนั้น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้น พุทธศาสดา และพุทธศาสนธรรม นับว่ามีความสำคัญเสมอเหมือน เป็นอย่างเดียวกัน กล่าวคือ “ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงตรัสว่า ธรรม และวินัย ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”[24] และพระองค์ทรงตรัสยืนยัน ให้เหล่าบรรดาภิกษุ อุบาสก และอุบาสิกาทั้งหลาย ได้เห็นความสำคัญของพระธรรม กล่าวคือ ความจริงที่ทรงตรัสไว้แล้ว แสดงไว้แล้ว ให้เทียบเทียมเสมอกับพระพุทธองค์ ในฐานะเป็นตถาคต ซึ่งแสดงไว้ใน วักกลิสูตรว่า “เมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็ชื่อว่าเห็นธรรม”[25] จากข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความสำคัญของพุทธศาสดา และพุทธศาสนธรรม ในมุมมองของพระพุทธศาสนา จึงมีสถานะอย่างเดียวกัน และมีความสำคัญเท่าเทียมกัน โดยพุทธศาสนธรรม หมายถึง หลักธรรม อันเป็นคำสั่ง และคำสอน ของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ เป็นความจริงที่พระพุทธองค์ทรงตรัสออกมาจากอริยสัจ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค “แล้วขยายความออกไป เป็นหัวข้อธรรมต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางด้านจิตใจ ให้เข้าถึง หรือให้มีความสอดคล้องกับความจริงที่ทรงตรัสรู้

---

[24] ที.ม. 10/216/164.

[25] สำ.ข. 17/87/159.

2. พุทธศาสนบุคคล (Religious People; Sangha) หมายถึง บุคคลผู้ปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนา ในที่นี้หมายถึง พุทธบริษัททั้งสี่ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา รวมถึงพุทธศาสนิกชนทุกคน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ ต่างมีบทบาท และมีหน้าที่เฉพาะของตนเอง ที่แตกต่างกันออกไปตามสถานะ แต่ในฐานะความเป็นพุทธศาสนิกชนร่วมกัน ย่อมมีหน้าที่ ที่จะต้องทำเหมือนกัน คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสืบทอดวิถีพุทธที่ดีงาม ให้ดำรงอยู่ และเพื่อให้ขยายออกไปจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง จากรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สืบทอดต่อกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

3. พุทธศาสนสถาน (Religious Place; Temple) หมายถึง พุทธศาสนสถาน คือ สถานที่หรือสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ วัด วาอาราม โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ และสถูป เป็นต้น เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่พำนักของ พระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชน นิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

4. พุทธศาสนพิธี (Ordinances) หมายถึง พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ชักนำให้ผู้เข้าร่วมพิธีทั้งหลาย ได้เรียนรู้ความหมาย ของเครื่องสักการบูชา อันประกอบด้วยโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป ดอกไม้ ธูป เทียน คำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย การสมาทานศีล การกราบ การไหว้ ตลอดถึงพิธีกรรม พิธีการอื่น ๆ ของพุทธศาสนพิธี เพื่อให้เกิดความอ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นการละลายตัวตน ความเห็นแก่ตัว จนมีความเข้าใจในพุทธศาสนธรรม[26]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา มี 4 อย่าง ได้แก่ 1) พุทธศาสนธรรม คือ คำสอนที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ มี ธรรม วินัย เป็นต้น, 2) พุทธศาสนบุคคล คือ พระอริยสาวก และพุทธบริษัทสี่, 3) พุทธศาสนสถาน/พุทธศาสนวัตถุ คือ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป เป็นต้น และ 4) พุทธศาสนพิธี คือ วิธีการปฏิบัติ หรือข้อปฏิบัติ อันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา มีการบวชนาค, ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เข้าพรรษา,ออกพรรษา เป็นต้น

3.2.2 ความหมายของพุทธศาสนสถาน

พุทธศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อันได้แก่ สถานปฏิบัติธรรม ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์

---

[26] พิริยา พิทยาวัฒนชัย, “วิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการใช้พุทธศิลป์และภูมิทัศนสถานของวัดเจติยภูมิ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2561, หน้า 13-16.

และสถูป เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นที่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย รวมถึงเป็นที่รวมแห่งองค์ประกอบหลักของศาสนาไว้ในพุทธศาสนสถาน ฉะนั้นจึงเป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางทางสังคมของพุทธศาสนิกชน ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ พุทธศาสนสถานในมิติที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง หมายถึง สิ่งปลูกสร้างอันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม อันเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจสาธารณชน ให้เกิดความต้องการเดินทางไปชม หรือเดินทางไปเพื่อศึกษาหาความรู้ และยังสร้างความเพลิดเพลินให้กับจิตใจอีกด้วย พุทธศาสนสถานดังกล่าว มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า พุทธศาสนสถาน หมายถึง เป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาดังนั้น อาจเรียกว่าเป็น พุทธศาสนสถาน หมายถึง อาคารสถานที่ ที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา และถูกกำหนดขอบเขตอย่างแน่นอน สำหรับเป็นที่ตั้งของอาคารต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบของพุทธศาสนสถาน ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป สีมา หอไตร ศาลาการเปรียญ กุฏิ นอกจากนี้ โดยทั่วไปก็เป็นสถานที่พำนักพักพิง ของพระภิกษุสงฆ์และสามเณรทั้งหลาย[27]

กรมศิลปากร ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับพัฒนาการ ของพุทธศาสนสถาน ไว้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนสถานต่าง ๆ ได้มีวิวัฒนาการทางด้านลักษณะของศิลปกรรม ตามรูปแบบเฉพาะ โดยขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นฐาน โดยพุทธศาสนสถานเหล่านี้ มีต้นกำเนิดควบคู่มากับพุทธประวัติ โดยพุทธศาสนสถานต่าง ๆ เริ่มมีวิวัฒนาการมากยิ่งขึ้นตามความสำคัญของแต่ละประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้าง เพื่อให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ แต่จะยังคงเค้ารูปแบบเดิมนั่นเอง[28]

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของ พุทธศาสนสถาน เอาไว้ว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ หรือเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ วัดที่พักสงฆ์และสำนักสงฆ์ ซึ่งเป็นพุทธศาสนสถาน ที่รวบรวมศาสนวัตถุในทุก ๆ ด้านไว้ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป

---

[27] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*, (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 747.

[28] กรมศิลปากร, *วิวัฒนาการพุทธสถานไทย*, (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, 2533), หน้า 35.

งานจิตรกรรมฝาผนัง รวมทั้งงานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความนิยมแห่งยุคสมัย[29]

วสันต์ ชีวะสาธน์ ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า พุทธศาสนสถานในพระพุทธศาสนาหมายถึง ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ และวัด อันเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป หอไตร ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่เกี่ยวของกับพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีในพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางทางสังคมของพุทธศาสนิกชน เป็นอนุสรณ์เครื่องระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา[30]

พระมหามานพ มาณโว ได้กล่าวเอาไว้ว่า พุทธศาสนสถาน ได้แก่ สถานที่และสิ่งก่อสร้างภายในที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ หรือวัด ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ วิหาร กุฏิสงฆ์ เป็นต้น ถือว่าเป็นเบื้องต้นของศรัทธาประชาชน ที่เป็นรูปธรรมซึ่งสามารถมองเห็นได้ง่าย โดยใช้เป็นเครื่องมือสำหรับทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิด ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ หรือวัด ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์สามารถมีโอกาสกล่อมเกลาจิตใจของประชาชนต่อไป[31]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของพุทธศาสนสถาน หมายถึง สถานที่หรือสิ่งก่อสร้าง ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป สีมา หอไตร ศาลาการเปรียญ กุฏิ เป็นต้น เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งถือว่าเป็นเบื้องต้นของศรัทธาประชาชน ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถมองเห็นได้ง่าย ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิด ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ หรือวัด ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์สามารถมีโอกาสเผยแผ่พุทธธรรม คำสอน ตลอดจนกล่อมเกลาจิตใจของประชาชนต่อไป

3.2.3 ความเป็นมาของพุทธศาสนสถาน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอ

---

[29] ประเวศ วะสี, *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมในการบริหาร จัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์ จำกัด, 2539), หน้า 125.

[30] วสันต์ ชีวะสาธน์, *ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท*, (ม.ป.ท, 2552), หน้า 4.

[31] พระมหามานพ มาณโว, “การจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560, หน้า 12.

พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ความเป็นมาของพุทธศาสนสถาน จากนักวิชาการ ซึ่งได้แสดงทรรศนะเอาไว้ดังนี้

จุดกำเนิด และพัฒนาการของพุทธศาสนสถาน น่าจะเริ่มต้นมาจากเสนาสนะป่า สถานที่ที่เกิดขึ้นจากการได้รับแรงศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน โดยมีพระมหากษัตริย์ เป็นองค์อุปถัมภ์หลัก ทรงให้การคุ้มครอง โดยมีการสร้างวัดถวายมากมายในพระพุทธศาสนา เช่น วัดเวฬุวัน ที่พระเจ้า-พิมพิสาร กษัตริย์แห่งเมืองมคธ ทรงน้อมถวาย เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับประพฤติปฏิบัติธรรม ของพระพุทธเจ้า และเหล่าพระสาวก ต่อมาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์เกิดความเลื่อมใส มีความศรัทธา ในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวาย จึงทรงอนุญาต มีรายละเอียด ดังนี้

> สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อุทยานเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ซึ่งขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติ หรือยังไม่ทรงอนุญาตเสนาสนะแก่ภิกษุทั้งหลาย และภิกษุเหล่านั้น ก็พำนักอยู่ในที่นั้น ๆ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง เป็นต้น ในเวลาเช้าตรู่ ภิกษุเหล่านั้นก็เดินออกมาจากที่นั้น ๆ ทอดสายตาลงต่ำ มีการก้าวไป มีการถอยหลัง การมองดู การเหลียวดู การคู้แขน การเหยียดแขน มีความน่าเลื่อมใส เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถอย่างยิ่ง ครั้งนั้นเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ไปสวนแต่เช้าตรู่ ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้น เดินออกจากที่นั้น ๆ และเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ ครั้นเห็นแล้ว เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์นั้น ก็มีจิตเลื่อมใส ลำดับนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น ครั้นแล้วจึงได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า “ถ้ากระผมจะให้สร้างวิหาร พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหาร ของกระผมหรือ” ภิกษุทั้งหลายตอบว่า “คหบดี พระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่ได้ทรงอนุญาตวิหาร” เศรษฐีกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น พระคุณเจ้าจงทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วแจ้งให้ กระผมทราบ” ภิกษุเหล่านั้น รับคำของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าดังนี้ว่า “เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ต้องการจะให้สร้างวิหารถวาย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมีกถา เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะห้า ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ”[32]

---

[32] วิ.จู. 7/294/89-90.

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับพัฒนาการ ของพุทธศาสนสถาน ไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสบอกเกี่ยวกับการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด ได้แก่ “ป่า โคนไม้ เรือนว่าง ถ้ำ ซอกเขา ภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอึกทึกน้อย ไม่มีคนพลุกพล่าน ไม่มีคนสัญจรไปมา เหมาะเป็นที่หลีกเร้น”[33] เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่าในพรรษาที่สาม ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ เศรษฐีกรุงราชคฤห์เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวาย จึงทรงอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวเรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำ[34]

พินเยนทรนาถ เชาธุรี ได้ให้ทรรศนะเอาไว้ว่า เมื่อยามพระพุทธองค์ เสด็จจาริกไปยังพื้นที่อื่น อารามแห่งนี้ ก็จะถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ อารามในลักษณะเช่นนี้ ยังมีอีกหลายแห่ง อาทิ “เชตวนา-ราม ที่มหาเศรษฐีชื่อ อนาถบิณฑิกะแห่งกรุงสาวัตถี เลื่อมใสสร้างถวาย จากการประชุมซื้อที่ดินด้วยการใช้ เหรียญทองคำ เกลี่ยเต็มพื้นที่ทุกตารางนิ้วที่ต้องการ”[35] หรือบุพพารามวิหาร ที่นางวิสาขาสร้างถวายเป็น อาคารใหญ่ 2 ชั้น เรียกว่า "มิคารมาตุปราสาท" ซึ่งกล่าวกันว่าห้องพักสำหรับภิกษุอาศัยมากถึง 1,000 ห้อง สมัยหลังพุทธกาล เมื่อมีการสร้างพระสถูป เจดีย์ขึ้น ทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมนุม ของเหล่าพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ที่เดินทางมาสักการะ ถึงที่สุดแล้วก็เกิดพระภิกษุบางรูป สมัครใจที่จะอยู่พำนักอาศัย เพื่อบำรุงรักษาสังเวชนียสถานเหล่านั้น และมีผู้ศรัทธาได้สร้างที่พักกุฎีสงฆ์ถวายแด่พระภิกษุดังกล่าว สถานที่นี้ในที่สุดได้กลายเป็นวัดที่สมบูรณ์แบบสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นแบบอย่างชัดเจน ดังเช่นปัจจุบันวัดจึงเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งศึกษาทางด้านศิลปะวัฒนธรรมของชุมชน โดยบทบาทของวัดในอดีตที่ผ่านมา เป็นสถานที่ศึกษา สำหรับชาวบ้าน ที่ส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ จึงรับการฝึกฝนอบรมทางด้านศีลธรรม และมีการเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น ประการต่อมาเป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ให้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่ และได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นสถานบันเทิงเกี่ยวกับการจัดงานเทศกาล และมหรสพต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นที่รวบรวมงานศิลปกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการบริการทางด้านพิธีกรรมต่าง ๆ [36]

---

[33] อภิ.วิ. 35/508/385.

[34] วิ.จู. 7/294/90.

[35] วิ.จู. 7/307/117-119.

[36] พินเยนทรนาถ เชาธุรี, *พุทธสถานในอินเดียโบราณ*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประชาชน จำกัด, 2551), หน้า 80.

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ให้ทรรศนะไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล ยังไม่มีการสร้าง อาคาร สถานที่ ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจากพระพุทธองค์ ไม่ทรง อนุญาตให้พระภิกษุมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวร เพราะจะทำให้เกิดการยึดติดในทรัพย์ทางโลก อันจะมีผลกระทบต่อเป้าหมายของการบวช ที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพาน ที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต ตามแนวทางวิถีการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา เสนาสนะที่จะใช้อยู่อาศัยนั้น ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยขั้นพื้นฐานคือ รุกขมูลเสนาสนะ อันหมายถึง การอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วจาริกไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน ในระยะต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมเหล่าสาวก เริ่มออกเผยแผ่พระศาสนาในที่ต่าง ๆ ปรากฏว่า มีผู้เลื่อมใสศรัทธาพากัน มาบวช พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งนครราชคฤห์ ทรงประกาศตนเป็นองค์ศาสนูปถัมภกต่อพระพุทธศาสนา ทั้งทรงถวายอุทยานเวฬุวัน ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธองค์ และเหล่าสาวกทั้งหลาย ด้วยพระราชดำรัสว่า “หม่อมฉันขอถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธองค์ทรงรับอารามแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถา พระเจ้าพิมพิสารสมาทาน อาจหาญรื่นเริง ต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมีกถา รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จึงได้เริ่มมีพุทธศาสนสถานเกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน เวฬุวนาราม จึงถือได้ว่าเป็นวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนา ความจริงแล้วควรเรียก สำนักสงฆ์ เพราะมีเพียงอาคารที่พักสำหรับพระสงฆ์เท่านั้น อีกทั้งเป็นเพียงที่พักชั่วคราว ที่เสด็จผ่านมายังนครแห่งนี้[37]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุป ความเป็นมาของพุทธศาสนสถานว่า มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ ผู้ที่มีความศรัทธา มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาสร้างขึ้น เช่น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ที่ได้สร้างวัดเชตวันมหาวิหาร และนางวิสาขาได้สร้างวัดบุพพาราม พระเจ้าพิมพิสารได้สร้างวัดเวฬุวัน เป็นต้น ซึ่งในเวลาต่อมาก็ได้มีพุทธศาสนิกชนได้เข้าไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือแม้แต่เข้าไปเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างอันวิจิตรน่าดูเหล่านั้น เพื่อความเจริญใจของคนเหล่านั้น จึงเป็นพัฒนาการของพุทธศาสนสถาน ซึ่งเป็นการก่อสร้างเกี่ยวกับงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา ในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นในสมัยนั้นนั่นเอง

3.2.4 ความสำคัญของพุทธศาสนสถาน

พุทธศาสนสถานต่าง ๆ มักจะมีแรงดึงดูดใจต่อสาธารณชนแตกต่างกันออกไป บางคนก็ต้องการเดินทางไปเพื่อชื่นชมธรรมชาติ ชื่นชมความงาม หรือเพื่อสัมผัสบรรยากาศ แต่สิ่งหนึ่งที่มีพลังดึงดูดให้ประชาชนจำนวนมากให้เดินทางไป ก็คือการเดินทางไปยังสถานที่สำคัญในทางศาสนา

---

[37] พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์, “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน”, *วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2559): 110.

ที่ตนเองมีความเลื่อมใส มีความศรัทธา ต่อสถานที่นั้น ๆ ความสำคัญของพุทธศาสนสถาน มีนักวิชาการได้ให้ทรรศนะต่าง ๆ กันดังนี้

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ ได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของพุทธศาสนสถานเอาไว้ว่า พุทธศาสนสถานเป็นสถานที่สำคัญ สำหรับผู้มาเยี่ยม มาตั้งแต่อดีตกาล เป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีอิทธิพลสูง ซึ่งบทบาทของพุทธศาสนสถาน ที่เอื้อต่อการมาเยี่ยมชม และยังทำหน้าที่เป็นแหล่งพักพิง แก่ผู้เดินทางไปจาริกแสวงบุญ โดยแสดงความสำคัญของพุทธศาสนสถานไว้ดังนี้ 1) สภาพของพุทธศาสนสถานที่ประกอบด้วย พระสถูป เจดีย์ วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูป รูปเคารพ และสิ่งต่าง ๆ อันประกอบรวมกัน ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งขึ้นเป็นพุทธศาสนสถาน และอยู่ในสภาพที่เหมาะสม โดยพุทธศาสนสถานที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน ตัวอาคารสง่างาม ไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ มีความสำรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ที่เดินทางไปเยือน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่พุทธศาสนสถาน สร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมได้ และ 2) พุทธศาสนสถาน เป็นสถานที่สำหรับรวบรวมศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา อันเป็นผลงานของช่างสกุลต่าง ๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด พุทธศาสนสถานจึงเป็นแหล่งที่จะให้สาธารณชน ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้และชื่นชมผลงานทางด้านศิลปกรรม อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการเก็บรวบรวม รักษาผลงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งงานศิลปกรรมเหล่านั้น มิได้เป็นเพียงแค่สถานที่ หรือวัตถุเก่าแก่เท่านั้น แต่ยังทรงคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรม ในรูปของผลงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา ในแบบต่าง ๆ อันเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน[38]

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว ได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของพุทธศาสนสถานไว้ว่า พุทธศาสน-สถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมโดยมีทรัพยากรทางกายภาพ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไม่ได้มองอย่างต่อเนื่อง ด้วยความเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่มาเยือน พุทธศาสนสถานเพื่อการถ่ายรูป เพื่อความสวยงาม บทบาทของพุทธศาสนสถาน สามารถสนองประโยชน์ได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงพุทธศาสนสถาน ทำนุบำรุงท้องถิ่น ขณะเดียวกันพุทธศาสนสถาน ก็เป็นแหล่งที่สามารถ ให้ความรู้ ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น เป็นสถานที่ก่อให้เกิดความสงบสุข ก่อให้เกิดความร่มเย็นกับผู้มาเยือน เป็นสถานที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจ

---

[38] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, *จุลสารการท่องเที่ยว*, ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2535): 44.

พระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น มีความเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน ของสังคมได้ดีขึ้น ไม่ว่าที่ใดในโลกไม่มีอะไรเป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาถือเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชน และสังคม[39]

พรรษกฤช ศุทธิเวทิน ได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของพุทธศาสนสถานไว้ว่า การเข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถานของสาธารณชน คือ ส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า แต่การเข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถานของสาธารณชนก็สามารถช่วยฟื้นฟู ให้มีสภาวะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นโดยให้ทรรศนะเกี่ยวกับ ความสำคัญของพุทธศาสนสถานเอาไว้ 3 ประการ คือ 1) ความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยการเข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถานของสาธารณชน ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวของสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่าย ของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถาน ตั้งแต่การออกเดินทาง ระหว่างเดินทาง และหลังเดินทาง ทำให้ได้รับประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งทางตรง และทางอ้อม สามารถช่วยกระจายรายได้ และการจ้างงานให้กับคนในประเทศ อีกทั้งยังนำไปสู่การพัฒนาความเจริญ ความสะดวกสบายไปยังท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น การคมนาคม สาธารณูปโภค เป็นต้น, 2) ความสำคัญต่อสังคม และวัฒนธรรม โดยการเข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถานของสาธารณชน ช่วยสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม ช่วยเสริมสร้างให้สาธารณชนมีสุขภาพจิตที่ดี จากการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และเสริมสร้างพื้นฐานสังคมที่ดี รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีรอยยิ้ม อีกทั้งยังช่วยฟื้นฟู และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความรัก และความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ยังช่วยให้คนในท้องถิ่นใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จากการผลิตสินค้าท้องถิ่นจำหน่ายเป็นของที่ระลึก ส่งผลให้เกิดการเผยแผ่วัฒนธรรม และเพิ่มรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นอีกด้วย และ 3) ความสำคัญต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการเข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถานของสาธารณชน ต้องอาศัยพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในการดึงดูด ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพุทธศาสนสถานเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีความตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ไม่ให้ถูกทำลาย[40]

พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส ได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของพุทธศาสนสถานไว้ว่า พุทธศาสนสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่สามารถให้ความรู้ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบสุข ความร่มเย็นแก่สาธารณชน ตลอดจนผู้มาเยือนทั้งหลาย ทำให้สาธารณชนได้เข้าใจพุทธธรรม

---

[39] กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”, *จุลสารการท่องเที่ยว*, ปีที่ 18 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2542): 49.

[40] พรรษกฤช ศุทธิเวทิน, “กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อประชากรรุ่นแซดในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ) , 2559, หน้า 11.

คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามขึ้นแก่ชุมชน และสังคม ส่งผลให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ด้วยพุทธธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา[41]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุป พุทธศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะ เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ทางด้านโบราณคดี และทางด้านศาสนา พุทธศาสนสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่สามารถให้ความรู้ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบสุข ความร่มเย็นแก่สาธารณชน ทำให้สาธารณชนได้เข้าใจพุทธธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามขึ้นแก่ชุมชน และสังคม ส่งผลให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ด้วยพุทธธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา

3.2.5 ประโยชน์ของพุทธศาสนสถาน

มิติทางด้าน การสืบสานมรดกทางด้านศิลปะวัฒนธรรมนั้น ควบคู่มากับมิติทางด้านการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยการใช้พุทธศาสนสถาน เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนสถาน ถือเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนมองเห็น และสัมผัสได้ด้วยอายตนะ อย่างเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีนักวิชาการได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของพุทธศาสนสถาน ดังนี้

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของพุทธศาสนสถานไว้ว่า พุทธศาสนสถาน มีประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะในด้านการเป็นแหล่งดึงดูดใจ เป็นศูนย์กลางของจิตใจสำหรับพุทธศาสนิกชน การสร้างความมั่นคงให้แก่พุทธศาสนสถาน โดยมีประโยชน์ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้ เงินรายได้นี้เมื่อไหลเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจก็จะเกิดการหมุนกระจาย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมพุทธศาสนสถาน ก็จะได้รับประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในรูปแบบสิ่งของ ทรัพย์สิน เครื่องใช้และอื่น ๆ, 2) พุทธศาสนสถานที่มีสาธารณชนเดินทางไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ก็ย่อมกระตุ้นให้เกิด ธุรกิจต่าง ๆ ทำให้เป็นช่องทางให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสได้รับการว่าจ้างงานเกิดขึ้น หรือมีอาชีพใหม่ ๆ มีรายได้เพิ่มขึ้น ก็ย่อมจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เมื่อถึงเวลา และมีโอกาส, 3) สาธารณชนที่เข้ามาเยี่ยมชมบางคนอาจเป็นนักเขียน นักข่าว เมื่อไปเยี่ยมชมตามพุทธศาสนสถาน ได้พบเห็นสิ่งดี ก็เกิดความประทับใจ ถ้าเจอสิ่งบกพร่องเกิดความคับข้องใจ ก็จะกลับไปเขียนข่าวบทความ สารคดี เผยแพร่ให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ ก็จะเป็นหนทางเรียกร้องให้มีการแก้ไข ปัญหาได้ทันท่วงที ในบางกรณีการถ่ายภาพศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ อาจกลายเป็นหลักฐานสำคัญทาง

---

[41] พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส, “บูรณาการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยในสังคมไทย”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2563, หน้า 72.

โบราณคดี และประวัติศาสตร์ได้, 4) การที่สาธารณชนได้มีโอกาสเดินทางไปพบเห็น ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จะเป็น เครื่องยืนยันว่า คนไทยนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต โดยมีศิลปกรรมภายในพุทธศาสนสถานต่าง ๆ เป็นหลักฐานทางวัตถุที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้มีความตื่นตัวที่จะอนุรักษ์ และพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม หากมีการกระทำใด ๆ ที่ไม่ถูกไม่ควร ก็จะมีคนคอยเป็นหูเป็นตาดูแล รวมทั้งการต่อสู้ ต่อด้านขัดขวางเกี่ยวกับการทำลายศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชาติ และ 5) การที่สาธารธชนผู้เข้าเยี่ยมชมได้มีโอกาสพบเห็นความวิจิตรตระการตา ความโอ่อ่า สง่างาม ของพุทธศาสนสถาน ก็อาจเกิดความเลื่อมใสศรัทธา สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาทางพระพุทธศาสนา หรือมีความตั้งใจในการที่จะทำนุบำรุง พระพุทธศาสนาให้มีความยั่งยืนสืบต่อไป[42]

พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของพุทธศาสนสถาน เอาไว้ว่า พุทธศาสนสถาน เป็นพื้นที่ของจิตใจ เป็นศูนย์กลางของจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจสำหรับพุทธศาสนิกชน และเป็นอุปกรณ์สอนธรรมให้แก่ผู้พบเห็น ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดพุทธา-นุสสติ ธรรมานุสสติ โดยอาศัยหลักธรรมที่ผสานอยู่ในงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นอุปกรณ์ในการพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชน แต่การที่จะทำให้งานพุทธศิลป์ ที่มีหลักธรรมอยู่เบื้องหลัง สัมฤทธิ์ผล ทำหน้าที่ในการพัฒนาจิตใจ และเกิดปัญญาได้นั้น จะต้องมีตัวช่วยสำหรับผู้มาเยี่ยมชมบ้างเล็กน้อย โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีสานสนเทศ สื่อสังคมออนไลน์ ผ่านทางช่องทางอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้สำหรับการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย[43]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุป ประโยชน์ของพุทธศาสนสถาน เอาไว้ว่า เป็นพื้นที่ของจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ และเป็นอุปกรณ์สอนธรรมให้แก่ผู้พบเห็น ทำให้เกิดพุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ โดยอาศัยหลักธรรมที่ผสานอยู่ในงานพุทธศิลป์ มาเป็นอุปกรณ์ในการพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชน เกิดการเผยแผ่วัฒนธรรมที่ดีงาม เพราะมีโอกาสพบความวิจิตรตระการตา อีกประการคือก่อให้เกิดรายได้ เมื่อมีรายได้เข้าสู่กระแสเศรษฐกิจ ก็จะเกิดการหมุนกระจายกลับมาสู่ศาสนสถาน และชุมชนต่อไป

3.2.6 บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย

สังคมไทยมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นกับ พระพุทธศาสนาจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยนั้น

---

[42] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, *จุลสารการท่องเที่ยว, อ้างแล้ว*: 44.

[43] พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส, *บูรณาการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยในสังคมไทย*, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า 155.

มีรากฐานที่สำคัญมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นมรดกอันล้ำค่าเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง ประชาชนชาวไทยต่างมีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จนสามารถดำรงอธิปไตยของชาติเอาไว้ได้ เพราะมีสถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พระพุทธศาสนายังมีอิทธิพลต่อแบบแผนของวิถีชีวิต ค่านิยม และความเชื่อของคนไทยมาตั้งแต่อดีต เช่น ความเชื่อในเรื่องกรรม บาปบุญคุณโทษเป็นต้น จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีนักวิชาการ และนักการศาสนาหลายท่านได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อพุทธศาสนสถานไว้ ดังนี้

อนันต์ วิริยพินิจ ได้กล่าวเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่กระทำโดยตรง คือ เป็นการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะเป็นการกระทำโดยอ้อมด้วยการแนะนำ การชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของตลอดจนบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไปโดยการสงเคราะห์ ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทยมีดังนี้ 1) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่ประชาชนตามประเพณี ที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การทำบุญอายุ ตลอดจนพิธีเกี่ยวกับความตาย เป็นต้น, 2) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องถิ่น ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาศีล เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือคนชรา คนทุพพลภาพ การให้ที่ดิน หรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขัดสนปลูกบ้านพักอาศัย, 3) การให้ทางราชการ หรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ บริเวณวัด ลานวัด ในประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการ หรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่าง ๆ ตลอดจนการใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือพิมพ์ สถานพยาบาล หรือศาลาประจำหมู่บ้าน เป็นต้น, 4) การช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษา ในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการ ก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น, 5) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชน ผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทางจากผู้บริจาคไปให้แก่ ผู้ประสบภัยต่างถิ่น[44]

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับ บทบาท และความสำคัญของวัดและพระสงฆ์กับสังคม เอาไว้ว่า 1) เป็นสถานที่เกี่ยวกับการศึกษา สำหรับชาวบ้าน ที่จะส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ และรับการอบรมทางด้านศีลธรรม ตลอดจนศึกษาเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน, 2) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลาน ของชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด, 3) เป็นสถานพยาบาลที่คอยแจกจ่ายพวกยารักษาผู้เจ็บป่วย, 4) เป็นที่พักคนเดินทาง, 5) เป็นสโมสร

---

[44] อนันต์ วิริยพินิจ, *บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 46.

ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อน หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม, 6) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน, 7) เป็นสถานที่สำหรับไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาช่วยแก้ปัญหาชีวิต และปัญหาครอบครัว ตลอดจนปัญหาความทุกข์ต่าง ๆ, 8) เป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์, 9) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้าน จะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีกิจกรรมต่าง ๆ 10) เป็นศูนย์กลางทางการปกครอง ที่กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอก หรือแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ และ 11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องที่ผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ[45]

ชวนะ ภวกานันท์ ได้กล่าวเกี่ยวกับ บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบันว่า บทบาทของพระสงฆ์ ที่สำคัญควรจะต้องมีคือ 1) สั่งสอนธรรม ให้การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน, 2) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี, 3) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย, 4) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ, 5) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน และ 6) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม[46]

สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้กล่าวเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองว่า สังคมไทยในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่ กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้ 1) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางด้านจิตใจ ที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ ดังนั้น เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่าง ๆ เมื่อได้ไปอบรมประชาชน ตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่าง ๆ ก็ได้พบเห็นซึ่งปัญหาความทุกข์ยากต่าง ๆ ของประชาชนจึงปลุกเร้า พื้นฐานทางด้านจิตใจ และพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบท เพื่อประโยชน์สุขของชุมชน, 2) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์ นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นที่ดีกว่า ตลอดจนประชาชน ได้รับการพัฒนาจนมีคุณภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหา และความทุกข์ยากของคนภายในชุมชน จึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตน ให้ทัดเทียมกับ ชุมชนที่พัฒนาแล้ว, 3) เนื่องจากพระสงฆ์ นักพัฒนาส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้าน จึงมีความรู้ และเห็นถึงสภาพปัญหา ในชุมชนมาโดยตลอด จึงเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมหนึ่ง ก็คือการช่วยเหลือ พ่อแม่ พี่น้อง หรือญาติของตน

---

[45] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2526), หน้า 205-206.

[46] ชวนะ ภวกานันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”, *คุรุศาสตร์ปริทัศน์*, เล่มที่ 96 (ตุลาคม 2527): 51.

ในทางอ้อมนั้นเอง, 4) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลน มีความทุกข์ยาก หรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงาม หรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกิน พระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัด หรือพระสงฆ์ กับชาวบ้าน จึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย, และ 5) เนื่องจากพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมคำสอน ที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาสังคมได้ดี อีกทั้งพระสงฆ์ คือ ผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการ ช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดี ของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย[47]

ฉลอง ช่วยธานี ได้กล่าวเกี่ยวกับ ความผูกพันของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนา หรือต่อพระสงฆ์ เริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เมื่อมารดาตั้งครรภ์ ส่วนมากจะน้อมรักษาศีล ถวายสังฆทาน เข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ซึ่งถือกันว่าจะ ส่งผลให้บุตรในครรภ์ เป็นเด็กที่สมบูรณ์แข็งแรก มีสติปัญญาดี มีความเฉลียวฉลาด สิ่งที่สำคัญคือ ต้องการให้บุตร ของตนเป็นคนดี ครั้นเมื่อบุตรคลอดแล้ว ก็จะไปหาพระสงฆ์ที่ตนเคารพนับถือ ให้ท่านตั้งชื่อให้ บางท้องถิ่น ก็มีการตัดจุก โกนผมไฟ ทำบุญวันเกิด บรรพชาเป็นสามเณร อุปสมบทเป็นพระสงฆ์ แต่งงาน ทำบุญอายุ จนกระทั่งเสียชีวิตไปก็ต้องเกี่ยวข้องกับวัด เกี่ยวกับพระสงฆ์อีก ความผูกพันดังกล่าว มีผลทำให้คนในชุมชนรอบ ๆ วัดจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความรู้สึกหวงแหน และมีการทำนุบำรุงวัด ความเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชุมชน ของวัดเป็นสิ่งที่มีค่าและมีความสำคัญยิ่ง[48]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุป บทบาทของพระสงฆ์ว่า มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ตั้งแต่อดีต แม้ปัจจุบันจะไม่มีอิทธิพลสูงเหมือนในอดีต แต่ก็กล่าวได้ว่ายังคงผูกพัน และมีความเกี่ยวข้องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะพระสงฆ์ดำรงอัตภาพได้ด้วยอาศัยคนในสังคม และมีบทบาทโดยตรงในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมแก่ประชาชนตามหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

3.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอ

---

[47] สมบูรณ์ สุขสำราญ, *การพัฒนาชนบทตามแนวพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวยจำกัด, 2530), หน้า 51-52.

[48] ฉลอง ช่วยธานี, “วัดให้อะไรแก่ชุมชน”, *ใบลาน*, ปีที่ 9 เล่มที่ 5 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2532): 57.

พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ จากเอกสารวิชาการต่าง ๆ และได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ทางพระพุทธศาสนา สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสน-สถาน, 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอาราม หลวง, 3) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรี่ยไร และ 4) การศาสนสมบัติของวัด[49] โดยความมุ่งหมายของสาธารณูปการ ก็เพื่อจะบำรุงรักษาวัด และส่งเสริมการสร้างวัดให้เป็นที่ อำนวยประโยชน์แก่ประชาชน หรือสังคม ผู้เป็นเจ้าของวัดนั้น ๆ ให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ 3 เรื่อง คือ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ การพัฒนาวัด และการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยที่การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) 4 อย่าง คือ 1) อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่เป็นที่สบาย หมายถึง ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็นรมณียสถาน เจริญตา สบายใจ แก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ, 2) อาหารสัปปายะ คือ อาหารเป็นที่สบาย ตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้ว ต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร, 3) บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลเป็นที่สบาย บางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด โดยคนวัดสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล 4 ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล 4 ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่ที่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภท ให้เหมาะสม ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน และ 4) ธรรมสัปปายะ คือ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมาย คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม[50]

ในด้านการจัดการสาธารณูปการนั้น หมายถึง การลงมือปฏิบัติงาน ซึ่งมีวิธีปฏิบัติ แตกต่างกันตามลักษณะของงาน เช่น การก่อสร้างและ การบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ขึ้นมาใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่ง ศาสนสถาน และศาสนวัตถุที่มี

---

[49] พระเทพปริยัติสุธี, *เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 54-55.

[50] พระครูจารุวรรณโกวิท, “การพัฒนางานสาธารณูปการของพระสังฆาธิการอำเภอเมืองราชบุรี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 19.

อยู่เดิม หรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะ เป็นการละเว้นการปฏิบัติสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำ การสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้1) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา, 2) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัด ให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควร แก่สภาพท้องถิ่น และก่อสร้างตามแบบแปลน, 3) ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุ ให้เป็นทรงไทยหรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นเป็นสำคัญ, 4) การควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ-รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี, 4) ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปโดยถูกต้อง และ 6) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง[51]

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ นโยบายการบริหารงานด้านสาธารณูปการ ในการอบรมพัฒนาบุคลากรคณะสงฆ์ภาค 2 ตอนหนึ่งว่า“พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญ การจัดทำแผนแม่บท การก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิค และวิธีการขอ คำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่น เป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหาร บูรณปฏิสังขรณ์ การดูแล รักษา ทะนุบำรุง ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัด ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียง หน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ คือดูแลรักษาศาสนสถาน ศาสนวัตถุให้มั่นคงถาวร และเป็นการอนุสรณ์แก่อนุชนรุ่นหลังได้[52]

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ) ได้แสดงทรรศนะว่า กิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ 3 เรื่อง คือ1) การบูรณะ และพัฒนาวัด, 2) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และ 3. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด นอกจากนั้นยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัด ตามพระธรรมวินัยควรก่อให้เกิดความสงบสุข[53]

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตฺติเมธี) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ การสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนา ภายในวัดเป็นงานหลัก ถืองาน

---

[51] พระเทพปริยัติสุธี, *เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, หน้า 56-57.

[52] พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตฺโต), *เอกสารโครงการอบรม บุคคลากรคณะสงฆ์ ภาค 2*, 2546, (อัดสำเนา).

[53] พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ), *การจัดการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538), หน้า 9.

อื่นเป็นงานรอง ภายใต้หลักการ 2 ประการ คือ 1) ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ และ 2) สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้งอกเงย โดยเลือกใช้วิธีการ 3 วิธี 2.1) แน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด, 2.2) เต็มใจสนับสนุนในสิ่งถูกให้ดียิ่งขึ้น และ 2.3 ตั้งใจสร้างพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น[54]

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ บทบาทของสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) พัฒนาวัด, 2) พัฒนาคนในวัด และ 3) พัฒนาชุมชน และเมื่อกล่าวโดยสรุปความมุ่งหมายของ สาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษา และส่งเสริมวัด ให้เป็นที่อำนวยประโยชน์ แก่ประชาชน หรือแก่สังคม ในปัจจุบันกิจการคณะสงฆ์ และการพัฒนาพระพุทธศาสนาด้าน สาธารณูปการของวัด สามารถแบ่งได้เป็น 3 เรื่องดังนี้ 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์, 2) การพัฒนาวัด และ 3) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง 3 ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ดังนี้ 1) ขออนุญาตรื้อถอน และก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่, 2) ขอสร้างวัด ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง, 3) ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา, 4) ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง, 5) ขอยุบวัด รวมวัด, 6) วัดประสบอัคคีภัย และวินาศภัย, 7) การประชุมตรวจการคณะสงฆ์, 8) การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด, 9) ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา และ 10) งานของบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด[55]

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ สาธารณูปการไว้ว่า หมายถึง “การสาธารณูปการ” เป็นคำนามหมายถึง “การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้นหมายถึง 1) การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ, 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การย้าย การรวม การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง, 3) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรี่ยไร และ 4. การศาสนสมบัติของวัด[56]

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสาธารณูปการว่า หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับ การพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจ

---

[54] พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตฺติเมธี), *พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม*, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2539), หน้า 128-129.

[55] พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ), *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2549), หน้า 274.

[56] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 635.

ของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษา ก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอธรรม เมรุ อาคารเรียน กุฏิ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัด จะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชน และบารมีของเจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ[57]

กรมการศาสนา ได้ให้แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการว่า วัดจะต้องมีแผนผัง กำหนดการปลูกสร้างภายใน วัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลา เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อ ดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สีเรียบ ๆ ไม่ดูฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทย มีการจัดระบบน้ำดื่มน้ำใช้ ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้ภิกษุสามเณร ได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรม[58]

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม ได้ให้แนวทางในการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการในส่วนที่ส่งเสริมคุณค่าสิ่งแวดล้อม และศิลปกรรม ดั้งนี้ 1) วัดจะต้องมีความรู้ในการต่อเติมอาคาร จะต้องคำนึงถึง รูปแบบที่สอดคล้องกับอาคารเดิมเพื่อเป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม, 2) อาคารที่เป็นองค์ประกอบของวัด เช่น ศาลาท่าน้ำ ห้องสุขา ควรอยู่ห่างจาก อาคารสำคัญ และต้องมีสภาพเรียบง่าย กลมกลืน ส่งเสริม ซึ่งกันและกันกับตัววัด, 3) บริเวณที่เป็นเขตพุทธาวาส ไม่สมควรจะสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ เพิ่มเติม, 4) บริเวณที่เป็นลานธรรม ต้องกำหนดขอบเขตให้เป็นสัดส่วน, 5) บริเวณที่เป็นเขตสังฆาวาส อันเป็นที่ตั้งกุฏิสงฆ์ การก่อสร้าง สิ่งก่อสร้างใหม่ ต้องให้คงรูปลักษณะเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายรูปแบบ, 6) กรณีเป็นวัดที่มีความสำคัญ หากมีการสร้างร้านค้าต้องไม่อยู่ในที่บังสายตาเมื่อมองไป ยังตัวอาคารหลัก, 7) พื้นที่ลานวัด จะต้องส่งเสริม ให้พื้นที่วัดมีบรรยากาศที่เหมาะสม, 8) หลีกเลี่ยงการติดป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ ไม่ว่าด้านกำแพงวัดหรือในบริเวณวัด, 9) ต้นไม้ที่จะปลูก ควรเป็นต้นไม้ประจำท้องถิ่น และเป็นต้นไม้ที่นิยมปลูกกันในวัด ควร ดูแลรักษาไม่ให้เสื่อมโทรม, 10) รักษาความสะอาด จัดที่ทิ้งขยะที่มีสีสันกลมกลืน มีรูปทรงไม่สะดุดตา และมีความแข็งแรง รักษาง่าย, 11) วัดควรจัดให้มีการสอดส่องดูแลพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณวัด ว่าจะดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่ขัดแย้งกับสภาพวัด ควรจะหาทางคัดค้านกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม, 12) วัดจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อสร้างความตระหนัก ให้แก่ผู้มาเยือน ให้เห็นความสำคัญในฐานะวัด เป็นแหล่งศิลปกรรม, 13) วัดควรจะมีแนวทางในการลด เลิก การแข่งขันสร้างศาสนวัตถุ,

---

[57] กรมการศาสนา, *คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2539), หน้า7.

[58] กรมการศาสนา, *วัดพัฒนา 43*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2543), หน้า 13.

14) วัดควรดำเนินทางสายกลาง เพื่อสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และ 15) วัดที่มีโบราณสถานขึ้นทะเบียนไว้ การดำเนินการด้านต่าง ๆ ต้องประสานกับกรมศิลปากร[59]

การสาธารณูปการ และการพัฒนาวัด มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังนี้คือ การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัด และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัดดังนี้ 1) พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชน ในท้องถิ่นนั้นว่า วัดเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหนและช่วยกันดูแลรักษา, 2) สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย 5 ประการ คือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นที่ ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน, 3) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีการจัด กิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และศึกษาหลักพระพุทธศาสนา, 4) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับ หน่วยงานอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการ “สาธารณูปโภค สาธารณูปการ” ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลาง และ 5) ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน[60]

การสาธารณูปการ หมายถึงการก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัด กล่าวในแง่ความสำคัญ การสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัด ในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาดร่มรื่น สะดวก สบาย การทำถนนทางเดินในวัด และการตกแต่งวัด ให้ดูสวยงาม ให้ดูสบายตา แก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การสาธารณูปการ ยังเป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่จำเป็น รักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรม ให้คงสภาพไว้ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน และพระสงฆ์ภายในวัด ในการนี้ ให้รวมถึง การดูแล และรักษาสาสนสมบัติของพระพุทธศาสนา ที่เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์ มิใช่สมบัติส่วนตัว ของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ มีพระพุทธานุญาต ให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ให้ตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ ดูแลรักษา วัสดุสิ่งของของสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า “ภัณฑาคาริก” โดยเฉพาะศาสนสมบัติ แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ 1) ศาสนสมบัติวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เป็นหน้าที่ของสงฆ์ในวัดนั้น ซึ่งมีเจ้าอาวาส เป็นต้น ช่วยกันดูแลรักษา

---

[59] กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม, กรมการศาสนา, *การพัฒนาวัดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2543), หน้า 119.

[60] กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2554), หน้า 7.

ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และ 2) ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินอันมิใช่ เป็นศาสนสมบัติวัด แต่เป็นของสงฆ์ส่วนกลาง เช่น ที่ดิน และผลประโยชน์วัดร้าง ทรัพย์สินที่มี ผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติกลางเป็นหน้าที่ ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูง ดูแลรักษา ทั้งนี้การจัดการ ศาสนสมบัติภายในวัด จะต้องยึดหลักให้ถูกต้อง ตามกฎหมาย พระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคม และจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยทั่วไป หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการ เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุง ดูแล รักษาถาวรวัตถุ หรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอธรรม วิหาร อาคารเรียน กุฏิ เมรุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะ และศาสนสมบัติของวัดเป็นต้น กรอบการพัฒนาการสาธารณูปการ การดำเนินการปรับปรุงพัฒนาวัดในด้านการสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ 1. บริเวณวัดภาย ในบริเวณวัด มีสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นเหมาะสม สิ่งเสริมสภาพความเป็นรมณียสถาน โดยดำเนินการในสิ่งต่าง ๆ ดังเช่น 1.1) ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่ ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่สง่างาม, 1.2) แผนผัง ติดตั้งไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขต และรายละเอียด สถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดชัดเจน, 1.3) ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด, 1.4) ป้ายประวัติวัดโดยย่อ เพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป, 1.5) ป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติข้อมูลต่าง ๆ ของวัด, 1.6) ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต เพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือคติธรรมสอนใจ แก่บุคคลที่เข้ามาในวัด และ 1.7) มุมหนังสือ เพื่อส่งเสริมการอ่าน เป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไป

2. การปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และภูมิทัศน์ภายในวัด เช่น บริเวณวัดสงบร่มรื่น, มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ, มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย, มีบริเวณปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อความร่มรื่น สวยงาม และมีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน

3. ความสะอาด มั่นคง แข็งแรง ของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เช่น ความสะอาด ของอาคารเสนาสนะ และภายในบริเวณวัด, ความมั่นคงแข็งแรง ของอาคารเสนาสนะ มีความมั่นคงปลอดภัยต่อการ พำนักอาศัย ใช้ประโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

4 วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เพียงพอ และเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ สภาพสะอาด มั่นคงแข็งแรง ประกอบด้วย อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ กุฏิ เมรุ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ถนนและทางเท้าภายในวัด รั้ววัด กำแพงวัด

5 การบริหารจัดการ และดูแลศาสนสมบัติของวัด โดยวัดดำเนินการให้มีเพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงินของวัดการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เป็นต้น[61]

มาณพ พลไพรินทร์ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ งานสาธารณูปการนั้น สืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุด ของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ไว้สำหรับ เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่บวชเรียน เป็นที่ศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำ เป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษา และจัดการวัด จนเกิดเป็นกิจการของวัด และของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่ เป็นผู้ดูแล รักษา และจัดการวัดนี้ ถือเป็นการช่วยเหลือ ประชาชนและกิจการอื่น ๆ ของวัด ล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้น หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการ เกี่ยวกับการดูแล รักษา และจัดการวัด[62]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า การสาธารณูปการ และการพัฒนาวัด มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังนี้คือ การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัด และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนการสาธารณูปการ เป็นการบำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัด และคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐ และพุทธบริษัทจะต้องมีหน้าที่อุปถัมภ์ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้าง หรือบูรณะ รักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูป ต้องมองเห็นความสำคัญ การจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิค และวิธีการขอคำปรึกษา กับหน่วยงานราชการ ที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลัก การบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การดูแลรักษา ทำนุบำรุงศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ต้องดูแล อนุรักษ์ศาสนสถาน คือ ดูแลรักษา ศาสนสถานให้มั่นคงถาวร และเป็นการอนุสรณ์แก่อนุชนรุ่นหลังได้

---

[61] กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*, หน้า 9-14.

[62] มาณพ พลไพรินทร์, *คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์*, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2541), หน้า 294.

3.4 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์และภูมิทัศนสถาน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวม แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์และภูมิทัศนสถาน จากเอกสารวิชาการต่าง ๆ และได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

การจัดการภูมิทัศน์ เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง การออกแบบภูมิทัศน์ การจัดสร้างและงานดูแล บำรุงรักษา โดยผู้ออกแบบงานภูมิทัศน์ จะต้องกำหนดอัตราส่วนระหว่างความสวยงาม ประโยชน์ใช้สอย และการดูแลรักษา ที่สัมพันธ์กัน ความสำเร็จของงานภูมิทัศน์นั้น จะอยู่ที่ความคงทน อายุการใช้งานที่ยืนยาว และการเพิ่มคุณค่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไป โดยการดูแล รักษางานภูมิทัศน์ เป็นงานที่สำคัญที่สุด และเป็นเครื่องบ่งชี้ ความสำเร็จของงานภูมิทัศน์ ผู้ออกแบบจึงต้องตระหนักว่า “จะออกแบบอย่างไร ให้งานภูมิทัศน์มีความสวยงาม ใช้ประโยชน์ ได้คุ้มค่า และมีการดูแลรักษาง่าย” การจัดสร้างงานภูมิทัศน์ ต้องเป็นไปตามแบบที่มีคุณภาพ มีความคงทนถาวร และเอื้อต่อการดูแลรักษา

สมจิต โยธะคง ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ แนวคิดของงานภูมิทัศน์ เพื่อดูแลบำรุงรักษาอย่างง่าย และต่ำไว้ 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่หนึ่ง ในการออกแบบภูมิทัศน์ที่ดี จะต้องให้เกิดความสวยงามประทับใจ ทั้งผู้ออกแบบ ผู้ใช้งาน ผู้พบเห็น และมีความคงทนอยู่ไว้นาน แนวทางที่สอง การจัดสร้างงานภูมิทัศน์ที่ดี ต้องคำนึงถึงคุณภาพของวัสดุที่ใช้ เป็นองค์ประกอบ วิธีการจัดสร้างความแข็งแรง ความคงทน ความประณีต และแนวทางที่สาม ในด้านการบำรุงรักษา ควรตระหนักถึงความยุ่งยาก ความซับซ้อน การแรงงาน การใช้เวลา และงบประมาณ ลักษณะของงานภูมิทัศน์ที่ดี สามารถเกิดความสวยงาม บนความเรียบง่าย และเป็นความงามที่ยืนยาว[63]

ประวัติความเป็นมาของ ภูมิสถาปัตยกรรมของประเทศไทย ไม่เป็นที่ชัดเจนมากนัก อาจเป็นเพราะ หลักฐานทั้งทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีถูกทำลาย ในในสงคราม ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงสมัยสุโขทัย กล่าวไว้เพียง การปลูกต้นไม้เชิงเกษตรกรรมไว้เบื้องเหนือเบื้องใต้ แต่ไม่พรรณนารูปแบบ และความสวยงาม ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลาย บาทหลวงชาวฝรั่งเศสบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับ สวนในสมัยพระนารายณ์มหาราชไว้ว่า ทรงลงมือทำสวน ด้วยพระองค์เองในพระราชวังลพบุรี ไม่กล่าวถึงรูปแบบ และความสวยงามไว้เช่นกัน ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ มีการนำรูปแบบสวนจีน มาสร้างในพระบรมมหาราชวัง และวัด เรียกว่าเขามอ เริ่มมีการสร้างสวน เพื่อความ

---

[63] สมจิต โยธะคง, *การจัดการงานดูแลบำรุงรักษาภูมิทัศน์: Management of Landscape Maintenance*, (กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, 2540), หน้า 51-52.

ปีติ ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการนำรูปแบบสวนยุโรป ของยุคเรอเนสซองส์ โดยมีนายช่างฝรั่งที่เข้ามารับราชการ เช่น นายเฮนรี อาลบาสเตอร์ หรือพระเศวตศิลา ต้นตระกูลเศวตศิลา รวมทั้งคนอื่น ๆ มาเป็นผู้ออกแบบ และก่อสร้างสวนหลายแห่ง เช่น อุทยานสราญรมย์ เป็นตัวอย่างสวน ที่ยังหลงเหลือและได้รับการบูรณะ ให้สวยงามในปัจจุบัน จนกระทั่งในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจเป็นผู้ให้กำเนิด การผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรม เป็นพระองค์แรกก็ว่าได้ พระองค์ทรงเชี่ยวชาญ ทรงรู้จักต้นไม้ พร้อมทั้งชื่อ และอุปนิสัยพรรณไม้ต่าง ๆ ที่ใช้ปลูกทั้งในสวนและในเมืองนับได้เกือบร้อยชนิด งานสวน และสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลยุโรปต่อเนื่องมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 และ 7 เช่น พระราชวังฤดูร้อนต่าง ๆ เช่น พระตำหนักมฤคทายวัน เพชรบุรี วังสนามจันทร์ นครปฐม และวังไกลกังวล เป็นต้น

3.4.1 ความหมายและประเภทของพุทธศิลป์และภูมิทัศนสถาน

คำว่า “พุทธศิลป์” เป็นคำศัพท์ที่ใช้เรียกงานศิลปกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาทั้งทางตรง และทางอ้อม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับงานพุทธศิลป์ ไว้ว่า “พุทธศิลป์” เกิดจากคำสองคำ โดยคำว่า “พุทธะ” แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ใช้เป็นพระนามเฉพาะของพระพุทธเจ้า ส่วนคำว่า “ศิลป์” ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศิลฺป” และ ภาษาบาลีว่า “สิปฺป” แปลว่า มีฝีมืออย่างยอดเยี่ยม หมายถึง ฝีมือทางการช่าง[64]

พระธรรมโกศาจารย์ ท่านได้สรุปความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์ว่า ยอดของศิลปะเป็นเรื่องเกี่ยวกับดำรงชีวิต และจิตใจ ให้อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง นี่เป็นศิลปะ สูงสุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นศิลปะของชาวพุทธ ในการที่ช่วยกันปลดเปลื้องความทุกข์ในทางจิตใจ หรือปัญหาสังคม[65]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า พุทธศิลป์ คือ ผลงานที่ผ่านแนวทาง การทำงานศิลปะที่มาจากความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ล้วนอยู่ในขอบข่ายความหมายของงานพุทธศิลป์ด้วย มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ของผู้ ศึกษา กล่าวคือ เพื่อศึกษารูปแบบการใช้พุทธศิลป์และภูมิทัศนสถานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสังคมอีสาน จำเป็นต้องใช้ความหมายที่อธิบายงานพุทธศิลป์ได้ครบถ้วน เพื่อดำเนินการศึกษาใน ลำดับต่อไป

---

[64] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์บัพลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 795.

[65] พระธรรมโกศาจารย์, *พุทธทาสลิขิตข้อธรรม บันทึกนึกได้เอง: ว่าด้วยชีวิต สังคม การเมือง สันติภาพและหลักคิดสำคัญๆ*, (สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทาน, 2547), หน้า 1-4.

สำหรับความหมายของภูมิทัศนสถาน ได้เรียบเรียงจากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำจำกัดความ สำหรับคำว่า “ภูมิทัศน์” ว่าภูมิ แปลว่า แผ่นดิน, ที่ดิน ส่วนคำว่า ทัศน แปลว่า การเห็น, สิ่งที่เห็น ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Landscape เป็นคำผสมระหว่าง land แปลว่า ภูมิ (แผ่นดิน) scape แปลว่า ทัศน์ (สิ่งที่เห็น) หรือภาพ (รูปที่ปรากฏเห็น)[66]

ความหมาย ของภูมิทัศนสถาน มาจากคำว่า ภูมิทัศน์ กับคำว่า สถาน แปลว่า ที่ตั้ง โดยคำว่า ภูมิทัศน์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Landscape หมายถึง ภาพรวมของพื้นที่ใด พื้นที่หนึ่งที่มนุษย์ รับรู้ทางสายตา อาจเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่ประกอบด้วยรูปทรงของดิน น้ำ ต้นไม้ เรียกว่า ภูมิทัศน์ธรรมชาติ หรือภาพรวมของเมืองเรียกว่า ภูมิทัศน์เมือง งานภูมิทัศน์ มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์หนึ่งที่เรียกว่า งานภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งคน สัตว์ และพรรณพืชประจำถิ่น สำหรับประเทศไทย การใช้คำว่า ภูมิทัศน์ นั้นพบครั้งแรกในรายงานทางเทคนิค ด้านภูมิสถาปัตยกรรม โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยการจัดภูมิทัศน์ หมายถึง การอาศัยการปรุงแต่ง จากธรรมชาติที่มีอยู่เดิม รวมทั้งเพิ่มเติมบางสิ่ง บางอย่างเข้าไป ส่วนคำว่า งานภูมิทัศน์ หมายถึงงานที่กระทำกับพื้นที่ ภายนอกอาคาร ที่มีการปรับแต่งพื้นที่ให้มีประโยชน์ใช้สอย อย่างมีประสิทธิภาพ มีความร่มรื่น สวยงาม และมีเอกลักษณ์ รวมทั้งการมีองค์ประกอบพื้นฐาน เช่น ระบบการให้แสงสว่าง ระบบการให้น้ำต้นไม้ ระบบอำนวยความสะดวก เช่น ศาลา เก้าอี้ ตลอดจนสิ่งบันเทิงใจเช่น น้ำพุ น้ำตก หรือประติมากรรม นอกจากนี้ ความหมายของภูมิทัศนสถาน จะครอบคลุมถึงคำว่าภูมิสถาปัตยกรรมด้วย โดยงานภูมิสถาปัตยกรรม มีความเกี่ยวข้อง กับการออกแบบพื้นที่ภายนอก ตลอดจนโครงสร้าง หรือจุดสนใจของพื้นที่ให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เพื่อตอบสนอง พฤติกรรมการใช้สอยของมนุษย์ และเกิดความงามทางสุนทรียะ มีการใช้ศาสตร์หลาย ประเภท ได้แก่ ศิลปะและวิทยาศาสตร์ว่าด้วยการวางแผน สามารถแบ่งเป็นสาขาย่อยดังนี้ การออกแบบภูมิทัศน์ ได้แก่ การออกแบบที่ว่าง, ภูมิทัศน์วิศวกรรม ได้แก่ งานด้านเทคนิคในงานภูมิสถาปัตยกรรม, การวางแผนภูมิทัศน์ ได้แก่ การวางแผนพื้นที่ขนาดใหญ่, การจัดการงานภูมิทัศน์ ได้แก่ การดูแล และจัดการภูมิทัศน์, และงานภูมิทัศน์สวน ได้แก่ งานออกแบบสวน

---

[66] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์บัพลิเคชั่นส์, 2546), หน้า ภ.

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า การออกแบบภูมิทัศน์ หมายถึง งานที่ผนวกเอาความรู้ทางด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้าด้วยกัน เพื่อนำมาใช้ในออกแบบ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบทางศิลปะ ซึ่งโดยรวมเรียกว่า ทัศนธาตุ ได้แก่ เส้น สี ที่ว่าง รูปทรง ลวดลาย ผิวสัมผัส และเทคนิคการออกแบบต่าง ๆ เช่น ความกลมกลืน ความสมดุล ความแตกต่าง รวมทั้งปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม เช่น ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ จะเป็นตัวกำหนดลักษณะการออกแบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากความงามแล้ว ยังเกี่ยวกับวิธีการใช้พื้นดินในทุก ๆ ด้านที่จะทำให้เกิดมุมมองด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี ภายนอกอาคาร โดยหลักการออกแบบภูมิทัศน์มีจุดประสงค์ในการออกแบบ 3 ประการหลัก ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยจัดระบบ และพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) เพื่อความสวยงาม หรือสุนทรียภาพ โดยสร้างความสัมพันธ์ ทางสายตา ระหว่างตัวอาคาร และสภาพแวดล้อม 3) เพื่อสื่อความหมาย โดยจัดวาง และสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ที่บ่งบอกความหมายเชิงนามธรรม หรือสร้างบรรยากาศความเป็นสถานที่นั้น ๆ งานออกแบบภูมิทัศน์ที่ดี สามารถปรับปรุง ลักษณะบริเวณสถานที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเพิ่มความน่าอยู่ มีลักษณะเฉพาะตัว เกิดบรรยากาศที่เหมาะสม และสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคาร พื้นที่ว่าง และสภาพแวดล้อมได้อย่างสอดคล้อง รวมทั้งสามารถบรรลุผลตามความต้องการหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างเด่นชัด

3.4.2 ประเภท และองค์ประกอบ ของงานพุทธศิลป์ และภูมิทัศน์

วิจัยได้รวบรวม ประเภท และองค์ประกอบ ของงานพุทธศิลป์ และภูมิทัศน์ จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายพุทธศิลป์ มีเนื้อความว่า ในสมัยนั้นพุทธบริษัท นับถือพระไตรสรณคมน์ ไม่มีวัตถุอย่างอื่นเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา พระไตรสรณคมน์จึงเป็น เจดีย์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาเจดีย์ในพระพุทธศาสนาจึงมี 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ เกิดในภายหลัง[67]

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “พุทธศิลป์ หมายถึง พุทธเจดีย์ เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า มี 4 ชนิด คือ ธาตุเจดีย์, บริโภคเจดีย์, ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์”[68]

---

[67] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, (กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา, 2518), หน้า 19.

[68]ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์บัพลิเคชั่นส์, 2546), หน้า พ.

สงวน รอดบุญ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์ไว้ว่า “พุทธศิลป์ คือ ศิลปกรรมที่สร้างขึ้น เพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และมหายาน”[69]

สมบูรณ์ ดำดี พุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะทั้งในด้านสถาปัตยกรรม, ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง โดยเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาความเชื่อ ปสาทะความเลื่อมใส ดำเนินชีวิตไปในแนวทางที่ดีงาม ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทั้งในพระพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน (เถรวาท) และฝ่ายมหายาน (อาจาริยวาท)[70]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า งานพุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้น เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ และการปฏิบัติทางพุทธศาสนาโดยตรง และโดยอ้อม ตลอดจนเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ประพฤติ ปฏิบัติตน ในแนวทางที่ดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

Carol Stratton ได้แสดงทรรศนะถึง หน้าที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ทั้งส่วนพุทธาวาส และสังฆาวาส ตลอดจนวัตถุประสงค์ในการสร้างของแต่ละอาคาร รายละเอียดทางสถาปัตยกรรม และระบบสัญลักษณ์ ที่ใช้กับวัดวาอาราม นอกจากจะได้รับความรู้ที่ชัดเจนของสิ่งที่ที่อยู่ในวัดแล้ว ยังมีเนื้อหาที่กล่าวถึงบทบาทในชีวิตของคนไทยที่มีต่อวัดในพระพุทธศาสนา[71]

พุทธศาสนิกชน นิยมสร้างงานพุทธศิลป์ออกมาใน 3 รูปแบบ ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม โดยวัตถุประสงค์ของการสร้างงานพุทธศิลป์ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระยะแรกหลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ได้นำเอาดิน น้ำ และใบโพธิ์ จากสังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และ ปรินิพพาน เก็บมาไว้เพื่อบูชาคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมามีการสร้างรูปอื่นที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อระลึกถึงพระพุทธคุณ เช่น สร้างตราดอกบัว หมายถึง มีสิ่งบริสุทธิ์เกิดขึ้น และตราม้า หมายถึง ม้ากัณฐกะ สร้างตราธรรมจักร มีรูปกวางหมอบ หมายถึง การแสดงธรรมจักร มีการสร้างเสาหินอโศก

---

[69] สงวน รอดบุญ, “พุทธศิลป์”, *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม 2535*, (2535): 481.

[70] สมบูรณ์ ดำดี, “การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), หน้า 6.

[71] Carol Stratton, *What's What in a Wat: Thai Buddhist Temples: Their Purpose and Design*, Silkworm Books, 2010.

ไว้ในสถานที่ประสูติ เป็นต้นเสาหิน สลักที่บัวหัวเสา ประดับรูปสิงห์ หันหลังชนกัน หันหน้าออกสู่ทิศทั้งสี่ โดยนั่งบนฐานกลม จำหลักลวดลายนูนต่ำ รูปธรรมจักร และสัตว์ประจำทิศ แต่เดิมนั้นพระพุทธศาสนา ไม่มีรูปเคารพแต่อย่างใด แต่เคยนับถือศาสนาเทวนิยม และจำหลักรูปเคารพของเทพเจ้ากรีกกลุ่มโอลิมปัสมาก่อน เมื่อเปลี่ยนมา นับถือพระพุทธศาสนา ก็เลยจำหลักศิลารูปพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นเคารพบูชาเป็นครั้งแรก และมีพัฒนาการมาถึงปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ประเภทสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม คือ ผลงานศิลปะ ที่แสดงออกถึงสิ่งก่อสร้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน และภายนอกสิ่งปลูกสร้างนั้น สถาปัตยกรรม เกิดจากการออกแบบของมนุษย์ โดยใช้ศาสตร์ทางด้านศิลปะ การจัดวางที่ว่าง ทัศนศิลป์ และวิศวกรรมการก่อสร้าง เพื่อประโยชน์ใช้สอยงานสถาปัตยกรรม จึงนับเป็นแหล่งรวบรวม ของงานศิลปะแทบทุกชนิด โดยมักจะมีรูปแบบ ที่แสดงถึง เอกลักษณ์ของสังคม ในช่วงเวลานั้น ๆ ประเภทของสถาปัตยกรรมแบ่งได้ 3 แนวทาง ประเภทแรก คือ สถาปัตยกรรม การออกแบบสิ่งก่อสร้าง เช่น ออกแบบการสร้างตึก การสร้างอาคาร และบ้านเรือน เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ ภูมิสถาปัตย์ เช่น การออกแบบ เพื่อวางผัง สำหรับจัดบริเวณ วางผังเพื่อการปลูกต้นไม้ และการจัดสวน เป็นต้น ประเภทที่สาม คือ สถาปัตยกรรมผังเมือง ซึ่งได้แก่ การออกแบบบริเวณ ของผังเมือง เพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบ งดงาม สะอาด เส้นทางเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างสะดวก สำหรับวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องอยู่สองประเภท คือ สถาปัตยกรรมออกแบบสิ่งก่อสร้าง และภูมิสถาปัตย์ ในบรรดาพุทธสถาปัตยกรรม สามารถพบได้หลากหลาย เช่น สถูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร และรวมไปถึงการจัด ภูมิสถาปัตยกรรมภายในวัด เป็นต้น ขอยกตัวอย่าง สถาปัตยกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์ ดังนี้

สถูป เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า สตูป ภาษาบาลีใช้ว่า ถูป แปลว่า เนินดิน หรือกองดิน ที่บรรจุอัฐิธาตุ ของผู้ที่สิ้นชีวิตแล้ว อันเกิดจากประเพณีดั้งเดิม ของชาวอินเดีย ซึ่งหลังจาก ฝังศพแล้ว จะพูนดินไว้ เหนือหลุมศพ เพื่อเป็นหลักหมาย โดยคำว่า “สถูป” ใช้มาตั้งแต่สมัยอินเดียโบราณ มีลักษณะเป็นสิ่งก่อสร้าง มีรูปทรงโอคว่ำ ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุ ของที่ควรบูชา เช่น พระบรมอัฐิของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์ หรือเป็นสถานที่บรรจุอัฐิธาตุ บุคคลสำคัญ เป็นต้น[72]

[72] ประภัสสร ชูวิเชียร, *5 มหาเจดีย์สยาม*, (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2554), หน้า 6-7.

เจดีย์ หรือพระธาตุเจดีย์ เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า เจติย ภาษาสันสกฤตใช้ว่า ไจตฺย แปลว่า กองดินที่พูนขึ้น ทำขึ้นเพื่อ กลบเศษเถ้าถ่านที่เผาศพ และปลูกต้นไม้ไว้เป็นที่สังเกต เรียกว่า รุกขเจดีย์ ต่อมาก็ได้สร้าง สิ่งที่เป็นเครื่องหมายแทนกองดินที่พูนไว้ เรียกว่า สถูปเจดีย์ ในชั้นแรก ๆ ทำเป็นรูปคล้ายโอคว่ำ มีบัลลังก์อยู่ข้างบน เนื่องจากรุกขเจดีย์ และสถูปเจดีย์ เป็นสถานที่ ที่ผู้คนให้ความเคารพ คำว่า เจดีย์ จึงมีความหมายไปถึง ที่เคารพ ดังในคำว่า เจดียสถาน ที่หมายถึง สถานที่เคารพ ในทางศาสนาใช้คำว่า เจดีย์ หมายถึง สิ่งที่ควรเคารพบูชา อันเนื่องด้วยพระพุทธเจ้า สิ่งนั้น ๆ รวมทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และมิใช่สิ่งของ จัดเป็นเจดีย์ 4 อย่าง คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกเจดีย์ ในประเทศไทย สมัยสุโขทัย คำว่าสถูป และเจดีย์ ใช้ควบคู่กันเป็น “สถูปเจดีย์” แต่โดยทั่วไป นิยมคำว่าเจดีย์มากกว่าสถูป ธาตุเจดีย์ คือ สิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระธาตุ มักทำเป็นรูปลอมฟาง มียอดแหลม บริโภคเจดีย์ คือ ที่ บรรจุของใช้ของพระพุทธเจ้า รวมทั้งสังเวชนียสถานทั้งสี่แห่ง ธรรมเจดีย์ คือ พระไตรปิฎก และที่บรรจุพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อุเทสิกเจดีย์ เป็นคำเรียกเจดีย์ที่บรรจุพระพุทธรูป และรอยพระพุทธบาท ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาด้วย[73]

โบสถ์ หรือ อุโบสถ โบสถ์ เป็นชื่อเรียกอาคาร ซึ่งใช้เป็นสถานที่สำหรับ พระภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม คำว่า “อุโบสถ” มีความหมายที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาใน 4 ลักษณะ คือ 1) วันพระ ซึ่งเป็นวันที่พระสงฆ์ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ มาประชุมกัน เพื่อแสดงธรรมและรับฟังธรรม, 2) การแสดงพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์ ตามพระธรรมวินัยทุก ๆ 15 วัน, 3) การรักษาศีล 8 ของเหล่าฆราวาส ในทุก ๆ วันพระ และ 4) สถานที่ซึ่งพระสงฆ์ทำสังฆกรรมร่วมกัน ด้วยเหตุดังกล่าวคำว่าอุโบสถ จึงเป็นการรวมเอาความหมายของ พิธีกรรมมาใช้เรียกสถานที่ ซึ่งใช้ทำพิธีกรรมนั้น ๆ โดยทั่วไปแล้วขนาด และรูปแบบของพระอุโบสถ ไม่มีกำหนดไว้ในพระวินัย เพราะพระวินัยกำหนดสีมา ให้เป็นเครื่องกำหนดขอบเขต สำหรับทำสังฆกรรม ส่วนพระอุโบสถเป็นเพียงอาคาร ที่สร้างบนพื้นที่สีมา เพื่อกันแดดกันฝน พระวินัยจึงให้ความสำคัญ และมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสีมาเท่านั้น การสังเกตว่าอาคารใดหมายถึงโบสถ์นั้น พุทธศาสนิกชนมักใช้ใบเสมาเป็นเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์แสดงเขตอันศักดสิทธิ์ โดยจัดวางล้อมรอบโบสถ์ หรือบริเวณมุมของโบสถ์

วิหาร เป็นชื่อเรียกอาคาร ที่ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกันระหว่างพระภิกษุ สงฆ์กับฆราวาส เช่น งานถวายผ้ากฐิน งานทำบุญพิธีต่าง ๆ แต่คำว่า วิหาร นั้นเดิมมีความหมายว่าเป็น “ที่อยู่” คือที่อยู่ของพระสงฆ์ ในปัจจุบัน มีการกำหนดหน้าที่ของวิหาร เป็นอาคารเสนาสนะ สำหรับประกอบพิธีกรรมภายในวัด ที่อนุญาตให้ผู้มาสักการะ เข้ามาภายในอาคารได้

---

[73] สันติ เล็กสุขุม, *เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), หน้า 6.

และมีความยืดหยุ่น ในการจำกัดเรื่องศาสนิกชน เพศชาย เพศหญิง ที่สามารถเข้ามาสักการะพระประธานภายในตัวอาคารได้ จึงมีความเคร่งครัดน้อยกว่าอุโบสถ ซึ่งมีความจำเพาะเจาะจงผู้ใช้งาน โดยใช้ประกอบลังฆกรรม

2. ประเภทประติมากรรม

ประติมากรรม หมายถึง งานศิลปะประเภทหนึ่ง ในสาขาทัศนศิลป์ มีรูปทรงเป็น 3 มิติ ผลงานศิลปะ ที่แสดงออกโดยกรรมวิธี การปั้น การหล่อ การแกะสลัก หรือการประกอบเข้าเป็นรูปทรงขึ้น ซึ่งมีแบบอย่างโดยเฉพาะ ในส่วนของวัสดุที่ใช้สร้างงานประติมากรรม มีอยู่หลายชนิด เช่น หิน ไม้ ดินเหนียว ปูน เขาสัตว์ งาช้าง กระดูก และ โลหะ เป็นต้น นอกจากนี้ในปัจจุบัน ยังมีการสร้างประติมากรรม ด้วยวัสดุที่หลากหลาย สามารถสร้างเป็นรูปคน รูปสัตว์ ลวดลาย หรือรูปทรงที่เป็นนามธรรม[74] การแบ่งประเภทของงานประติมากรรม สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประติมากรรมร่องลึก ประติมากรรมรูปนูน (อาจเป็นนูนต่ำ หรือนูนสูง แล้วแต่ลักษณะการปรากฏขึ้นขององค์ประกอบ และพื้นหลัง) และประติมากรรมลอยตัว ส่วนกรรมวิธีการสร้างนั้น แบ่งออกเป็น 5 กรรมวิธี ได้แก่ การปัน การสลัก การหล่อ การสลักดุน และการประกอบวัสดุ โดยงานประติมากรรมสามารถรับรู้ได้ด้วยการมอง หรือ รับรู้ความงามด้วยการสัมผัส การจับต้อง กินที่ในอากาศ ทำด้วยวัสดุที่สามารถเปลี่ยนแปลงรูปทรงได้[75]

งานประติมากรรมนูนต่ำ และนูนสูง มักทำเป็นลวดลายประกอบกับสถาปัตยกรรม เช่น ลวดลายปูนปั้น ลวดลายแกะสลัก ประดับตามอาคารบ้านเรือน โบสถ์ วิหาร พระราชวัง นอกจากนี้ ยังอาจเป็นลวดลายตกแต่ง งานประติมากรรมแบบลอยตัวด้วย สำหรับประติมากรรมในฐานะที่เป็นงานพุทธศิลป์ ได้แก่ ประติมากรรมแบบรูปเคารพ ที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา เพื่อเป็น ตัวแทน ในสิ่งเคารพนับถือ ของพุทธศาสนิกชน ประติมากรรมรูปเคารพ จึงเป็นรูปทรงแห่งวัตถุ ที่ถูก สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นสิ่งแทน (สัญลักษณ์) เป็นสิ่งพรรณนาความรู้สึก อุดมคติ และความเชื่อ ที่เป็นนามธรรม ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม โดยมีจุดมุ่งหมาย ให้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ หรือพระเครื่อง และรูปสัญลักษณ์ เป็นต้น

พระพุทธรูป หรือ พระพุทธปฏิมา หมายถึง รูปที่ใช้แทนองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า วัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้น เพื่อปรารถนาให้รำลึกถึง องค์พระพุทธเจ้า และเพื่อน้อมนำใจ

---

[74] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541), หน้า 509.

[75] กำจร สุนพงษ์ศรี, *ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับประติมากรรม*, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2522.), หน้า 56.

ให้พุทธศาสนิกชน ได้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในพุทธประวัติ จึงกำหนดอิริยาบถของพระพุทธรูปเป็นปางต่าง ๆ โดยสันนิษฐานกันว่า พระพุทธรูปนั้น เริ่มสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 7 ตั้งแต่สมัยคันธารราฐ ซึ่งเป็นแคว้นที่อยู่ทางตอนเหนือ ของอินเดียโบราณ เป็นพวกโยนก หรือกรีก กล่าวคือเมื่อชนชาวกรีก สมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ เข้ามารุกรานอินเดีย ยังคงเหลือชาวกรีกส่วนหนึ่ง ตั้งรกรากอยู่ทางตอนเหนือ ของอินเดียต่อไป และเกิดการผสมผสานร่องรอยทางวัฒนธรรมการนับถือเทพเจ้ากรีกกับพระพุทธศาสนา สันนิษฐานว่าเริ่มสร้างในสมัยพระเจ้าเมนันเดอร์ หรือพระเจ้ามิลินท์ กษัตริย์เชื้อสายกรีก แห่งแคว้นคันธาระ หรือคันธารราฐ[76]

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่าเริ่มสร้างสมัยคันธาระ แต่มาแพร่หลายสมัยพระเจ้ากนิษกะมหาราช โดยก่อนหน้าศิลปะอินเดียสมัยคันธาระ ยังไม่มีการสร้าง พระพุทธองค์ในรูปมนุษย์แต่อย่างใด พระเจ้ากนิษกะ ทรงรับสั่งให้ช่างกรีก สร้างพระพุทธรูปขึ้น ตามแนวพุทธลักษณะ ศิลปะกรีกผสมพื้นเมือง ภายหลังพุทธศาสนิกชนได้พบเห็นพระพุทธรูปเข้าก็เกิดความ ศรัทธา จึงได้หันมานิยมสร้างพระพุทธรูปตามอย่างคติของชาวกรีกขึ้น แต่ก็ได้คัดแปลงเป็นแบบอย่าง ศิลปกรรมแห่งชาติของตน ส่วน[77]

กรมศิลปากร กล่าวไว้ว่า สำหรับประเทศไทย พระพุทธศาสนา และคติการสร้างรูปเคารพพระพุทธรูป เริ่มปรากฏให้เห็นเมื่อราว สมัยทวารวดี อันเป็นช่วงเวลา หลังจากเกิดคติการสร้างพระพุทธรูปในอินเดีย เกือบหนึ่งพันปี โดยรับผ่านศรีลังกา อันเป็นช่วงเวลาปรากฏรัฐต่าง ๆ[78]

ธรรมจักร ประกอบด้วย ลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ รูปวงล้อ มีลักษณะกลม มีสองความหมาย คือ วัฏฏสงสารของ สรรพสัตว์ และกระแสแพ่งการหมุนไปของพระธรรม ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ ลักษณะต่อมา คือ รูปซี่ล้อ ในธรรมจักร จะมีซี่ล้อ หรือ “กำ” จัดเรียงกันอยู่ภายในวงล้อ จำนวนกำมักพบว่าไม่เท่ากัน โดยปกติมักมีตั้งแต่ 4 กำ ขึ้นไป แล้วแต่คติของการสร้าง จำนวนซี่มีความหมายต่างกันไป ได้แก่ 4 ซี่ หมายถึงอริยสัจ 4, 8 ซี่ หมายถึง มรรคมีองค์ 8, 12 ซี่ หมายถึงปฏิจจสมุปบาท 12, 16 ซี่ หมายถึงญาณ 16, 24 ซี่ หมายถึง ปัจจัย 24 และ 80 ซี่ หมายถึงพระชนมายุ 80 พรรษา เป็นต้น ภายในวงล้อธรรมจักร ที่พบโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ มี 12 ซี่ อันหมายถึงการปริวัติ 3 ของอริยสัจ 4 จนมีอาการ 12 ธรรมจักรในพุทธศาสนา หมายถึง กงล้อแห่งธรรม ธรรมจักรแปดซี่ จะใช้ในพุทธศาสนาเท่านั้น โดยซี่ทั้งแปดจะหมายถือ มรรคแปด ซึ่งเป็นหนทางสู่

---

[76] มหามกุฏราชวิทยาลัย, *พุทธศาสนประวัติระหว่าง 2522 ปีที่แล้ว*, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช- วิทยาลัย , 2537), หน้า 171.

[77] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, หน้า 35.

[78] กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, *พระพุทธรูปปางต่าง ๆ*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2552),หน้า 9.

การบรรลุ โดยความหมายอื่น ที่มีการเอ่ยถึงคือ รูปทรง วงกลม (จักร) แทนความสมบูรณ์แบบของพระธรรม

รอยพระพุทธบาท เป็นงานพุทธศิลป์ รูปรอยพระบาท หรือรอยเท้า ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์หรือ สิ่งแทนพระพุทธเจ้าในระยะแรกเริ่ม ก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธรูป ในลักษณะมนุษย์ ตามคติอินเดีย ถือเป็นอุทเทสิกเจดีย์อย่างหนึ่งมาแต่โบราณ ภายหลังพุทธกาล โดยสร้างขึ้นเพื่อ เป็นสิ่งระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เกิดขึ้นก่อนการสร้างพระพุทธรูป เช่นเดียวกับการสร้างสถูปหรือวัตถุต่าง ๆ เป็นเครื่องหมายสำหรับบูชา แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งรอยพระพุทธบาท ก็เป็นวัตถุบูชาอย่างหนึ่ง ที่นิยมทำกันในสมัยนั้น ด้วยเหตุที่สมัยก่อนชาวชมพูทวีปไม่นิยมสร้างรูปเคารพ ภายหลังพระเจ้ามิลินท์ หรือเมนันเดอร์ กษัตริย์ชาวกรีก ที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงเริ่มสร้างพระพุทธรูป ภายในบรรจุสัญลักษณ์มงคล ตามคติความเชื่อของอินเดีย องค์ประกอบภายในรอยพระพุทธบาท มีพัฒนาการทางศิลปะ จากการจัดวางสัญลักษณ์มงคลทางพระพุทธศาสนา อย่างอิสระ เรียบง่าย ไปสู่ลวดลายมงคลร้อยแปด เช่น รูปสังข์ เป็นสัญลักษณ์แทนพระสุรเสียงก็กก้อง ของพระพุทธองค์ ที่ทรงแสดงกุศลธรรม อันบริสุทธิ์แก่ชาวโลกทั้ง 3 เพื่อให้เว้นจากธรรมที่ไม่บริสุทธิ์, รูปหอก เป็นสัญลักษณ์แทนการขับไล่กิเลสหมู่มาร, รูปปลาคู่ เป็นสัญลักษณ์แทน อัครสาวกเบื้องซ้าย-ขวา, รูปหม้อน้ำ เป็นสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ และ รูปสวัสดิกะ เป็นสัญลักษณ์แทน ชัยชนะอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

3. ประเภทจิตรกรรม

จิตรกรรม คือ ศิลปะประเภทหนึ่ง ในทัศนศิลป์ เกี่ยวกับการเขียน ภาพวาด สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของ จิตรกรผู้สร้างสรรค์ จินตนาการ และแรงบันดาลใจ พร้อมทั้งรวบรวมความรู้สาขาอื่น ๆ มาใช้ แล้วถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ออกมาเป็นภาพเขียน จิตรกรรม สำหรับงานพุทธศิลป์สามารถพบทั้ง จิตรกรรมฝาผนัง และจิตรกรรมบนตัวรองรับอื่น ๆ ได้แก่ ผ้าใบ กระดาษ ไม้

งานพุทธศิลป์ ประเภทจิตรกรรม ที่ยังคงอยู่ให้คนรุ่นปัจจุบันเห็นได้ คือ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจาก พระช่าง จิตรกรรมไทย เป็นภาพเขียนระบายสี ที่สืบเนื่องมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อจิตรกร เกิดความซาบซึ้ง ในเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา จากคัมภีร์ต่าง ๆ จนเกิดมโนภาพขึ้น จึงได้คิดประดิษฐ์รูปแบบ และวิธี ที่จะถ่ายทอด เป็นงานจิตรกรรม ไว้ตามผนังโบสถ์ วิหาร เพื่อช่วยเสริมสร้างบรรยากาศ ตกแต่งพุทธสถาน ให้เกิดความงดงาม และช่วยสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังนั้นจิตรกรรมไทย จึงเป็นศิลปะที่มีคุณค่า และคุณประโยชน์ เช่นก่อให้เกิดแง่คิด และความรู้สึกสร้างสรรค์ ที่งดงาม แก่จิตใจของประชาชน และพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ จิตรกรรมฝาผนัง ยังเป็นศิลปะประจำชาติอีกแบบที่สามารถใช้เป็นประจักษ์พยาน แสดงอายุ และวัฒนธรรมของชาติ ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการ

ความเจริญงอกงามของชาติไทย ในยุคสมัยต่าง ๆ ที่ถูกบรรจงถ่ายทอด เป็นเรื่องราว ในจิตรกรรมฝาผนัง ที่เต็มไป ด้วยความประสานกลมกลืนได้ดีเยี่ยม ทำให้เกิดความยอดเยี่ยมในด้านสุนทรียรส[79]

จิตรกรรมฝาผนังไทย มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการตกแต่ง ภายในโบสถ์วิหาร ให้เกิดความสวยงามแล้ว คุณค่าอีกอย่างที่ได้รับ คือ เรื่องราวหลักพุทธธรรมบางประการ ที่พระสงฆ์เทศนาให้พุทธศาสนิกชน ยึดถือนำไปปฏิบัติ คำเทศนาเหล่านั้น ยังไปปรากฏเป็นภาพเล่าเรื่อง บนผนังภายในโบสถ์วิหารนั้นด้วย เมื่อพระสงฆ์เทศนาให้ฟัง หูย่อมได้ยิน ตาก็มองเห็น และหลังจากฟังเทศน์จบแล้ว ความอันใดที่ได้จากพระเทศน์ยังขัดข้องใจ ก็สามารถทบทวนกับภาพเขียนจนเข้าใจซาบซึ้งได้[80]

4. ประเภทของภูมิทัศนสถาน

วิจัยได้รวบรวม ประเภทของภูมิทัศนสถาน จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ได้ให้ทรรศนะเอาไว้ว่า ตั้งแต่สมัยอดีตถึงปัจจุบัน มนุษย์เรามีการออกแบบ ตกแต่งภูมิทัศน์มาโดยตลอด โดยมี แนวความคิดริเริ่ม ในการออกแบบ แตกต่าง กันไปตามพื้นฐาน สภาพแวดล้อม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสามารถสรุปเป็น 2 แบบ ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ แบบ ประดิษฐ์ และ แบบธรรมชาติ ในด้านความสำคัญของงานภูมิทัศน์ มีความสำคัญกับการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม และบรรยากาศที่ดี ให้แก่อาคาร หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ โดยการออกแบบภูมิทัศน์ มักมีการใช้องค์ประกอบร่วมกันหลายอย่าง อาทิ วัสดุพืชพันธุ์ที่หลากหลาย การใช้สระน้ำ หรือบ่อน้ำ และอุปกรณ์ตกแต่ง จัดสวนต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ ในการใช้งาน และสร้างบรรยากาศให้รื่นรมย์เป็นต้น[81]

Garrett Eckbo อธิบายความหมายของ การออกแบบจัดสวนไว้ว่า คือการเลือกและจัดวางตำแหน่งพรรณไม้ เพื่อปลูก ตกแต่งบริเวณ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด 1) คือการพิจารณาสภาพสถานที่ปลูกในท้องที่นั้น ทั้งลักษณะดิน การระบายน้ำ ลม อุณหภูมิ, 2) พิจารณาการใช้งานและภาพที่ต้องการ เช่น เพื่อให้ร่มเงาบดบัง แบ่งพื้นที่ว่าง เป็นต้น, 3) พิจารณาคุณสมบัติของพืช

---

[79] สมชาติ มณีโชติ, *จิตรกรรมไทย*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, 2529), หน้า 21.

[80] สุชาติ เถาทอง, *ศิลปะกับมนุษย์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, 2529), หน้า 69.

[81] กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, “งานภูมิทัศน์กับ สภาพแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อการประหยัดพลังงาน,” 7 ธันวาคม 2558, 24 กันยายน 2565 <www2.dede.go.th.>.

ที่ตอบสนองข้อจำกัด ตามวัตถุประสงค์ เช่น อัตราการเจริญเติบโต ขนาด อายุการใช้งาน การจัดเรียงตัว ของสีดอก ใบ ผล การเปลี่ยนสีของใบ ตามฤดูกาล ลำต้น กิ่งก้าน กลิ่น เปลือก เป็นต้น[82]

Nancy Gerlach ให้คำจำกัดความ ของการเลือกพรรณไม้ เพื่อการจัดสวนว่า เป็นการเลือก การจัด และการดูแลรักษา วัสดุพรรณไม้ ที่ปลูกในสภาพต่าง ๆ กัน เพื่อให้ต้นไม้เหล่านั้น มีชีวิตรอด และทำหน้าที่ ตามวัตถุประสงค์ ที่นักออกแบบต้องการ รวมทั้งก่อให้เกิดความสวยงามด้วย[83]

Gordon Cullen ได้กล่าวถึง องค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง ที่สร้างบรรยากาศของเมือง ได้ดังนี้ 1) พื้นที่ปิดล้อม และพื้นที่นอกอาคาร ระดับการเปลี่ยนแปลง ความสูงของอาคาร, 2) ทัศนียภาพที่มองเห็น, 3) รูปแบบความต่อเนื่องของอาคาร, 4) ลักษณะการเข้าถึง และเชื่อมโยง, 5) ระดับของเส้นขอบฟ้าที่ตัดกับหลังคาของกลุ่มอาคาร และ 6) แนวเส้นของรูปด้านอาคาร[84]

อรคิริ ปาณินท์ อธิบายที่ว่างทางสถาปัตยกรรมไว้ว่า ทำให้สามารถนำมาใช้ เนื่องจากการออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม เป็นการออกแบบที่ว่างภายนอกอาคาร เพื่อให้มนุษย์เข้าไปใช้งานได้สะดวกสบาย ปลอดภัย และมีความสวยงามควบคู่กันไป เนื่องจากงานด้านนี้ มีมนุษย์ และต้นไม้เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นักออกแบบ จึงจำเป็นต้อง คำนึงถึงสัดส่วน ของมนุษย์ ขนาดที่ว่างที่มนุษย์เข้าไปใช้งาน และเข้าใจคุณสมบัติ และการใช้งานของต้นไม้ กับที่ว่างด้วย[85]

5. ภูมิทัศนสถานตามเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา

เนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ที่นำมาสร้างสรรค์ ภูมิทัศนสถาน และถ่ายทอดเป็นงานพุทธศิลป์ สามารถจัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ[86]

1 กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วย: พระรัตนตรัย ได้แก่ เรื่องอดีตพุทธ ปัจเจกพุทธเจ้า พุทธประวัติ ชาดก สาวกพุทธ และอนาคตพุทธ

2 กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วย: ไตรภูมิ

---

[82] Eckbo, Garrett, "Architecture and the Landscape", Arts and Architecture, 81, no. 10 (October 1964): 22-23.

[83] Nancy Gerlach-Spriggs, *Restorative gardens: the healing landscape*, (New Haven, CT : Yale University Press, 1998), p.35.

[84] Gordon Cullen, *The Concise Townscape*, (London: New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 1971), p.59.

[85] อรคิริ ปาณินท์, *ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม = Space in architecture 1*, (ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต, 2538), หน้า 1-8.

[86] สมชาติ มณีโชติ, *จิตรกรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2529), หน้า 54.

3 กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วย: ธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิต[87]

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการนำพุทธศิลป์ไปใช้กับหลักพุทธธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ ดังนี้

1 พุทธประวัติ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพระประวัติความเป็นมาขององค์สมเด็จสัมมา-สัมพุทธเจ้า เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้า ตลอดถึงเรื่องราวของบุคคล และสถานที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ในรูปแบบของหนังสือ หรือตำรา นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาที่เป็นประวัติพระสาวกที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประวัติสถานที่สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เหตุการณ์ และประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน รวบรวมได้จากพระไตรปิฎก โดยเก็บเนื้อหาซึ่งกระจายอยู่ในพระวินัยบ้าง พระสูตรบ้าง มาจัดลำดับให้เป็นเรื่องราวติดต่อกันไปตามเหตุการณ์จริง นำเนื้อหาจากคัมภีร์อรรถกถาเข้ามาเสริมบ้างเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น[88]

2 ไตรภูมิ หรือไตรโลก หมายถึง สามโลก ซึ่งเป็นคติเกี่ยวกับโลกสัณฐานตามความเชื่อในพุทธศาสนา ไตรภูมิประกอบด้วย กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ

2.1 กามภูมิ หรือกามโลก แบ่งเป็น 11 ส่วนย่อย ได้แก่ 1) ทุคติภูมิ คือ นรกภูมิ, เปรตภูมิ, อสูรกายภูมิ, เดรัจฉานภูมิ และ 2) สุคติภูมิ คือมนุสสภูมิ, จาตุมหาราชิกา, ดาวดึงส์, ดุสิต, ยามา, นิมมานรดี, ปรมิตวสวัตตี

2.2 รูปภูมิ หรือ**รูปโลก** แบ่งเป็น 16 ชั้น เป็นที่สถิตของพระพรหม (ตามคติของพุทธศาสนา)

2.3 อรูปภูมิ หรือ**อรูปโลก** แบ่งเป็น 4 ชั้น เป็นที่สถิตของพระพรหมระดับสูงซึ่งไม่มีรูปกายมนุษย์ และเวไนยสัตว์ทั้งหลายก็จะต้องเวียนว่ายตายเกิดในไตรภูมินี้ จนกว่าจะสำเร็จมรรคผล[89]

3 ธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิต ธรรมชาติประกอบด้วยสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ ภูเขา ดวงอาทิตย์ ทะเล แม่น้ำ เป็นต้น สิ่งมีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ และสัตว์ต่าง ๆ โดยที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างกับสัตว์โลกอื่น ๆ เนื่องจากมนุษย์มีความคิด อารมณ์ ความรู้สึก มีเหตุผล

---

[87] สมบูรณ์ ดำดี, “การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์”, หน้า 7.

[88] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด*, 7 ธันวาคม 2548, 4 มกราคม 2566 < https://th.wikipedia.org/wiki/พุทธประวัติ>.

[89] สุภัทรดิศ ดิศกุล, *ประวัติศาสตร์เมืองพระนครของขอม*, 10 ธันวาคม 2564, 24 มกราคม 2566 < https://th.wikipedia.org/wiki/ไตรภูมิ>.

มีสุนทรียศาสตร์ หรือความงามที่เอกลักษณ์เฉพาะที่มีอยู่ภายในตัวของมนุษย์ทุกคน ดังนั้นการที่ปรากฏการความงามเกิดขึ้นกับมนุษย์ ส่วนหนึ่งมาจากธรรมชาติ และอีกส่วนหนึ่งมาจากสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น โดยมีเหตุผลบางอย่าง แต่การที่มนุษย์จะสร้างงานที่มีคุณค่า ทางศิลปะก็ล้วนต้องอาศัยวัตถุต่าง ๆ ในธรรมชาติ หรืออาศัยรูปแบบลักษณ์ต่าง ๆ ในธรรมชาติเช่นเดียวกัน ฉะนั้น ศิลปะจึงเป็นเรื่องของธรรมชาติเพราะทั้งสองอย่างมีความสัมพันธ์กันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาตินั้น ถ้าหากว่าเรา เป็นผู้เข้าใจมองไม่มีสิ่งใดที่จะไม่เป็นสุนทรียะ อันนี้พูดไปตามภาษาของนักศิลปะที่มองทุกอย่างเป็นศิลป์ เหมือนกับธรรมะก็เหมือนกัน ผู้ที่เป็นนักธรรมะก็ย่อมจะมองเห็นความเป็นไปต่าง ๆ ในโลกทุกแง่ทุกมุม เป็นคติธรรมได้[90]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า วัดในพุทธกาล เน้นความเป็นสถานที่รมณีย์ คือ เน้นความเป็นสัปปายะ มีร่มไม้ มีป่า มีสายน้ำ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ แต่การที่จะทำให้ พื้นที่ทางกายภาพสมบูรณ์ ต้องอาศัยองค์คุณเฉพาะบุคคลผสานกันไป ได้แก่ เป็นผู้ที่มีศรัทธาตั้งมั่น มีสีลาจารวัตรดีงาม ไม่มีปัญหาสุขภาพ มุ่งผลดับทุกข์ เพียรพยายามขจัดอกุศล เป็นการผสานระหว่าง การมีพื้นที่สัปปายะด้านนอก และคุณสมบัติด้านในของบุคคล จึงจะทำให้พื้นที่ ที่เรียกว่าสัปปายะสมบูรณ์แท้จริง ส่วนการจัดพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางจิตวิญญาณนั้นเป็น เรื่องที่จำต้องเกี่ยวข้องทั้งผู้สร้าง ผู้ใช้ประโยชน์ การทำให้วัด เป็นศูนย์รวมในการพบปะสนทนาธรรม ซึ่งล้วนเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาทางจิตวิญญาณ หรือปัญญาด้วย เพราะในที่สุดแล้ว แนวคิด หรือลักษณะของวัดต้องยึดเป้าหมายสำคัญได้แก่ การเป็นพื้นที่ลดละกิเลส หรือปหานกิเลส และเป็นพื้นที่เพิ่มพูนกุศล ในเรื่องของทฤษฎีความงาม ในงานพุทธศิลป์ มีแนวคิดว่า ความงาม คือ ความจริงที่ฉายจากสิ่งสมบูรณ์ ผ่านโลกทางประสาทสัมผัส ตามที่จิตของมนุษย์ สามารถเข้าใจได้ ความงาม จึงเป็นความจริง ที่เรารับรู้ได้ในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และความงาม ที่มีสุนทรียภาพ คือ ความงามในศิลปะที่แฝงความหมาย ของสิ่งที่ต้องการสื่อไว้ด้วยนั้น จัดเป็นศิลปะเชิงสัญลักษณ์ สรุปได้ว่า การสร้างพระพุทธรูป จัดเป็นศิลปะเชิงสัญลักษณ์ ที่มีความสำคัญทั้งต่อผู้สร้าง ในฐานะเป็นผู้ก่อให้เกิดสิ่งที่นำมาสู่สุนทรียภาพ แก่ผู้พบเห็น หรือได้สักการบูชา ซึ่งผู้สร้างเองก็ต้องมีสุนทรียภาพ ภายในตนและจินตนาการ ที่แฝงไว้ด้วยความงาม และความจริงด้วย เพราะฉะนั้นผลงานที่ปรากฏ นอกจากจะเป็นเครื่องสื่อถึงความเป็นพระพุทธเจ้า ความดีงาม ยังเป็นเครื่องสะท้อนถึงจิตใจ ความรู้ความสามารถ อันน่าชื่นชมของผู้สร้างไปในตัว และเมื่อผลงานปรากฏ ก็เกิดผลดีต่อประชาชนโดยกว้างขวางในฐานะที่ เป็นผู้เสพ หรือผู้สัมผัสกับงานศิลปะนั้น ๆ ซึ่งในขั้นลึก อาจยังนำไปสู่การ

---

[90] พระมหาอุดม ปณฺญาโภ (อรรถศาสตร์ศรี), “ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: ศึกษากรณีเฉพาะพุทธรูปสมัยอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 17.

เข้าถึงธรรมอันแฝงอยู่ในลักษณะสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ด้วยสุนทรียศาสตร์ กับการสร้างพระพุทธรูป จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันและมีความสำคัญสำหรับพื้นที่

3.5 หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทย เพราะเป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ โดยเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ทั้งด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ภาษา ขนบธรรมเนียม และประเพณี ซึ่งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตามแนววิถีพุทธ เป็นทิศทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง โดยอาศัยกระบวนการของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชน นอกจากนี้หน้าที่สำคัญของชาวพุทธ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางศาสนา ในการศึกษาหลักธรรม ในการปฏิบัติตามหลักธรรม ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยในการพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง หรือการทำนุบำรุงชุมชน ให้มีความเจริญ ซึ่งเป็นหลักการสากล ที่จะนำพาประชาชนในชุมชน ไปสู่เป้าหมายให้ชุมชนมีความสุข มีความเข้มแข็ง ซึ่งต้องมีหลักธรรมที่สำคัญในชุมชน ที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน และสังคม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ตามนโยบายที่ได้วางเอาไว้ โดยผู้วิจัยได้วางลำดับการศึกษาไว้ ดังนี้

3.3.1 หลักสามัคคีธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่จำเป็นจะต้องอยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะ การที่มนุษย์จะอยู่ด้วยกันและสร้างสรรค์สังคม ให้เกิดความสงบสุขนั้น สิ่งที่สำคัญ คือ ความสามัคคี หมายถึง การเห็นแก่สังคม และช่วยกันทุกวิถีทาง เพื่อที่จะพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ด้วยการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และไม่ทำลายซึ่งกันและกัน มีการทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีการส่งเสริมงานของกันและกัน ถ้ามีปัญหาอะไร ก็ให้พูดปรองดองกัน มีการทำงานอย่างตรงไปตรงมา นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยแนวคิดเรื่องการสร้างความสามัคคี ตามหลักพระพุทธศาสนา จัดเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ ในการพัฒนาสังคมมนุษย์

1) ความหมายของความสามัคคี

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ความหมายของความสามัคคี จากนักวิชาการ ซึ่งได้แสดงทรรศนะเอาไว้ดังนี้

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ ได้กล่าวถึงความสามัคคีไว้ว่า “ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีความคิดเห็นร่วมกัน และมีความรักใคร่นับถือต่อกัน ปฏิบัติ

หน้าที่ร่วมกัน จนทำหน้าที่ได้สำเร็จ เรียกว่าความสามัคคี มีอยู่ 2 ประการคือ ความสามัคคีทางกาย และความสามัคคีทางใจ”[91]

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของความสามัคคีไว้ว่า “ความสามัคคี หมายถึง ความสามัคคีของมวลมนุษย์ โดยที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุข และความเจริญ โดยที่มนุษย์สามารถร่วมมือกัน เป็นอันหนึ่งกันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลก”[92]

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ความสามัคคีไว้ว่า “ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน และกิริยาที่พร้อมเพรียงกันทำร่วมมือร่วมใจกันทำ”[93]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายคำว่า ความสามัคคี เอาไว้ว่า ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียง ความกลมเกลียว ความมีจุดรวมตัวเข้าด้วยกันหรือมุ่งไปด้วยกัน (โดยวิเคราะห์ว่า อคฺเคน สิขเรน สงฺคตๆ สมคฺคี ภาโว สามคฺคี) เมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง มาร่วมประชุมพร้อมกัน เรียกว่า กายสามัคคี (สามัคคีด้วยกาย) เมื่อบุคคลเหล่านั้น มีความชื่นชมยินดีเห็นชอบร่วมกัน พอใจรวมเป็นอย่างเดียวกัน หรืออย่างภิกษุแม้มิได้ไปร่วมประชุมทำสังฆกรรมแต่มอบให้ฉันทะ เรียกว่า จิตสามัคคี (สามัคคีด้วยใจ) ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ คือ สังฆสามัคคี เป็นหลักสำคัญยิ่งในพระวินัย ที่จะดำรงพระพุทธศาสนา[94]

ธวัชชัย เพ็ญสุริยะ ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมความสามัคคี หมายถึง การทำ กิจกรรม หรือการแสดงออกของบุคคล ที่เห็นประโยชน์ของส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ด้วยความเต็มใจ มีความรักใคร่ กลมเกลียว และมีความเห็นอกเห็นใจ รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก สามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ ไม่ทะเลาะวิวาท แก่งแย่งชิงดีกัน มีการประสานสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและเคารพในการตัดสินใจ ของคนส่วนใหญ่ ร่วมมือกันทำงาน เพื่อความสำเร็จของหมู่คณะ รู้จักแบ่ง

---

[91] ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, *หลักการดำรงชีวิตในสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538), หน้า 148.

[92] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *กรณีธรรมกาย*, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อำไพ, 2542), หน้า 326.

[93] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*, (กรุงเทพฯ: บริษัทนามมีบุ๊คส์จำกัด, 2546), หน้า 178.

[94] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2554), หน้า 439-440.

งานกันทำแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกทำตามความสามารถ โดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีความผิดพลาดหรือเมื่อมีความบกพร่องเกิดขึ้น สมาชิกร่วมกันรับผิดชอบ โดยไม่โยนความผิดให้กันและกัน[95]

จากข้อความที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยสรุปว่า ความสามัคคี เป็นความพร้อมเพรียงกัน เป็นความความกลมเกลียว เป็นความเคารพนับถือกัน โดยมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งความสามัคคีแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ ความสามัคคีทางกาย และความสามัคคีทางใจ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ของทุกฝ่ายในความรับผิดชอบ ที่จะพึงใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถ ตลอดจนคุณสมบัติทุก ๆ ประการของตน ให้ประกอบพร้อมเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นสาระแก่นสาร และที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน เป็นความเจริญต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ การที่จะเกิดความสามัคคีได้นั้น ต้องเริ่มจากจิตใจ ถ้าทุกคนมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแล้ว ย่อมคลาดแคล้วจากภัย มีความตั้งมั่น มีความสุขสมบูรณ์อยู่ได้ แต่ถ้าหากขาดความสามัคคี ไม่รักใคร่ปราศจากความปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การดำเนินงานย่อมไม่สำเร็จผล

2) ความสามัคคีในคำสอนทางพระพุทธศาสนา

คำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงความสามัคคีไว้ในที่ต่าง ๆ มากมาย และใช้คำเรียกที่แตกต่างกันออกไป ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังฆราชี สังฆเภท และสังฆสามัคคี ของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ดังนี้

> พระอุบาลีเถระทูลถามพระพุทธเจ้า ถึงสังฆราชี (ความร้าวรานแห่งสงฆ์) ด้วยอาการเพียงไรจึงเป็น สังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท (ความแตกแยกแห่งสงฆ์) ก็และด้วยอาการเพียงไร จึงเป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท ตรัสบอกโดยสรุปใจความแห่งพุทธพจน์ได้ว่า สังฆราชี หมายถึง ความร้าวฉานของหมู่คณะ หรือสงฆ์[96]

จากพุทธพจน์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปว่า สังฆสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันแห่งสงฆ์ ความปรองดองกัน การไม่วิวาทกัน เช่น การฟังปาติโมกข์ร่วมกัน มีวัตรปฏิบัติเสมอกัน มีการทำสังฆกรรมร่วมกัน ซึ่งความสามัคคี ของบุคคลสามารถแสดงได้ 2 ทาง คือ 1) ความสามัคคีทางกาย ได้แก่ การที่บุคคลหลายคน มาทำงานร่วมกัน มาชุมนุมอย่างพร้อมเพรียง เพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่ง พฤติการณ์อย่างนี้ ตรงกับที่ความหมายของความสามัคคีว่า ความพร้อมเพรียงกันนั่นเอง, และ 2) ความสามัคคีทางใจ ได้แก่ การที่บุคคลมีความรักใคร่ นับถือซึ่งกันและกัน การไม่ดูหมิ่น

---

[95] ธวัชชัย เพ็ญสุริยะ, “การสร้างแบบวัดพฤติกรรมความสามัคคีสาหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2554.

[96] วิ.จู. 7/351-353/212-216.

เหยียดหยามกัน การมีความรัก ความผูกพันกัน มีใจประสานใจ มีความหวังดีต่อกัน เมื่อกล่าวถึงเนื้อหาสาระของความสามัคคี ต้องดูกันที่จิตใจ ดูกันที่ที่มีความรักใคร่นับถือ และดูกันที่ความหวังดีต่อกันเป็นสำคัญ

3) ลักษณะของความสามัคคี

ลักษณะของความสามัคคี ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ใช้คำว่า สังฆสามัคคี ซึ่งมีลักษณะความสามัคคีปรองดองกัน ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ หรือสงฆ์ การกระทำที่เรียกว่าสังฆสามัคคี คือ การน้อมนำเอาพระธรรม พระวินัยมากล่าวตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดความสมานฉันท์กัน ในหมู่คณะ หรือสงฆ์ มีการพร้อมเพรียงกันทำสังฆกรรมต่าง ๆ โดยการกระทำเช่นนี้เรียกว่า “สังฆสามัคคี”[97] ซึ่งได้มีนักวิชาการกล่าวถึงลักษณะของสามัคคีไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต) ท่านได้กล่าวถึง ความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุข เพื่อความเจริญของโลกมนุษย์ทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการสร้างสรรค์โลกด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณามุทิตา และอุเบกขา เพราะหลักธรรม ดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์อภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้า หรืออำนาจวิเศษใด ๆ มาบันดาลให้[98]

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงลักษณะของความสามัคคี อันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนไทยว่า ต้องประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ จึงจะสามารถสร้างความสามัคคีปรองดอง นำไปสู่ความเจริญ ของชาติบ้านเมืองได้ พอสรุปใจความได้ว่า ในการสร้างสังคมสันติประชาธรรมให้สำเร็จได้ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ให้ครบทั้ง 5 คือ ศีลธรรมเข้มแข็ง ปัญญาเข้มแข้ง เศรษฐกิจถูกต้อง รัฐถูกต้อง และสังคมเข้มแข้ง ซึ่งทั้ง 5 คือ เบญจขันธ์ของสังคม มีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง และมีผลถึงกัน ต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 5 ประการ อย่างเชื่อมโยงถึงกัน จึงจะเกิดสังคมสันติประชาธรรม มีความสามัคคีปรองดองกัน “สังคมเข้มแข็ง” เป็นฐานถ้าสังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจก็จะดี การเมืองก็จะดี ศีลธรรมก็จะดี และจะทำให้ปัญญาดี[99]

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ประทานพระบรมราโชวาท ในโอกาสเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม วันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน

---

[97] วิ.จู. 7/353/215.

[98] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต), *กรณีธรรมกาย*, อ้างแล้ว, หน้า 326

[99] ประเวศ วะสี, *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541), หน้า 64-65.

2549 มีใจความว่า คุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรักความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษา และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอดรอดฝั่งมีดังนี้ ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน, ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผลทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ, ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมเสมอกัน, และประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายาม ทำความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิดจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกัน ในทางที่ดี ในทางที่เจริญ ยังมีพร้อมมูลอยู่ในกายในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศชาติไทย จะดำรงมั่นคงอยู่ได้ตลอดไป[100]

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุป ลักษณะของความสามัคคีได้ว่า หากสังคมใดต้องการความเจริญรุ่งเรือง ไม่ว่าด้านใดก็ตาม เป้าหมายแรกที่ต้องปฏิบัติ ก็คือ การทำสังคมให้เข้มแข็ง หมายความว่า ทำผู้คนในสังคมนั้นให้มีศักยภาพ ทางด้านการกระทำ ทางด้านความคิดก่อเกิดเป็นความสามัคคีปรองดองกัน กล่าวคือ สามารถรู้ดี รู้ชั่วในสิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการศึกษาการปฏิบัติตามความรู้ที่ดีนั้น โดยแบ่งหน้าที่ของผู้คนในสังคม ว่าต้องรับผิดชอบ เช่น ในครอบครัวก็เป็นหน้าที่ของบิดามารดา ในโรงเรียนก็เป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ในสังคมอื่น ๆ เป็นต้น

4) ประโยชน์ของความสามัคคี

ประโยชน์ของความสามัคคี คือ สิ่งที่ทุกคนมุ่งหวัง มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ ไม่มีใครเกิดมาจะเป็นคนฉลาด รอบรู้ไปหมดเสียทุกอย่าง เมื่อเกิดมามีชีวิต ก็ต้องได้รับการฝึกหัด และสั่งสอนจากมารดา บิดา ครู อาจารย์ ชาวพุทธก็ต้องเรียนรู้จากหลักธรรมคำสั่งสอน ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อทุกคนในสังคม ได้เรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติตน ตามหลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนา ความขัดแย้ง หรือความเห็นแตกต่างกัน ก็จะหมดไป ในที่สุดความสามัคคี ปรองดองกันก็จะบังเกิดขึ้นในสังคมไทย ทุกคนในสังคม ก็จะมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ร่วมแรงร่วมใจกันบำเพ็ญประโยชน์ ให้กับสังคมด้วยพลังกาย พลังใจ ที่ทรงคุณค่าในความสามัคคี ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าพุทธสาสนี คือ ข้อที่พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำ พร่ำสอน โดยประโยชน์ที่เกิดจาก หลักของความสามัคคีตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า ความสามัคคีที่เป็นธรรมแล้ว ก็ย่อมมีผลเป็นความสุข ความเจริญของหมู่ชนในสังคมนั้นเอง มีข้อความที่เน้นให้ทราบถึง “จุดมุ่งหมายของความสามัคคี ของหมู่ชนทุกหมู่ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ ความพร้อมเพรียงของหมู่ชน และความพร้อมเพรียงทำให้เกิด

---

[100] กระทรวงวัฒนธรรม, *สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม “ฉลอง 60 ปีครองสิริราชสมบัติ”*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2549), หน้า 1.

ความสุข”[101] ความพร้อมเพรียง ย่อมมีในสิ่งทั่วไป เช่น นาฬิกาย่อมมีเครื่องจักร และอื่น ๆ สำหรับทำให้นาฬิกาเดินได้ คือ สิ่งเหล่านั้น พร้อมเพรียงกัน เป็นไปตามส่วน ตามหน้าที่ของมัน ถ้ามีส่วนในชำรุดเสียหาย ก็เดินไม่ได้ ธาตุทั้งสี่ ของคนพร้อมเพรียงกันทำกิจตามหน้าที่ของตน เป็นไปเสมอ ไม่หย่อน ไม่กำเริบ คนก็มีความสบาย หมู่ใดมีกิจที่ต้องทำอย่างใด ต่างก็ช่วยกันทำ ไม่แก่งแย่งกัน ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ความพร้อมเพรียงของหมู่นั้น ต้องทำอย่างนั้น ก็ย่อมมีบริบูรณ์

> อย่างไรก็ตาม ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ เมื่อมีแล้ว ก็ให้ทำให้เกิดความสุข คือ ต่างคนต่างอยู่มีความสำราญด้วยกัน ไม่บาดหมางกัน ควบคุมหมู่นั้นให้มั่นคง เป็นที่ครั่นคร้ามของเหล่าชน จะมาดูหมิ่นข่มเหง เกี่ยวกับโภคทรัพย์ ต่างคนต่างมีอัธยาศัยที่ดีต่อกัน ผ่อนหนักผ่อนเบาต่อกัน ไม่ล่วงเกินกัน ช่วยตักเตือนกัน เห็นแก่กันมากกว่าเอาแต่ประโยชน์ตน หวังดีต่อกัน มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรมต่อกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความเพียรของผู้พร้อมเพรียงกันให้เกิดสุข” จากหลักพุทธพจน์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นประโยชน์ของความสามัคคีในพระพุทธศาสนา โดยมีประโยชน์ หรือจุดมุ่งหมายตามลำดับดังนี้ 1) ช่วยให้มนุษย์มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา, 2) ช่วยให้การกระทำผิดด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ลดลง เบาบางลง, 3), ช่วยให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน, และ 4) ช่วยให้ประเทศชาติสามารถดำรงสถาพรชั่วลูกหลานได้[102]

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุป ประโยชน์ที่เกิดจากความสามัคคีว่า ความสามัคคี เป็นเรื่องสำคัญ ในการประพฤติปฏิบัติตน ในการอยู่ร่วมกันภายในสังคม ทำให้บุคคลมีความประพฤติที่ดี มีความดีงามเป็นกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต และความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งวิถีชีวิตของชุมชน ความสามัคคีนี้จะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคม ในขั้นอุดมการณ์ ที่จะสะท้อนให้เห็นทุกลักษณะของสังคม ความสามัคคีนั้นต้องเป็นไปในลักษณะ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น รวมทั้งส่วนรวม ลักษณะของความสามัคคีต้องสอดประสานกันระหว่างการกระทำทางกายและทางจิตใจ กล่าวคือ การกระทำทางกายต้องถูกต้อง ดีงาม การกล่าววาจาทางปากต้องอ่อนหวาน ถูกต้อง ไพเราะ และการนึกคิดทางปัญญา ต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นสัมมาทิฏฐิ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และสังคมส่วนรวมได้

3.3.2 หลักสาราณียธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยแต่ละบุคคลต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะอยู่โดดเดี่ยวคนเดียวไม่ได้ และการจะอยู่ร่วมกันนั้น จะต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน มีความเห็นอกเห็นใจ

---

[101] องฺ.ทสก. 24/40/69.

[102] ขุ.ธ. 25/24/28-29.

ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเสียสละ มีการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน จึงจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีการประพฤติปฏิบัติตน ตามหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้เสนอ หลักสาราณียธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง “ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน”[103] “เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก”[104] “โดยหลักการอยู่ร่วมกันของชุมชน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน”[105] ดังนี้

1) ความหมายของหลักสาราณียธรรม

ในพระไตรปิฎกมีหลักฐานแสดง สาราณียธรรม 6 ไว้ว่า “สาราณียธรรม 6 ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม 6” คือ[106]

> 1) เมตตากายกรรม หมายถึง ตั้งมั่นเมตตากายกรรม ในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, 2) เมตตาวจีกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, 3) เมตตามโนกรรม หมายถึง ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, 4) สาธารณโภคิตา หมายถึง การบริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล, 5) สีลสามัญญตา หมายถึง มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นต้น มีท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกตัณหาครอบงำ และไม่ถูกทิฏฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง การมีอริยทิฏฐิ หมายถึง สัมมาทิฏฐิในอริยมรรค อันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง องค์ธรรมทั้ง 6 ประการดังกล่าวมานี้เรียกว่า หลักสาราณียธรรม พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นส่วนใหญ่ ทรงแสดงเพื่อต้องการให้สังคมสงฆ์ เกิดความเป็นปึกแผ่น มีความสามัคคีต่อกัน ด้วยการอาศัย การเจริญเมตตาทั้ง 3 ทวาร คือ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม แก่บุคคลรอบข้าง นอกจากนั้นยังเป็นการสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ของเกี่ยวกับการบริโภคแก่มิตร (สาธารณโภคี)

---

[103] ที.ปา. 11/324/321.

[104] ที.ปา. 11/356/387.

[105] ม.มู. 12/492/531.

[106] วิ.ป. 8/274/368-369.

ในขณะเดียวกัน การเสมอกันด้วย 2 สิ่ง ก็เป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญ ประการหนึ่ง ในหลักการนี้ กล่าวคือ สีลสามัญญตา หมายถึง มีศีลเสมอกัน และทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีทิฏฐิที่เสมอกัน ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ภายใต้กรอบแห่งสาราณียธรรม ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นขึ้น พระพุทธองค์ทรงยก ทิฏฐิ ว่าเป็นธรรมชั้นยอด ที่ยึดคลุมสาราณียธรรม 6 ประการเอาไว้ ทั้งหมด ดังพุทธพจน์ที่ว่า ทิฏฐิอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึกเป็น นิยยานิกธรรม นำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคุมสาราณียธรรม 6 ประการนี้ไว้"[107]

นอกจากสาราณียธรรม 6 ประการดังกล่าวแล้ว ยังมีสาราณียธรรม อีกความหมายหนึ่ง ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงแก่ภิกษุจำนวนมาก ขณะเกิดความบาดหมาง ทะเลาะวิวาทกัน สาราณียธรรม ดังกล่าวมีอยู่ 10 ประการ ดังนี้

1) เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจาระและมีการโคจร เป็นปกติ เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เป็นสาราณียธรรม, 2) เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมามาก ซึ่งธรรมทั้งหลาย ที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะ มีความบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน ทรงจำไว้ได้คล่องปาก ขึ้นใจ รู้แจ้งแทงตลอดดีด้วยทิฏฐิ เป็นสาราณียธรรม, 3) เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นสาราณียธรรม, 4) เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ เป็นสาราณียธรรม, 5) เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำ ทั้งงานสูง และงานต่ำของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญา เป็นเครื่องพิจารณา อันเป็นอุบายในการทำงาน ที่จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้ เป็นสาราณียธรรม, 6) เป็นผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ฟัง และผู้แสดงธรรม อันเป็นที่พอใจ มีปราโมทย์อย่างยิ่ง ในอภิธรรม ในอภิวินัย เป็นสาราณียธรรม, 7) เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นสาราณียธรรม, 8) เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามแต่จะได้ เป็นสาราณียธรรม, 9) เป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญา เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำ และคำที่พูดแม้นานได้ เป็นสาราณียธรรม และ 10) เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา เป็นเครื่อง

---

[107] ม.มู. 12/492/532-533.

> พิจารณา ให้เห็นจริง ทั้งความเกิด และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นสาราณียธรรม ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม 10 ประการนี้แล ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน[108]

จากข้อความที่กล่าวมาผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของสาราณียธรรม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มี 6 ประการ ได้แก่ เมตตากายกรรม คือ การกระทำใด ๆ ต่อบุคคลอื่น ด้วยจิตที่ประกอบด้วย เมตตา ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, เมตตาวจีกรรม คือ การกล่าววาจาใด ๆ ต่อบุคคลอื่น ด้วยจิตที่ ประกอบด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, เมตตามโนกรรม คือ การคิดถึงบุคคลอื่น ด้วยจิต ปรารถนาให้เขามีความสุข ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, สาธารณโภคิตา คือ การแบ่งปันทรัพย์สินให้กับ ผู้อื่นโดยไม่เลือกบุคคล, สีลสามัญญตา คือ การปฏิบัติตน ตามระเบียบปฏิบัติ เสมอเหมือนกับบุคคลอื่น ทั้งต่อหน้า และลับหลัง, และทิฏฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม (สัมมาทิฏฐิ) เสมอเหมือนกับผู้อื่น ทั้งต่อหน้า และลับหลัง นอกจากนี้ ยังมีความหมายอื่นที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอีก 10 ประการ ได้แก่ เป็นผู้มีศีล เป็นพหูสูต เป็นผู้มีมิตรดี เป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้ขยัน เป็นผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้มีสติ และเป็นผู้มีปัญญา

2) ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม

ความสำคัญระดับปัจเจกบุคคล ความสำคัญของสาราณียธรรม ในระดับนี้ เป็นระดับที่ส่งผลดีให้กับมนุษย์ คือ สามารถขัดเกลากิเลสออกจากจิตใจของบุคคล สำหรับพุทธบริษัท ผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษา ย่อมบำเพ็ญให้บริบูรณ์ดีไม่ได้ มีหลักฐานที่น่าสนใจอยู่ชิ้นหนึ่งที่ผู้วิจัยพบ ได้แก่ ประเด็นเรื่อง “ระยะเวลาของการ บำเพ็ญสาราณียธรรมให้เต็มบริบูรณ์” ในอรรถกถา ระบุว่าต้องใช้เวลาบำเพ็ญอย่างตั้งใจถึง 12 ปี สาราณียธรรม จึงจะเต็มบริบูรณ์ได้

ความสำคัญระดับสังคม สาราณียธรรม ถือเป็นหลักธรรม ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือในการช่วยให้ ประชาชนนำไปปฏิบัติ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเกิดความประทับใจซึ่งกันและกัน ด้วยการกระทำที่ประกอบไปด้วยกุศล ทั้งทางด้านกาย วาจา และใจ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญในระดับสังคม กล่าวคือ ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะนั้น ๆ ทำให้สังคมอยู่ร่วมกัน ทั้งในระดับมนุษย์ด้วยกันเอง และในระดับการอยู่ร่วมกันของหมู่มนุษย์ และเทวดา ซึ่งถือเป็นภูมิหนึ่งในโลกียภูมิ ดังที่ปรากฏข้อความในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ว่า ภิกษุผู้บำเพ็ญสาราณียธรรมบริบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่มีความริษยา ไม่มีความตระหนี่ เธอย่อมเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย

---

[108] องฺ.ทสก. 24/50/107-109.

มีปัจจัยหาได้ง่าย แม้สิ่งของที่อยู่ในบาตรที่ผู้อื่นถวายเธอก็ไม่หมด สิ้นไป เธอย่อมได้สิ่งของชั้นเลิศในที่ที่เขาแบ่งสิ่งของ เมื่อเกิดมีความหวาดกลัว หรือความหิวโหย เทวดาทั้งหลายย่อมขวนขวายเพื่อช่วยเหลือ

ความสำคัญในฐานะที่เป็นกระบวนการของไตรสิกขา มีหลักฐานปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ปาจีนวังสทายคมนกถา ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของ สาราณียธรรม ในหมู่เพื่อนสหธรรมิก กล่าวคือ มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่อย่างสงบสุข พร้อมเพรียง และสามัคคีกัน ดังที่ พระอนุรุทธะ พระนันทิยะ และพระกิมพิละ ได้ตอบคำถาม ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถามดังนี้ว่า

> ข้าพระองค์นั้น เข้าไปตั้งเมตตากายกรรม ทั้งต่อหน้า และลับหลัง เข้าไปตั้งเมตตาวจีกรรม ทั้งต่อหน้า และลับหลัง เข้าไปตั้งเมตตามโนกรรม ทั้งต่อหน้า และลับหลัง ในท่านเหล่านี้ ข้าพระองค์นั้น มีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงวางจิตตนไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้เท่านั้น แล้ววางจิตตน ให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้แล กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือนดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดุจนมสดกับน้ำ มองหน้ากันด้วยความชื่นบาน ด้วยวิธีอย่างนี้แล พระพุทธเจ้าข้า บรรดาพวกข้าพระองค์ ผู้ที่กลับจากบิณฑบาตมาถึงก่อน ก็ปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างสำรับกับข้าว แล้วตั้งไว้ ตั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ไว้ ผู้กลับจากบิณฑบาตภายหลัง ถ้ามีอาหารที่เป็นเดน ถ้าต้องการก็ฉันได้ ถ้าไม่ต้องการก็เททิ้ง ในที่ปราศจากของเขียวสด หรือล้างในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ เธอเก็บอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างสำรับกับข้าว แล้วเก็บไว้ เก็บน้ำดื่ม น้ำใช้กวาดโรงฉัน ผู้ใดเห็นหม้อน้ำดื่ม หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำในวัจจกุฎีว่างเปล่า ก็ตักน้ำตั้งไว้ ถ้าเธอไม่อาจทำได้ พวกข้าพระองค์ก็กวักมือเรียกเพื่อนมา แล้วช่วยกันตักยกเข้าไปตั้งไว้ แต่ไม่ได้บ่นว่าเพราะเรื่องนั้นเลย และทุก ๆ 5 วัน พวกข้าพระองค์จะนั่งประชุมสนทนาธรรมตลอดคืนยันรุ่ง พวกข้าพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ด้วยวิธีนี้แล พระพุทธเจ้าข้า[109]

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม เนื่องจากเมื่อภิกษุ มีระเบียบ มีแบบแผน ในการดำรงชีวิต ในการอยู่ร่วมกันในขั้นต้น (สีลสามัญญตา) รวมถึงการมีเมตตาทั้ง ทางกาย (เมตตากายกรรม) และทางวาจา (เมตตาวจีกรรม) ย่อมก่อให้เกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อกันและกัน ก่อให้เกิดเป็นความรัก ความเข้าใจต่อกัน อย่างถ่องแท้ มีความสบายใจ

---

[109] วิ.ม. 5/466/357-359.

และความเอื้ออาทร ในการร่วมกันแบ่งปันสิ่งของ เครื่องใช้ซึ่งกันและกัน (สาธารณโภคิตา) เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ย่อมอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างชื่นบาน มีความจริงใจต่อกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน นอกเหนือจากนั้นในขั้นที่ 2 สาราณียธรรม ยังนำพากลุ่มคนในสังคมดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาตน โดยผ่านทางหลักของไตรสิกขาต่อไป กล่าวคือ สังคมที่ดีงามโดยมีศีลเป็นบาทฐาน จะเป็นสังคมที่เกื้อหนุนให้มีแต่มิตรที่แท้จริง (กัลยาณมิตร) เพื่อที่จะช่วยกันแนะนำ ช่วยกันชักจูงมิตรของตน ให้ปฏิบัติ ฝึกฝนจิตใจต่อไป เมื่อมิตรเดินผิดทาง มิตรที่ดีก็จะ ช่วยตักเตือน และเอาใจใส่กันและกัน ให้พ้นจากปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยกุศลจิตที่ประกอบไปด้วยเมตตา (เมตตามโนกรรม) และเมื่อสิ้นสุดกระบวนการไตรสิกขา คือถึงขั้นสุดท้าย ขั้นที่ 3 ซึ่งเป็นขั้นของ โลกุตตรปัญญา (ทิฏฐิสามัญญตา) ซึ่งพาสรรพสัตว์ให้พ้นจากกองทุกข์ทั้งมวล เข้าสู่สภาวธรรมที่เป็นบรมสุข กล่าวคือ พระนิพพาน อนึ่ง เมื่อบุคคลมีการติดต่อ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เราก็คอย ดูแลเอาใจใส่บุคคล ที่อยู่รอบข้างเรา ให้ความช่วยเหลือ เมื่อผู้นั้นต้องการ และแสดงกิริยาสุภาพต่อกัน ใช้คำพูดที่ดีต่อกัน พูดคำจริง ไม่หลอกลวง ไม่พูดจาเยาะเย้ยถากถาง ไม่พูดจาทำให้ผู้อื่นเจ็บช้ำน้ำใจ เมื่อพูดจาต่อกันด้วยดี พูดจาถนอมน้ำใจผู้ฟัง ไม่นินทาว่าร้ายกัน ก็จะส่งผลให้ ผู้ที่เราคบหาสมาคมด้วย มีความเชื่อถือ มีความไว้วางใจในตัวเรา และเมื่อเรามีสิ่งของใด ๆ เราก็จะแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน แม้จะเป็นของเล็กน้อย อีกทั้งดูแลเอาใจใส่ สิ่งของของผู้ที่เราคบหาสมาคม เหมือนกับเป็นของ ของตน หากมีใครมีความขาดแคลน ก็ช่วยเหลือเจือจานกันตามกำลังความสามารถ[110]

จากข้อความที่กล่าวมาผู้วิจัยสรุปว่า ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ระดับปัจเจกบุคคล คือ การขัดเกลากิเลส ออกจากจิตใจ ของบุคคลผู้ปฏิบัติ, ระดับสังคม คือ ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะนั้น ๆ และในระดับกระบวนการของไตรสิกขา หมายถึง ศีล สมาธิ และปัญญา ในระดับศีล ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม สาธารณ-โภคี สีลสามัญญตา ในระดับสมาธิ คือ เมตตามโนกรรม และระดับปัญญา คือ ทิฏฐิสามัญญตา

3.6 สรุป

การพัฒนา คือ การสร้างความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องปรับปรุงกระบวนการพัฒนา ให้มีความเหมาะสมด้วย โดยองค์ประกอบของการพัฒนาที่สำคัญคือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากร เข้าไปใช้ในระบบทำงาน อย่างไรก็ตามการพัฒนาสิ่งใด ๆ ย่อมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ของกระบวนการพัฒนานั้น ๆ ในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเกิดจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

---

[110] วิทย์ วิศทเวทย์, *พระพุทธศาสนา ม.6*, (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2550), หน้า 87.

คือ กระบวนการศีล สมาธิ และ ปัญญา ครบองค์ประกอบเท่านั้น โดยองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มี 4 อย่าง ได้แก่ ศาสนธรรม, ศาสนบุคคล, ศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ และศาสน-พิธี โดยที่ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อใช้ในกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นเครื่องมือสำหรับทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิดพระพุทธศาสนา โดยพุทธศาสนสถานมีประโยชน์ ทางด้านการเป็นพื้นที่ของจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นอุปกรณ์สอนธรรม โดยอาศัยหลักธรรมที่ผสานอยู่ในงานพุทธศิลป์ มาเป็นอุปกรณ์ในการพัฒนาจิตใจ ผ่านทางงานศิลปะ ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้น ส่งผลให้สาธารณชน มีความรู้ มีคุณธรรม และจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น โดยมีพระสงฆ์ ทำหน้าเผยแผ่พระธรรมคำสอน ผ่านทางงานพุทธศิลป์ ในประการต่อมาการพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัด และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนการสาธารณูปการ เป็นการบำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัด และคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของพุทธบริษัทมีหน้าที่อุปถัมภ์ โดยศาสน-สถานเน้นความเป็นสัปปายะ มีร่มไม้ มีป่า มีสายน้ำ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ส่วนงานพุทธศิลป์ มีแนวคิดว่า ความงาม คือความจริงที่ฉายจากสิ่งสมบูรณ์ ผ่านทางประสาทสัมผัส ตามจิตของมนุษย์ที่สามารถเข้าใจได้ จัดเป็นศิลปะเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งการสร้างพระพุทธรูป จัดเป็นศิลปะเชิงสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญต่อผู้สร้าง ในฐานะเป็นผู้ก่อให้เกิด สิ่งที่นำมาสู่สุนทรียภาพแก่ผู้พบเห็น ในส่วนของหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา ประกอบด้วย หลักสามัคคีธรรม หรือความพร้อมเพรียงกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยความสามัคคีมี 2 ประเภท คือ ความสามัคคีทางกาย และความสามัคคีทางใจ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการที่จะเกิดความสามัคคีได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากจิตใจมาก่อน

บทที่ 4
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาศาสน-สถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นนำกรอบแนวคิดในการวิจัย มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาศาสนสถาน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามกลุ่ม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาความดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.3 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.4 หลักธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.5 สรุป

4.1 สภาพทั่วไปของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์-ธานี

ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ใน หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอพุนพิน ประมาณ 42 กิโลเมตร ซึ่งมีข้อมูลแผนที่ดาวเทียมดังนี้ 8.929714249744793, 99.09370272698148 มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีคลองน้ำ 2 สายมาบรรจบกันในพื้นที่ โดยที่ตั้งของที่พักสงฆ์มีเนื้อที่ทั้งหมด 38 ไร่ 70ตารางวา ตามหลักฐานหนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ราชพัสดุออกให้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อนุญาตให้ใช้ที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียน

สฎ.848. (บางสวน) ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อก่อสร้างวัดป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ มีอาณาเขต ทิศเหนือจด ทางหลวงชนบทหมายเลข 2027 ทิศใต้จด คลองกรูด ทิศตะวันออกจด ทางภายในที่ราชพัสดุทิศตะวันตกจดที่ดิน สปก.

4.1.1 ความหมายของที่พักสงฆ์

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ ความหมายของที่พักสงฆ์ จากนักวิชาการ ซึ่งได้แสดงทรรศนะเอาไว้ดังนี้

กองแผนงานกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้ พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปมักจะได้ยิน และคุ้นชินกับคำว่า ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ และวัด โดยส่วนใหญ่จะเข้าใจความหมาย ที่ไม่ตรงกับที่กฎหมาย และผลที่จะเกิดขึ้นในทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 กำหนดให้วัดมี 2 อย่าง คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ โดยที่สำนักสงฆ์นั้นไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้บัญญัติความหมาย ว่าหมายถึงอะไร แต่หากย้อนกลับไปดูพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ฉบับแรก ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 5 กำหนดว่า วัดมี 3 อย่าง คือ พระอารามหลวง อารามราษฎร์ และที่สำนักสงฆ์ และกำหนดให้ความหมายของคำว่า ที่สำนักสงฆ์ คือวัดซึ่งยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา[1]

พระครูจริยธรรมานุรักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า จากที่อ้างถึงพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จึงพอสรุปได้ว่า ที่พักสงฆ์ หมายถึง สถานที่พำนัก พักพิงชั่วคราวของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งยังมิได้เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย ที่พักสงฆ์ จึงไม่มีสิทธิใช้คำว่า สำนักสงฆ์ หรือวัดนำหน้าชื่อ ถ้าหากดำเนินการขอสร้างวัด และตั้งวัดตามระเบียบของทางราชการ เมื่อได้รับอนุญาตให้สร้างวัด และตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมาย จึงจะถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย[2]

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยนิยาม ความหมายของคำว่าที่พักสงฆ์ คือ สถานที่สำหรับพำนักพักพิงชั่วคราวของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งยังมิได้เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยการจะเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้น ต้องมีขั้นตอนดังนี้ ก่อนอื่นก็ต้องเข้าใจก่อนว่า ตามมาตรา 31

---

[1] กองแผนงานกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *พระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2542).

[2] พระครูจริยธรรมานุรักษ์, “สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขในการบริหารจัดการที่พักสงฆ์”, *วารสารศิลปการจัดการ*, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (กันยายน–ธันวาคม 2563): 774.

แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นั้น วัดมี 2 อย่างคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาอย่างหนึ่ง และสำนักสงฆ์ อีกอย่างหนึ่ง โดยให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด ในกิจการทั่วไป ส่วนการสร้างวัด และตั้งวัดนั้น ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยที่กฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2407) ซึ่งออกตามความในมาตรา 6 และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2504 บัญญัติว่า

1 บุคคลใดประสงค์ที่จะสร้างวัด ให้ดำเนินการยื่นขออนุญาต ต่อนายอำเภอท้องที่ที่จะสร้างวัดนั้น พร้อมด้วยรายการ และเอกสาร ดังต่อไปนี้ 1.1) หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิการครอบครองที่ดิน ที่จะยกให้สร้างวัด และที่ดินนั้น ต้องมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 6 ไร่, 1.1) หนังสือสัญญา ซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน หรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินตามกฎหมายทำกับนายอำเภอ และเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอ แสดงความจำนง ที่จะให้ที่ดินดังกล่าวในข้อที่ 1.2 เพื่อสร้างวัด, 1.3) จำนวนเงิน และสัมภาระที่จะใช้ในการสร้างวัดในระยะเริ่มแรก ต้องมีราคารวมกันไม่น้อยกว่า ห้าหมื่นบาท, 1.4) แผนที่แสดงเขตที่ตั้งวัด ประกอบด้วยเขตติดต่อข้างเคียงและระยะทาง ระหว่างวัดที่จะสร้างขึ้น กับวัดอื่นโดยรอบ และให้แสดงแผนผังสิ่งก่อสร้างของวัดตามความเหมาะสมของสภาพที่ดิน โดยอาศัยแผนผังตามแบบ ก. แบบ ข. หรือแบบ ค. ท้ายกฎกระทรวงเป็นหลัก เท่าที่จะทำได้ และ 1.5) กำหนดเวลาที่จะสร้างวัดให้แล้วเสร็จตามแผนผัง

2 วัดที่จะสร้างขึ้น ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้ 2.1) สมควรเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์, 2.2) เป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในรัศมี 2 กิโลเมตร โดยเฉลี่ยวัดละไม่ต่ำกว่า 1,000 คน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น, 2.3) มีเหตุผลเชื่อได้ว่า เมื่อตั้งขึ้นแล้ว จะได้รับการบำรุงส่งเสริมจากประชาชน และ 2.4) ตั้งอยู่ห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น

เมื่อมีการพิจารณา การขอสร้างวัดโดยหน่วยราชการต่าง ๆ ตามลำดับ จนถึงมหาเถรสมาคมแล้ว ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ออกหนังสือให้สร้างวัดได้ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และพระราชกฤษฎีกา โอนกิจการบริหาร อำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 30/2545 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2545 สำหรับการขอตั้งวัดตามกฎกระทรวงฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ข้อ 4 เมื่อได้สร้างเสนาสนะ ขึ้นเป็นหลักฐาน พร้อมที่จะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้ว ให้ผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด ทายาท หรือผู้แทน เสนอรายงานการก่อสร้างวัด และจำนวนพระภิกษุที่จะอยู่ประจำไม่น้อยกว่า 4 รูป พร้อมทั้งเสนอนามวัดและรายนามพระภิกษุ ซึ่งสมควรเป็นเจ้าอาวาส เพื่อขอตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอ และเมื่อมีการพิจารณา การขอตั้งวัด โดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ตามลำดับ จนถึงมหาเถรสมาคม พิจารณาเห็นชอบด้วย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะได้ประกาศตั้งวัด ในราชกิจจานุเบกษา ตามแบบ ว.1 ท้ายกฎกระทรวง จากบทบัญญัติของกฎหมาย และกฎกระทรวงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า วัดที่จะมี

ฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งหมายความรวมถึง วัดประเภทสำนักสงฆ์ด้วยนั้น หลังจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัดแล้ว ยังจะต้องมีการ ดำเนินการ เพื่อขอตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอ และผ่านขั้นตอนการพิจารณา การขอตั้งวัด โดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ตามลำดับ จนเมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะจัดทำประกาศตั้งวัด เพื่อเสนอนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี ที่ได้รับมอบหมายลงนามประกาศ แล้วจึงจะประกาศตั้งเป็นวัด ในราชกิจจาบุเบกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นำขึ้นทะเบียนวัดต่อไป ดังนั้นวัดประเภทสำนักสงฆ์ ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนในกิจการทั่วไปนั้น จะต้องมีการดำเนินการ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จนกระทั่ง มีการประกาศตั้งเป็นวัด ในราชกิจจา-นุเบกษาแล้ว หากอยู่ระหว่างการดำเนินการขอตั้งวัด ก็จะเรียกว่า ที่พักสงฆ์ ซึ่งวัดประเภทสำนักสงฆ์ และวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมานั้น เมื่อเป็นนิติบุคคลแล้ว ย่อมมีสิทธิ และหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่น และมีสิทธิ และหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 66 และมาตรา 67 บัญญัติไว้ เช่น มีอำนาจในการทำ นิติกรรมกับบุคคลภายนอก โดยผ่านทางเจ้าอาวาส สิทธิในการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ป้องกันรักษาทรัพย์สิน และติดตามทรัพย์สินกลับคืน สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองมิให้ใครมาละเมิด เป็นต้น [3]

4.1.2 พุทธศาสนสถาน หรือด้านสถาปัตยกรรม

พุทธศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาลาการเปรียญ ลานเจดีย์ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรม วัดวาอาราม เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชาและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยในงานวิจัยนี้ หมายถึง ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นที่พักสงฆ์ที่มีการดำเนินการสร้างขึ้นมาใหม่ จากที่ดินว่างเปล่า ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า ไม่มีสถาปัตยกรรมใด ๆ ไม่มีสัญลักษณ์พระพุทธศาสนา ไม่มีสิ่งจูงใจ ที่จะให้ประชาชน มาปฏิบัติธรรม หรือเป็นศูนย์รวมใจในการปฏิบัติกิจทางศาสนา[4] ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ว่า เป็นที่พักสงฆ์ที่ไม่มีสถาปัตยกรรม อาคารสถานที่ เสนาสนะ มีไม่เพียงพอ[5] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับ

---

[3] อุดมศักดิ์ ชูโตชนะ, *ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ และวัด*, 19 กันยายน 2558, 23 กันยายน 2564 < https://pantip.com/topic/34202599 >.

[4] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[5] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ไม่มีสถาปัตยกรรมใด ๆ ในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน อาคารสถานที่ เสนาสนะ มีไม่เพียงพอ บริเวณโดยรอบเป็นป่ารกทึบ[6] ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6[7], ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7[8] และผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10[9] ว่าเป็นที่พักสงฆ์ที่ไม่มีอะไรเกี่ยวกับศาสนสถานเลย ในขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้แง่คิดไว้ว่า ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ หน่อพุทธธางกูร โดยเฉพาะชาวสุราษฎร์ธานี เรามีปราชญ์เมธีด้านพุทธศาสนาที่คนทั่วโลกยอมรับ คือ หลวงพ่อพุทธทาส ท่านทำให้ดูเป็นแบบอย่าง แบบแผน แบบฉบับแล้ว เรื่องสถาปัตยกรรม หลวงพ่อพุทธทาส ใช้คำว่า Modernisation without development หรือ ความทันสมัยโดยไม่ต้องพัฒนา และท่านเตือนให้ระวังเป็นภาษาบาลีว่า “น สิยา โลกวฑฺฒโน” ความหมายคือ “ไม่ควรเป็นคนรกโลก”[10] ซึ่งในปัจจุบันที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ได้มีการพัฒนา ต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยอาศัยศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่าหลังการพัฒนา เริ่มมีสิ่งก่อสร้าง ที่ทำให้ประชาชน ใช้เป็นแหล่งสำหรับร่วมกันกระทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และยังใช้จัดกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ของทางราชการและของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผลให้ชาวบ้านมีโอกาสได้ศึกษา และใกล้ชิดหลักธรรมคำสอน เพื่อนำมาประกอบกับการใช้ชีวิตประจำวันให้มีสติ และปัญญามากขึ้น[11] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่า หลังจากมีการพัฒนา ได้มีศูนย์ปฏิบัติธรรม ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 และในพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิดความสะดวก สบายในการเดินทาง ทำให้ชาวบ้านเกิดความรักสามัคคีในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น[12] โดยผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หลังจากการพัฒนา มีการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักสงฆ์ และภูมิสถาปัตย์ ให้เป็นสัดส่วน มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม สร้างอาคารเสนาสนะ ที่มีความมั่นคง มีความเป็นระเบียบ แบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน ทำให้ชาวบ้านมีความต้องการมาทำกิจกรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น[13] ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ได้มีการสร้างอาคารสถานที่เพียงพอต่อการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา โดยเป็นศูนย์กลางให้ชุมชนทำกิจกรรม

---

[6] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[7] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6, 3 เมษายน 2566.

[8] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[9] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10, 4 เมษายน 2566.

[10] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

[11] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[12] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

[13] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3, 2 เมษายน 2566.

ในวันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนได้ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำกิจกรรมตลอดมา[14] ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า หลังการเข้ามาพัฒนา 5 ปี ผ่านไป ได้มีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นมากมาย เช่น กุฏิพระ โรงฉัน ห้องสุขา ศาลาการเปรียญ ลานธรรม ศาลาโรงครัว เป็นต้น[15] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า มีการพัฒนาหลายอย่าง มีก่อสร้าง อาคาร ศาลา ลานธรรม ห้องสุขา มีการทำกิจกรรมทางศาสนา และเป็นสถานที่ที่เปิดรับให้บุคคลภายนอกเข้ามาใช้งาน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และประชาชนทั่วไป มีความความใกล้ชิดกับที่พักสงฆ์ ใกล้ชิดกับศาสนา และมีความสามัคคีกันภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น[16] ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่า ภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน มีการปรับปรุงบริเวณสถานที่ต่าง ๆ ทำแผนผังพื้นที่ โดยคณะกรรมการ ได้ดำเนินการก่อสร้าง ศาลา กุฏิ อาคารต่าง ๆ ห้องครัว ห้องน้ำ ห้องสุขา สะพานข้ามคลอง ไปยังเมรุ[17] และตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 ว่า ภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันมีการปรับปรุงสถานที่ทำแผนผัง จัดโซนต่าง ๆ โดยมีคณะกรรมการ ช่วยดำเนินการ และก่อสร้างศาลา ก่อสร้างกุฏิ ก่อสร้างเมรุ ก่อสร้างสะพานแขวน[18] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันมีการพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรม โดยการทำแผนผังพื้นที่ และได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ กุฏิพระสงฆ์ เมรุ ตลอดจนอาคารต่าง ๆ ห้องน้ำ ห้องครัว ตลอดจนสะพานข้ามคลอง ไปยังเมรุ[19] โดยมีรายละเอียดทางด้านสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

1. ศาลาหอฉัน กว้าง 6 เมตร ยาว 15 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2560 เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียวโล่ง ๆ พื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาเป็นโครงเหล็ก ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้าง

2. ศาลาการเปรียญ กว้าง 20 เมตร ยาว 30 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2561 เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียวก่ออิฐถือปูน คอนกรีตเสริมเหล็ก โดยในการดดำเนินการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ มีการว่าจ้างส่วนหนึ่ง โดยในส่วนที่

---

[14] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[15] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[16] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[17] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[18] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10, 4 เมษายน 2566.

[19] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนสามารถดำเนินการได้ ก็จะดำเนินการกันเอง ทั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ก็มีส่วนร่วมกันดำเนินการก่อสร้าง

3. กุฏิสงฆ์ จำนวน 12 หลัง กว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2560-2563 เป็นเรือนไม้ทรงไทยยกพื้นสูง มีใต้ถุน หลังคาหน้าจั่วทรงสูง ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหาไม้มาดำเนินการสร้างเอง

4. กุฏิกรรมฐาน จำนวน 3 หลัง กว้าง 2 เมตร 20 เซนติเมตร ยาว 3 เมตร 20 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2563 เป็นเรือนไม้ไผ่ทรงไทย ยกพื้นสูง มีใต้ถุน หลังคาหน้าจั่วทรงสูง ได้มีเจ้าภาพจัดมาถวาย

5. กุฏิรับรอง จำนวน 2 หลังกว้าง 3 เมตร ยาว 5 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2560-2563 เป็นเรือนไม้ทรงไทยยกพื้นสูง มีใต้ถุน หลังคาหน้าจั่วทรงสูง ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหาไม้มาดำเนินการสร้างเอง

6. โรงครัว กว้าง 5 เมตร 50 เซนติเมตร ยาว 7 เมตร 80 เซนติเมตร สร้างเมื่อ 2560 เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียว ครึ่งตึกครึ่งไม้ ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหาไม้มาดำเนินการสร้างเอง

7. อาคารเก็บพัสดุ จำนวน 2 หลังกว้าง 5 เมตร ยาว 7 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2562 เป็นเรือนไม้ทรงไทย ยกพื้นสูง มีใต้ถุน หลังคาหน้าจั่วทรงสูง ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหาไม้มาดำเนินการสร้างเอง

8. ห้องสุขาสำหรับพระสงฆ์ จำนวน 4 หลัง โดยแต่ละหลังมีจำนวน 3 ห้อง กว้าง 2 เมตร 50 เซนติเมตร ยาว 5 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2560-2563 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหามาดำเนินการสร้างเอง

9. ห้องสุขาสำหรับฆราวาส จำนวน 1 หลัง มีจำนวน 12 ห้อง กว้าง 4 เมตร 20 เซนติเมตร ยาว 9 เมตร 20 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2562 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ทั้งในด้าน

แรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหามาดำเนินการสร้างเอง

10. ลานธรรม มีความกว้าง 13 เมตร 90 เซนติเมตร ยาว 25 เมตร 40 เซนติเมตร สร้างเมื่อ 2563 ซึ่งการก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์

ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมนั้นผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้แง่คิดไว้ว่าไม่ได้หมายความว่า ไม่เห็นด้วยกับการพัฒนา แต่ขอให้ทำด้วยความระมัดระวังอย่าให้เสียสมดุลธรรมชาติ และต้องไม่กระทบกับสรรพชีพ อยากให้นำคำสอนของพุทธะ ในอนุศาสน์ มาวิเคราะห์และทบทวน แนวคิดของหลวงพ่อพุทธทาส เกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมที่ว่า Modernisation without development หรือความทันสมัยโดยไม่ต้องพัฒนา จะได้เป็นศูนย์พัฒนาทางจิตได้อย่างถูกต้อง[20]

4.1.3 พุทธศาสนวัตถุ หรือด้านประติมากรรม

ศาสนวัตถุ หมายถึง วัตถุที่เกี่ยวข้องทางศาสนา เป็นประจักษ์พยานของการปรากฏของพระศาสนาในทางรูปธรรม มักเป็นสิ่งที่เคารพบูชา เช่น พระพุทธรูป พระไตรปิฎก จารึกพระธรรม รวมไปถึงโบราณวัตถุ ที่แสดงการสืบทอดของพระพุทธศาสนา โดยในงานวิจัยนี้ หมายถึง ศาสนวัตถุที่สร้างขึ้น ณ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นที่พักสงฆ์ ที่มีการดำเนินการสร้างขึ้นมาใหม่ จากที่ดินว่างเปล่ายังไม่มีพุทธศาสนวัตถุหรือประติมากรรมใด ๆ เลย ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า ภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันไม่มีรูปสัญลักษณ์พระพุทธเจ้า รูปเคารพ สิ่งศักดิ์สิทธิ โดยที่ประชาชนทั่วไปไม่ค่อยละอายต่อการทำความชั่ว เช่น การห่างจากศีลธรรม การประพฤติตนผิดศีล 5 อยู่เนือง ๆ เป็นเหตุให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น เพราะผู้นำขาดคุณธรรม และขาดจริยธรรมในการปกครองทั้งในครัวเรือน และชุมชน[21] ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่า ชาวบ้านหมู่ 4 ไม่มีรูปสัญลักษณ์ ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจทางศาสนพิธี[22] ซึ่งสอดคล้องกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า เป็นที่พักสงฆ์ ที่ไม่มีประติมากรรม พระพุทธรูป รูปเคารพ เพื่อเป็นศูนย์กลางของจิตใจและเป็นอุปกรณ์สอนธรรมให้แก่ผู้พบเห็น[23] และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิ

---

[20] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

[21] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[22] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

[23] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

ท่านที่ 15 ว่า ไม่มีประติมากรรมมใด ๆ ที่เป็นศูนย์กลางของจิตใจแก่ชุมชนในบริเวณนี้เลย[24] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า ก่อนการพัฒนา ยังไม่มีประติมากรรมใด ๆ เลย[25] ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า ไม่มีประติมากรรมพระพุทธรูปหรือรูปเคารพ เป็นเพียงพื้นที่ป่ารกทึบ ไม่เกี่ยวข้องกับกิจของศาสนา หรือธรรมมะแต่อย่างใด[26] ในขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้แง่คิดไว้ว่า ถ้าพูดถึงนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาพุทธสถานเป็นงานศิลปกรรม เพื่อแสดงถึงความเชื่อทางศาสนา เป็นหลักใหญ่ในพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องศึกษาให้ละเอียดในทุกแง่มุม เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจ be inspired และนำมาซึ่งความเลื่อมใส และป้องกันความเสียหายเกี่ยวกับการพัฒนาได้[27] ซึ่งที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันได้มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยอาศัยศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับ การให้สัมษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า หลังจากการพัฒนา ได้มีสัญลักษณ์ รูปเคารพ ที่ได้มีการก่อสร้างขึ้น ทำให้ประชาชนมีที่สักการะบูชาและมีความเชื่อ ในเรื่องของบาปบุญคุณโทษมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางให้คนเข้ามาศึกษาเข้าถึงหลักคำสอน รู้จริงจากการปฏิบัติมากขึ้น ประชาชนมีศีลธรรมมากขึ้น มีความละอายต่อบาปละเว้นการกระทำความชั่ว ปฏิบัติธรรม รักษาศีลตลอดมา[28] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่า เมื่อมีการพัฒนาได้มีการสร้างพระประธานประจำศาลาต่าง ๆ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านในทุก ๆ วันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ และวันสำคัญต่าง ๆ ประเพณีต่าง ๆ ทำให้สะดวกในการเดินทาง และเป็นศูนย์รวมจิตใจ[29] อีกประการคือ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ชุมชนมีการร่วมสมทบทุน ทอดผ้าป่าสามัคคี เพื่อสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่[30] โดยมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่า มีการสร้างพระนาคปรกองค์ใหญ่ ซึ่งเป็นพระที่มีความงดงามมาก ด้านหน้าองค์พระ ได้จัดทำเป็นลานธรรม เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ได้มีผู้คนเข้ามาชมความงดงามขององค์พระเป็นประจำมีการกราบไหว้องค์พระ เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ[31] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับ การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน มีการพัฒนาทางด้านประติมากรรม มีการสร้างพระประธานประจำศาลาหอฉัน

---

[24] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[25] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[26] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[27] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

[28] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[29] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

[30] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[31] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

เป็นพระพุทธชินราช ปางปางมารวิชัย, พระประธานประจำศาลาการเปรียญ เป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา เนื้อหินขาว, พระประธานประจำลานธรรม เป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา เนื้อหินทรายแดง, พระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางนาคปรก และยังจัดให้มีรูปเคารพต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชนบริเวณชุมชนแห่งนี้[32] ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า หลังจากเข้ามาพัฒนา 5 ปี ได้สร้างสิ่งเคารพทางศาสนาขึ้น เช่น พระพุทธรูปหยกขาว พระประธานภายในศาลา พระนาคปรกใหญ่ รูปเคารพต่าง ๆ [33] ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ก็ให้สัมภาษณ์ไปในแนวทางเดียวกัน[34] ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า หลังจากการพัฒนา มีการสร้างองค์พระพุทธรูปและรูปหล่อของบุคคลต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อพุทธศาสนา ให้สาธารณชนทั่วไปได้เคารพบูชา ได้ทราบประวัติความเป็นมา เกิดความกตัญญู วางตนให้เป็นคนดี ได้ทำหน้าที่ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป[35] โดยมีรายละเอียดทางด้านศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

1. พระประธานประจำศาลาหอฉัน เป็นพระพุทธชินราช เนื้อทองเหลือง ปางปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 1 เมตร สูง 1 เมตร 50 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2560

2. พระประธานประจำศาลาการเปรียญ เป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา เนื้อหินขาว ขนาดหน้าตักกว้าง 1 เมตร 50 เซนติเมตร สูง 1 เมตร 80 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2562

3. พระประธานประจำลานธรรม เป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา เนื้อหินทรายแดง ขนาดหน้าตักกว้าง 1 เมตร 40 เซนติเมตร สูง 1 เมตร 80 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2563

4. พระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางนาคปรก ขนาดหน้าตักกว้าง 9 เมตร สูง 15 เมตร 99 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2561-2563

ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านประติมากรรมนั้นผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้แง่คิดเอาไว้ว่า การพัฒนาทางด้านประติมากรรมนั้น จะต้องเป็นสมบัติอันทรงคุณค่า และมีคุณปการต่อสังคม เป็นสื่อเพื่อจะเชื่อมต่อให้ คนทั่วไปเข้าถึงหลักแห่งพุทธธรรม คำสอน จนได้รับความสงบเย็น สมกับคำว่า การพัฒนาประติมากรรมพุทธสถาน[36]

---

[32] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[33] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[34] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[35] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[36] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

4.1.4 สาธารณูปโภค หรือภูมิทัศน์สถาน

ภูมิทัศน์ เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง การออกแบบภูมิทัศน์ การจัดสร้าง และงานดูแลบำรุงรักษา โดยผู้ออกแบบงานภูมิทัศน์ จะต้องกำหนดอัตราส่วนระหว่างความสวยงาม ประโยชน์ใช้สอย และการดูแลรักษา ที่สัมพันธ์กัน ความสำเร็จของงานภูมิทัศน์นั้น จะอยู่ที่ความคงทน อายุการใช้งานที่ยืนยาว และการเพิ่มคุณค่า งานภูมิทัศน์ หมายถึงงานที่กระทำกับพื้นที่ ภายนอกอาคาร ที่มีการปรับแต่งพื้นที่ ให้มีประโยชน์ใช้สอย อย่างมีประสิทธิภาพ มีความร่มรื่น สวยงาม และมีเอกลักษณ์ รวมทั้งการมีองค์ประกอบพื้นฐาน เช่น ระบบการให้แสงสว่าง ระบบอำนวยความสะดวก เช่น ศาลา เก้าอี้ ตลอดจนสิ่งบันเทิงใจเช่น น้ำพุ น้ำตก หรือประติมากรรม นอกจากนี้ครอบคลุมถึงคำว่าภูมิสถาปัตยกรรมด้วย คือมีความเกี่ยวข้อง กับการออกแบบพื้นที่ภายนอก ตลอดจนโครงสร้าง หรือจุดสนใจของพื้นที่ ให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เพื่อตอบสนอง พฤติกรรมการใช้สอยของมนุษย์ และเกิดความงามทางสุนทรียะ โดยในงานวิจัยนี้ หมายถึง ภูมิทัศน์สถานที่สร้างขึ้น ณ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นที่พักสงฆ์ที่มีการดำเนินการสร้างขึ้นมาใหม่ จากที่ดินว่างเปล่ายังไม่มีสาธารณูปโภคหรือภูมิทัศน์สถานใด ๆ เลย ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่า เดิมสถานที่แห่งนี้ เป็นที่สาธารณะของหมู่บ้านหมู่ที่ 4 สภาพพื้นที่เป็นป่าไผ่ มีชาวบ้านหมู่ที่ 4 ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน จากนั้นผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านหมู่ที่ 4 มีความเห็นพ้องต้องกันว่า อยากมีสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม ไว้เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน[37] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า สภาพพื้นที่บริเวณที่สร้างที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ มีสภาพเป็นป่ารกทึบ เป็นป่าไผ่จำนวนมาก และไม้ยืนต้นทั้งขนาดใหญ่ และขนาดเล็กปะปนกัน ที่ยังรักษาสภาพป่าอยู่ได้ ก็เพราะทางหมู่บ้านได้ป้องกันเอาไว้เป็นที่สาธารณะ มีถนนตัดระหว่างที่ชาวบ้าน และป่าขนาดเล็ก เป็นทางเดิน และถนนลูกรัง ไม่สะดวกต่อการสัญจร จึงเป็นเหตุให้วัยรุ่นใช้เป็นแหล่งมั่วสุมด้วย[38] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ว่า ชาวบ้านได้มีการมั่วสุมอบายมุขกันบ้านในพื้นที่บริเวณสร้างที่พักสงฆ์ โดยไม่ได้คำนึงถึงศาสนสถาน ซึ่งควรยกให้เป็นสถานที่ปลอดอบายมุข อีกประการคือไม่มีการรักษาความสะอาดภายในบริเวณสถานที่สร้างที่พักสงฆ์ อย่างเข้มงวด และมีการกำจัดขยะแบบผิดวิธี ส่งผลให้อากาศไม่ร่มรื่น ส่งผลให้เสียระบบนิเวศน์[39] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ว่า สถานที่แห่งนี้เมื่อก่อนยังเป็นป่าไม้ ติดกับคลองสองสาย ที่ไหลมาบรรจบกัน มีสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้สงวนไว้ ให้เป็นที่สาธารณะประโยชน์

---

[37] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

[38] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[39] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3, 2 เมษายน 2566.

ส่วนรวม สภาพโดยทั่วไปเป็นป่าไผ่ และต้นไม้ยืนต้น สัตว์ป่าที่พบเห็นมากสุดคือ ลิงหางยาว และปลาหลายชนิดในลำคลองแห่งนี้[40] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า เป็นที่พักสงฆ์ ที่มีสภาพแวดล้อมรกร้าง ไม่สะอาด ไม่ร่มรื่น ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก อาคารสถานที่ ในการทำกิจกรรมศาสนกิจ อุปกรณ์มีไม่เพียงพอ เช่นโต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น[41] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 ว่า เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ เพื่อสร้างประโยชน์ ให้กับส่วนรวม ต่อมาชาวบ้านมีความคิดที่จะสร้างวัด ก็ได้ทำหนังสือขอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงดำเนินการสร้างที่พักสงฆ์ดังกล่าว แต่ได้ดำรงต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมไว้คงเดิม[42] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 ว่า ก่อนที่จะสร้างที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน เป็นพื้นที่ป่าชุมชน ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีศาลาศูนย์การเรียนรู้ คนอยู่ร่วมกับป่าและแหล่งอาหาร คน และสัตว์[43] ตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า มีสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์ สถาพโดยทั่วไปเป็นป่าไผ่ (เวฬุวัน) และต้นไม้ยืนต้นนานาชนิด มีลำคลองสองสายไหลมาบรรจบกัน มีสัตว์นานาชนิดอาศัยอยู่ โดยเฉพาะลิง นก ไก่ป่า กระรอก และยังปลานานาชนิดในลำคลองแห่งนี้[44] ในส่วนของการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า สภาพภูมิทัศน์เป็นป่าของหมู่บ้าน เป็นป่าไผ่ซึ่งชาวบ้านได้อนุรักษ์เป็นป่าชุมชน ระบบไฟฟ้า น้ำประปาก็ยังไม่มี เดิมเป็นป่ารก มีเนื้อที่ประมาณ 40 กว่าไร่[45] ซึ่ง ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ก็ให้สัมภาษณ์ไปในแนวทางเดียวกัน[46] ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า สภาพทางกายภาพที่ปรากฏก่อนพัฒนา เป็นสถานที่เป็นป่ารก ป่าไผ่ มีไม้ยืนต้น เป็นที่สงบ แต่ยังไม่เหมาะ ที่จะทำเป็นที่ทำกิจกรรมทางหมู่บ้าน หรือทางศาสนา[47] ในขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้แง่คิดไว้ว่า ถ้าพูดถึงนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาสาธารณูปโภค หรือภูมิทัศน์สถาน เอาไว้ว่า ระบบนิเวศ หมายถึง ความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบที่อยู่ในสิ่งแวดร้อมรอบ ๆ ตัวเรา ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ พืช หรือแม้แต่มนุษย์อย่างเรา ๆ มี 2 ลักษณะคือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต และ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตด้วยกันเอง โดยมีการถ่ายทอด

---

[40] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4, 2 เมษายน 2566.

[41] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[42] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8, 4 เมษายน 2566.

[43] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9, 3 เมษายน 2566.

[44] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[45] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[46] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[47] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

พลังงาน และสารอาหารในบริเวณนั้น ๆ สู่สิ่งแวดล้อม[48] ซึ่งที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ได้มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยอาศัยศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า พื้นที่ถูกแบ่งเป็นสัดส่วนพัฒนา และปรับภูมิทัศน์ จนสวยงาม พร้อมทั้งได้สร้าง สิ่งที่จำเป็นในการปฏิบัติภารกิจทางศาสนา เช่น มีศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ กุฏิ พระนาคปรกขนาดใหญ่ คู่กับลานธรรม ห้องน้ำจำนวน 20 ห้อง สะพานแขวน เป็นต้น[49] ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า การพัฒนาเน้นการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในที่พักสงฆ์ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม อาคารและสิ่งปลูกสร้าง ได้รับการดูแลรักษา ชาวบ้านได้รับการอบรม โดยหน่วยงาน ไม่มีการนำอบายมุขเข้ามาในศาสนสถาน และได้รับการกำจัดขยะอย่างเป็นระบบ[50] และผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า สถานที่แห่งนี้มีการพัฒนา โดยผู้นำชุมชน และชาวบ้านปรับพื้นที่ลุ่มต่ำ ถมดินปรับพื้นที่ ให้สามารถสร้างที่พักสงฆ์ และทำให้เป็นสัดส่วน เพื่อให้สะดวกสะอาด และร่มรื่น[51] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ว่า สภาพแวดล้อมภายในที่พักสงฆ์ มีอากาศถ่ายเท สะอาด ร่มรื่น ปลอดอบายมุข เอื้อต่อการทำกิจกรรมทางศาสนา เช่นกิจกรรมวันเข้าพรรษา วันอาสาฬหบูชา มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ มีสุขาที่สะอาดพร้อมใช้[52] เป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ว่า ถมดินบริเวณที่ตั้งศาลา ปรับปรุงบริเวณ ปลูกต้นไม้ยืนต้นเสริม เพื่อความร่มรื่นสวยงาม[53] และ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่า ได้ปรับภูมิทัศน์ ของป่าไผ่ ให้เป็นระเบียบ ทำความสะอาดบริเวณพื้นที่ จัดวางผังโครงสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่น ศาลา กุฏิ พระนาคปรก ห้องน้ำ ห้องสุขา จัดให้มีการปลูกต้นไม้ประดับไม้ยืนต้น ถนนทางเดิน ไฟฟ้า ประปา[54] ตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า มีการปรับภูมิทัศน์ใหม่ การจัดการในส่วนของป่าไม้ให้เป็นระเบียบ มีการทำความสะอาดบริเวณพื้นที่ มีการจัดวางผังโครงสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่น ศาลา กุฏิ ห้องน้ำ มีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับตลอดจนทางเดิน ไฟฟ้า ประปา มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในที่พักสงฆ์ ให้มีอากาศถ่ายเทสะดวก มีความร่มรื่น[55] ทางด้านผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า หลังพัฒนามา 5 ปี ป่าไผ่บางส่วน

---

[48] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

[49] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[50] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3, 2 เมษายน 2566.

[51] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4, 2 เมษายน 2566.

[52] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[53] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6, 3 เมษายน 2566.

[54] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[55] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

ได้เอาออกไป เพื่อก่อสร้างอาคารต่าง ๆ มีถนน ภูมิทัศน์ ดูโล่งขึ้น สะอาดขึ้น ไม่รกรุงรังเหมือนก่อน[56] ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ก็ให้สัมภาษณ์ไปในแนวทางเดียวกัน[57] ทางด้านผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า หลังจากการพัฒนามีการปรับภูมิทัศน์ ถมดิน สร้างอาคารเพิ่มเติม ศาลาการเปรียญ ที่อยู่ และห้องน้ำ มีความสะอาด สงบ จัดสรรเรียบร้อย เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมทางศาสนา หรือทำกิจกรรมทั่วไป จัดเป็นสถานที่ปลอดอบายมุข[58] โดยมีรายละเอียดทางด้านภูมิทัศน์สถานดังต่อไปนี้

1. สะพานแขวน มีความกว้าง 2 เมตร 10 เซนติเมตร ยาว 21 เมตร 90 เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2563 การก่อสร้างนั้นอาศัยความร่วมแรง ร่วมใจของชุมชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งในด้านแรงงานในการดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ประชาชนรอบ ๆ ชุมชนก็จัดหาไม้มาดำเนินการสร้างเอง

2. ก่อสร้างถนนลาดยาง ผิวจราจรแอสฟัลท์ติกคอนกรีต บริเวณทางเข้าที่พักสงฆ์ มีความกว้าง 5 เมตร 50 เซนติเมตร ระยะทาง 50 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2563

3. มีส่วนร่วมผลักดันโครงการ ก่อสร้างถนนลาดยาง ผิวจราจรแอสฟัลท์ติกคอนกรีตทางภายในที่ราชพัสดุ(ซอยสวนป่า) มีความกว้าง 6 เมตร ระยะทาง 420 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2563

ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาสาธารณูปโภค หรือภูมิทัศน์สถานนั้นผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้แง่คิดเอาไว้ว่า การพัฒนาไม่ว่าในเรื่องใดก็ตาม ถ้าขาดความถูกต้องตามธรรมชาติ (ธรรมะ) ก็ย่อมนำมาซึ่งความทุกข์ ความเดือดร้อนของสังคม เพราะอาจจะเป็นการทำลายความสมดุลของระบบนิเวศ คือทำให้เสื่อมสมดุล จงระมัดระวังในพัฒนา พระพุทธองค์ ทรงวางหลักธรรมวินัยให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ โดยยึดหลักสมดุล (Balance of nature) ให้รักษาสมดุลเป็นสำคัญ[59]

ประวัติความเป็นมา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา ที่เริ่มสร้างขึ้นมาใหม่ เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2560 จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่อุดมไปด้วยต้นไม้นานาชนิด โดยเฉพาะต้นไผ่จำนวนมาก ซึ่งเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ผู้นำชุมชนจึงมีความเห็นร่วมกันว่า จะใช้พื้นที่ส่วนนี้ พัฒนาเป็นศาสนถานทางพระพุทธศาสนา จึงรวมตัวกันไปนิมนต์พระภิกษุมาบุกเบิก จำพรรษา และพัฒนาต่อไปเป็นลำดับ ซึ่งพระภิกษุที่เป็นประธานสงฆ์คือ พระครูกิตติวัฒนานุกูล ฉายา อภิปุญโญ (มีนามเดิมว่า พิสูจน์ศักดิ์ เซ่งนุ้ย)

---

[56] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[57] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[58] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[59] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

เกิดวันอาทิตย์ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 12 ปี มะโรง ตรงกับวันที่ 31 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 ภูมิลำเนาเดิม ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นบุตรในสายเลือดของ นายไสว เซ่งนุ้ย และนางเพ็ญประภา เทพเจริญ เป็นบุตรลำดับที่ 3 ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 6 คน อุปสมบทเมื่อวันจันทร์ แรม 3 ค่ำ เดือน 8 ปี ฉลู ตรงกับวันที่ 21 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ณ พัทธสีมา วัดหนองไทร ตำบลหนองไทร อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ในขณะนั้นท่านมีอายุ 21 ปี) โดยมีพระอุปัชฌาย์ชื่อ พระครูอนุภาสวุฒิคุณ วัดน้ำรอบ ตำบลน้ำรอบ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพระกรรมวาจาจารย์ชื่อ พระสุดใจ ภทฺทปญฺโญ วัดดอนมะลิ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีพระอนุสาวนาจารย์ชื่อ พระปรีชา อานนฺโท วัดหนองไทร ตำบลหนองไทร อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อพระครูกิตติวัฒนานุกูล ได้เข้ามาเป็นประธานสงฆ์และจำพรรษา ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ท่านก็ได้มีแนวทางในการพัฒนา กำหนดทิศทางในการบริหารจัดการพุทธศาสนสถาน การปรับภูมิทัศน์สถาน การสร้างสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และมีแนวทางในการยึดเหนี่ยว การสร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นว่า พุทธศาสนสถานที่ร่วมกันสร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้สึกรัก หวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุง ดูแลและรักษา จัดสภาพพุทธศาสนสถาน ให้มีความพร้อมสมบูรณ์ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) เพื่อทำให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ว่า จะปลูกพืชก็ต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหาร จะพัฒนาต้องพัฒนาที่คน จะพัฒนาคน ก็ให้พัฒนาตนเองก่อน เมื่อเรามีความรู้ มีประสบการณ์ จงเอาความรู้ประสบการ์มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนานั้น และจงใช้คนที่อยู่รอบตัวเรา ให้ตรงกับความสามารถของเขาที่มีอยู่ งานจะได้ไม่เสียหาย และมีผลสำเร็จสมปรารถนา[60]

4.1.5 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4.1.5.1 การวิเคราะห์จุดเด่น

ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดโครงสร้างของที่พักสงฆ์ประกอบด้วย พระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา โดยประธานที่พักสงฆ์ได้ดำเนินนโยบายพัฒนาศาสนสถาน ให้เป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติธรรม เพราะเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาปริยัติ และการปฏิบัติธรรม โดยมีความตั้งใจว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไปอีก มีการจัดระเบียบกฎเกณฑ์ เมื่อบวชแล้วต้องพร้อมที่จะอยู่ปฏิบัติธรรม

---

[60] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

ศึกษาพระปริยัติธรรม อีกทั้งยังได้สนับสนุนพระภิกษุสามเณร ให้มีความหมั่นเพียรในการปฏิบัติธรรม อีกทั้งเป็นแหล่งให้การอบรม การปฏิบัติธรรมแก่ผู้มีจิตศรัทธา ทั้งชาวบ้าน ข้าราชการ นักเรียน เช่น โรงเรียนบ้านสหกรณ์ เป็นต้น โดยที่ประธานที่พักสงฆ์ มีภาวะผู้นำ มีประสบการณ์สูง ประกอบด้วยความรู้ด้านปริยัติ และปฏิบัติ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ในส่วนของพระภิกษุ สามเณร ทั้งหมดภายในที่พักสงฆ์ ก็ได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีการสนับสนุน พระภิกษุ สามเณร และพระสังฆาธิการ เรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) และศึกษาต่อในระดับปริญญา อีกทั้ง ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความเหมาะสม ในการเป็นศาสนสถานที่ปฏิบัติธรรม โดยญาติโยมมีความสนใจมาปฏิบัติธรรม ทั้งในช่วงที่ทางที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดปฏิบัติธรรม หรือการมาปฏิบัติธรรมในช่วงวันสำคัญต่าง ๆ ที่ทาง ที่พักสงฆ์จัดขึ้น และการมาปฏิบัติธรรม ถือศีลอุโบสถในช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่า ชาวชุมชนได้ใช้สอยสถานอาคารต่าง ๆ ทำพิธีกรรม ทางศาสนา จัดงานศพ ทำกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ชาวบ้านได้ร่วมมือกัน ร่วมใจกัน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะ[61] ตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 ว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน และทำพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน เพื่อจะได้รวมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการทำบุญ ในการพัฒนาหมู่บ้าน ในด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา สร้างความสามัคคีกันในทุก ๆ ด้าน ของชาวบ้าน[62] ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า มีผู้นำชุมชน และประชาชน ร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมทุกครั้ง และมีศรัทธาในเรื่องการสร้างบุญกุศลเป็นอย่างดี[63] โดยที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ได้ให้เหตุผลไว้ว่า ชาวบ้านต้องการวัด ต้องการที่พึ่งทางจิตใจ ทำให้เวลาสร้างวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี[64] โดยที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน เป็นสถานที่มีความเหมาะสม เป็นป่าไผ่ มีไม้ยืนต้นจำนวนมาก มีความสงบ ร่มรื่น เหมาะสำหรับการดำเนินกิจกรรมของสงฆ์ มีพื้นที่กว้างขวางมากพอให้ชาวบ้าน หรือบุคคลภายนอก ได้มาทำกิจกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมทางสังคม โดยที่ผู้นำทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายชาวบ้าน มีวิสัยทัศน์ เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ตั้งใจทำนุบำรุงศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป[65] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ชุมชน

---

[61] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[62] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10, 4 เมษายน 2566.

[63] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[64] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[65] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

บริเวณที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นภาคประชาชนที่มีการการจัดการชุมชน เป็นไปตามแนวทางของประชาธิปไตย มีจุดที่โดดเด่นอยู่ที่การรวมตัวของประชาชน ที่มีความคิด มีอุดมการณ์เหมือนกัน เพื่อบริหารจัดการชุมชน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยที่ศาสนสถาน เป็นแหล่งในการรวมตัวกันของคนในชุมชน เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา ที่มีส่วนช่วยในการรวมกลุ่ม ของชุมชนได้เป็นอย่างดี นับเป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นไปตามธรรมชาติ หรือเป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และเป็นไปตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ ความสามัคคี การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน[66]

จากที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยสรุปว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งสู่วิธีการปฏิบัติธรรม ที่มีความสงบ และปราศจากการรบกวน โดยสภาพบริเวณรอบ ๆ ถือว่าเป็นสถานที่ ที่มีความเจริญ สามารถไปมาสะดวก ซึ่งบรรยากาศในที่พักสงฆ์ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดโปร่ง โล่ง สบาย โคจรคาม[67] รอบ ๆ บริเวณพักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ชุมชนบ้านสหกรณ์ เป็นที่บิณฑบาต โดยที่พุทธศาสนิกชน มีความสามัคคี ปรองดองกันเป็นอย่างดี ต่างมีความเลื่อมใส ศรัทธาในพักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตลอดถึงมีความศรัทธาพระภิกษุสงฆ์ สามเณร โดยมีการทำบุญตักบาตร สามารถเลี้ยงพระภิกษุ สามเณรได้ตลอดทั้งปี และยังมีการนำภัตตาหาร มาทำบุญเลี้ยงพระ ในโอกาสต่าง ๆ ณ หอฉัน โรงครัว ของพักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งถือเป็นศูนย์กลาง ในการบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญกุศล ทำให้พระภิกษุ สามเณร มีปัจจัยสี่ ไม่ฝืดเคือง ประเด็นต่อมาคือ มีพระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ เป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธา ของสาธารณชน จากทิศต่าง ๆ ทั่วสารทิศ ที่เดินทางมากราบไหว้ สักการะบูชาอยู่เสมอ

4.1.5.2 การวิเคราะห์จุดด้อย

การจัดสภาพแวดล้อมภายในที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังมีสภาพที่ไม่เอื้อต่อความเป็นสัปปายะมากนัก เช่น ยังไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นสถานที่ศึกษา และเป็นจุดพักผ่อน สำหรับผู้มาแสวงบุญ อีกประการคือ บุคคลการควรได้รับการเพิ่มศักยภาพให้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า การพัฒนาภูมิทัศน์สถาน ของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันนั้น ได้ดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป[68] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า เป็นสถานที่ใหม่ ต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง

---

[66] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[67] ม.มู. 12/279/303.

[68] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

หลายอย่าง ต้องใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ และ ระยะเวลาในการพัฒนาอีกมาก[69] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า การพัฒนาและการก่อสร้างอาจจะล่าช้าบ้าง ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นที่พักสงฆ์ที่สร้างขึ้นใหม่ และยังคงขาดปัจจัยที่ต้องใช้อีกเยอะ ประกอบกับก่อนหน้านี้มีการระบาดของโรคโควิด ทำให้ที่พักสงฆ์ ต้องมีมาตรการป้องกัน จึงทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยากลำบาก[70] โดย ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ได้ให้เหตุผลไว้ว่า เนื่องจากเราเริ่มจากศูนย์ เนื่องจากเราไม่ได้มีประสบการณ์ ไม่ค่อยมีความเข้าใจ[71] และ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ได้ให้เหตุผลเสริมไว้ว่า ปัญหาด้านการเงิน งบประมาณดำเนินการ ความเข้าใจของงาน ความร่วมมือยังน้อย[72] ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า บุคคลากรผู้นำทางหน้าที่เผยแผ่ มีจำนวนไม่เพียงพอต่อศาสนิกชน วิถีชีวิตของสังคมปัจจุบันทำให้ครอบครัว และชุมชนอ่อนแอ ละเลยต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามอย่างต่อเนื่อง[73] ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ทำให้เห็นจุดด้อยอีกประการว่า การประกอบอาชีพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร เป็นเหตุให้เวลาไม่เอื้อต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา[74]

4.1.5.3 การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity)

มีชุมชนโดยรอบที่เรียบง่าย มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ที่รอการแนะนำส่งเสริม ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันบ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสถานที่ ที่ประชาชนมีความตั้งใจ ที่จะทำให้เป็นวัด เป็นที่บำเพ็ญบุญ[75] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า ทำให้ชาวบ้าน และบุคคลภายนอก ได้เข้ามาใกล้ชิดกับพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เป็นพื้นที่ ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ ได้ร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา สืบต่อประเพณี ค่านิยม และวัฒนาธรรมท้องถิ่นให้แข็งแรงยิ่งขึ้น[76] ตรงกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญต่อที่พักสงฆ์ และพระภิกษุสงฆ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทย เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา[77] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ว่า ทำให้เด็ก

---

[69] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[70] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[71] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6, 3 เมษายน 2566.

[72] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[73] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3, 2 เมษายน 2566.

[74] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[75] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[76] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[77] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3, 2 เมษายน 2566.

และเยาวชนในพื้นที่ ได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา สามเณรบางรูปได้โอกาสศึกษาต่อ[78] ซึ่งตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่า ที่พักสงฆ์ทำความเจริญรุ่งเรืองให้กับศาสนาและมีความสำคัญกับคณะหมู่สงฆ์ ทำให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักที่พักสงฆ์ รู้จักหมู่บ้านมากขึ้น จะได้มีความสะดวกสบายในการทำบุญ ฟังธรรมมากขึ้น[79] ในส่วนของสาธารณูปโภค มีน้ำประปา ไฟฟ้าพร้อมพรั่ง มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และจิตอาสาคอยดูแล เช่น การกำจัดขยะ สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า มีการคมนาคมที่สะดวกสบาย[80] ประการต่อมามีการจัดการปฏิบัติธรรมแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า ทำให้พระสงฆ์ มีสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์ และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมพร้อมกับชาวบ้านทั้งในพื้นที่ และทั่วไป ได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา เปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตในทางสายธรรมเพิ่มขึ้น และยังทำให้คนได้รู้จักชุมชน หมู่บ้านเพิ่มขึ้น[81]

4.1.5.4 การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค

ชาวบ้านในชุมชนรอบ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์-ธานี กลัวการเปลี่ยนแปลงจะทำลายสภาพแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และมีข้อจำในการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ สถานที่ตั้งเป็นที่ราชพัสดุ หมายถึง อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด ซึ่งตรงกับการให้สัม ภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ว่า เพราะเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ต้องขอจัดตั้งตามขั้นตอน ในการใช้พื้นที่ อีกประการคือ สถานที่ตั้งเป็นทางน้ำ[82] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 ว่า เวลาฝนตกหนัก น้ำจะท่วมบ่อยครั้ง[83] และผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 ว่า ปัญหา และอุปสรรคเกิดจาก ดิน ฟ้า อากาศ ฝน น้ำ[84] ปัญหา และอุปสรรคประการต่อมาคือ กำลังทรัพย์ในการพัฒนา ปัญหาการเมืองในระดับทั้งถิ่น โรคภัยระบาด โดยการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า ช่วงเวลาที่ผ่านมามีอุปสรรคในการสร้างวัด คือโรคโควิด 19 ซึ่งกินเวลาถึง 3 ปี ทำให้ผู้คนไม่มารวมกลุ่ม ในการจัดกิจกรรมบุญ หรือการร่วมกันมาช่วยพัฒนาสถานที่[85] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า อุปสรรคในการพัฒนาคือ กำลังทรัพย์ในการพัฒนา

---

[78] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4, 2 เมษายน 2566.

[79] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[80] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[81] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[82] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[83] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8, 4 เมษายน 2566.

[84] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10, 4 เมษายน 2566.

[85] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

ปัญหาการเมืองในระดับทั้งถิ่น โรคภัยระบาด เป็นเหตุให้การพัฒนามีความล่าช้า หรือเกิดอุปสรรคได้[86] เป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ศักยภาพของชุมชนต่าง ๆ ที่จะเข้าถึงแหล่งงบเงินทุนยังมีน้อย, การสร้างระบบอุปถัมภ์ เพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้องของตนเอง การใช้อำนาจโดยมิชอบ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนเอง, มีการแบ่งพรรค แบ่งพวกโดยไม่เกิดความร่วมมือระหว่างกัน ตลอดจนการเกิดภัยพิบัติทางน้ำอย่างต่อเนื่อง[87] ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ทำให้เห็นปัญหา อุปสรรคอีกประการว่า ที่พักสงฆ์ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท ไม่มีรายได้ในการทำนุบำรุงศาสนา ในการจัดภูมิทัศน์สถาน สถาปัตยกรรม และประติมากรรม[88] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า ยังขาดปัจจัยที่จะก่อสร้างสิ่งสำคัญ ๆ ในการใช้ปฏิบัติกิจของสงฆ์ และใช้ในการจัดกิจกรรมสำคัญ ๆ ของชาวบ้าน รวมทั้งการปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้ใช้ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น[89] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ว่าช่วงมีโรคระบาด โควิด 19 ทำให้การพัฒนาชะงักอยู่ช่วงหนึ่ง และเรื่องเงินยังไม่คล่องเท่าที่ควร[90]

ตารางที่ 4.1 วิเคราะห์ SWOT ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จุดเด่น	
ปัจจัยภายใน	1. มีพระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ ประดิษฐานอยู่เป็นศูนย์กลางศรัทธาของสาธารณชน จากทิศต่าง ๆ ทั่วสารทิศ ที่เดินทางมากราบไหว้ สักการะอยู่เสมอ ทั้งใน และต่างประเทศ 2. มีกิจกรรมแสดงธรรม ตักบาตร สวดมนต์ ประจำทุกวันพระ 3. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดโปร่ง โล่ง สบาย 4. มีศาสนสถานต่าง ๆ เช่น ศาลาการเปรียญ โรงฉัน กุฏิสงฆ์ สมบูรณ์
ปัจจัยภายนอก	1. มีประเพณีตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา 2. ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ ส่วนราชการ และภาคเอกชนในการจัดกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ
จุดด้อย	
ปัจจัยภายใน	1. ไม่เคยมีการประเมินผล กิจกรรมการตักบาตร สวดมนต์ และฟังธรรม

[86] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[87] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[88] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[89] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[90] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6, 3 เมษายน 2566.

	2. มีป้ายประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสถานที่ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ น้อยเกินไป 3. มีจุดพักผ่อนสำหรับพุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยวผู้มาแสวงบุญ ไม่เพียงพอ
ปัจจัยภายนอก	1. มีการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทางที่พักสงฆ์จัดขึ้น น้อยเกินไป 2. มีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมของทางที่พักสงฆ์
โอกาส	1. มีบุคลากรพร้อมต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2. มีสถานที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน 3. มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน
ปัญหา-อุปสรรค	1. ชาวบ้านในชุมชนรอบ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน กลัวการเปลี่ยนแปลงจะทำลายสภาพแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ 2. สถานที่ตั้งเป็นที่ราชพัสดุ หมายถึง อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด 3. กำลังทรัพย์ในการพัฒนา ปัญหาการเมืองในระดับทั้งถิ่น โรคภัยระบาด ภัยธรรมชาติ

4.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคของสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในการดำเนินงานโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

4.2.1 การวิเคราะห์จุดแข็งในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนบริเวณรอบ ๆ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง คือ เป็นภาคประชาชนที่มีการการจัดการชุมชน เป็นไปตามแนวทางของประชาธิปไตย มีจุดเด่น อยู่ที่การรวมตัวของประชาชน ที่มีความคิด มีอุดมการณ์เหมือนกัน เพื่อบริหารจัดการชุมชน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเองเอง โดยการอยู่ในชุมชนเดียวกัน การมีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเดียวกัน และการมีบริบทของสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน ทำให้การเผชิญปัญหาที่ไม่แตกต่างกัน จึงมีความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ประชาชนจึงมีความเชื่อมั่น มีความมั่นใจ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ว่า ได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นกรรมการที่พักสงฆ์ ได้รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน และผู้มาปฏิบัติธรรม โดยมีความมั่นใจเกี่ยวกับ

การบริหารที่ดี การจัดการที่ดี เน้นความสามัคคีของชุมชน[91] ซึ่งมีลักษณะเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ที่เข้ามามีส่วนร่วมโดยการเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาในการประชุม และเป็นคณะกรรมการในการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของที่พักสงฆ์ ในการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนเป็นคณะกรรมการในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ การพัฒนาที่พักสงฆ์ด้วย[92] ซึ่งในการสร้างความเข้าใจ ในกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปได้ง่าย และการดำเนินงานที่มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ตรงกับการการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่า ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมประชุม ร่วมกับคณะกรรมการ ของที่พักสงฆ์ และกรรการหมู่บ้าน โดยสม่ำเสมอ หลังจากได้เข้าร่วมประชุมแล้ว ก็ได้แก้ไข และวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกับคณะกรรมการ และร่วมกำหนดเป้าหมาย โดยต้องการให้ที่พักสงฆ์ได้พัฒนา และยกสถานะจากที่พักสงฆ์เป็นวัด เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป[93] ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ตามความเหมาะสม และความเป็นไปได้ เพื่อให้ได้แนวทางที่ดีที่สุด โดยยึดหลักการของประชาธิปไตย ให้โอกาส และให้ความเคารพ ความคิดเห็นของทุกคน ตลอดจนมีส่วนร่วม ในการคิดวิเคราะห์ ถึงความเหมาะสม ในการจัดพื้นที่ ในการกำหนดว่าพื้นที่ตรงไหน ควรใช้ประโยชน์อะไร หากส่วนไหนมีปัญหาก็พยายามหาวิธีแก้ และทางออกให้มีผลกระทบน้อยที่สุด และให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด และยังได้มีส่วนร่วมในการ ปรึกษาหารือ วางแผน กำหนดเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ เกี่ยวกับสิ่งจำเป็นก่อนหลัง ปัจจุบัน และในอนาคต พร้อมทั้งแนวทางการทำงาน ที่เป็นลำดับสู่เป้าหมายที่กำหนดเอาไว้[94] โดยการดำเนินงาน ทำได้โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในชุมชน จากผู้นำชุมชน ตลอดถึงปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธา จากประชาชนในพื้นที่อยู่แล้ว โดยวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ประชาชนดำเนินชีวิต จะอยู่กันอย่างเครือญาติ จึงสามารถสร้างความร่วมมือได้เป็นอย่างดีในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาในชุมชน ประชาชนก็จะเข้ามามีบทบาทในการร่วมพูดคุย ตลอดจนแสดงความคิดเห็น เพื่อร่วมกันหาแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ว่า ก่อนที่จะทำ หรือสร้างอะไร มีการประชุม ปรึกษาหารือ หาข้อยุติ และลงมติกันทุกครั้ง เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เมื่อมีปัญหา ก็จะประชุม ปรึกษาหารือ และหาข้อแก้ไขปัญหา โดยให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วม

---

[91] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4, 2 เมษายน 2566.

[92] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[93] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

[94] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

ถ้าหากที่พักสงฆ์จะทำอะไร ก็จะมีการปรึกษาหารือกันก่อน ก่อสร้างสิ่งที่สำคัญก่อน หลังตามลำดับ เป็นต้น[95] และด้วยพื้นฐานทางวัฒนธรรม ของคนในชุมชน ได้รับการปลูกฝังทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ที่มีการเป็นอยู่กันอย่างญาติพี่น้อง มีความถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน จึงเกิดมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เต็มใจให้ความช่วยเหลือ และมีจิตอันผูกพัน ในผืนแผ่นดินที่ตนเองอยู่อาศัย จึงเกิดมีความเสียสละ เพื่อส่วนรวมสูง สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่า ที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยได้รวมใจกัน ปรึกษาหารือ วางแผนโครงการต่าง ๆ ทำการปรึกษาหารือ วิเคราะห์แผนงานว่าเหมาะสมหรือไม่ ทำได้หรือไม่ ตลอดจนช่วยการแนะนำ แสดงความคิดเห็นบ้าง เสนอแผนงานบ้าง เพื่อจะทำให้การพัฒนาเกิดความเจริญรุ่งเรือง มีความถูกต้องในทางที่ดีในด้านต่าง ๆ [96] มีลักษณะเดียวกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 ว่า ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการให้คำปรึกษา วางแผนงานในทุก ๆ ด้าน และเป็นที่ปรึกษา เกี่ยวกับการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ว่าดีหรือไม่ ทำได้หรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ ตลอดจนปรึกษาหารือในการทำแผนผังต่าง ๆ เพื่อพัฒนา สร้างความเจริญ สร้างชื่อเสียง เข้าหมู่บ้านในทางที่ดี ในด้านพระพุทธศาสนา[97] โดยศาสนสถานหรือที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน เป็นแหล่งในการรวมตัวกันของคนในชุมชน เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนช่วยในการรวมกลุ่มของชุมชนได้เป็นอย่างดี นับเป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นไปตามธรรมชาติหรือเป็นไปตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และเป็นไปตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ ความสามัคคี การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ในส่วนของศาสนบุคคลในพื้นที่ ก็เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนเป็นอย่างมาก เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้าง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของชุมชน ในส่วนของการปรึกษาหารือ เพื่อหาทางออกของปัญหาร่วมกัน ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ของชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนภายในชุมชน โดยการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปรึกษาหารือร่วมกัน จะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม เกี่ยวกับการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นการส่งเสริมเกี่ยวกับการเคารพในสิทธิของผู้อื่นด้วย เช่นการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ว่า ท่านหัวหน้าที่พักสงฆ์ท่านรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเป็นอย่างดี[98] โดยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการการพัฒนาของประชาชน เป็นรูปแบบ ที่ยึดเอาชุมชนเป็นแกนหลักสำคัญ โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จะมีบทบาทสำคัญ ในการขับเคลื่อนการพัฒนา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ของประชาชนในพื้นที่อย่างตรงประเด็น การดำเนินการของชุมชน เกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนในท้องถิ่น

---

[95] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6, 3 เมษายน 2566.

[96] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[97] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10, 4 เมษายน 2566.

[98] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6, 3 เมษายน 2566.

ที่มีจิตอาสา มีความสมัครใจร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่ ที่ตนอยู่อาศัย ผนวกกับความรัก ความผูกพันกับผืนแผ่นดินที่ตนอยู่อาศัย ทำให้เกิดพลังอันแข็งแกร่งในการ ปกป้อง พิทักษ์ อนุรักษ์ และรักษาชุมชนของตนเองได้เป็นอย่างดี เช่น การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน เป็นสถานที่ที่ประชาชนมีความตั้งใจ ที่จะทำให้เป็นวัด เป็นที่บำเพ็ญบุญ[99] เป็นต้น โดยมีกลไก ในการทำงานโดยใช้ปัญญา มิได้ใช้อำนาจ และมิใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน และพวกพ้อง แต่ใช้ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง จึงไม่เกิดการแก่งแย่ง แย่งชิงบทบาทหน้าที่กัน มีแต่ความร่วมมือกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ชุมชนบริเวณที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นภาคประชาชนที่มีการการจัดการชุมชน เป็นไปตามแนวทางของประชาธิปไตย มีจุดที่โดดเด่นอยู่ที่การรวมตัวของประชาชน ที่มีความคิด มีอุดมการณ์เหมือนกัน เพื่อบริหารจัดการชุมชน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองเอง[100] ในขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้สัมภาษณ์เอาไว้ว่า ถ้าดูบริบทของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพุทธบริษัท รู้หน้าที่ และมีความเสียสละในทุก ๆ ด้าน เพื่อบวรพุทธศาสนาอยู่แล้ว เพียงแต่ควรมีผู้นำ ที่นำไปอย่างถูกต้อง และชัดเจนจะพัฒนาอะไรด้านไหนก็สำเร็จ[101]

4.2.2 การวิเคราะห์จุดอ่อนในการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินงานของชุมชน มีจุดอ่อน อยู่ที่กลุ่มผู้นำชุมชนมีอายุเฉลี่ยที่สูงขึ้น การสร้างทายาท เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ ยังมีจำนวนน้อย อีกทั้งผู้นำบางคนยังมีลักษณะผู้นำเชิงเดี่ยว ที่ขาดวิสัยทัศน์การทำงานเป็นทีม ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องทางความคิดสร้างสรรค์ จากสมาชิกของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน แม้จะมีการประสานงาน อย่างใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ก็ยังขาดกระบวนการในการตัดสินใจร่วม ในบางครั้งก็ขาดการวางแผนที่ดีในการทำงาน ส่งผลต่อการขับเคลื่อนชุมชนไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นหน่วยที่ว่าด้วยการเสียสละทั้งเวลา และกำลัง แรงกาย แต่ด้วยภารกิจ และอาชีพส่วนตัว ทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง เช่นการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า เวลาของการมาร่วมกิจกรรมของชาวบ้านไม่ตรงกัน เพราะทุกครัวเรือนก็มีการงานของตนเอง[102] และผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า การประกอบอาชีพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร เพราะฉะนั้นเวลาจึงไม่เอื้อต่อ

---

[99] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[100] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[101] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14, 6 เมษายน 2566.

[102] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา[103] เป็นต้น ประเด็นต่อมาชุมชนยังขาดแคลนเรื่องงบประมาณ ในการสนับสนุน เช่น การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ว่าปัญหาด้านการเงิน งบประมาณดำเนินการ ความเข้าใจของงาน ความร่วมมือยังน้อย[104] และ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 ว่าปัญหาการใช้จ่ายเงิน งบประมาณการสร้าง[105] เป็นต้น และประชาชนในชุมชน ยังไม่ค่อยเข้าร่วม เนื่องจากติดภารกิจในการประกอบอาชีพส่วนตัวบ้าง บางพื้นที่ยังมีการแบ่งพรรค แบ่งพวก ขาดความสามัคคี

4.2.3 การวิเคราะห์โอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยภายนอก ที่เป็นโอกาส ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินงานของชุมชน เกิดจากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน การพึ่งตนเอง และความพอเพียง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ในการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในทุกระดับชั้น ให้ดำเนินตามแนวพระราชดำริ กระแสสังคมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความตื่นตัว ในการปฏิรูประบบสังคม เช่น การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า ควรสร้างกิจกรรม ในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านให้มาก ๆ เช่น การจัดกิจกรรมทางประเพณี และการขอเงินสนับสนุนจากทางราชการ[106] เป็นต้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า ทำให้สาธารณชน ได้เข้ามาใกล้ชิดกับพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เป็นพื้นที่ ที่เป็นศูนย์รวมของจิตใจ ได้ร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา สืบต่อประเพณี ค่านิยม และวัฒนาธรรมท้องถิ่นให้แข็งแรงยิ่งขึ้น[107]

4.2.4 การวิเคราะห์อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยภายนอก ที่เป็นอุปสรรค ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อการดำเนินงานของชุมชน คือ ศักยภาพของชุมชนป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ ที่จะเข้าถึงแหล่งงบเงินทุนยังมีน้อย เช่นการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่าปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนา คือ การขาดแคลนทุนทรัพย์[108] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่ายังขาดปัจจัยที่จะก่อสร้างสิ่งสำคัญ ๆ ในการใช้ปฏิบัติกิจของสงฆ์ และใช้ในการจัดกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชาวบ้าน[109] เป็นต้น ประเด็นต่อมาคือ การสร้างระบบอุปถัมภ์ เพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้องของตนเอง การใช้อำนาจโดยมิชอบ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนเอง มีการแบ่งพรรค แบ่งพวก

---

[103] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[104] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7, 3 เมษายน 2566.

[105] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10, 4 เมษายน 2566.

[106] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[107] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[108] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

[109] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

โดยไม่เกิดความร่วมมือระหว่างกัน เช่นการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ว่า ศักยภาพของชุมชนต่าง ๆ ที่จะเข้าถึงแหล่งงบเงินทุนยังมีน้อย, การสร้างระบบอุปถัมภ์ เพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้องของตนเอง การใช้อำนาจโดยมิชอบ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนเอง[110] โดยในการถอดบทเรียน การดำเนินงานของชุมชนยังมีน้อยมาก ทำให้การค้นหาความรู้ใหม่ ๆ หรือการเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ จึงเป็นไปได้ยาก ชุมชนไม่มีการส่งเสริม การศึกษาค้นคว้าวิจัย อย่างจริงจัง จึงยังไม่สามารถพัฒนา ให้ก้าวทันสถานการณ์ภายนอก ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดเก็บข้อมูลยังดำเนินการอย่างไม่ค่อยเป็นระบบ ยังไม่เพียงพอ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชน เป็นเพียงการดำเนินการตามรูปแบบเท่านั้น ไม่ได้เข้าถึงปัญหา และความต้องการอย่างแท้จริงของประชาชนภายในชุมชน ช่องทางการสื่อสาร ระหว่างภาครัฐ กับภาคประชาชน ในการขับเคลื่อนงาน เป็นไปโดยจำกัด และควบคุมกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด

ผลจากการวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม 4 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการคิด และตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และดำเนินงาน (ปฏิบัติงาน) 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และประเมินผล มาเป็นแนวทางในการสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการดำเนินงานของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการคิด และตัดสินใจของประชาชน เกิดจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน การพึ่งตนเอง และความพอเพียง มาเป็นแรงจูงใจ มาเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ ในการยึดเหนี่ยวจิตใจ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันให้ครอบครัว รวมไปถึงสังคม ความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด การมีวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อีกทั้งความศรัทธา ความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้เกิดการรวมตัวกัน เข้ามาดำเนินการ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นการมีส่วนร่วมในการประชุม การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหา และการมีส่วนร่วมในกำหนดวิสัยทัศน์ เป็นต้น โดยการมีส่วนร่วมของ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มุ่งเน้นกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชนตามแนวทางของ บวร บ้าน วัด และโรงเรียน ตัวอย่างการมีส่วนร่วมของตันแทนจาก บ้าน จากการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า ในการพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ มีส่วนร่วมในการร่วมปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปได้ เพื่อให้ได้แนวทางที่ดีที่สุด โดยยึดหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

---

[110] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

โดยให้โอกาส และเคารพความคิดเห็นของทุกคน มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ถึงความเหมาะสมในการจัดพื้นที่ ในการกำหนดว่า พื้นที่ตรงไหนควรใช้ประโยชน์อะไร หากส่วนไหนมีปัญหาก็พยายามหาวิธีแก้ไข และหาทางออก ให้มีผลกระทบน้อยที่สุด และให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ตลอดจนมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ วางแผน กำหนดเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ ถึงสิ่งที่มีความจำเป็นก่อนหลัง ปัจจุบัน และในอนาคต พร้อมทั้งแนวทางในการทำงาน ที่เป็นลำดับเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนด[111] ตัวอย่างการมีส่วนร่วมของตัวแทนจาก วัด จากการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า มีส่วนร่วมในการเข้าประชุม เป็นที่ปรึกษา รับฟังปัญหา และให้คำแนะนำ ตามแต่ความเหมาะสม เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ก็รับฟังความคิดเห็นจากสภาพปัญหา ตลอดจน เป็นที่ปรึกษาและรับทราบปัญหา แนวคิดการบริหารจัดการ การพัฒนาของผู้นำ คณะกรรมการ และชาวบ้านในชุมชน[112] ตัวอย่างการมีส่วนร่วมของตัวแทนจาก โรงเรียน จากการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา ในการประชุม เกี่ยวกับที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งเป็นคณะกรรมการ ในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของที่พักสงฆ์ ในการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนเป็นคณะกรรมการในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่พักสงฆ์ [113]

2. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และดำเนินงาน (ปฏิบัติงาน) ของประชาชน โดยการรวมตัวกันของชาวชุมชน สามารถขับเคลื่อนแผนพัฒนาได้บ้างเป็นบางด้านเท่านั้น โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน และมีการนำเสนอแผนการพัฒนาชุมชน ต่อระดับนโยบายท้องถิ่น หน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม คือการจัดเวทีให้ ประชาชนเข้าร่วมรับรู้ และชี้แจงเรื่องเกี่ยวกับปัญหา วิเคราะห์ปัญหา ข้อดี ข้อเสีย พร้อมทั้งหาแนวทางในการแก้ไขร่วมกันอย่างเป็นระบบ ในด้านของวัฒนธรรมชุมชน ก็จัดให้ประชาชนในพื้นที่ได้เชิญปราชญ์ชาวบ้าน และคนในพื้นที่เดิม ที่เคยได้รู้เห็นเรื่องราวในอดีต มาเล่าเรื่องราวของชุมชนในอดีต ให้กลุ่มเยาวชนฟังและจดเป็นบันทึก เพื่อจะได้เป็นบันทึกของชุมชน ในเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยตัวอย่างการมีส่วนร่วมในการลงทุน และดำเนินงาน ของประชาชน ณ พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ เช่น การให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามโครงการที่ได้วางแผนกันไว้ คอยมาช่วยแก้ปัญหา หากเจออุปสรรคที่ทำให้แผนงานล่าช้า ส่วนโครงการแผนพัฒนาต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ก็จะร่วมพูดคุยกันบ่อย ๆ ทุกฝ่าย แล้ววางระบบการทำงานให้เหมาะสมกับคน และเวลา[114]

---

[111] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[112] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[113] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5, 2 เมษายน 2566.

[114] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

ในส่วนของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ได้ นำแรงงาน และอุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวก ไปช่วยพัฒนาที่พักสงฆ์ ให้ได้ตามแผนโครงการที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหากันเอาไว้[115] ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 ก็มีส่วนร่วมในการปฏิบัติศาสนกิจ และการช่วยปรับปรุงภูมิทัศน์ตลอดจนการพัฒนา ให้เป็นสัปปายสถานให้มีความร่มรื่น[116]

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของประชาชน โดยรวมแล้วผลประโยชน์จะเป็นผลประโยชน์ทางส่วนรวม และผลประโยชน์ส่วนตัว โดยมีตัวชี้วัดทางด้านวัตถุ ทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ กล่าวคือผลประโยชน์จากการรวมตัวกัน เป็นภาคชุมชน ช่วยในการแก้ปัญหาสังคม ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีวัฒนธรรมแบบเครือญาติ ที่สามารถสร้างความอบอุ่นและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเข้าใจซึ่งกันและกัน การรับรู้เรื่องราวในอดีต เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนหลายวัย และเกิดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มุ่งเน้นทางส่วนรวมเป็นหลัก เช่นการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า ในฐานะผู้รับผลประโยชน์ไม่น่าจะได้รับในเรื่องส่วนตัว แต่สำหรับส่วนรวมทางศาสนา และชาวพุทธ ได้รับผลประโยชน์เป็นอย่างมาก เช่นได้มีวัดเพิ่มขึ้นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านได้มีสถานที่ประกอบกิจทางศาสนาเป็นต้น[117] และ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ก็มีความเห็นในแนวทางเดียวกัน[118] สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ผลประโยชน์จากการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ซึ่งด้านจิตใจ ได้เป็นศูนย์รวมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และพิธีต่าง ๆ ร่วมกับชาวบ้านทั่วไป[119]

4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตรวจสอบ และประเมินผลของประชาชน โดยที่ประชาชนมีส่วนร่วม จากการจัดให้มีเวที การปรึกษาหารือกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นในโครงการ หรือกิจกรรมของชุมชน โดยที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการเสนอแนะปัญหา แนวทางแก้ไข และแนวทางการพัฒนาต่อชุมชน โดยการมีส่วนร่วมดำเนินงานตรวจสอบ และประเมินผลของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะมีการตรวจสอบจากเจ้าคณะปกครองโดยตรง เช่น การให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ว่า คอยติดตามดูอยู่ตลอด จากการสอบถาม เจ้าสำนัก และบุคคลรอบข้างว่าตอนนี้ได้ดำเนินการไปถึงไหนแล้ว ทั้งเรื่องเอกสาร

---

[115] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3, 2 เมษายน 2566.

[116] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15, 6 เมษายน 2566.

[117] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[118] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[119] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

การสร้างวัด และ ถาวรวัตถุต่าง ๆ[120] และ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า คอยติดตามผลในการดำเนินการพัฒนาว่าไปถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่[121] สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า รับทราบพัฒนาการ ติดตามปัญหา ตามหน้าที่การปกครองทางฝ่ายคณะสงฆ์[122] เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า สภาพในการดำเนินงาน ของชุมชนบริเวณ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ในการดำเนินงานของชุมชนมีจุดแข็งที่ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน มีการเคารพศรัทธาผู้นำ มีการเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการใช้ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา มากกว่าการใช้อำนาจ ส่วนจุดอ่อนคือ อยู่ที่ผู้สืบเจตนารมณ์มีน้อย ไม่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ขาดทักษะการทำงานเป็นทีม ขาดความเสียสละเพื่อส่วนรวม ขาดความต่อเนื่อง ขาดการประชาสัมพันธ์ และทุนไม่เพียงพอ ในส่วนโอกาส คือจากการยึดเหนี่ยวจิตใจโดยรวมของประชาชนทุกระดับ จากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จ-พระ เจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน การพึ่งตนเอง และความพอเพียง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ โดยมีอุปสรรค ที่เกิดจากระบบอุปถัมภ์ ระบบเศรษฐกิจตกต่ำต่อเนื่อง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ระบบการจัดเก็บองค์ความรู้ท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพ

4.3 สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณีที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีงานพุทธศิลป์ 2 ประเภท คือ งานสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ และภูมิสถาปัตย์ เป็นต้น ส่วนงานประติมากรรม ประกอบด้วย พระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่เป็นงานประติมากรรมหลัก และยังมีงานงานพุทธศิลป์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานประติมากรรมประกอบภูมิทัศน์ ที่มีความลงตัวของสัดส่วน และตกแต่งตามรสนิยมของท้องถิ่น การผสมผสานงานช่างทำให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียะขึ้นในท้องถิ่น ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นศูนย์รวมความศรัทธา เป็นอานิสงส์แก่ผู้สร้าง เป็นพื้นที่ของจิตใจ ของพระพุทธศาสนิกชน ในดินแดนแห่งนั้น อันเป็นเป็นสัญลักษณ์ ในการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา และเปรียบเสมือน เครื่องหมายแห่งการตั้งมั่นของพระพุทธศาสนา และความเจริญรุ่งเรือง ความบริสุทธิ์ของธรรมะ ที่ถูกต้องในสังคม

---

[120] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11, 5 เมษายน 2566.

[121] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12, 5 เมษายน 2566.

[122] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

เป็นการประกาศหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า เช่น ฐานทั้งสี่ของเจดีย์สามารถตีความเปรียบเทียบความหมายกับ อริยสัจสี่ทางพระพุทธศาสนา ในส่วนของฐานที่เรียงกันสามชั้น คือ ส่วนฐาน ส่วนกลาง ส่วนยอด หมายถึงไตรภูมิ โดยความหมายขององค์พระเจดีย์ หมายถึงพระพุทธศาสนา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์โลกทั้งสามโลก หรือไตรภูมิ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ ซึ่งมีอริยสัจสี่ เป็นธรรมะ ข้อควรพิจารณา อันทำให้ผู้ปฏิบัติตาม ได้บรรลุถึงพระนิพพาน ส่วนปลีบนส่วนยอด และฉัตร คือ ชั้นของภูมิฝ่ายสุคติ อันเป็นไปของสัตว์ผู้ประพฤติชอบ มีพระนิพพานเป็นยอดสูงสุด เป็นต้น ซึ่งพื้นที่เดิมของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีคลอง 2 สายมาบรรจบกันในพื้นที่ มีเนื้อที่ 38 ไร่ 70 ตารางวา มีอาณาเขต ทิศเหนือจด ทางหลวงชนบทหมายเลข 2027 ทิศใต้จด คลองกรูด ทิศตะวันออกจด ทางภายในที่ราชพัสดุ ทิศตะวันตกจดที่ดิน สปก. ซึ่งปัจจุบันมีอายุรวม 5 ปี ทางที่พักสงฆ์มีการพัฒนาศาสนสถาน ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และปรับปรุงบริเวณวัดเรื่อยมา มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ตลอด ส่วนพื้นที่ว่างในบริเวณศาสนสถาน หรือที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็มีการจัดภูมิทัศน์ และทำให้พื้นที่นั้น ๆ เกิดประโยชน์ใช้สอย ตามความต้องการของสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน ทางศาสนสถาน หรือที่พักสงฆ์มีแผนการปรับปรุงภูมิทัศน์ในอนาคต รองรับการใช้สอยพื้นที่ สำหรับวันข้างหน้า จะมีการสร้างที่จอดรถเพิ่มสำหรับ การมาประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประโยชน์ และคุณค่า ที่ได้รับจากการใช้พุทธศิลป์ ภูมิทัศนสถานประการแรก คือ สามารถลดเสียงรบกวนจากภายนอก จากถนน เพราะต้นไม้ที่ปลูกไว้ สามารถกรองเสียงได้, ประการที่สอง คือการจัดภูมิทัศน์ ทำให้พื้นที่ มีขอบเขตที่แน่นอน มีความปลอดภัย ในขณะเดียวกัน เป็นการเพิ่มความสวยงาม เพิ่มคุณค่า ให้แก่สถาปัตยกรรม ประติมากรรม หรืองานพุทธศิลป์, ประการที่สาม ทำให้มีพื้นที่เฉพาะ เป็นสัด เป็นส่วน มีมุมสงบ เพื่ออหยุดพัก หรือหยุดผ่อนคลายความเหนื่อยล้า จากการเดิน, ประการที่สี่ ทำให้บริเวณพื้นที่ศาสนสถาน มีความสะอาด เรียบร้อย ได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ เพราะพรรณไม้ จะช่วยกรองฝุ่นละอองในอากาศ ตลอดจนให้ความร่มเย็นแก่พื้นที่นั้น, ประการที่ห้า เพื่อความสะดวกของผู้ใช้งานเป็นหลัก โดยการใช้พื้นที่ว่าง ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เช่น มีการจัดสถานที่สำหรับนั่งสมาธิ การทำสวนปลูก ไม้ดอก ไม้ประดับ รวมทั้งการรักษาต้นไม้ใหญ่ ไว้สำหรับให้ร่มเงา และอากาศที่บริสุทธิ์ ทำให้มีโอกาสใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้น, ประการที่หก ทำให้สามารถปิดบังสภาพที่ไม่เหมาะ ซึ่งไม่ต้องการให้เห็นเด่นชัด โดยการปลูกพรรณไม้ จะช่วยปิดบังสภาพที่ไม่น่าดูได้, ประการที่เจ็ด การจัดสวนสาธารณะ และที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ จะช่วยให้ชาวชุมชนในบริเวณนั้น ๆ ได้พักผ่อนหย่อนใจ คลายจากความเครียด และความกังวลต่าง ๆ ช่วยให้ประชาชนภายในชุมชนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี ส่งผลให้ประชาชนภายในชุมชน มีความเป็นอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข, ประการที่แปด ทำให้สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดีขึ้น เพราะประชาชนที่เข้ามา จะได้ชม

งานพุทธศิลป์ ได้พักผ่อนหย่อนใจ ได้เจริญสติ สมาธิ เกิดสุนทรียะ เกิดปัญญาที่ได้รับชม พร้อมทั้งทำให้มีผู้รู้จักงานพุทธศิลป์ และสามารถสัมผัสธรรมชาติวิทยาไปด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศิลป์ และภูมิทัศน์สถาน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และได้สัมผัสธรรมชาติไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้ระดับของการพัฒนา ขึ้นอยู่กับเหตุ และปัจจัยหลายประการ เช่น การมีพระสังฆาธิการ ที่มีความรู้ความสามารถ การที่มีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ การมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน เป็นต้น ในปัจจุบัน การพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน หรือพุทธศาสนสถานจัดเป็นหน้าที่ของศาสนบุคคล ซึ่งได้รับการเคารพนับถือจากชุมชน เป็นผู้ที่กำหนดทิศทาง แนวทางในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นดัชนี หรือตัวชี้วัดศักยภาพของศาสน-บุคคลนั่นเอง ซึ่งทิศทางในการพัฒนาพระพุทธศาสนสถาน ใกล้เคียงกัน เช่นในประเด็นงานพุทธศิลป์ และภูมิทัศน์สถานนั้นมีความสำคัญ ต่อการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน เพราะเป็นการสะท้อน ความเป็นพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ เมื่อได้มาสักการบูชาแล้ว ทำให้เกิดความสบายใจ ความอิ่มเอิบใจ และรูปแบบของการจัดการงานพุทธศิลป์ และภูมิทัศน์สถาน มีความเหมาะสม เพราะทำให้เกิดความร่มรื่น เป็นที่พักผ่อนหย่อยใจ ประเด็นต่อมา เรื่องกระบวนการจัดการที่เหมาะสม ต่องานพุทธศิลป์และภูมิทัศน์สถาน เป็นการยกย่องเชิดชู งานพุทธศิลป์ให้มีความโดดเด่น โดยการออกแบบไม่ให้มีสิ่งอื่นมาบดบัง ทัศนียภาพ ในการเยี่ยมชมงานพุทธศิลป์ ในบรรยากาศที่น้อมนำจิตใจ ให้เข้าถึงคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถสร้างความสงบเย็นทางกาย ทำให้เกิดความสบายทางจิตใจ ทางที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเป้าหมายให้การพัฒนางานภูมิทัศน์ เพื่อส่งเสริมงานพุทธศิลป์ ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจเชิงธรรมชาติ กับพระพุทธศาสนา ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรักมีจิตอาสา และมีจิตสาธารณะ ในการดูแลรักษาศาสนสถาน จะทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญสืบต่อไป นอกจากนี้การมีต้นไม้ใหญ่ สามารถสร้างความร่มรื่น สงบเย็น และเป็นต้นไม้ตามพุทธประวัติ จะช่วยสร้างความใกล้ชิดพระพุทธศาสนา แก่ผู้มาสักการะยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า เป็นสถานที่มีความเหมาะสม เป็นป่าไผ่ มีไม้ยืนต้นจำนวนมาก สงบ ร่มรื่น เหมาะสำหรับการดำเนินกิจกรรมของสงฆ์ มีพื้นที่กว้างขวาง มากพอให้ชาวบ้านหรือบุคคลภายนอก ได้มาทำกิจกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมทางสังคม โดยที่ผู้นำทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายชาวบ้าน มีวิสัยทัศน์ เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มีความตั้งใจที่จะทำนุบำรุงศาสนาให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป[123] ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ว่า เป็นสถานที่ที่มีความเป็นระเบียบสวยงาม เป็นสัดส่วน และ สะอาด สวยงามขึ้น เป็นสถานที่ ที่มีผู้คนแวะเวียนมาเพื่อพักผ่อน กราบไหว้สักการะ สิ่งสัญลักษณ์องค์สมเด็จพระพุทธเจ้า พร้อมสัญลักษณ์ที่ชาวบ้าน

[123] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

เคารพนับถือ แล้วยังใช้เป็นพระโยชน์ร่วมกัน ในพิธีสำคัญทางศาสนา ได้กล่อมเกลาจิตใจ ให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดธรรมะ ศึกษาหลักธรรมคำสอนมากขึ้น[124] ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคือการขาดงบประมาณ และผู้ดูแลรักษา สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ว่า กำลังทรัพย์ในการพัฒนา เป็นเหตุให้การพัฒนามีความล่าช้า หรือเกิดอุปสรรคได้[125] ตรงกับการให้สัมภาษณ์ของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ว่า ปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาคือ ขาดแคลนทุนทรัพย์[126]

ในปัจจุบันที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความปรารถนาให้ชุมชน อยู่อย่างสงบสุข มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน มีจิตสาธารณะ จิตอาสากันในชุมชน และยังมีความปรารถนา จะทำให้สถานที่แห่งนี้ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในอนาคต เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักคุณค่าของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อายุยังน้อย ดึงเยาวชนเข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยปลูกฝังให้เขามีจิตสำนึกต่อ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการบำรุงพระพุทธศาสนาที่ยั่งยืน มีการจัดกิจกรรมให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และในการพัฒนาที่พักสงฆ์ รวมทั้งในการปรับปรุงภูมิทัศน์ต่าง ๆ ของที่พักสงฆ์ โดยการจัดภูมิทัศน์ที่สอดคล้อง กับสภาพสังคมท้องถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่ ซึ่งที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน สุราษฎร์ธานี เป็นสถานที่ ที่มีความสงบร่มรื่นและมีการดูแลงานพุทธศิลป์เป็นอย่างดี เป็นการสะท้อนถึงวิถีชีวิต และจิตใจของชุมชน สะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธาของคนที่มีต่อที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในรูปแบบของสัปปายะ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปแนวทางในดำเนินการดังนี้

ด้านสภาพแวดล้อมภายใน ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีงานพุทธศิลป์ 2 ประเภท คือ งานสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ เป็นต้น ส่วนงานประติมากรรม ประกอบด้วย พระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ เป็นงานพุทธศิลป์หลัก ซึ่งงานพุทธศิลป์ถือเป็น งานประติมากรรมประกอบภูมิทัศน์ โดยในการจัดภูมิทัศน์ภายในศาสนสถาน มีดังนี้ 1) จัดให้มีมุมรมณียสถาน ภายในศาสนสถาน โดยบริเวณเขตพุทธาวาสของที่พักสงฆ์ ควรจัดให้มีจุดพัก สำหรับสาธารณชนผู้มาเยือน หรือผู้มาแสวงบุญ, 2) มีป้ายประชาสัมพันธ์ โดยการติดป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อบอกประวัติความเป็นมาของสถาปัตยกรรม

---

[124] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2, 1 เมษายน 2566.

[125] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13, 6 เมษายน 2566.

[126] สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 1 เมษายน 2566.

ประติมากรรม และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในที่พักสงฆ์, 3) มีมุมเก็บภาพที่ระลึก โดยเลือกสถานที่เหมาะสมภายในที่พักสงฆ์ จุดสำคัญ ต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็นความทรงจำได้, 4) มีต้นไม้พูดได้ โดยการติดป้ายพุทธพจน์ คติธรรม คำสอน ที่ต้นไม้, 5) มีป้ายปริศนาธรรมนำชีวิตให้มีค่าโดยติดป้ายคำกลอน สุภาษิต บริเวณที่พักสงฆ์ เพื่อเตือนสติ และเป็นแรงบันดาลใจให้ทำคุณงามความดี

ด้านกิจกรรมบุญสร้างสุข ซึ่งมีกิจกรรมดังต่อไปนี้ 1) กิจกรรมรับบาตรในศาลา โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมคือ ประธานในพิธี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ต่อจากนั้นผู้ร่วมพิธีกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล 5 จากนั้น ยกวัตถุทานขึ้นจบเหนือศีรษะ และกล่าวคำถวาย-ทาน (ตั้ง นะโม 3 จบ) “สุทินนัง วะตะ เม ทานัง อาสะวักขะยาวะหัง นิพพานะปัจจะโย โหตุ” ข้าวของข้าพเจ้า ขาวดังดอกบัว ยกขึ้นเหนือหัว บูชาพระพุทธ บูชาพระธรรม ใส่บาตรพระสงฆ์ ขอให้พบดวงแก้ว ขอให้แคล้วบ่วงมาร ขอให้ถึงพระนิพพานในอนาคตกาลเทอญฯ จากนั้นตักข้าวใส่บาตร และใส่ของอื่น ๆ ตามลงไป แล้วประณมมือไหว้ เมื่อตักบาตรด้วยความพร้อมเพียง ขั้นตอนต่อไปคือการกรวดน้ำ หรือตั้งจิตอุทิศส่วนกุศล ให้บุพพการีชน (อิทัง โน ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย ขอให้บุญนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า และขอให้ญาติทั้งหลายเหล่านั้นจงมีความสุข) หลังจากนั้นก็รับประทานอาหารร่วมกัน, 2) กิจกรรมการสวดมนต์ โดยผู้นำ ทำกิจกรรมทำวัตรเช้า เป็นกิจกรรมที่ใช้ฝึกสติ สัมปชัญญะ, 3) กิจกรรมการฟังธรรมโดยให้ความรู้ด้วยการบรรยายธรรม และทบทวนเนื้อหา หลักธรรมคำสั่งสอน ซึ่งผู้นำกลุ่มอาจจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมร่วมกับสมาชิก, 4) กิจกรรมการจัดค่ายคุณธรรม คือการจัดอบรมคุณธรรม โดยมุ่งเน้นหลักธรรมที่ต้องการให้ทราบกับผู้ที่เข้ารับการอบรม, 5. ชีวิตของแต่ละบุคคลสามารถพัฒนาได้ถ้าจิตใจมีศีล โดยศีลเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตให้พัฒนา กายวาจา ให้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสมาทานศีล ร่วมกันปฏิบัติถือศีล เป็นต้น

ด้านกิจกรรมชุมชนสร้างสุข มีกิจกรรมดังต่อไปนี้1) แจกทานผู้ประสบภัยธรรมชาติรอบ ๆ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจัดเครื่องยังชีพเป็นชุด ๆ เพื่อมอบให้แก่ชุมชนที่ประสบภัย รอบ ๆ ศาสนสถาน โดยมีเจ้าภาพร่วม และหน่วยงานที่สนับสนุน, 2) จิตอาสาเพื่อพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยนัดพบรวมกลุ่มทำกิจกรรม ประชาชนร่วมพัฒนาศาสนสถาน ตามความสมัครใจ เช่น การกวาดใบไม้ ทำความสะอาดวิหาร ลานเจดีย์เป็นต้น, 3) ทักษะชีวิตโดยการดำเนินการปรับตนเอง เพื่ออยู่ร่วมกับชุมชน โดยการเข้าอบรม ด้วยการแนะนำจากวิทยากรพิเศษ, 4) เกมชีวิตพิชิตทุกสิ่ง โดยจัดอบรม แบ่งกลุ่มประสบการณ์ เล่าสู่กันฟัง พร้อมกับให้คำแนะนำการแก้ปัญหาชีวิต, 5) พัฒนาชีวิต พลิกวิกฤติเป็นโอกาส โดยจัดกิจกรรม ยกตัวอย่าง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเองเป็นต้น

4.4 หลักธรรมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความรู้ และความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง และชัดเจน เกี่ยวกับคุณประโยชน์ของความสามัคคี การร่วมงาน ร่วมแรงร่วมใจ ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุขภายใจชุมชน เกิดความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง และมีความมั่นคง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ประยุกต์นำเอาหลักสาราณียธรรม มาเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนรอบ ๆ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีหลัก และแนวทางดังต่อไปนี้คือ

1. เมตตากายกรรม ในสังคมหมู่ใหญ่ ควรแสดงออกทางกาย ด้วยการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ควรให้ความสำคัญแก่สมาชิกทุกคน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ อายุ ตลอดจนการศึกษา เพราะถือว่าสมาชิกทุกคน มีความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกันทางด้านสังคม ไม่ควรให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ และสังคม มาเป็นเครื่องกำหนด ให้บุคคลหนึ่ง เหนือกว่าบุคคลหนึ่ง โดยหลักธรรมในข้อนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหา การขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจากการแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน การไม่เคารพ การไม่ให้เกียรติผู้อื่น ซึ่งกิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางกาย ที่ดีต่อกันคือ การจัดให้แต่ละคน ได้มีโอกาสพูดความในใจที่มีความคับข้องใจ ให้ผู้ที่ได้ก้าวล่วงผู้อื่นได้รับทราบการกระทำของตนเอง ให้มีโอกาสได้ขอโทษและให้อภัย ซึ่งกันและกัน

2. เมตตาวจีกรรม ในสังคมหมู่ใหญ่ ควรแสดงออกทางวาจา ด้วยความเมตตา ใช้เหตุผลในการเจรจากัน โดยการใช้ปัญญา ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว หรือไม่ใช้อารมณ์ ในการแก้ปัญหา ทะเลาะโจมตีด่าว่ากัน โดยหลักธรรมในข้อนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับ ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจาก การใช้วาจาต่อกัน ทั้งต่อหน้า หรือลับหลังเพื่อนร่วมงาน การพูดกระทบกระเทียบเปรียบเปรย โดยกิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางวาจาที่ดีต่อกันคือ การสร้างวัฒนธรรม ในการทักทายกัน ในตอนเช้าของทุก ๆ วัน เมื่อพบหน้ากัน เดินสวนทางกันก็ให้สวัสดี ทักทายกัน ตั้งกติการ่วมกัน เช่น ถ้าพูดคำหยาบออกมา ให้กล่าวคำขอโทษทันที เป็นต้น

3. เมตตามโนกรรม ในสังคมหมู่ใหญ่ ควรแสดงออกทางใจ ด้วยความเมตตา ไม่แบ่งแยก รังเกียจ เดียดฉันท์กัน พร้อมใจที่จะ สมัครสมาน สามัคคี โดยจุดร่วมพื้นฐานที่ทำให้รักกันและอยู่ร่วมกันได้ สำนึกเกี่ยวกับคุณค่า และศักดิ์ศรีของบุคคล โดยให้ถือว่าบุคคลมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ แม้ว่าจะมีลักษณะอย่างอื่นที่ไม่เหมือนกัน เช่น เพศ วัย การศึกษา เป็นต้น โดยหลักธรรมในข้อนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับ ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจาก

การแสดงออกทางการเชื่องง่าย หูเบา เมื่อมีคนอื่นมาพูด หรือทำให้เกิดการเข้าใจผิดต่อกัน การที่มีจิตใจไม่มั่นคง จิตใจหวั่นไหวง่าย อ่อนแอเมื่อได้รับข่าวลือ การมองกันในแง่ร้าย คือเพ่งโทษกันและกัน การมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน โดยกิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางใจที่ดีต่อกันคือ เมื่อมีโอกาสทำจิตใจให้สงบ มีสติ เช่น หลังจากการสวดมนต์ ทำวัตรเช้าในวันธรรมสวนะ ก็ให้ใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาตนเอง ถึงแม้ว่าจะใช้เวลาเพียงเล็กน้อย แต่ก็มีประโยชน์มาก เป็นการฝึกจิตใจที่จะไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น สำหรับคนจิตใจหยาบช้า ใช้เวลามาก ก็จะไม่เกิดประโยชน์ ต้องค่อยๆ ให้ซึมทราบไปทีละน้อย

4. สาธารณโภคี จะต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวง นำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอย บริโภคทั่วถึงกัน มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เพื่อมิให้เกิดช่องว่าง ระหว่างชนชั้น ถ้าต่างคน ต่างคอยคิดแต่จะเอาประโยชน์ส่วนตัว ยึดมั่นยึดติดในผลประโยชน์ เห็นแก่ตัวมาก ๆ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ก็ไม่สามารถเฉลี่ยกันได้ จะทำให้ สังคมมีความเหลื่อมล้ำ สูงต่ำกันมาก เมื่อคนมีความเหลื่อมล้ำกันมาก จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนอื่น โดยหลักธรรมในข้อนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับปัญหา การขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจาก การแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี การมีจิตใจคับแคบ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าส่วนรวม โดยกิจกรรมที่สนับสนุน การแสดงออกในเรื่องของการแบ่งปันที่ดีต่อกันคือ จัดให้มีโต๊ะสำหรับ รับประทานอาหารร่วมกัน มีการดื่มกาแฟร่วมกัน ให้แต่ละคนนำอาหารมารับประทานร่วมกัน เพื่อจะได้พูดคุยกัน ได้แบ่งปันอาหารซึ่งกันและกัน เมื่อได้รับสิ่งของมาก็ให้แบ่งปันเท่า ๆ กัน ถ้าบางอย่างเป็นของที่ใช้ในที่ทำงาน ก็ให้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้รับ ต้องจัดสรรให้ไม่มีความเหลื่อมล้ำกัน

5. ศีลสามัญญตา ควรมีความสุจริตทางกาย ทางวาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ ควรมีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่บ้าอำนาจ หรือถือตนว่าตัวเองยิ่งใหญ่กว่าผู้อื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ไม่ฝ่าฝืนมติ หรือหลักการของหมู่คณะ อันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวง จนเกิดความไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกันในที่สุด

6. ทิฏฐิสามัญญตา จะต้องมีความเชื่อมั่น ยึดถือในอุดมการณ์ หลักการ และอุดมคติที่ร่วมกัน หรือสอดคล้องไปด้วยกันได้ มีความเห็นเสมอกัน มีการยอมรับในหลักการเดียวกัน มีการยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน โดยทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงออก ซึ่งการเป็นเจ้าของ

อำนาจอธิปไตย เคารพกฎเกณฑ์ และกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะผู้นำจะต้องเคารพเสียงข้างมากของชุมชน โดยหลักธรรมในข้อนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับ ปัญหาการขาดความร่วมมือ ที่มีสาเหตุมาจาก การแสดงออกทางการกระทำที่ไม่ดี ที่มีต่อเพื่อนร่วมงาน และการไม่เคารพกันและกัน การมองกันในแง่ร้าย คือการเพ่งโทษกันและกัน การมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน โดยกิจกรรมที่สนับสนุนการแสดงออกทางกายที่ดีต่อกันคือ การจัดอบรมสัมมนาปรับเปลี่ยน พฤติกรรมเป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในมิติของการจัดสรรให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในศาสนสถาน เท่าที่จำเป็นเหมาะสม และมีความมั่นคง แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังขาดมิติของ การทำสถานที่ให้เป็นรมณียสถาน ทำให้สะอาด เป็นระเบียบ และมีความร่มรื่น โดยปัญหาที่สะท้อนจากมุมมอง ภายนอกศาสนสถานที่กล่าวถึงประเด็นนี้ ทำให้สรุปได้ว่า ถ้าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วม ในการที่จะทำให้ชุมชน ได้แก่ บ้าน และโรงเรียน เข้ามาช่วยดูแล ภายในศาสนสถานให้น่ามอง สะอาดตา สงบใจ เป็นที่พักทางกาย และทางใจ ให้กับคนในชุมชน เมื่อบวรมีความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถาน ก็จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และยั่งยืน ดังสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสองทาง” สุภาษิตนี้ เรามักจะเห็นกันเมื่อไปวัดวาอารามต่าง ๆ เพื่อบ่งบอกให้รู้ว่าบ้าน และวัดขาดกันไม่ได้เลย นอกจากนี้ยังมีโรงเรียน ที่เข้ามามีบทบาทในสองหน่วยหลักทางสังคมเพิ่มอีกหนึ่ง

4.5 สรุป

ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สร้างเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2560 โดยกลุ่มผู้นำชุมชนรวมตัวกันไปนิมนต์พระครูกิตติวัฒนานุกูลมาจำพรรษา และเป็นประธานสงฆ์ โดยมีแนวในการพัฒนาปรับภูมิทัศน์สถาน สร้างสถาปัตยกรรมและประติมากรรม มุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนว่า พุทธศาสนสถาน ที่ร่วมกันสร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกรัก หวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” เพื่อทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของศาสนสถาน โดยที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน มีบรรยากาศสะอาด ร่มรื่น ชาวชุมชนมีความสามัคคีปรองดองกัน ต่างมีความเลื่อมใสศรัทธาในที่พักสงฆ์ และมีพระพุทธรูปนาคปรกองค์ใหญ่ เป็นศูนย์กลางศรัทธา จุดเด่นอีกประการ คือ มีการแสดงธรรม มีประเพณีตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา มีการสวดมนต์ ประจำทุกวันพระ และมีจุดด้อยดังนี้ คือ ไม่เคยมีการประเมินผล กิจกรรมการตักบาตร สวดมนต์ และฟังธรรม, มีป้ายประชาสัมพันธ์น้อยเกินไป, มีจุดพักผ่อนสำหรับพุทธศาสนิกชน ไม่เพียงพอ, มีการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับกิจกรรม

ของที่พักสงฆ์น้อยเกินไป โดยมีโอกาส คือ มีบุคลากรพร้อมต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ, มีสถานที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนปัญหา และอุปรรค มีดังนี้ คือ ชาวบ้านชุมชนรอบ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน กลัวการเปลี่ยนแปลงจะทำลาย สภาพแวดล้อม, สถานที่ตั้งเป็นที่ราชพัสดุ เป็นต้น สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานของชุมชนบริเวณที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน พบว่า มีจุดแข็งที่ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน มีการเคารพศรัทธาในผู้นำ มีการเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา ส่วนจุดอ่อน อยู่ที่ผู้สืบเจตนารมณ์มีน้อย ขาดทักษะการทำงานเป็นทีม ขาดความเสียสละเพื่อส่วนรวม และทุนไม่เพียงพอ ในส่วนของโอกาส จากการยึดเหนี่ยวจิตใจโดยรวมของประชาชนทุกระดับจากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “บวร” การพึ่งตนเองและความพอเพียง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ในส่วนของอุปสรรค เกิดจากระบบอุปถัมภ์ ระบบเศรษฐกิจตกต่ำต่อเนื่อง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ระบบการจัดเก็บองค์ความรู้ท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาที่พักสงฆ์ ในด้านสถานที่ ได้ดำเนินการตามหลักสัปปายะ คือ ปรับปรุงมุมพักผ่อน, จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์, ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อความเป็นรมณีย์สถาน การพัฒนาด้านศาสนบุคคล ต้องเป็นปุคคลสัปปายะ มีปฏิสัมพันธ์กับสาธารณชน มีภัสสะสัปปายะ คือมีการพูดจาอ่อนหวาน มีมนุษสัมพันธ์ที่ดี ทำให้เห็นว่าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วม ในการที่จะทำให้ชุมชน เข้ามาช่วยดูแลภายในศาสนสถานให้น่ามองสะอาดตา เป็นที่พักทางกายใจให้กับคนในชุมชน โดยอาศัยพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องกล่อมเกลาให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เมื่อบวรมีความร่วมมือกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถานก็จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว จะพัฒนาอะไรก็ตาม ต้องพัฒนาที่คน จะพัฒนาคน ก็ให้พัฒนาตนเองก่อน เมื่อเรามีความรู้ มีประสบการณ์ จงเอาความรู้ประสบการณ์มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนานั้น ดังสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสองทาง” เพื่อบ่งบอกให้รู้ว่าบ้าน และวัดขาดกันไม่ได้เลย นอกจากนี้ยังมีโรงเรียน ที่เข้ามามีบทบาทในสองหน่วยหลักทางสังคมเพิ่มอีกหนึ่ง ซึ่งหมายถึงสังคมที่เกื้อกูลส่งเสริม ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณีที่ พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ทำการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ในการวิจัยอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน, 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน, 3) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ค้นพบข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ โดยมีศาสนบุคคลเป็นผู้กำหนดแนวทาง และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ปรับภูมิทัศน์สถาน สร้างสถาปัตยกรรม และประติมากรรม โดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนว่า พุทธศาสนสถานที่ร่วมกันสร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชน เกิดความรู้สึกรักหวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุงรักษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) เพื่อทำให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยประยุกต์นำเอา หลักสาราณียธรรม มาเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนรอบ ๆ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัย มีข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ผู้วิจัยประมวลสรุปเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ การมีส่วนร่วม ถือเป็นหลักการที่สำคัญ โดยการสร้างโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ทั้งการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ โดยลักษณะการมีส่วนร่วม เริ่มจากการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ การสนับสนุนด้านทรัพยากร รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ ตลอดจนการติดตามประเมินผล ในส่วนของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในระดับการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น การมีส่วนร่วม

ในระดับการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในระดับการลงทุน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในระดับการติดตาม และประเมินผลงาน โดยที่การมีส่วนร่วมนั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนา เช่น ทำให้ประชาชนยอมรับโครงการ และสามารถดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ หลักสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างอุดมการณ์ และค่านิยม หลักการให้การศึกษา ให้การอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชน เป็นต้น โดยปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นมีความสอดคล้อง กับความเชื่อพื้นฐานความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน ตลอดถึงขึ้นอยู่กับอุปนิสัย จารีตประเพณี และความสามารถของตนเองเป็นสำคัญด้วย ในส่วนของประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้เกิดการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ สามารถลดการสูญเสียเวลา สามารถสร้างฉันทามติ หลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เป็นเหตุให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความมั่นคง โดยที่ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกัน โดยมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน จากแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ทำให้เห็นว่าชุมชนที่มีชีวิตนั้น คือ การที่สมาชิกมีความรู้สึกว่า ตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ มีการสื่อสารกันอย่างมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกที่จะปกป้องรักษาชุมชนร่วมกัน และการมีจิตวิญญาณที่จะรักษาผลประโยชน์ร่วมของชุมชน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะเกิดเป็นความหวงแหนชุมชน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของความเป็นชุมชน ซึ่งโครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วยองค์กรทางสังคม และสถาบันทางสังคม ชุมชนแบ่งออกเป็นหลายประเภท คือแบ่งตาม ขนาดของประชากร แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม แบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยา แบ่งตามหน่วยการปกครอง แบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน และแบ่งตามระดับการพัฒนา ชุมชนมีหน้าที่ ที่สำคัญ โดยการเป็นกลไกในการตอบสนองทั้งทางกาย และทางใจ ตลอดจนชุมชนยังมีการควบคุม รักษาระเบียบ มีค่านิยม และหลักการ ที่เป็นคุณค่า คอยยึดเหนี่ยวผู้คนให้สมานฉันท์กัน ซึ่งจะช่วยทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน โดยการขับเคลื่อนชุมชนอาศัยการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) บวร หมายถึง กระบวนการในการเสริมสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และความร่วมมือ ของบุคคล และองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากร ด้วยการประยุกต์เอาเสาหลัก สถาบันต่าง ๆ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งหลักการบริหารแบบ บวร คือการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สามสถาบันหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการชุมชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นไปตามที่ทุกฝ่าย ได้ตกลงร่วมกัน ด้วยหลักการสร้างความสัมพันธ์

ที่ดีระหว่างบุคคล หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างค่านิยม ด้านความซื่อสัตย์อดทน หลักการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมนุม เป็นต้น

5.1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้วิจัยประมวลสรุปเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ดังนี้ การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวการณ์ของสังคมในทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องปรับปรุงกระบวนการพัฒนา ให้มีความเหมาะสมด้วย โดยองค์ประกอบของการพัฒนาที่สำคัญคือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากร เข้าไปใช้ในระบบทำงาน อย่างไรก็ตามการพัฒนาสิ่งใด ๆ ย่อมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์ เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ของกระบวนการพัฒนานั้น ๆ โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนา คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า นำไปสู่ความยั่งยืน เกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุล ระหว่างขีดจำกัดของคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน และไม่ส่งผลกระทบให้เกิดความเดือนร้อนขึ้นในอนาคต แต่มุมมองของพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องเกิดจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา คือ กระบวนการศีล สมาธิ และ ปัญญา โดยครบองค์ประกอบเท่านั้น โดยองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนามี 4 อย่าง ได้แก่ ศาสนธรรม, ศาสนบุคคล, ศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ, และศาสนพิธี โดยที่ พุทธศาสน-สถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อใช้ในกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นที่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นเครื่องมือสำหรับทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิดพระพุทธศาสนา โดยพุทธศาสนสถาน มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และมีพัฒนาการเรื่อยมา ซึ่งพุทธศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะ เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามขึ้นแก่ชุมชน โดยพุทธศาสนสถานมีประโยชน์ ทางด้านการเป็นพื้นที่ของจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นอุปกรณ์สอนธรรม โดยอาศัยหลักธรรมที่ผสานอยู่ในงานพุทธศิลป์ มาเป็นอุปกรณ์ในการพัฒนาจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ ทำหน้าเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านทางพุทธศาสนสถานในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในประการต่อ คือ การพัฒนาวัด หมายถึงการปรับปรุงสภาพวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนการสาธารณูปการ เป็นการบำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดโดยตรง ในส่วนของพุทธบริษัทจะต้องมีหน้าที่อุปถัมภ์ พระสังฆาธิการทุกรูป ต้องรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี ต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน ส่วนในเรื่องของหลักธรรม

เกี่ยวกับการพัฒนา ประกอบด้วย หลักสามัคคีธรรม หรือความพร้อมเพรียงกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการที่จะเกิดความสามัคคีได้นั้น ต้องเริ่มจากจิตใจ จากนั้นการกระทำทางกายก็ถูกต้อง ดีงาม ประการต่อมาหลักสาราณียธรรม ได้แก่ เมตตากายกรรม, เมตตาวจีกรรม, เมตตามโนกรรม, สาธารณโภคิตา, สีลสามัญญตา, และทิฏฐิสามัญญตา เสมอเหมือนกับผู้อื่น มีความสำคัญในระดับปัจเจกบุคคล คือ การขัดเกลากิเลส ออกจากจิตใจของบุคคลผู้ปฏิบัติ, ในระดับสังคม คือ ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะนั้น ๆ และในระดับกระบวนการของไตรสิกขา หมายถึง ศีล สมาธิ และปัญญา ในระดับศีล ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ในระดับสมาธิ คือ เมตตามโนกรรม และในระดับปัญญา คือ ทิฏฐิสามัญญตา

5.1.3 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอพุนพิน ประมาณ 42 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีคลองน้ำ 2 สายมาบรรจบกันในพื้นที่ โดยที่ตั้งของที่พักสงฆ์ มีเนื้อที่ทั้งหมด 38 ไร่ 70 ตารางวา ตามหลักฐานหนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ราชพัสดุ อนุญาตให้ใช้ที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียน สฎ.848. เพื่อก่อสร้างวัดป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ โดยเริ่มสร้างขึ้นมาใหม่ เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2560 โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ ที่อุดมไปด้วยต้นไม้นานาชนิด โดยเฉพาะต้นไผ่จำนวนมาก กลุ่มผู้นำชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า จะใช้พื้นที่ส่วนนี้พัฒนาเป็นศาสนถานทางพระพุทธศาสนา จึงรวมตัวกันไปนิมนต์พระภิกษุมาบุกเบิก ซึ่งพระภิกษุที่เป็นประธานสงฆ์ คือ พระครูกิตติวัฒนานุกูล ท่านก็ได้มีแนวทางในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน โดยในการปรับภูมิทัศน์สถาน คือ การถมดิน วางผัง เอาต้นไม้ออกบางส่วน เป็นต้น ในส่วนการสร้างสถาปัตยกรรม ได้แก่ การสร้างศาลาการเปรียญ อาคารโรงฉัน กุฏิสงฆ์ ห้องน้ำ ห้องสุขา เป็นต้น และในส่วนของประติมากรรม ได้แก่การสร้างพระประธานประจำศาลาแต่ละหลัง การสร้างพระนาคปรกองค์ใหญ่ ตลอดจนการสร้างรูปเคารพต่าง ๆ เป็นต้น โดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้สึกให้แก่ชุมชนว่า พุทธศาสนสถาน ที่ร่วมกันสร้างนี้เป็นของชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชน เกิดความรู้สึกหวงแหน ช่วยกันทำนุบำรุง รักษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในรูปแบบ “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) เพื่อทำให้ประชาชนเห็นคุณค่า และประโยชน์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ มีวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งสู่วิธีการปฏิบัติธรรม ที่มีความสงบ บรรยากาศในที่พักสงฆ์มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดโปร่ง โล่ง สบาย โดยที่ชาวชุมชน มีความสามัคคีปรองดองกันเป็นอย่างดี

ต่างมีความเลื่อมใสศรัทธาในที่พักสงฆ์ ตลอดถึงพระภิกษุสงฆ์ สามเณร จุดเด่นอีกประการ คือ มีกิจกรรมแสดงธรรม มีประเพณีตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา มีการสวดมนต์ เป็นประจำทุกวันพระ อีกประการคือได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐในการจัดกิจกรรมที่สำคัญต่าง ๆ และมีจุดด้อย คือ ไม่เคยมีการประเมินผล กิจกรรมต่าง ๆ , มีป้ายประชาสัมพันธ์น้อยเกินไป, มีจุดพักผ่อนไม่เพียงพอ, มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรม น้อยเกินไป ในส่วนของโอกาส คือ มีบุคลากรพร้อมต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ, มีสถานที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ, ชุมชนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ส่วนปัญหา และอุปรรค มีดังนี้ คือ ชาวบ้านชุมชนรอบที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน กลัวการเปลี่ยนแปลงจะทำลาย สภาพแวดล้อม ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้, สถานที่ตั้งเป็นที่ราชพัสดุ, กำลังทรัพย์ในการพัฒนา ปัญหาการเมืองในระดับทั้งถิ่น โรคภัยระบาด ภัยธรรมชาติ เป็นต้น สภาพปัจจุบันพบว่า มีจุดแข็งที่ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน มีการเคารพศรัทธาในผู้นำ มีการเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการใช้ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา ส่วนจุดอ่อน อยู่ที่ผู้สืบเจตนารมณ์มีน้อย ไม่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ขาดทักษะการทำงานเป็นทีม ขาดความเสียสละเพื่อส่วนรวม ขาดการประชาสัมพันธ์ และทุนไม่เพียงพอ ในส่วนโอกาส จากการยึดเหนี่ยวจิตใจโดยรวมของประชาชนทุกระดับในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน การพึ่งตนเอง และความพอเพียง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ในส่วนของอุปสรรค เกิดจากระบบอุปถัมภ์ ระบบเศรษฐกิจตกต่ำต่อเนื่อง ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ระบบการจัดเก็บองค์ความรู้ท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาที่พักสงฆ์ ในด้านสถานที่ได้ดำเนินการตามหลักสัปปายะ คือ ปรับปรุงมุมพักผ่อน รมณีย์สถาน ไว้สำหรับผู้มาเยือนได้นั่งพัก และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ บริเวณโดยรอบศาสนสถาน มีการปรับสภาพแวดล้อม มีการดูแลรักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความเป็นรมณีย์สถาน ความเป็นสัปปายะ ในส่วนการพัฒนาด้านศาสนบุคคล ต้องเป็นปุคคลสัปปายะ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือน อยู่ในระเบียบวินัย มีภัสสะสัปปายะ คือมีการพูดจาอ่อนหวาน มีมนุษสัมพันธ์ที่ดี ทำให้เห็นว่าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วม ในการที่จะทำให้ชุมชน ได้แก่ บ้าน และโรงเรียน เข้ามาช่วยดูแล สถานที่บริเวณภายในศาสนสถานให้น่ามอง สะอาดตา สงบ ใจ เป็นที่พักทางกาย และทางใจให้กับคนในชุมชน โดยอาศัยพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องกล่อมเกลา และสร้างแรงจูงใจ ให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้นเป็น การพัฒนาศาสนสถานก็มีความสามัคคีมากขึ้น เมื่อบวรมีความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถานก็จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว จะพัฒนาต้องพัฒนาที่คน จะพัฒนาคน ก็ให้พัฒนาตนเองก่อน จงเอาความรู้ประสบการณ์มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนานั้น และจงใช้คนที่อยู่รอบตัวเรา ให้ตรงกับความสามารถของเขาที่มีอยู่ งานจะได้ไม่เสียหายและมีผลสำเร็จสมปรารถนา ดังสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสองทาง” สุภาษิตนี้ บ่งบอก

ให้รู้ว่าบ้าน วัด และโรงเรียนขาดกันไม่ได้เลย ซึ่งหมายถึงสังคมที่เกื้อกูล ส่งเสริม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในวงเวียนสังคมนั้น ๆ ความเจริญที่แท้จริง การพัฒนาที่แท้จริงของสังคม จึงจะสมบูรณ์แบบขึ้นได้ในที่สุด

5.2 อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาทั้งจากภาคสนาม และภาคเอกสาร ด้านแนวคิด การมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาพุทธศาสนสถาน และนำผลการวิเคราะห์ ทางด้านกายภาพในแต่ละด้าน มาอภิปรายผล โดยผลจากการศึกษาพบว่า ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี มีวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งสู่ความสงบและปราศจากการรบกวน โดยสภาพภูมิทัศน์รอบ ๆ ถือว่าเป็นสถานที่ ที่มีความสัปปายะ คือ สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ที่มาเกื้อกูลให้การประพฤติวัตร ปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วยความสบายกาย สบายใจ ที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาดสะอ้าน ไม่พลุกพล่านจอแจ การเดินทางเหมาะสม ไปมาสะดวก ถนนหนทางเรียบร้อย ไม่ซับซ้อนวกไปวกมา ซึ่งบรรยากาศในที่พักสงฆ์ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดโปร่ง โล่ง สบาย โคจรคาม[1] รอบ ๆ บริเวณที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ชุมชนบ้านสหกรณ์ เป็นที่บิณฑบาต โดยที่พุทธศาสนิกชน มีความสามัคคีปรองดองกันเป็นอย่างดี ต่างมีความเลื่อมใส ศรัทธาในพักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ตลอดถึงมีความศรัทธาพระภิกษุสงฆ์ สามเณร โดยมีการทำบุญตักบาตร สามารถเลี้ยงพระภิกษุสามเณรได้ตลอดทั้งปี และยังมีการนำภัตตาหาร มาทำบุญเลี้ยงพระ ในโอกาสต่าง ๆ ณ หอฉัน โรงครัว ของพักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ซึ่งถือเป็นศูนย์กลาง ในการบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญกุศล ทำให้พระภิกษุ สามเณร มีปัจจัยสี่ ไม่ฝืดเคือง ซึ่งมีความสอดคล้องกับของ พระราชรัตน-มุนี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด เอาไว้ว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้า อาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สัปปายะ) 4 อย่าง คือ 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์ เป็น รมณียสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ , 2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกิน อาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร, 3) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ วัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด,

[1] ม.มู. 12/279/303.

4) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม[2] โดยจุดเด่นอีกประการหนึ่งคือ มีกิจกรรมบุญสร้างสุข ซึ่งมีกิจกรรมดังต่อไปนี้ การตักบาตรในศาลา, การสวดมนต์, การฟังธรรมโดยให้ความรู้ด้วยการบรรยายธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถพัฒนาชีวิตได้ ถ้าจิตใจมีศีล โดยศีลเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตให้พัฒนา กายวาจา ให้เรียบร้อย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสมาทานศีล ร่วมกันปฏิบัติถือศีล เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ โกนนิฏฐ์ ศรีทอง ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การสร้างชีวิตให้มีความสุข เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่มีคุณค่าด้วยการนำหลักพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติได้รับความสุขทั้งแก่ตน และผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติที่เห็นได้จริง อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างศรัทธาต่อคุณงามความดี ด้วยการทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ฟังธรรม และการปฏิบัติตามพิธีกรรม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้จิตใจสงบด้วยการปฏิบัติกรรมฐาน สู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน และยังเป็นการนำสังคมให้เป็นปรกติสุขอย่างพอเหมาะแก่กาล ทั้งร่างกาย และจิตใจเป็นสำคัญ[3]

อีกประการหนึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีของชุมชน มีจุดแข็งที่ประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน มีการเคารพศรัทธาผู้นำ มีการเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการใช้ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา มากกว่าการใช้อำนาจ โดยมีการยึดเหนี่ยวจิตใจโดยรวมของประชาชนทุกระดับ จากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน การพึ่งตนเอง และความพอเพียง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ขนิษฐา ศรีนนท์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนในการบริหารขององค์กร เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การวางแผน ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องประกอบด้วยปัจจัย เงื่อนไข และความพร้อมเพียงในการมีส่วนร่วม เช่น การมีอิสระในการมีส่วนร่วม การมีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่กระทบต่อหน้าที่การงาน มีความสามารถ มีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา และมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วม และไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

---

[2] พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปัญญาสิริ), *การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538), หน้า 9.

[3] โกนิฏฐ์ ศรีทอง และคณะ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, *งานวิจัย*, (สถาบัณวิจัยทางพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546) หน้า ก.

เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือ การวางแผนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าจะส่งผลให้กระบวนการบริหาร เป็นไปอย่างถูกต้องตรงตามความต้องการที่แท้จริง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะหากว่า ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนแล้ว การบริหารงานอาจไร้ทิศทาง และไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ อาจทำให้สูญเสียทรัพยากรในการบริหารอย่างไร้ประโยชน์ เนื่องจากการดำเนินการนั้น มิได้เป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน[4] ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ธัชพล ประจักส์จิตต์ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการแสดงความคิดเห็น การร่วมตรวจสอบ และการกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนถึงการร่วมกันพิจารณากำหนดความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้สำเร็จลุล่วงไปตรงตามความต้องการที่แท้จริง[5] ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ กฤษณะชัย ลิ้มบุญแดง ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นส่วนบุคคล หรือกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมกันคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ การร่วมกันติดตามผล และการประเมินผลการดำเนินงานในกิจกรรมนั้น ๆ[6] จากข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสังคมควรให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ไขปัญหาให้กับสังคมในด้านต่าง ๆ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เพราะจะไม่สำเร็จผลเท่าที่ควร ควรร่วมมือกันเพราะจะได้มีศักยภาพ และมีรูปแบบการพัฒนาไปในทางทิศทางเดียวกัน ตลอดจนองค์กรเองควรจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ ในการมีส่วนร่วมเข้าแก้ปัญหาสังคม พัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพมีความรู้ในการพัฒนาสังคม เพราะปัจจุบันสังคมได้รับความเจริญสมัยใหม่ทางตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิตรับเอาวัฒนธรรมแบบฝรั่งมาใช้ ฉะนั้นผู้นำควรตระหนักในเรื่องนี้ และหันมาเป็นฝ่ายพัฒนาในเชิงรุกบ้าง ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับแต่อย่างเดียว ผู้นำที่มีความอดทนสูง มีศักยภาพ เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม การนำหลักธรรมทาง

---

[4] ขนิษฐา ศรีนนท์, “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนา”, ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา), 2542, หน้า 37.

[5] ธัชพล ประจักส์จิตต์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคณที จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2542, หน้า 9.

[6] กฤษณะชัย ลิ้มบุญแตง, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมอาชญากรรมต้านยาเสพติดและการพนันในจังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2545, หน้า 27.

พระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้เข้าใจ และนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง แล้วก็จะทำให้สังคมสงบสุข การพัฒนาในทุก ๆ ด้านควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับให้มากที่สุด เพื่อส่วนรวมให้มากที่สุด เพราะจะได้คุ้มค่าในด้านการลงทุนประหยัดทั้งงบประมาณด้านการเงิน เวลา และความสะดวกสบาย[7]

โดยสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านสถานที่ ได้ดำเนินการตามหลักสัปปายะ คือ ปรับปรุงมุมพักผ่อน, จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์, ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อความเป็นรมณีย์สถาน การพัฒนาด้านศาสนบุคคลต้องเป็นปุคคลสัปปายะ มีปฏิสัมพันธ์กับสาธารณชน มีภัสสะสัปปายะ คือมีการพูดจาอ่อนหวาน มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ทำให้เห็นว่าหากจะพัฒนาศาสนสถาน ควรต้องเริ่มจากการสร้างการมีส่วนร่วมในการที่จะทำให้ชุมชน เข้ามาช่วยดูแลภายในศาสนสถานให้น่ามอง สะอาดตา เป็นที่พักทางกายใจให้กับคนในชุมชน โดยอาศัยพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องกล่อมเกลา ให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เมื่อบวรมีความร่วมมือกันแล้ว การพัฒนาศาสนสถานก็จะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อแนะนำเชิงนโยบายของการวิจัย

จากผลการวิจัยที่พบว่า ทางที่พักสงฆ์ ยังมีป้ายประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสถานที่ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุน้อยเกินไป มีจุดพักผ่อนสำหรับพุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยวผู้มาแสวงบุญ ไม่เพียงพอ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า

1 ทางศาสนสถานควรจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ โดยการติดป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อบอกประวัติความเป็นมาของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และป้ายบอกสถานที่ต่าง ๆ ภายในที่พักสงฆ์อย่างน้อยใช้ 2 ภาษาโดยใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อต้อนรับประชาคมอาเซียน

2 ทางศาสนสถานควรจัดให้มีมุมรมณียสถาน ภายในศาสนสถาน โดยบริเวณเขตพุทธาวาสของที่พักสงฆ์ ควรจัดให้มีจุดพัก สำหรับสาธารณชนผู้มาเยือน หรือผู้มาแสวงบุญ

3 ทางศาสนสถานควรจัดให้มีมุมเก็บภาพที่ระลึก โดยเลือกสถานที่เหมาะสมภายในที่พักสงฆ์ จุดสำคัญ ต่าง ๆ สามารถถ่ายภาพเก็บเป็นความทรงจำได้

4 ทางศาสนสถานควรจัดให้มีต้นไม้พูดได้ โดยการติดป้ายพุทธพจน์ คติธรรม คำสอนที่ต้นไม้

---

[7] พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 187.

5 ทางศาสนสถานควรจัดให้มีป้ายปริศนาธรรมนำชีวิต ให้มีค่าโดยติดป้ายคำกลอน สุภาษิต บริเวณที่พักสงฆ์ เพื่อเตือนสติ และเป็นแรงบันดาลใจให้ทำคุณงามความดี

6 ทางศาสนสถานควรนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดหลักธรรม เช่น ผ่านทางโทรทัศน์ วิทยุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Line, Instagram, twitter ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงผู้คนได้ง่าย ทำให้การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เข้าถึงผู้คนได้หลากหลาย กลุ่มคน เพศ วัย ฯลฯ มากยิ่งขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเรื่องการวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึง แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนสถาน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณูปการ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ และภูมิทัศนสถาน หลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนา แล้วนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นนำกรอบแนวคิดในการวิจัย มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาศาสนสถาน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามกลุ่ม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ จะทำให้สะดวกต่อการศึกษา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาศาสนสถาน ณ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันบ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปมีดังนี้คือ

1 ควรศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาพุทธศาสถาน หรือวัด แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้เวลาดูศึกษางานแบบพักค้าง หรือฝังตัว เพื่อให้เข้าใจถึงขั้นตอนการสร้าง ปัญหาอุปสรรค และเรียนรู้อย่างซึ้งลึกซึ้ง

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536. เล่มที่ 5, 7, 8, 10, 11, 12, 17, 24, 25, 35.

(1) หนังสือ:

กรมการศาสนา. *คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2539

_____. *วัดพัฒนา 43*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2543.

กรมศิลปากร. *วิวัฒนาการพุทธสถานไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด. 2533.

_____. กระทรวงวัฒนธรรม. พระพุทธรูปปางต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. 2552.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. *สามแยกชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น. 2550.

กระทรวงวัฒนธรรม. *สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม "ฉลอง 60 ปีครองสิริราชสมบัติ"*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. 2549.

กองแผนงาน กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. *คู่มือประกอบคำบรรยายโครงการถวายความรู้แก่เจ้าอาวาส*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. 2534.

_____. *พระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2542.

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2554.

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม กรมการศาสนา. *การพัฒนาวัดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2543.

กาญจนา แก้วเทพ. *สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2543.

กำจร สุนพงษ์ศรี. *ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับประติมากรรม*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์. 2522.

โกวิทย์ พวงงาม. *การประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประจำปี 2550*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์กอปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด. 2550.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัชฎ์. *การพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ. 2532.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2548.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา. *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*. เอกสารประกอบการเรียน. ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2540.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. *การบริหารงานพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. 2527.

เฉลียว บุรีภักดี. *หลักการพัฒนาและการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา*. เพชรบุรี: สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏเพชรบุรี. 2545.

_____. *ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชาทฤษฎีระบบและการประยุกต์ ใช้ในการพัฒนา*. เพชรบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. เอกสารการสอน. 2553.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. *หลักการดำรงชีวิตในสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2538.

ชิต นิลพานิช. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอน ชุดวิชาความรู้*ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน*. 2532.

ชินรัตน์ สมสืบ. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2539.

ทิตยา สุวรรณะชฎ. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 2527.

ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราไพพรรณี. เอกสารการสอน. 2558.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. *ชุมชน*. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา. 2556.

ดิเรก ฤกษ์หร่าย. *การนำการเปลี่ยนแปลง: เน้นกระบวนการกระจายนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2528.

ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ. *หลักการพัฒนาชุมชน*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. *การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง*. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์. 2547.

นวลน้อย ตรีรัตน์. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. 2546.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. *กลวิธี แนวคิด วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์. 2527.

_____. *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2534.

ปกรณ์ ปรียากร. *ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช. 2538.

ปธาน สุวรรณมงคล. *การพัฒนาการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันพระปกเกล้า. เอกสารการสอน. 2548.

ประภัสสร ชูวิเชียร. *5 มหาเจดีย์สยาม*. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส. 2554.

ประเวศ วะสี. *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมในการบริหาร จัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์. 2539.

_____. *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน. 2541.

ประสิทธิ์ ทองอุ่น. *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนเอง*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น. 2542.

พระเทพปริยัติสุธี. *เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2545.

พระเทพวิสุทธิกวี. *การพัฒนาจิต*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตฺโต). *เอกสารโครงการอบรม บุคคลากรคณะสงฆ์ ภาค 2*. 2546.

พระธรรมโกศาจารย์. *พุทธทาสลิขิตข้อธรรม บันทึกนึกได้เอง: ว่าด้วยชีวิต สังคม การเมือง สันติภาพและหลักคิดสำคัญๆ*. สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทาน. 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). *การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม. 2541.

_____. *กรณีธรรมกาย*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: อำไพ. 2542.

_____. *ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 2543.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2548.

_____. *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: พระพุทธศาสนาของธรรมสภา. 2554.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรม*กับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2533.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณฺณาสิริ). *การจัดการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2538.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์. 2526.

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตฺติเมธี). *พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา. 2539.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). พุ*ทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 2549.

พัฒน์ บุญยรัตพันธ์. *การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์. 2517.

พินเยนทรนาถ เชาธุรี. *พุทธสถานในอินเดียโบราณ*. กรุงเทพฯ: ประชาชน จำกัด. 2551.

พิภพ วชังเงิน. *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น. 2547.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. *การบริหารการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 2524.

_____. *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์. 2527.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พุทธศาสนประวัติระหว่าง 2522 ปีที่แล้ว*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2537.

มาณพ พลไพรินทร์. *คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา. 2541.

ยุทธศาสตร์ชาติ พุทธศักราช 2561–2580. (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. หน้า 31. 2561.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย. 2526.

_____. การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บากกอกบล็อก. 2534.

รัชนีกร เศรษโฐ. *สังคมวิทยาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 2538.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. 2525.

_____. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์. 2542.

_____. *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด. 2542.

_____. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์. 2554.

วสันต์ ชีวะสาธน์. *ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท* ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์. 2552.

วิทย์ วิศทเวทย์. *พระพุทธศาสนา ม.6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. 2550.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร. 2545.

สนธยา พลศรี. *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2547*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2547.

สมจิต โยธะคง. *การจัดการงานดูแลบำรุงรักษาภูมิทัศน์: Management of Landscape Maintenance*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น. 2540.

สมชาติ มณีโชติ. *จิตรกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. 2529.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. *ตำนานพระพุทธเจดีย์*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา. 2518.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาวโรรส. *สารานุกรมพระพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2539.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. *การพัฒนาชนบทตามแนวพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย. 2530.

สมยศ ทุ่งหว้า. *สังคมชนบทกับการพัฒนา*. สงขลา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2534.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. *สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2525.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. *สังคมวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์. 2532.

สันติ เล็กสุขุม. *เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน. 2538.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 2556.

_____. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด. 2564.

สุชาติ เถาทอง. *ศิลปะกับมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์. 2529.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. *บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้*. สงขลา: มงคลการพิมพ์. 2522.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. *รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2545.

สุพรรณี ไชยอำพร. *การวิเคราะห์สังคมเพื่อการพัฒนาแนวคิดวิธีการ*. กรุงเทพฯ: องค์กรการคลังสินค้าและพัสดุภัณฑ์. 2543.

สุภางค์ จันทวานิช. *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540.

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. *การสื่อสารเพื่อการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. 2549.

เสถียร เหลืองอร่าม. *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: พิมพลักษณ์. 2533.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. *ชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอน. 2537.

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ. *มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยแรงงานข้ามชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานแรงงานระหว่างชาติ. 2550.

อนันต์ วิริยพินิจ. *บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2525.

อรคิริ ปาณินท์. *ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม = Space in architecture 1*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต. 2538.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. *มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2544.

อำไพ หรคุณารักษ์. *การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2550.

(2) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กรรณิกา ชมดี. *การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์,. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2524.

กฤษณะชัย ลิ้มบุญแตง. *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมอาชญากรรมต้านยาเสพติดและการพนันในจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2545.

กันยารัตน์ แย้มศรีแก้ว. *การบริหารจัดการความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียน*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2558.

ขนิษฐา ศรีนนท์. *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนา*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา. 2542.

_____. *การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา. 2542.

เขมราฐ ขัมภรัตน์. *การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของสมาชิกภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2546.

จิรกร กาญจนชัยรัตน์. *นักเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์กับบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. 2548.

จุฑามาศ ศรีสิริพรพันธ์. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา. 2548.

ณัฐหทัย ชลายนวัฒน์. *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักธรรม: กรณีศึกษา บริษัท 505 โภคภัณฑ์ จำกัด*. วิทยานิพนธ์พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2546.

ธนพรรณ ธานี. *กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2545.

ธวัชชัย เพ็ญสุริยะ. *การสร้างแบบวัดพฤติกรรมความสามัคคีสาหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2554.

ธัชพล ประจักส์จิตต์. *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคณที จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2542.

นุชา สระสม. *การมีส่วนร่วมในการบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน ของโรงเรียนวัด สังกัดกรุงเทพฯ*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2560.

บังอร ฤทธิ์ภักดี. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาระดับหมู่บ้าน*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2528.

ประสาท สุขเกษม. *บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน: ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการศึกษานอกระบบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2542.

พรรษกฤช ศุทธิเวทิน. *กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อประชากรรุ่นแซดในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. 2559.

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. *บทบาทเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 2546.

พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส. *บูรณาการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยในสังคมไทย*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2563.

พระครูเกษมสุทธิคุณ. *กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเขตลาดกระบัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพฯ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2553.

พระครูจารุวรรณโกวิท. *การพัฒนางานสาธารณูปการของพระสังฆาธิการอำเภอเมืองราชบุรี*. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2554.

พระครูสุนันทกิจโกศล (สุวัฒน์ สุวฑฺฒโน). *บทบาทของเจ้าอาวาสต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2555.

พระครูสุพัฒน์วรกิจ. *การพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2561.

พระมหาเกริกชัย เริญไธสง. *แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2557.

พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย. *แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2544.

พระมหามานพ มาณโว. *การจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม*. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2560.

พระมหาอุดม ปญญาโภ (อรรถศาสตร์ศรี). *ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์: ศึกษากรณีเฉพาะพุทธรูปสมัยอยุธยา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2547.

พิริยา พิทยาวัฒนชัย. *วิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการใช้พุทธศิลป์และภูมิทัศน-สถาน ของวัดเจติยภูมิ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี-บัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช-วิทยาลัย. 2561.

ภูวณัฐสร์ หนูมาก. *กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาลตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549.

สมบูรณ์ ดำดี. *การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2549.

สมพิศ ภารสมบูรณ์. *การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2544.

อภิชาญ ปานปรีชา. *การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษาเขตตลิ่งชันและราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ*. ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคม, สาขาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2548.

(3) รายงานวิจัย:

โกนิฏฐ์ ศรีทอง. *การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์: กรณีศึกษาวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2546.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (*รายงานวิจัย*). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549.

(4) บทความ:

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 18(4)(2542): 49.

ฉลอง ช่วยธานี.วัดให้อะไรแก่ชุมชน. *ใบลาน,* 9(5)(2532): 57.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์.วัดกับการท่องเที่ยว. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 11(3)(2535): 44.

ชวนะ ภวกานันท์.บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน. *คุรุศาสตร์ปริทัศน์*, 96(2527): 51.

พระครูจริยธรรมานุรักษ์.สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขในการบริหารจัดการที่พักสงฆ์. *วารสารศิลปการจัดการ*, 4(3)(2563): 774.

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์. การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน. *วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม*, 1(1)(2559): 110.

สงวน รอดบุญ. พุทธศิลป์. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม 2535*. (2535): 481.

(5) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน. *งานภูมิทัศน์กับสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์เพื่อการประหยัดพลังงาน*. (2558). สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2565, จาก www2.dede.go.th.

คมสันติ์ จันทร์อ่อน. *บวร: บ้าน. วัด. โรงเรียน สังคมแห่งการเกื้อกูล?*. (2558). สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2564, จาก https://prachatai.com/journal/2015/12/62826.

เจริญ หมื่นใจ. *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*. (2554). สืบค้นเมื่อ 6 กันยายน 2564, จาก https://www.gotoknow.org/posts/428328.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด*. (2548). สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2566, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/พุทธประวัติ.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (2554). สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2564, จาก https://dictionary.orst.go.th/index.php.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. *ประวัติศาสตร์เมืองพระนครของขอม*. (2564). สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2566, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ไตรภูมิ.

อริยา พรหมสุภา. *“บวร” บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน: ชุมชนโป่งคาจังหวัดน่านและชุมชนแจ่มหลวง จังหวัดเชียงใหม่*. กองแผนงานมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2564). สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2564, จาก http://www.air.or.th/AIR/doc/Present_17.pdf.

อุดมศักดิ์ ชูโตชนะ. *ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ และวัด*. (2558). สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2564, จาก https://pantip.com/topic/34202599.

2. ภาษาอังกฤษ

(1) หนังสือ:

Gordon Cullen. *The Concise Townscape*. London: New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 1971.

Nancy Gerlach-Spriggs. *Restorative gardens: the healing landscape*. New Haven, CT: Yale University Press. 1998.

Streeten. *The Frontiers of Development studies*. London: Macmillan. 1972.

William W. Reeder. *Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Famillies in New York state*. New York: Cornell University. 1978

บุคลานุกรม

บรรจง ศรีภิรมย์มิตร. (2566, 4 เมษายน). สัมภาษณ์.

ประจักษ์ พวงจันทร์. (2566, 3 เมษายน). สัมภาษณ์.

ปัญญา ผิวขำ. (2566, 2 เมษายน). สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์.

พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส, ดร. (2566, 6 เมษายน). สัมภาษณ์.

พระครูปริยัตยาภิรม. (2566, 5 เมษายน). เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เจ้าอาวาสวัดพัฒนาราม. สัมภาษณ์.

พระครูปริยัติคุณาวุธ. (2566, 5 เมษายน). รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เจ้าอาวาสวัดกลางใหม่. สัมภาษณ์.

พระครูสถิตวัฒนาภรณ์. (2566, 6 เมษายน). เจ้าคณะอำเภอพุนพิน เจ้าอาวาส วัดท่าตลิ่งชัน. สัมภาษณ์.

พระอธิการศิริพงษา ภทฺทปญฺโญ, ดร. (2566, 1 เมษายน). เจ้าอาวาสวัดดอนมะลิ. สัมภาษณ์.

พิศาล อินทรกำเนิด. (2566, 1 เมษายน). กำนันตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์.

ภัยยันต์ แก้วศาลา. (2566, 4 เมษายน). สัมภาษณ์.

รังสิทธิ์ พรมเสวียด. (2566, 2 เมษายน). ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์.

วัธนา ธิมาบุตร (2566, 4 เมษายน). สัมภาษณ์.

สำราญ สอนด้วง. (2566, 1 เมษายน). นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์.

สุวิทย์ พวงจันทร์. (2566, 3 เมษายน). สัมภาษณ์.

อรอุมา สังข์งาม. (2566, 2 เมษายน). ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสหกรณ์. สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1. พระครูปริยัติธำรงคุณ,ดร.	ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี
2. ผศ.ดร.ภัชลดา สุวรรณนวล	ตำแหน่ง ประธานกรรมการรับผิดชอบหลักสูตรสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี
3. ดร.สุขอุษา นุ่นทอง	ตำแหน่ง กรรมการ และเลขานุการ หลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูปริยัติธำรงคุณ, ดร.

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐ ๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.ภัชลดา สุวรรณนวล

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ไม่ตรงเครื่องมือ ปรับปรุงด้วย
23 ม.ค. 66

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๐๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.สุขอุษา นุ่นทอง

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวหุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดตังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตรวจเครื่องมือวิจัยเรียบร้อยแล้ว
๒๗ เม.ย. ๒๕๖๖

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูปริยัติยาภิรม

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha’s Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว๐๐๙๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูปริยัติคุณาวุธ

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha’s Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว 0090

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูสถิตวัฒนาภรณ์

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha’s Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้ให้สัมภาษณ์
เชิญร่วมแสดง
เมื่อวันที่
๒ เมษายน ๒๕๖๖
พระครูสถิตวัฒนาภรณ์
เจ้าคณะอำเภอพุนพิน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระอธิการศิริพงษา ภทฺทปญฺโญ, ดร.

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha’s Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้ให้สัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว
วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๖.

(พระอธิการศิริพงษา ภทฺทปญฺโญ ดร.)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว 0090

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส, ดร.

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ได้ให้สัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ ๑๐ เดือนมกราคม ๒๕๖๖
พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว 0090

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสำราญ สอนด้วง

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้รับสัมภาษณ์ เมื่อวันที่
เดือนมกราคม ๒๕๖๖.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายพิศาล อินทรกำเนิด

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว 0090

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายรังสิทธิ์ พรมเสวียด

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ได้ให้สัมภาษณ์ เรียบร้อยแล้วเมื่อ
วันที่ 2 เมษายน 2566

นาย รังสิทธิ์ พรมเสวียด
ผู้ให้สัมภาษณ์

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว 0090

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายปัญญา ผิวขำ

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้ให้สัมภาษณ์แล้วเมื่อวันที่ 2 12/09/2566
นาย ปัญญา ผิวขำ
ส.ค.ส.ม. ม.ฝ ศ.กฎ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางอรอุมา สังข์งาม

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้รับเรื่องแจ้งเรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ 2 เม.ย 2566
เพ็ญลดา สังข์งาม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายสุวิทย์ พวงจันทร์

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายประจักษ์ พวงจันทร์

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้ประสานงานเบื้องต้นแล้ว
เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๙๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายบรรจง ศรีภิรมย์มิตร

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุณโณ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุณโณ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ได้ให้สัมภาษณ์ เรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2566.
บรรจง ศรีภิรมย์มิตร

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายภัยยันต์ แก้วศาลา

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เช่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ได้ให้สัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๖
ภายันต์ แก้วศาลา

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๙๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายวัธนา ธิมาบุตร

ด้วย พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี (The Community Participation in Buddhist Places : A Case Study of Veluvan Sangha's Dwelling Sahakorn Village, Punpin district, Surat Thani Province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระครูกิตติวัฒนานุกูล อภิปุญโญ (เซ่งนุ้ย) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัย (In-depth Interview)

วิทยานิพนธ์เรื่อง

“การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน
ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี”

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

คำชี้แจง แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์ สามารถแสดงความรู้ ความคิดเห็นที่เป็นข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ได้อย่างเต็มที่ ตามความเหมาะสม โดยไม่ส่งผลกระทบต่อบุคคล หรือหน้าที่การงาน ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด แต่จะเป็นข้อมูลสำคัญที่สุด สำหรับการที่ใช้เพื่อการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธศาสนสถาน
3. เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน ศึกษาเฉพาะกรณี ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถามสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 เป็นหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) พระภิกษุ จำนวณ 5 รูป, 2) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และ 3) ประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด จำนวน 5 คน

หมายเหตุ แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์, และ ตอนที่ 2 แนวคำถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ .....ฉายา.....นามสกุล.....

1.2 อายุ ..... ปี พรรษา .....

1.3 วุฒิการศึกษาสูงสุดทางธรรม .....

วุฒิการศึกษาสูงสุดทางโลก .....

1.4 ตำแหน่ง / หน้าที่การงาน .....

1.5 วัน / เดือน / ปี ที่สัมภาษณ์ .....

สถานที่สัมภาษณ์ .....เวลาที่สัมภาษณ์ .....

ตอนที่ 2 แนวคำถาม

2.1 ท่านคิดว่าสภาพทางกายภาพที่ปรากฏก่อน และหลังการพัฒนา ณ ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ เป็นอย่างไร?

1) ท่านเข้าใจ การพัฒนาสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศน์ ภูมิทัศน์ของวัด อาคารสถานที่เสนาสนะ ให้มีความสะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น ปลอดอบายมุข มีความสัปปายะ อย่างไร?

2) ท่านเห็นว่า การพัฒนาสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศน์ ภูมิทัศน์ของวัด อาคารสถานที่เสนาสนะ ให้มีความสะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น ปลอดอบายมุข มีความสัปปายะ มีจุดแข็ง, จุดอ่อน, โอกาส และอุปสรรค อย่างไร?

2.2 ท่านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ตามขั้นตอน ต่อไปนี้อย่างไร?

2.2.1 การวางแผน

1) ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างไร?

2) ท่านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี อย่างไร?

3) ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี อย่างไร?

2.2.3 การลงทุน

1) ท่านมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรในการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี อย่างไร?

2.2.4 การปฏิบัติงาน

1) ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามโครงการ/แผนพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี อย่างไร?

2.2.5 การตรวจสอบ

1) ท่านมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลงานการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี อย่างไร?

2.2.6 การรับผลประโยชน์

1) ท่านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี อย่างไร?

2.3 ข้อเสนอแนะ และปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนา ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน บ้านสหกรณ์ สุราษฎร์ธานี ในด้านต่าง ๆ (ถ้ามี)

พระครูกิตติวัฒนานุกูล (อภิปุณฺโญ/เซ่งนุ้ย)
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ภาคผนวก จ
เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๒๘๔/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพุทธศาสนสถาน: กรณีศึกษาที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวันบ้านสหกรณ์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

TITLE : THE COMMUINTY PARTICIPATION TO DEVELOPMENT BUDDHIST SITES: A CASE STUDY OF WELUVAN MONASTIC RESIDENT SAHAKORN VILLAGE, PHUNPHIN DISTRAICT, SURAT THANI PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระครูกิตติวัฒนานุกูล

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๖ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๔๐๐/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัยกลุ่มตัวอย่างและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล : พระครูกิตติวัฒนานุกูล (เช่งนุ้ย)

วัน เดือน ปีเกิด : วันอาทิตย์ที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ชาติภูมิ : สุราษฎร์ธานี

ที่อยู่ปัจจุบัน : ที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย์ 84130

E-mail. phrakrukittiwattananukul@gmail.com

Tel. Mobile 289-292-6291

การศึกษา : นักธรรมเอก

: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน้าที่การงานปัจจุบัน : เจ้าคณะตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

: ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งเซียด หมู่ที่ 2 ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

: ประธานที่พักสงฆ์ป่าเวฬุวัน หมู่ที่ 4 ตำบลกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย